

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI, ANA-BABA-ERGEN İLİŞKİ
BİÇİMLERİ VE SOSYAL DESTEK ALGISININ, KURAL DIŞI
DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ**

Sedef BAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2010

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI, ANA-BABA-ERGEN İLİŞKİ
BİÇİMLERİ VE SOSYAL DESTEK ALGISININ, KURALDIŞI
DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ**

Sedef BAL

Danışman: Prof. Dr. S.Sonay GÜÇRAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2010

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. S.Sonay GÜÇRAY
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Meral ATICI

Üye: Doç. Dr. Filiz YURTAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2010

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI, ANA-BABA-ERGEN İLİŞKİ BİÇİMLERİ VE SOSYAL DESTEK ALGISININ, KURAL DIŞI DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ

Sedef BAL

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. S.Sonay GÜÇRAY

Eylül 2010, 186 sayfa

Bu araştırmada 14–18 yaş aralığında bulunan öğrencilerde görülen kuraldışı davranışların, çocukluk örselenme yaşantıları (fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal), ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve aile ve arkadaşan algılanan sosyal destek açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma 9, 10 ve 11 sınıfa devam eden 1032 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin kuraldışı davranış düzeylerine ilişkin veriler “Kuraldışı Davranış Ölçeği” (Kaner, 2001), çocukluk örselenme yaşantılarına (fiziksel, duygusal, cinsel) ilişkin veriler ”Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”(Aslan ve Alparslan, 1999) ana-baba-ergen ilişkilerine ilişkin veriler “Ana-Baba-Ergen İlişki Envanteri” (Kaner, 2001), aile ve arkadaşan algılanan sosyal destekle ilişkin veriler Procidano ve Heller (1983) tarafından geliştirilen ve Güçray (1998) tarafından uyarlanan, “Aile ve Arkadaşan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis’ ten yararlanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; erkek öğrencilerin, kızlara kıyasla; geçmişte istismar yaşantısı (fiziksel, duygusal, cinsel ve istismar yaşantısı toplam) olan öğrencilerin, olmayanlara kıyasla; ana-baba-ergen ilişki biçimlerini olumsuz-yetersiz algılayan öğrencilerin, ilişkilerini yeterli ve olumlu algılayan öğrencilere göre; aileden düşük sosyal destek algılayan öğrencilerin yüksek sosyal destek algılayan öğrencilere göre; arkadaşan düşük sosyal destek algılayan öğrencilerin, yüksek sosyal destek

algılayan öğrencilere göre, kuraldışı davranışları toplam puanda ve alt ölçeklerin büyük çoğunluğunda daha yüksek bulunmuştur.

Bunun yanında, ailenin gelir düzeyi yüksek olan, anne-baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin kuraldışı davranışlar toplam puanları ve bazı alt ölçek puanları yüksek bulunmuştur. Anadolu Lisesi öğrencilerinin, Genel-Akademik Liseye devam eden öğrencilere kıyasla, kuraldışı davranışlar toplam puanlarının daha yüksek olduğu da bulunmuştur.

Ayrıca, tartışıp kavga eden, evlerinde fiziksel şiddete uğrayan, evde içki içen biri olan, evde birbirine sevgi ile yaklaşmayan, ev ortamını huzursuz bulan öğrencilerin kural dışı davranışlar gösterme oranları, evlerinde bu davranışların olmadığını ifade eden öğrencilere kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, kural dışı davranış, ana baba ergen ilişki biçimleri, aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek

ABSTRACT**INVESTIGATION OF ADOLESCENT THE DELIQUENCY OF
CHILDHOOD MALTERNANT EXPERIENCE, MOTHER-FATHER-
ADOLESCENCE RELATION AND SOCIAL SUPPORT BY PARENTS AND
FRIENDS****Sedef BAL****MA Thesis, Department of Education Sciences****Supervisor: Prof. Dr. S.Sonay GÜÇRAY****September 2010, 186 pages**

In this research, it is aimed to investigate the delinquency of the delinquency of Adolescent at 14-18 years old in terms of childhood maltermant experience (physical, emotional, sexual), mother-father-adolescence relation and social support by parents and friends.

The research was carried out with 1032 students attending 9th, 10th and 11th grades. The data of Adolescent delinquency levels was collected by means of "Delinquency Behavior Scale" (Kaner, 2001).The data of childhood maltermant experience was collected by means of "Childhood Maltermant Experience Scale" (Childhood Trauma Questionnaire" (Aslan and Alparslan, 1999), the data of mather-father-adolescant relations was collected by means of "Mother and Father Relation for Adolescence Scale " (Kaner, 2000), the data of family and friend social support perception was collected by means of "Perceived Social Support From Family, From Friends Scale" (developed by Procidano and Heller ,1983) and (adopted by Güçray, 1998) and the data of personal and family characteristics was collected by means of "Personal Inquiry Form" prepared by researchers.

Which Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test non parametric data analysis, were used for data analysis of this research.

According the results of the research; male adolescent compared to female adolescents, the adolescent with past childhood maltermant experience (physical, emotional, sexual) compared to the ones with no such experience, the adolescents perceiving the father-mother-adolescents relations negatively, the adolescents

perceiving low support from family and friends were found to have delinquency at higher levels.

Moreover, the adolescents whose family have high income, the adolescents with high educated parents, to have delinquency at high levels Anatolian high school students have higher delinquency compared to General-Academic high school students.

Furthermore, the proportion of behaving delinquently is at high level for the adolescents experiencing violence and fights at home, the one who drinks at home, not having loving relationship with each other and finding home environment to be restless, compared to the adolescents not having the same experiences.

Keywords: Adolescence, delinquency behavior, Mother and Father Relation, Social Support from Family, from Friends

ÖNSÖZ

Bu çalışma, çocukluk örselenme yaşantıları, aile arkadaştan algılanan sosyal destek ve ana baba ergen ilişki biçimlerinin kuraldışı davranışlarla ilişkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle bu araştırmaya yapıcı eleştirileri ile katkıda bulunan ve beni her aşamada bilgilendiren ve yetiştiren danışmanım Prof. Dr. S.Sonay GÜÇRAY a, tezimi okuyarak değerli katkılarda bulunan jüri üyesi Doç. Dr. Meral ATICI ve Doç. Dr. Filiz YURTAL'a teşekkürlerimi sunuyorum. Yüksek lisans döneminde gelişimime katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Banu YAZGAN İNANÇ ve Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a, çalışmanın planlanması aşamasında, özellikle analizler kısmında bana çok yardımcı olan Dr. Ercüment YERLİKAYA'ya, çalışmanın çeşitli aşamalarında fikirlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Fulya Cenkseven ÖNDER ve Yrd. Doç. Dr. Sabahattin ÇAM 'a, araştırmanın çeşitli aşamalarında bana yardımcı ve destek olan Arş. Gör. Fatoş BULUT 'a, birlikte çalıştığım okuldaki iş arkadaşlarıma, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve çalışmaya maddi destek sağlayan Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığı'na teşekkür ederim (EF2009YL2).

Yüksek lisans hayatı boyunca bana güvenen ve destekleyen anne ve babama, benim her türlü sıkıntıda her zaman yanımda olan ve beni cesaretlendiren ve destekleyen sevgili eşime ve bu sürecin sabırla bitmesini bekleyen canım oğlum Buğrahan'a, bana gösterdikleri anlayış ve destek için sonsuz teşekkür ediyorum.

Sedef BAL

Eylül, 2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ivx
EKLER LİSTESİ	xv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	13
1.3. Araştırmanın Önem ve Gereğesi.....	14
1.4. Sayılılar.....	17
1.5. Sınırlılıklar.....	17
1.6. Tanımlar.....	18

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	19
2.1.1. Çocuk İstismarı ve İhmali.....	19
2.1.2. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Kuramsal Açıklamalar.....	23
2.1.2.1. Temel İnsan İhtiyaçları Modeli.....	24
2.1.2.2. Sosyolojik Model.....	25
2.1.2.3. Ekolojik Model.....	25
2.1.2.4. Sosyal-Durumsal Model.....	26
2.1.2.5. Psikolojik Yaklaşım.....	26
2.1.2.6. Psikiyatrik Model.....	28
2.1.3. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek.....	28

2.1.3.1. Sosyal Destek	30
2.1.4. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Konusundaki Kuramsal Açıklamalar.....	30
2.1.4.1. Alan Kuramı.....	31
2.1.4.2. Tampon Modeli (Buffer Theory).....	31
2.1.4.3. Temel Etki Modeli.....	32
2.1.5. Ana-Baba Ergen İlişkileri.....	32
2.1.5.1. Ana-Baba Ergen İlişkileri Konusundaki Kuramsal Açıklamalar....	34
2.1.5.1.1. Psikoanalitik Kuram.....	34
2.1.5.1.2. Gelişim Kuramı.....	34
2.1.5.1.3. Bağlanma Kuramı.....	34
2.1.5.1.4. Kontrol Kuramı.....	36
2.1.6. Kuraldışı Davranışlar Kuramları.....	36
2.1.6.1. Sosyal Kontrol Kuramı.....	37
2.1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	38
2.1.6.3. Psikoanalitik Kuram.....	39
2.1.6.4. Genel Gerilim (Strain) Kuramı.....	39
2.2. İlgili Araştırmalar	40
2.2.1. Yurtdışında yapılmış Araştırmalar.....	41
2.2.1.1. Ergenlerin İstismar ve İhmal Yaşantıları İle İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....	41
2.2.1.2. Ana-Baba-Ergen İlişki Biçimleri ve Kuraldışı Davranışlarıyla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	44
2.2.1.3. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlar İle İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....	45
2.2.2. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar.....	48
2.2.2.1. Ergenlerin İhmal ve İstismar Yaşantıları (Fiziksel-Duygusal-Cinsel) ve Kuraldışı davranışları İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	48
2.2.2.2. Ergenlerin Aile ve Arkadaştan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Kuraldışı Davranışları ile İlişkili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	55
2.2.2.3. Ana-Baba –Ergen İlişki Biçimi ve Kuraldışı Davranışları İlişkisi İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar.....	57

2.2.2.4. Ergenlerin Kuraldışı Davranışları İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar.....	59
---	----

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	68
3.2. Evren ve Örneklem.....	68
3.3. Veri Toplama Araçları.....	73
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	73
3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ).....	73
3.3.3. Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASD-AL/AR).....	75
3.3.4. Ana-Baba-Ergen İlişki Envanteri.....	77
3.3.5. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği.....	79
3.4. Veri Toplama İşlemi.....	81
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	81

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Cinsiyetleri ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	84
4.2. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine (Göre Devam Ettikleri Okul Türü, Ailelerin Gelir Düzeyleri, Ana-babaların Eğitim Düzeyleri) Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	86
4.2.1. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Okul Türü ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	86
4.2.2. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeyleri ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	88
4.2.3. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Anne-babalarının Eğitim Düzeyleri ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	91
4.3. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi (Yüksek ve Düşük) ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	96
4.4. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Aileden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi (Yüksek ve Düşük) ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	98

4.5. Örnekleme Oluşturan Ergenlerde Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	100
4.6. Örnekleme Oluşturan Ergenlerde Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	103
4.7. Örnekleme Oluşturan Ergenlerde Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	105
4.8. Örnekleme Oluşturan Ergenlerde Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	108
4.9. Örnekleme Yer Alan , Anne ve Babalarıyla Yeterli Düzeyde Olumlu İlişkileri Olduğunu Belirten Ergenlerle, Anne ve Babalarıyla İlişkilerinin Yetersiz ve Olumsuz Olduğunu İfade Eden Ergenlerin Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	110
4.10. Evlerinde Herkesin Tartışıp Kavga Edip ve Etmediğini İfade Eden, Evlerinde Fiziksel Şiddet Olduğunu ve Olmadığını İfade Eden, Evde İçki İçen Biri Olduğunu ve Olmadığını, Evde Birbirine sevgi ile Yaklaşan Biri Olup Olmadığını, Evin çok huzurlu olup Olmadığını Belirten Ergenlerin Gösterdikleri Kural Dışı Davranışlara İlişkin Bulgular.....	114

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Cinsiyet ve Kural Dışı Davranışlar İlişkin Tartışma ve Yorum	116
5.2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine (Göre Devam Ettikleri Okul Türü, Ailelerin Gelir Düzeyleri, Ana-babaların Eğitim Düzeyleri) İlişkin Tartışma ve Yorum	117
5.2.1. Ergenlerin Devam Ettikleri Okul Türü ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum	117
5.2.2. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeyleri ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum.....	120
5.2.3. Ana-Baba Eğitim Düzeyi ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum.....	121

5.3. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum	123
5.4. Aileden Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum.....	124
5.5. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama İle İlgili Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum.....	126
5.6. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Olmama ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum	129
5.7. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Olmama ile ilgili Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum	131
5.8. Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı olmama ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum	133
5.9. Anne ve Babalarıyla Yeterli Düzeyde Olumlu İlişkileri Olduğunu Belirten Ergenlerle, Anne ve Babalarıyla İlişkilerinin Yetersiz ve Olumsuz Olduğunu İfade Eden Ergenlerin Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum	134
5.10. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kural Dışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum	138

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	142
6.2. Öneriler.....	143
KAYNAKÇA.....	144
EKLER.....	170
ÖZGEÇMİŞ.....	186

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Devam Ettikleri Okul ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	69
Tablo 2. Örneklemi Oluşturan Anadolu Lisesi ve Genel Akademik Liseye Devam Eden Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	70
Tablo 3. Örneklemde Yer Alan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 4. Örneklemde Yer Alan Öğrencilerin Sosyo- Demografik Özellikleri.....	71
Tablo 5. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	84
Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonucu.....	85
Tablo 7. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Okul Türüne Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden aldıkları puanların X ve Ss Değerleri.....	86
Tablo 8. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçek Puanlarının Okul Türüne İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonucu.....	87
Tablo 9. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Ailelerin Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	89
Tablo 10. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	90
Tablo 11. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	92
Tablo 12. Öğrencilerin Ana-babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	94

Tablo 13. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek (Yüksek ve Düşük) Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	96
Tablo 14. Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	97
Tablo 15. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek (Yüksek ve Düşük) Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	99
Tablo 16. Aileden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	100
Tablo 17. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	101
Tablo 18. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	102
Tablo 19. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	103
Tablo 20. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	104
Tablo 21. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	106
Tablo 22. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	107

Tablo 23. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	108
Tablo 24. Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	109
Tablo 25. Anne ve Babalarıyla Yeterli-Olumlu ve Yetersiz-Olumsuz İlişki Biçimleri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	111
Tablo 26. Anne ve Babalarıyla Yeterli -Olumlu İlişkileri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Anne ve Babalarıyla İlişkilerinin Yetersiz-Olumsuz Olduğunu İfade Eden Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği'nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	112
Tablo 27. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların X ve Ss Değerleri.....	114
Tablo 28. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kural Dışı Davranışlara İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	115

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Elliott'un Tümüleşik (Integrated) Suçluluk Teorisi	4
Şekil 2. Suç Davranışının Ortaya Çıkışı	7
Şekil 3. Çocuğu Suça İten Aile Faktörleri.....	33

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Kişisel Bilgi Formu.....	170
EK 2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği.....	173
EK 3. ASD-AR.....	177
EK 4. ASD- AL.....	178
EK 5. Ana-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği.....	179
EK 6. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği.....	182
EK 7. İzin Belgesi.....	185

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş olarak görülen ergenlik döneminin yaşamın diğer dönemlerine kıyasla daha sorunlu bir dönem olduğu konusu her zaman tartışılmalıdır. Ancak araştırmacıların büyük çoğunluğu, bu dönemin problemleri olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu dönemin nasıl bir dönem olduğunu gözden geçiren çalışmalarında Rutter, Graham, Chadwick ve Yule (1976) bu dönemin gerçekten sorunlu bir dönem olduğu kanısına varmışlardır. Bu dönem, çocukluk dönemi ile karşılaştırıldığında, ruh sağlığı sorunlarının hızlı bir artış gösterdiği ve duygusal iniş çıkışların daha yoğun olduğu birçok araştırmacı tarafından da kabul edilmiştir. Yine benzer şekilde çocuklukla karşılaştırıldığında bu dönemde ergenin baş etmek zorunda kaldığı biyo-psikososyal değişimler arttığı gözlenmiştir (Eskin, 2000).

Ergenlik denince akla ilk gelen tanımlardan biri olan UNESCO'nun yaptığı tanıma göre ergenlik; bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için ekonomik bağımsızlığına kavuşamadığı ve medeni durum olarak da evli olmadığı bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi, bu tanımlamada 15–25 yaşları arasında gösterilirken, Birleşmiş Milletlerin tanımında ise 12–25 yaşları arasında gösterilmektedir.

Sorunlarla dolu gençlik yılları yüzyıllardır süregelen bir toplumsal ilgi konusu olmuş ve hep araştırılmıştır. Bu dönemi ilk araştıran Aristo, dönemdeki gençleri, düşünmeden hareket eden, aşırılığa ve abartmaya meyilli ve kendine hakim olamayan olarak belirtirken, diğer bir araştırmacı Plato ise, onları tartışmacı ve kolayca heyecanlandırılabilir bulmuştur. Gençlikten yetişkinliğe geçiş sürecindeki yaklaşık 10 yıllık süre, yüzyıllar boyunca riskli ve sorunlu görülmüştür (Dishion ve Andrews, 1995).

Araştırmacılarından Freud'a göre ergenlik döneminde ortaya çıkan fiziksel gelişimler, fiziksel gerilimi artırır, özellikle erkek ergenlerde cinsel aktivite isteği artar. Ayrıca bu dönemde bilinçdışı dürtüler ergen hayatında yeni gerginlikler yaratır (Muuss,1982). Ergenin bu dönemdeki en önemli çabalarından biri de toplumun

onayladığı değer yargılarına uygun varsayımlar geliştirmektir. Doğru-yanlış kavramları, kendini denetleyebilme mekanizmaları, kadın ya da erkek rolünü benimseme, seçim yapabilme ve karar verme gibi becerileri bu dönemde yaptığı denemelerle kazanmaya çalışır. Bu dönemi sağlıklı olarak atlatan ergen, yetişkinliğe sağlam bir adım atmış olur (Gençtan,1995).

Coleman (1980), Psikoanalitik görüşe göre ergenliğe ilişkin dört özelliği aşağıdaki gibi açıklamaktadır: Bunlar; içgüdülerle hareket edilen, iç çatışmalara ve gerilimlere karşı yetersiz savunma mekanizması kullanarak uyumsuz davranılan, aile dışında olgun ve cinsel deneyimlerin ve ilişkilerin kurulduğu ve kimlik oluşumunun gerçekleştiği bir dönemdir.

Erikson (1956) ise, ergenlik dönemini insan hayat döngüsünde kişinin kimliğinin oluşması ve kimlik bocalamasından kaçış olarak tanımlar. Erikson'a göre gençlik çağı, yaşama atılmadan önce çocukluk döneminden kalan zayıflıkların onarılması için yakalanmış ikinci ve son bir şans gibi görülebilir. Bu süreç çoğu zaman olumlu sonuç verir. Ama koşulların elverişsiz olduğu durumlarda yaraların giderek kötüleşip iyileşmez bir görünüm alması tehlikesi de söz konusudur.

Bandura (1983; Akt: Yıldırım, 2009) diğer teorisyenlerin aksine ergenliği kaos, stres, güçlük ve zorluk olarak görmek yerine, sürekli ve istikrarlı olarak tanımlamıştır. Hiçbir yaş grubunun stres ya da sorunlardan özgür olmadığını vurgulamıştır. Yani ergenliğin diğer dönemlere oranla daha ağır yaşanacağı görüşüne karşı çıkararak, ergenlerin iyi biçimde sosyalleşme süreci geçirebileceklerini belirtir. Bandura'ya (1983), göre insanlar bir saldırganlık içgüdüleri ile doğmazlar. Ne zaman, kime karşı ve hangi şekilde saldırgan davranışlarda bulunacaklarını sosyalleşme süreci içinde sonradan öğrenirler. Bu öğrenme temel olarak pekiştirme ve taklit olmak üzere iki mekanizma yoluyla gerçekleşir. Bandura ve Walters'e göre, ana-babalar bazen farkında olmadan, bazen de bilinçli olarak çocuklarının saldırgan davranışlarını pekiştirirler(Yıldırım, 2009). Bandura model olarak öğrenme üzerinde durarak, ergenlikte yaşanan sorunları, ergenlerin yeterince sosyalleşmemelerine bağlamıştır. Saldırganlık davranışının hatalı öğrenmenin bir sonucu olduğunu savunur. Bandura düzenli, istikrarlı, sevecen ailelerden gelen ergenlerin bu dönemi rahat geçirdiklerini belirtmiştir. Buna kanıt olarak saldırgan gençlerle yaptığı çalışmasında, günlük yaşamda kavga ve gürültünün yoğun olduğu düzensiz ailelerden geldiğini göstermiştir (Kulaksızoğlu, 1997, 22–23).

Çoğu sosyal bilimci gençlik (ergenlik) döneminde, temel dürtü kontrolünün olmamasının, yüksek bir risk profili oluşturduğuna inanmaktadır (Gottfredson, 1994, Dishion ve Andrews, 1995). Yaş ile gençlik boyunca dışa vurulan tehlikeli ve problemlili davranışların birbiriyle bağlantısı gösterilmektedir. Bu nedenle ergenlik hep araştırılmış ve bu dönem hakkında bazı görüşler ortaya atılmıştır. Gençlikteki problem davranışların ve risk almanın bazı boyutları kayda değer niteliktedir. Bu boyutlar şunlardır:

- 1- Problem davranış modelinde, sorunlu bireyler ile daha az sorunu olanlar, yaşamları boyunca benzer gelişimsel değişiklikler geçirirler.
- 2- Problem davranışın oranı ergenliğin ilk yıllarında oldukça artış gösterir.
- 3- Problem davranış oranı 23 yaşından sonra azalma göstermeye başlar.
- 4- Problem davranış, ergenlik döneminde çoğaldığı kadar, erken yetişkinlik döneminde azalma gösterir.
- 5- 13 ve 23 yaşları arasındaki 10 yıllık periyot boyunca yüksek ölçüde problemlili davranış hem yüksek risk grupları hem de düşük risk gruplarında yoğundur (Dishion ve Andrews, 1995).

Bütün bu araştırmacıların açıklamalarından sonra ergen kişinin yaşadıklarına bakılacak olunursa şunlar söylenebilir: Ergen biyolojik olarak vücudunda meydana gelen değişikliklere uyum sağlamak ve bunlara bağlı ortaya çıkan cinsel dürtülerle baş etmeye çalışırken, bir yandan ailesi, bir yandan da arkadaşları ve dış çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmaya çabalamaktadır. Bu çaba bazen olumlu yansırken bazen de olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Araştırmacıların insan yaşamı boyunca en çok üzerlerinde durdukları dönemin de ergenlik dönemi olması muhtemelen bundandır. Çünkü en çok bu dönemde psikolojik, duygusal ve davranışsal problemler ortaya çıktığı görülmekte ve bu nedenle bu konularda yoğunlaşmaktadır. Bu problemleri genç, evde ailesi ile, okulda ve dışarıda arkadaşlarıyla, yaşayabilmektedir (Rutter ve ark., 1976; Coleman, 1980; Muuss, 1982; Kulaksızoğlu, 1997).

Ergenlerde problem davranışlar araştırılırken aslında birçok terimin kullanıldığı görülmüştür: Suç ile kuraldışı terimleri birbiri yerine kullanılırken bunun yanında şiddet, riskli davranış, anti sosyal davranış, zorbalık vb. terimlerin de kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu araştırmada üzerinde durulacak ve incelenecek problem davranış, suç yani kuraldışı davranışlarıdır.

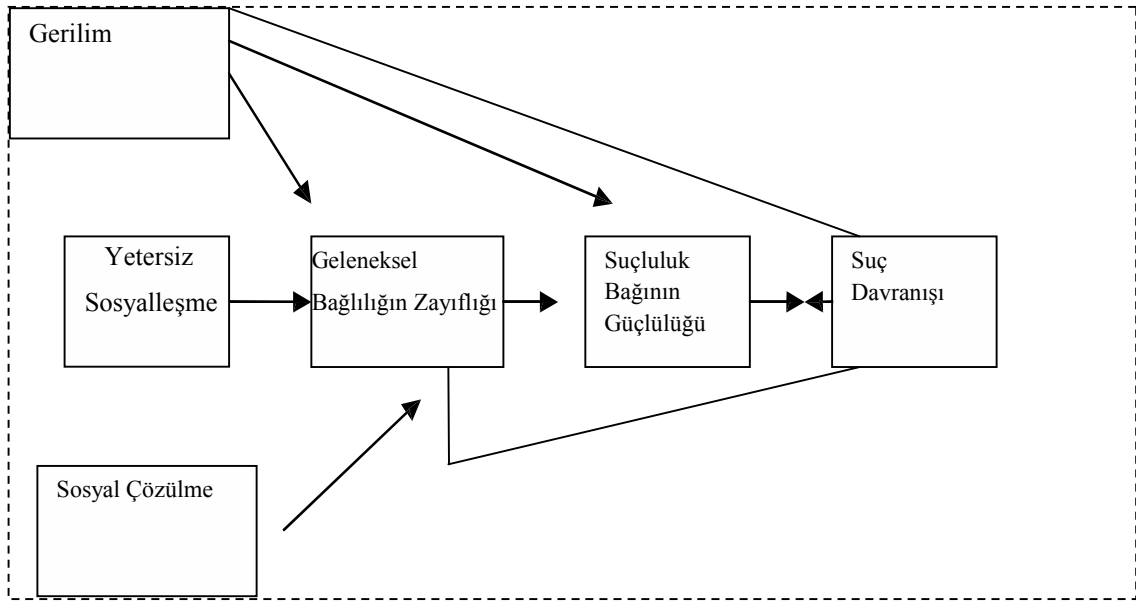
Bu araştırmada temel alınan kuram olan Elliott, Ageton ve Cantor (1979) ve Elliott, ve Ageton (1985) tarafından geliştirilen suçluluk modelinde, suçluluğun belirleyicileri olarak üç temel unsur üzerinde durulmuştur. Bu suçluluk modeline göre; anomi, yetersiz sosyalleşme ve sosyal düzensizlik unsurlarının her birinin, bireylerin toplumsal değerlere veya kurumlara olan geleneksel bağlılığını zayıflatıcı yönde etkide bulunduğu ve suçun alt yapısını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Elliott (1999)'un Sosyal Kontrol Kuramına göre, suçluluğun temel belirleyicisi konumunda olan üç temel unsur üzerinde durulmaktadır. Bunlar **Gerginlik** (Gerilim), **Sosyal organizasyon bozukluğu** (Yetersiz Sosyalleşme), **Sosyal çözümlme/düzensizliktir**. Bu unsurlar kısaca aşağıda özetlenmiştir:

1-Gerginlik: Akademik ve mesleki istekleri ile kendi olanakları arasında denge kurmakta engellenme yaşayan ergen, isteklerine ulaşamayacağını düşünür, kuralları çiğner. Ergen ayrıca evde de gerginlik yaşayabilir. Evden beklediği yakınlığı bulamayan ergen, zayıf bağlanmanın etkisiyle, risk davranışları gösteren ergenlerle iletişime geçerek gerginliğini gidermeye çalışır.

2-Sosyal organizasyon bozukluğu: Eğer ergenler kendilerine daha az umut veren, başarısız olunmuş kurumlardan(boşanmış-parçalanmış aile gibi)geliyorsa, daha az topluma bağlanır ve dolayısı ile toplum kurallara uymaz.

3-Sosyal çözümlme/düzensizlik: Ailesi ergeni yeterince, sağlıklı biçimde sosyalleştiremedi ise ergen, olumsuz-sağlıksız bağlanma davranışı geliştirir ve suç davranışı gösterme olasılığı artar şeklinde açıklamıştır.

Şekil 1: Elliott'un Tümüleşik (Integrated) Suçluluk Teorisi

(Barak, 1998, s;194; Akt: Kızmaz, 2005).

Diğer bir Sosyal Kontrol Kuramcısı Hirshi (1969) ise, sosyal kontrolü sağlayan dört etkenden bahsetmektedir. Bunlar: **Bağlanma, Uzlaşma, Katılım ve İnançtır**. Ailesine arkadaşlarına bağlı olan, okuluna devam eden, sorumluluk üstlenen ve toplumdaki genel değerlere inanan kişi, suç işlemez görüşünü savunur. Shoemaker (1984) Sosyal Kontrol teorisinin suçluluğu %25 ile %50 arasında açıkladığını belirtmiştir (Agnev,1985).

Çocuk ve gençlerde suç (kuraldışı) davranışı gösterme nedenleri literatür kapsamında incelendiğinde nedenleri konusunda değişik açıklamalara rastlanmıştır. Ancak detaylı incelemelerden şu ortak sonuç çıkartılmıştır: Ergeni suça iten nedenler **bireysel, aile ve çevre** olarak üç büyük grupta toplanmaktadır. Çocuk ve ergenin biyolojik yapısı suçlu birey olmasında etkili görünmektedir. Ayrıca çocuğun evden sonraki vaktini geçirdiği okul ortamında katıldığı arkadaş grupları da çocuğu etkisi altına alır. Bu etki bazen olumlu olabilirken bazen de olumsuz, riskli davranışlara, hatta suç işleme davranışına kadar götürebilmektedir.

Ergenin kuraldışı davranmasında ilişkili gösterilen biyolojik yani bireysel faktörler şu şekilde açıklanabilir. Ergenin doğumdan önceki yani annenin hamileliği döneminden başlayan annenin hamilelik süresince geçirdiği rahatsızlıklar ya da annenin madde kullanımına bağlı gelişen durumlar, anormal doğumlar, düşük zeka, gibi nedenlerden dolayı çocuğun biyolojik gelişimi etkilenebilmektedir. Biyolojik yaklaşımı

savunan Lombroso (1949; Akt: Gördeles-Beşer, 2009)'ya göre suçun ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenler etkilidir. Doğuştan suça eğilimli olan bireyin fiziksel, biyolojik ve psikolojik bazı anomalileri vardır ve bu anomaliler, bu bireyleri iradeleri dışında suç işlemeye iterler görüşünü savunmaktadır.

Kuraldışı davranışlarla ilgili olduğu düşünülen aile faktörü ile ilgili açıklama yapan Işıқтаç (1999) ergenlikte kuraldışı davranışlarında aile ve çevresel nedenlerin rol oynadığını vurgulamıştır. O'na göre çocuğun suça yönelmesindeki en önemli nedenlerden biri, anne veya babanın çocuğa önemli model oluşturamamasıdır. Reddetme, aşırı koruma, tutarsızlık, kardeş kıskançlığı, dağılmış aile çocukları, anne baba geçimsizliği, psikolojik gelişim aşamasındaki sapmalar, okul başarısızlıkları, nevrozlar, psikozlar gibi sapmalar çocuğu suça iten diğer psikolojik etkiler arasında gösterilebilir. Sokullu (1992) ergeni suça iten ailesel faktörlerin, parçalanmış aile, aile içi gerilim, ev içi disiplin ve ailede suçluluk olduğunu, suçluluğunun önlenmesinde aileye büyük görevler düştüğünü vurgulamıştır.

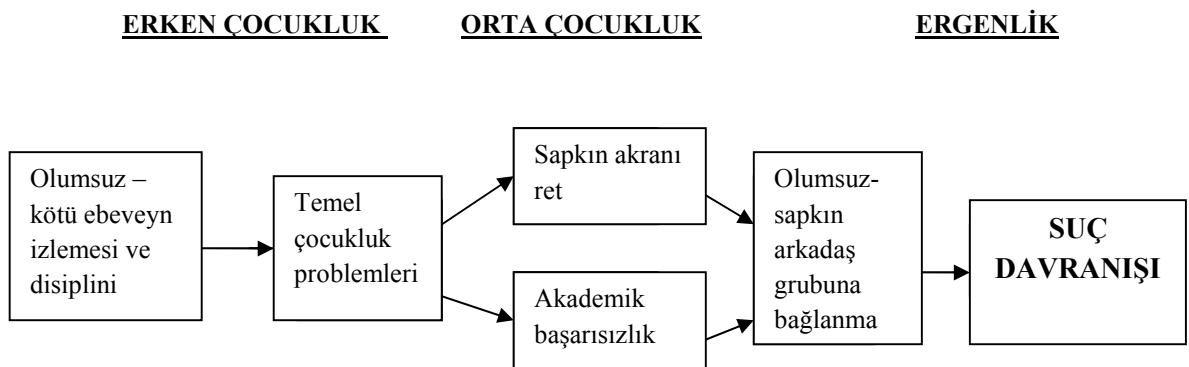
Aile ile ilgili bir diğer konu ergen üzerinde kurduğu kontroldür. Ailenin çocuğu doğrudan kontrolünün (Kaner,1996; Özen, Gülaçtı ve Çıkılı 2004) az olduğu ailelerde suç davranışının yüksek olduğu görülmüştür. Çocuğun maddi ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmaması (Keklikkırın,1999), duygusal istismarın (Kırımsoy, 2003) da suç davranışı ile ilişkili olduğu araştırmalarda gösterilmiştir. Ayrıca, ailenin işlevsel özellikleri açısından ise suç davranışının görülen çocukların ailelerinde, ilişkilerin zayıf olduğu, parçalanmış ailelerden geldikleri ya da ailede problem, şiddet yaşandığı, alkol kullanan (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2001; Yılmaz, 2000; Zimmermann, 2006) ya da sabıkalı bireyin olduğu (Özen ve diğ.,2005; Türkeri; 1995; Yılmaz, 2000) olumsuz anne-baba tutumları, ailenin denetiminin ve desteğinin az olması (Ardelt ve Laurie, 2002; Sim, 2000), ergenin ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması, da suç davranışıyla ilişkili bulunmuştur.

Ergen suçlarının nedenini daha iyi anlayabilmek için birçok aile değişkeni, araştırılmıştır. Örneğin, Rosenbaum (1989) aileleriyle güçlü bağları olan ergenlerin suç işlemeye daha az meyilli olduğunu bulmuştur. Flannery, Williams ve Vazsony (1999) okul saatleri sonunda ebeveynlerin gözetimi altında olmayan çocukların suç davranışında bulunma olasılığının daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Suç davranışı ile ilgili yapılan başka çalışmalarda ailenin niteliksel ve işlevsel özellikleri de

araştırılmıştır. Ailenin niteliksel özelliklerinden anne babanın eğitim düzeyi (Kazel, 2001; Özen ve diğ., 2005; Şenses, 1990; Yılmaz, 2000), baba mesleği (Kazel, 2001), ile suç davranışının ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bağlanma kuramcısı Bowlby (1980) ise karakterin şekillendiği ilk 5 yıl içinde anneden ayrı kalmanın çocukta suçlu kişilik yapısının oluşmasında en büyük etken olduğunu belirtmiştir. Perry, Runyan ve Sturges (1998) bireyin sosyal ilişkilerinde büyük öneme sahip olan bağlanma davranışının sağlıklı olmayışının, ileriki yıllarda psikososyal anlamda olumsuz etkilere ve bağlanma bozukluklarına neden olacağını belirtmişlerdir.

Ergenin kuraldışı davranışlarıyla ilişkili diğer bir değişken olarak düşünülen başka bir kavram ergenin çocukluk döneminde aile içinde veya dışında yaşadığı örselenme ve ihmal yaşantılarıdır. Ergenlikte suç davranışlarına giren ergenlerin geçmiş yaşantıları incelendiğinde, geçmişlerinde örselenme ve ihmal yaşantılarına rastlanmıştır (Uluğtekin, 1991; Sevük, 1998). İstismarın yaşandığı ailelerde aile-çocuk ilişkisi zarar görür. Çocuğun ailesine ve kendisine duyduğu güven zedelenir (Akbaş, 2001). Ailedeki disiplin anlayışının dayakla sağlamaya çalışan aileler incelendiğinde, babaların bu istismarı daha çok kullandığı (%66), dayakla cezalandırılan çocukların ise mala karşı suç işlediği bulunmuştur (Yavuzer, 2001).

Ailenin, arkadaşların ve aile yapısının ergeni nasıl suç davranışına götürdüğünü gösteren şekil 12'deki çizelge anlatmaktadır. Çizelgeye göre suç davranışı, bir anda ortaya çıkmayan, belli süreçlerden geçen, erken ergenlik döneminde başlayıp, ergenlik döneminde yaşanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2. Suç Davranışının Ortaya Çıkışı

Kaynak: Paterson, Deberayse, Ramsey (1993) A Developmental Perspective On Antisocial Behavior,

Ergenlik döneminde, ergenin kuraldışı davranışlarda bulunmasında ilişkili olduğu düşünülen aile faktörüne değinildikten, sonra bu dönemde kuraldışı davranışları etkilediği düşünülen diğer arkadaş- akran gruplarının etkisi hakkında bilgi verilecektir.

Ergenlikte arkadaşına verilen değeri artmaktadır. Ergenlik baslarında kızlar ve erkekler vücutlarındaki değışimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri az sayıda arkadaşına ihtiyaç duyarlar. Çocukluk ve ilk ergenlikte arkadaş çoğu zaman yakınlarında yaşayan, birbirini uzun zamandır tanıyan kişilerden seçilir. Buluş çağını izleyen yıllarda ortaokuldan liseye geçme gibi etkenler dolayısıyla arkadaş grubu genişler, farklı kişilerden oluşmaya baslar; arkadaşlık daha fazla benzer ve tamamlayıcı ilgi ve kişiliklere dayanmaya baslar. Arkadaş grupları, dostluk, güvenlik ve becerilerini sınıma olanağı sağlar; davranışları yaşlılar tarafından değerlendirilir. Sosyal gelişim için ergenin yaşlıları ile olmaya ihtiyacı vardır. Bazen ergen, arkadaş grubuna kabul edilmek ya da onay görmek için onların hareketlerini, tutumlarını benimser görünür (Kulaksızoğlu, 1998; Gander ve Gardiner, 1993).

Ailenin etkisinin azaldığı ya da etki alanlarının değıştiği ergenlik döneminde, ergenlerin kuraldışı davranmasında arkadaş etkisinin olduğunu, gösteren kuramsal açıklamalar ve araştırmalar bulunmuştur (Hirschi ve Gottfredson ,1988; Elliott ve ark., 1979,1999). Onlara göre ergen suçluluğunun gerçek nedeni olarak akran gruplarının da suçlu davranışlarına sahip olmasıdır.

Ergenlikte sapkın davranışları olan arkadaşlarla ilişki kurmanın ve bu davranışların yetişkinlik dönemine taşınmasında bazı etkenler rol oynar. Bunlardan bazıları, çocukluk döneminde arkadaşsız kalmak, saldırgan ve sağlıksız ana baba tutumları, sosyal beceri eksikliği nedeni ile akranları tarafından reddedilmek, ana babanın sosyo-ekonomik yetersizliği, erken çocukluk döneminde olumsuz sosyal deneyimlere ve ergenlikte olumsuz aile ve okul yaşantılarına sahip olmak gibi ortam ve davranışlar sayılabilir (Delikara, 2000).

Ergenleri, okul çevresi gibi çevrelerden de ayrı düşünemeyiz. Ergenin çoğu vaktini geçirdiği arkadaş ve okul çevresinin önem kazandığı bu dönemde bu çevrelerin olumlu veya olumsuz etkileri olacaktır. Okula devam eden hem ilköğretim hem de ortaöğretim öğrencilerinde suç ve şiddet olayları artmıştır ve bu konu araştırmacılarında ilgi odağı olmaya başlamıştır (Ögel, Tari ve Yılmazçetin –Eke 2005;

Yurtal, 2006; Yurtal ve Cenkseven, 2006; Kızmaz, 2006, Demirtas ve Ersözlü, 2007; Totan, 2007).

Kızmaz (2006), okul ile şiddet davranışı arasındaki ilişki konusunda okul ile ilintili olabilecek faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- 1) Düşük düzeydeki akademi başarı,
- 2) Okula olan bağlılık düzeyinin düşüklüğü,
- 3) Okul koşulları ve iklimi,
- 4) Çeteye katılma

Verdugo (1999) ise çalışmasının sonucunda şu bulgulara ulaşmıştır:

1. Okuldaki suç ve şiddet olayları okulun içinde bulunduğu çevrenin bir yansımasıdır.
2. Okul büyüklüğü ve şiddet olaylarının sıklığı doğru orantılıdır.
3. Okulların % 8'i ciddi şiddet olaylarına sahip olduklarını rapor etmiştir.
4. Öğrencilerin % 1'den fazlası fiziksel olarak saldırıya maruz kaldığını belirtmişlerdir

Kentleşmenin olağan sonucu olarak, hızlı bir göçün olması, kentlerin nüfusunun da hızlı bir şekilde artmasına buna bağlı olarak işsizlik, barınma ve eğitim gibi sorunların da çoğalmasına neden olmuştur. Bunların sonucunda eğitim sistemi ve okullar da bu durumdan etkilenerek, kalabalık okul ve sınıflar, yetersiz eğitim öğretim materyalleri ve okul ortamları sorunlu yerler olarak karşımıza çıkmıştır (Buluç, 2005). Bu hızlı gelişmeler sonucu çok sayıda olumsuz faktöründe devreye girmesiyle ergenlerin okulda ve çevresinde suç ve şiddet içeren davranışlara girmesi daha kolay hale gelmiştir.

Ergenlik döneminde, ergenin suç davranışlarına girip girmemesinde etkili değişkenlerden birisi de aile ve arkadaştan aldıkları sosyal destektir. Ebeveynin olumlu desteği ergenlerin yetişkinliğe geçiş aşamasında uygun baş etme stratejilerini kazanmasına, uygun seçimler yapmasına, risk almasına ve kişisel kontrolünün artmasına yardımcı olurken (Steinberg, Mounts, Lamborn. ve Dornbuch, 1991; Scabini, Lanz ve Marta, 1999) zayıf düzeydeki ebeveyn desteği ergenlerin zorlu yaşam koşullarında

alkol, madde kullanımı ve saldırganlık gibi davranışları göstermelerine neden olabilir (Kraaij, Garnesfski, de Wilde, Dijkstra, Gebradt, Maes, ve terDoest, 2003).

Windle (1990), kişilik, algılanan aile ve arkadaş desteği, depresif belirtiler ve suça yönelik davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 975 ergen ile yaptığı araştırma sonucunda depresif belirtiler ile suça yönelik davranışlar ve düşük düzeyde aile ve arkadaş desteği arasında anlamlı bir ilişkili olduğunu bulmuştur.. Ailenin duygusal desteği azaldıkça ergenlerin depresyon yaşama ve suça yönelik davranışlar gösterme olasılığının arttığı bulunmuştur.

Özellikle arkadaşlardan alınan sosyal desteğin eksikliği, çocuk ya da ergenin bir gruba ait olma duygusunu olumsuz etkilemesi, yalıtım ve yabancılaşma ile bağlantılı olması nedeniyle okulu bırakma ya da okula devam etmeme riski oluşturan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Lagana, 2004).

Ayrıca yapılan araştırmalarda cinsiyetin, yaşın ve sosyo-ekonomik düzeyin suç davranışı ile ilişkili olduğu görülmüştür (Başar, 1992; Şenses, 1990; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000; Kıran, 2002; Sipahioğlu, 2002; Özen ve ark., 2005). Çocuğun fizik ve psikolojik gelişimini etkileyen onu anti sosyal-kuraldışı davranışlara iten en temel sebeplerden biriside ailenin ekonomik durumudur. Suçlu çocukların büyük bir kısmı fakir ailelerden gelmektedir. Özellikle sosyal kontrol kuramcılarını toplumsallaşma sürecinde yetersiz kalan ailelerin, çocukların toplumsallaşmış yaşam şekillerini benimsemelerini sağlayan bağlılığı geliştirmede başarısız olduklarını ileri sürmektedirler (Taner,1985).

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün web sitesinde yayımlanan “Çocuk Suçluluğu 2002” araştırmasında, Türkiye genelinde suç işleyen 22 305 çocuktan yüzde 54,4'ünün 15–17 yaşları arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya göre, suç işleyen çocukların yüzde 19.4'ü yani 4342'si 11–14, 4131'i yani yüzde 18.5'i 18, 397'si yani 18'i ise 4–10 yaşları arasındayken, 1293 çocuğun ise yaş aralığının tespit edilemediği görülmüştür.

Ergenlerin kuraldışı davranışları psikiyatrik açıdan da incelemekte yarar vardır. Ergenin kuraldışı davranışlar göstermesi, Davranım Bozukluğu probleminde, birçok kontrolsüz davranışı içine alır. Çocuk ve ergende aşağıda sıralanan davranışların en az

üçünün (ya da daha fazlasının) son 6 ile 12 ay arasında görülmesi davranım bozukluğuna işaret eder. Bu davranışlar:

- *İnsanlara ve hayvanlara karşı gösterilen saldırganlık,*
- *Eşyalara Zarar Verme İle ilgili davranışlar,*
- *Dolandırıcılık ve hırsızlık,*
- *Kuralları ciddi biçimde bozma (ihlal etme),*

Çocukta ve ergende Davranım Bozukluğu'nun ortaya çıkmasına neden olan risk faktörleri ise şu şekilde özetlenebilir:

Stresli ev ortamı, aile içi çatışmalar, suç işleme oranı yüksek üyelerden oluşan aile ortamı, anne-baba davranışlarının süreklileşen tutarsızlığı, babanın anti-sosyal kişilik bozukluğuna sahip olması, çocuğa karşı süreklileşen fiziksel şiddet, çocukta dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi faktörleri sayılabilir (Polvan, 2000). Bizim araştırmamızda kullandığımız değişkenler ile davranım bozukluğu kriter ve risk faktörleri birbirine uyumaktadır.

Suç-kuraldışı davranışları incelenirken ergenlerin bu dönemde geçirdikleri ahlak gelişiminden de bahsetmekte yarar görülmektedir. Ahlak gelişiminde birinci aşamaya denk düşen bir genç, akıl yürütme seviyesi olarak, öğretmen bakmadığı sürece sınavda kopya çekmenin, doğru olduğunu düşünür. İkinci aşamada ergen, bir adım daha öteye gider, çünkü davranışın iyi veya kötü olduğu hususunda, davranışın sonuçlarında mükâfat veya cezanın olması aranır. Sınavda kopya çekmek, kötü not veya sıfır almakla sonuçlanabilir. Üçüncü aşama muhakemesi, birinci ve ikinci aşamalardan hızlı bir yükselişi ifade eder diyebiliriz. Bu dönemde ergen, iyi davranışı ait olduğu gruplara yönelir. Ahlaklı olma, başkalarının onayına olan ilgiyi içerir bu durumu beraberinde getirir. Yaygın olmamasına rağmen ergenler, gelenek sonrası (5. ve 6.) aşamalara uygun ifadeler kullanabilirler (Kohlberg, 1984). Bu görüşlere göre suçluların bahsedilen aşamalardan daha aşağıdaki ahlak gelişimine sahip oldukları vurgulanmaktadır. Yapılan araştırmalarda, psikopatik suçluların, olmayanlara göre, ahlaki anlamda daha aşağı seviye oldukları da kanıtlanmıştır (Akt: Kaner, 1991).

Kuraldışı-suç kavramının hukuki, kriminolojik, sosyolojik, psikolojik ve ahlaki yönleri vardır, bütün bu açıklamalardan sonra suç kavramı şu şekilde açıklanabilir: Suç, (Crime, Delinquency) toplum halinde yaşayan bireyler arasında bazılarının öteki

bireylerle çatışması sonucu ortaya çıkan sapma davranışıdır (Yavuzer, 1996). Tanımlanan bu davranışları yapan bireylerin yaş grubu 11–18 yaş arası grubunu kapsar (Demirbaş, 2001).

Bu araştırmada geçen kuraldışı davranışlar kapsamındaki ise okul kurallarına uymama, hırsızlık yapma-çalma, hafif hırsızlık, tahripçilik (vandalizm), uyuşturucu ve şiddet suçu, öfkeyi kontrol edememe- fiziksel saldırganlıkta bulunma yani kavga etme-, başkalarını bilerek aldatma-kandırma, binalara zarar verme, okulda kopya çekmek, gibi davranışları içermektedir. Bu araştırmada okulda ve çevresinde son altı ay içinde bu davranışları alınmış ve bu davranışları kaç defa yapıp yapmadığının sorgulanmaktadır. Bu araştırmada, kuraldışı davranışlar alt ölçeklerinden olan okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik ve kopya çekme suçları incelenmiştir.

Son yıllarda insan psikolojisi alanında yapılan birçok çalışma ruhsal bozuklukların temelinde yatan neden olarak çocukluktaki örselenme yaşantılarına odaklanmış, çocukluk çağında yaşanan duygusal travmaların ileriki yıllarda kişilik bozuklukları, depresyon, madde kullanımı, anti sosyal davranış bozuklukları gibi birçok ruhsal sorunla ilişkisini ortaya koymuştur (Brown ve Anderson, 1991, s.56).Ayrıca ergenlerde kuraldışı sayılabilecek suç davranışları konusunda yapılan araştırmaların çoğu ıslahevlerinde, tutukevlerinde ya da sokak çocukları üzerinedir. Çok az çalışma okullarda normal popülasyonda (lisede okuyan öğrencilerle) yapılmıştır(Kaner, 2000; Delikara, 2002).

Bütün bu açıklamaları şu şekilde özetlenebilir: Ergenlerin kuraldışı davranışları ile ilişkili olarak, ergenin biyolojik yapısı, ailesi, arkadaşları, okul çevresi, aile ilişkileri(ergenle ailesi arasındaki), geçmiş istismar ve ihmal yaşantıları, (fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmaller), sosyal destek kaynakları (aile, arkadaş) belirtilebilir. Birçok kuramcının da hızlı ve genelde de sorunlu yaşandığı dönem olarak kabul ettiği ergenlik döneminin, lise yıllarına denk gelmesi nedeniyle bu dönemde bahsedilen konuların yeterince ele alınmadığı görülmüştür. Sonuç olarak araştırmanın problemi, çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algının, kuraldışı davranışlarla ilişkisinin olup olmadığıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ülkemizde suça karışan ve kuraldışı davranışlar gösteren ergenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Ayrıca dünyada ve ülkemizde aileleri ve ya yakın çevresi tarafından ihmal ve istismar edilen çocuk ve genç sayısı da artmaktadır. Yapılan araştırmalar, ergenin suç davranışı göstermesinin nedenlerinden birinin de geçmişinde ihmal ve istismar edilmesi olduğunu göstermektedir. Aile ilişkilerinde eksiklik, yetersizlik, aile içi çatışmalar da, çocuğun suç davranışı göstermesinde etkilidir. Ayrıca arkadaş-akran gruplarının etkisini hatta baskısını unutmamak gerekir. Ergenin bu dönemi yaşarken, aile ve arkadaşlarından alacağı sosyal desteğin düzeyi veya yetersizliği de ergenin kuraldışı davranış göstermesinde etkili olabilmektedir.

İlgili alan yazında, çocukluk ve ergenlik döneminde kuraldışı davranışlara ilişkin cinsiyet farklılıkları gözlemlendiği bildirilmektedir. Aynı şekilde yaşam içinde en fazla kuraldışı davranış gösterme çağının ergenlik dönemi olduğu ve hatta bu tür davranışların doruk seviyeye çıktığı da görülmektedir.

Bu nedenle, bu araştırmanın amacı, çocukluk örselenme yaşantıları, ana- baba-ergen ilişki biçimleri ile aile ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin kız ve erkek öğrencilerde gözlenen kuraldışı davranışlarla ilişkisini incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

- 1- Öğrencilerde gözlenen kural dışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme ve toplam puan) açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 2- Sosyo-demografik özelliklerine (okul türü, ana-babanın eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi) göre öğrencilerde gözlenen kural dışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme ve toplam puan) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 3- Arkadaşlardan algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük ve yüksek olan öğrenciler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme ve toplam puan) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

- 4- Aileden algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük ve yüksek olan öğrenciler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme ve toplam puan) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 6- Çocuklukta fiziksel istismar yaşantısı olduğunu ifade eden öğrencilerle böyle bir yaşantısı olmadığını ifade eden ergenler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme ve toplam puan) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 7- Çocuklukta duygusal istismar yaşantısı olduğunu ifade eden öğrencilerle böyle bir yaşantısı olmadığını ifade eden ergenler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 8- Çocuklukta cinsel istismar yaşantısı olduğunu ifade eden öğrencilerle böyle bir yaşantısı olmadığını ifade eden ergenler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 9- Çocuklukta istismar yaşantısı olduğunu ifade eden öğrencilerin toplam puanlarında böyle bir yaşantısı olmadığını ifade eden ergenler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 10- Anne ve babalarıyla olumlu-yeterli ve olumsuz-yetersiz ilişki düzeyleri olduğunu ifade eden öğrenciler arasında kuraldışı davranışlar (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik, kopya çekme) gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- 11- Ergenlerin ailelerine ilişkin değerlendirmelerine göre kuraldışı davranışlar gösterme açısından anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, küreselleşme ve modernleşmenin etkisiyle aile içi ve sosyal ortam

değişebilmektedir. Geleneksel değerlerin yanı sıra modern Batı kültürünün etkileri hissedilebilmekte; kentleşme ve modernleşme ile birlikte gençlerin olanakları artmaktadır. Öte yandan anne-baba tutumları daha izin verici duruma gelebilmekte ve anne-baba denetimi azalabilmektedir. Ülkemizdeki bu sosyokültürel, eğitimsel ve ekonomik koşullarda ergen ve gençlerin riskli davranışlarının artabildiği düşünüldüğünde, bu konuların araştırılması önem taşımaktadır.

Hem ilköğretim hem de lise düzeyindeki şehir okullarında dünya genelinde 1960 yılından beri meydana gelen saldırganlık içeren suçlar artış göstermiştir. Örneğin öğretmenlere yönelik saldırılar %7100, narkotik içerikli suçlar % 1000, hırsızlık v.b. suçlar ise %306 oranında artış göstermiştir. Ayrıca 1990 yılından sonra özellikle Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki okullarda şiddet eylemlerinde çok büyük artış göstermiştir. Bu eylemler TV den de yansıdığı şekliyle okul baskınları ve intihar vakaları şeklinde duyurulmaktadır (Greene, 2005). Bu durum ergenlerin dahil olduğu şiddet ve suç olaylarının önemini ortaya koymaktadır.

Genel nüfus içerisinde, antisosyal davranışların başlangıcının ergenlik yılları olduğu ve bu yaş döneminin bitimi ile bu tür davranışların da azaldığı düşünülmektedir. (Tolan,1988).

Ergenlerin yaşadığı sorunların-örselenme, istismar, aile problemleri, sosyal destek yetersizliği vb.- ergenlerin birtakım davranış problemlerine ve uyumsuz, kuraldışı, antisosyal davranışlara neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu davranışların temelinde de olumsuz yaşantıların ve yetersiz sosyal desteğin olabileceği düşünülmektedir.

Bu konuda yapılan araştırmalar, çocuk ve ergen suçluluğuna yönelik diğer risk etkenleri olarak (Seminar, 1979; Loeber ve Dishion, 1983; Loeber ve Stauthamer-Loeber, 1987; Akt: Kaner, 1991) anne-baba denetimlerinin zayıf olması, aile üyeleri arasında sıkı bağların olmayışı, ailenin çocuğu reddetmesi, ailede suç işlemiş bireylerin bulunması, anti sosyal davranış, zayıf eğitsel başarı, ağır ilaç bağımlılığı, saldırganlığın eşlik ettiği hiperaktivite, ilköğretim yaşlarındaki davranış sorunlarını göstermektedir. Yapılan araştırmalar (Bıyıklı, 1972; Öter ve Akalın, 1993; Yavuzer, 2001) ergen suçluluğunda ana konu olarak her zaman ergenin ailesinin önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca ergenin ailesinden ve arkadaşlarından algıladığı sosyal destek

düzeylerinin düşük olmasıyla, suç-kuraldışı davranışları arasında, (Bender ve Lösel, 1997; Moran Beest ve Baervelat,1999; Elbir, 2000; DuBois, 2002; Custers , Rutger, Engels ,2003; Kızmaz, 2004; Levpušček, 2006; Büyükşahin-Çevik, 2007; Rimkus, 2008; Şencan, 2009) ilişki olduğu araştırmalarla kanıtlanmıştır.

Yapılan literatür taramasında, psikoloji ve eğitim alanında çocuk ve ergen suçluluğu ve ilişkili değişkenlerle ilgili çalışmaların daha çok tıp (psikiyatri) veya adli psikiyatri alanında, psikiyatrların çalıştığı gözlenmiştir. Travma, ihmal, istismar gibi kavramların eğitimde yakın zamanlarda kullanıldığı ancak bununla ilgili az araştırma ve yayına yer verildiği görülmüştür. Yapılmış bu çalışmaların sonuçları göstermiştir ki, geçmişte yaşanan istismar ve ihmal vakaları ile ergenlerin suç davranışları arasında ilişkiler bulunmaktadır (Smith ve ark.,1995; Mullen ve ark., 1996; Erdoğan, 2003; Lansford ve ark., 2002; Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kara ve Alyanak, 2001; Aydın, 2003; Kulaksızoğlu, 2005; Rich, Gidycz, Warkentin, Loh ve Weiland, 2005 Göç, 2006; Ovayolu ve ark.2007; Özen , Antar ve Özkan, 2007; Hussey, Chang ve Kotch, 2006, Schatz, Smith, Borkowski, Whitman ve Keogh, 2008). Son yıllarda eğitim ortamında karşılaşılan ihmal ve istismar vakaları, ergenler arasında suç ve şiddetle ilgili olan olaylar, aile düzen ve yapısının bozulmasından kaynaklanan iletişimsizlikler nedeniyle, eğitim ortamında çalışan idareciler, öğretmen ve psikolojik danışmanlar zorlanmaktadırlar.

Ayrıca ergenlerde kuraldışı sayılabilecek suç davranışları konusunda yapılan araştırmaların çoğu ıslahevlerinde, tutukevlerinde ya da sokak çocukları üzerinedir. Ülkemizde okullarda normal popülasyonda (lisede okuyan öğrencilerle) yapılan çalışmaların (Kaner, 2000; Delikara, 2001; Özbay, 2004; Eke-Ögel, 2004; Balkaya, 2005; Okat, 2006; Eryılmaz, 2007; Balkaya ve Ceyhan, 2007) son yıllarda arttığı görülmektedir. Ancak yine de bu araştırmada bakılan değişkenlerin hepsinin bir arada bulunduğu araştırma yok denecek kadar azdır.

Devlet İstatistik Enstitüsünün (2000) raporuna göre; güvenlik birimine gelen yada getirilen çocuklarda en yüksek oranın 12-15 yaş, (10 280 kişi) ile 16-18 yaş, (19 675 kişi) erkeklerde olduğunu belirtirken, kızlarda bu oranın düşük olduğunu belirtilmiştir. DİE'nin 2000 yılı güvenlik birimlerine gelen ve getirilen çocuk istatistiklerine dayalı olarak belirlediği yaş grupları arasında ise, 16-18 yaş grubunda suçun önemli derecede yüksek olduğu görülmektedir. Bu grubu 12-15 yaş grubu

izlemektedir. Ayrıca tüm yaş gruplarında incelenen araştırmalarda, erkeklerin daha fazla suç davranışında bulunduğu da görülmektedir (Kaner, 1996; Smith, 1998; Bayar,1999; Yılmaz, 2000; Yılmaz, 2001; Seber ve diğ. 2001; Kwon, 2001; Kıran, 2002; Delikara, 2002; Sipahioğlu, 2002; Özen ve diğ. 2005; Akduman ve Ark., 2007, Can, 2007; Siyez, 2007 ; Eryılmaz, 2007; Ögel, 2007 Aras ve Ark., 2007).

Bu çalışmanın okullarda yapılmasının nedeni, son yıllarda okul içi veya bahçe vb. okul çevresinde yaşanan suç ve benzeri davranışların görülme sıklığının artmasıdır. Gerek medyada yer alan haberler, gerekse bu konuda yapılan gözlemler, bu tür bir araştırma yapılmasının önemli olduğunu göstermiştir. Konuya bu açıdan bakıldığında, çocuk ve gençlerde suç davranışları ile ilişkili faktörleri bulmak ve bunların önleminin alınmasında ilgili kurum ve birimlere yardımcı olmak, bir anlamda toplumda işlenen suçların da azalmasını sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında da bu araştırma önemli görülmektedir. Bu amaçla, bu çalışmada ergenlerin suç davranışları bazı kişisel (cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, sosyo-ekonomik düzey) ve ailesel değişkenler (anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın birliktelik durumu, anne babanın sosyal destekleri, ilgileri, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu aile bireylerinin birbirine sevgi ile yaklaşmaması ve evin huzurlu bulunmaması) açısından incelenmiştir.

Yapılacak bu çalışmada özellikle ortaöğretim kurumlarında çalışan Psikolojik Danışmanların ve öğretmenlerin kuraldışı davranışlarla ilgili farkındalık düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, aileye yapılacak danışmanlık hizmetlerinin belirlenmesi doğrultusunda hem biz Psikolojik Danışmanlara da hem de ergen ailelerine koruyucu ve önleyici PDR çalışmalarında yol göstereceği düşünülmektedir. Devletin ilgili ve yetkili makamlarına, özellikle okul yöneticilerine, alanla ilgili araştırma yapan kişilere de önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

- 1-Bilgi toplamak amacıyla kullanılan ölçekler geçerli ve güvenilirlerdir.
- 2-Örnekleme oluşturan öğrenciler ölçekteki maddeleri içtenlikle yanıtlamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

- 1- Araştırma bulguları yalnızca Adana Büyük Şehir Belediye sınırları içindeki Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde bulunan Milli Eğitim

Bakanlığına bağlı ortaöğretim kurumlarında (Anadolu, Genel-Akademik Lise) öğrenim gören 14–18 yaşları arasındaki öğrencilere genellenabilir ve bunlardan elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

- 2- Araştırma kapsamında incelenen ergenlerin kuraldışı davranışlarla ilişkili olduğu düşünülen çocukluk örselenme yaşantısı (fiziksel-duygusal-cinsel), aile ve arkadaşan algıladıkları sosyal destek ve ana-baba-ergen ilişki biçimiyle ilgili veriler “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, ” Aileden ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, “Ana-baba –Ergen İlişki Ölçeği” ve “Kuraldışı Davranışlar Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergen ve Ergenlik Dönemi: Ergenlik dönemi biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 2000, s; 277). Kişinin ne bir çocuk ne de yetişkin olduğu, henüz kendi toplumsal sorumluluklarına sahip olmadığı, ama rolleri keşfedebileceği, sınavabileceği, bir ara ve kargaşa evresidir (Cloutier, 1982, s; 875).

Örselenme yaşantısı: Çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel olarak kötüye kullanımı veya duygusal ihmal veya fiziksel ihmal şeklinde tanımlanabilir (Aslan ve Alparslan,1999,s; 276).

Sosyal destek: Sosyal destek, "kişinin sevildiğine, değer verildiğine, önemsendiğine ve karşılıklı yükümlülüklerinin olduğu bir sosyal ağın üyesi olduğuna inanmasını sağlayan bilgi" olarak tanımlanmaktadır (Cobb, 1976, s: 300). Başka bir tanım ise, bireyin çevresinden aldığı sosyal ve psikolojik destektir (Yıldırım, 1998; s; 33).

Aile İlişki Biçimi (Ana-baba-Ergen): Ergenlerin ana-babalarıyla kurdukları iletişimlerde, ana-babaların doğrudan veya dolaylı kontrollerini içeren izleme, denetleme ve cezalandırmayı içine alan ilişki biçimidir. Örneğin, normların düzenlenmesi, ev kuralları, yakın iletişim, birlikte etkinlikte bulunma, sevgi ve güven, beklentileri karşılama, vb şeklindedir (Kaner, 2006, s: 67–68).

Kuraldışı davranış: Ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı, çoğu suç kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya

bırakacak davranışlara denir. Örneğin, okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekmek şeklindedir (Delikara, 2001, s:70).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlerin ihmal ve istismar yaşantıları, aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek, ana-baba-ergen ilişkileri ve kuraldışı-suç davranışları ile ilgili kuramsal açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Çocuk İstismarı ve İhmali

Çocuğa yönelik kötü muamele veya çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eskidir. Ayrıca bilinen ancak ortaya çıkarılan sayısı olduğu kadar çıkarılmayanları da bir o kadar olan sosyal ve tıbbî bir sorundur (Yılmaz ve ark. 2003).

İngilizce 'de 'child abuse and neglect' karşılığı olarak Türkçe 'de farklı sözcükler kullanılmakla birlikte 'çocuk istismarı ve ihmali' daha sık olarak kullanılan sözcüklerdir. 'Abuse' yerine örselenme, ezim, kötü muamele veya istismar sözcükleri kullanılmaktadır (Kars 1996).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonunun (UNICEF, 1986) Yönetim Kurulu 14 Mart 1986 tarihli raporunda, çocuk istismarı; çocuğa yakın kişileri yasaklanmış ve önlenemez bir hareketinden ya da hareketsizliğinden kaynaklanan zarar olarak tanımlanmıştır (Kars 1996).

Çocuk istismarı tıp literatüründe ilk kez 1946 yılında Caffey adındaki bir radyoloji uzmanı tarafından subdural hematomla birlikte uzun kemiklerde kırıkları olan çocuklarda tanımlanmıştır. 1962 yılında ise C. Henry Kempe tarafından ilk kez "Hırpalanmış Çocuk Sendromu" terimini kullanmıştır.

İstismar Türlerinin Tanımlanması

a) Fiziksel İstismar: En geniş anlamda çocuğun kaza dışı yaralanmasıdır. Değişik ülkelerdeki çalışmalarda fiziksel istismar sıklığı %0.45 ile %64 arasında bildirilmektedir. (Topbaş, 2004). Fiziksel ihmal, 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin

yetersiz besleme, giydirmeme, hijyen ya da bakım verme sonucunda zarara uğramasıdır (Kaplan , Pelcovitz ve Labruna ,1999).

Başlıca fiziksel istismarlar; fiziksel istismar yaralanmaları, insan ısırıkları, göz lezyonları, kırıklar, kafa yaralanmaları, sarsılmış bebek sendromu (Shaken baby syndrome), saç kaybı, yanıklar, aletsiz saldırılar, aletli saldırılar şeklinde çeşitli kaynaklarda fiziksel istismar türleri karşımıza çıkmaktadır.

Fiziksel istismar birçok kişilerarası, bilişsel, duygusal ve davranışsal sorun, madde kötüye kullanımı ve psikiyatrik hastalıklarla ilişkilidir (Gökler, 2002). Saldırgan ve suça yönelik davranışlar fiziksel istismar ve ihmalle en sık birliktelik gösteren sorunlardır (Lewis,1992).Bu çocuklarda kontrollere göre daha yüksek oranda davranış bozukluğu ve karşı olma, karşı gelme bozukluğu görülmektedir (Livingston,1987). Thompson, Kingree ve Desai (2004) yaptıkları çalışmada, çocuklukta yaşanan fiziksel suistimalin (ihmal ve istismarın), olgunluk dönemine etkilerini incelemişler ve sonuçta erkeklerin daha fazla fiziksel istismara uğradıklarını ancak kızların bu durumdan daha fazla etkilediklerini bulmuşlardır.

b) Duygusal (Emosyonel) İstismar: Duygusal istismar, ebeveyn ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yetenekleri üstünde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları olarak tanımlanır. Duygusal ihmal, çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi olarak tanımlanır. Tek başına yada fiziksel ve cinsel istismarla birlikte görülebilen duygusal istismar ise ebeveynlerin yada çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yeteneklerinin üstünde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları anlamına gelir (Uluğtekin,1991).

Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyen her türlü olumsuz uyararı kullanma, duygusal bakımdan rencide edecek şekilde davranılması demektir (Kulaksızoğlu, 1998).

Duygusal istismar ve ihmalin ifadesi olan birçok farklı ana baba-çocuk ilişkisi vardır. Durumun tanımlanmasında; şu aşamalar gerçekleşmektedir: Duygusal yanıtsızlık ve ihmal, çocuğa karşı olumsuz ve yanlış tutumlar, çocuğun gelişimiyle ilgili uyumsuz beklenti ve davranışlar, çocuğun kişilik ve ruhsal sorunlarını fark edememe, çocuğun sosyal uyumunu başlatacak yönergeleri sağlayamama gibi davranışları içermektedirler (Taner ve Gökler, 2004).

Duygusal istismar; reddetme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma, ayırma, korkutma, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, lakap takma, aile içi şiddete tanık etme, otorite kurma, bağımlı kılma gibi çocuğun kişiliğini zedeleyen davranışları içerirken (Polat, 2007; Beyazova ve Şahin, 2001), fiziksel olmasa da ihmal davranışlarını da içerir (Taner ve Gökler, 2004). Bu davranışlarında ileride riskli veya suç davranışlara girme olasılığını artırabilir.

Suçta Yönelme: Çocuğun toplum kurallarına karşı davranışlarına göz yumulması veya bu davranışların pekiştirilmesi, suça yönelmesine zemin hazırlanması, çocuğun bu tür davranışlarının engellenmesi ve çocuğa iyi kötü kavramlarının öğretilmemesi çocuğun suça yöneltilmesi kapsamında ele alınmaktadır (Bayraktar, 1990).

c) Cinsel İstismar ve Cinsel İhmal: En yaygın tanıma göre, henüz cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir yetişkin tarafından cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılması olarak tanımlanmaktadır. İstismar çocuk ya da ergen ile kan bağı olan ya da ona bakmakla yükümlü birisi tarafından yapılmışsa bu durum ensest olarak tanımlanır. Cinsel istismardan söz ederken bir çocuk ile bir yetişkin arasındaki cinsel aktivite üzerinde durulmakla birlikte, iki çocuk arasındaki cinsel aktiviteler; yaş farkı 4 yaş ve üstü olduğunda, küçük çocuğun zorlama ya da ikna ile cinsel haz amacı güden aktivitelere maruz bırakılması gibi durumlarda da cinsel istismar olarak adlandırılır (İşeri, 2008). Cinsel istismar türleri özetlenecek olursa; temas içermeyen cinsel istismarlar, cinsel dokunma, interfemoral ilişki(Irza tasatti), cinsel penetrasyon (Irza geçme), cinsel sömürü şeklinde sınıflanabilir (Avcı ve Tahiroğlu, 2007).

Bir araştırmada, cinsel istismarda bulunan kişilerin de geçmişinde %60-95'inde cinsel istismar öyküsü olduğu bulunmuştur. Ergenlik öncesi kız çocuklarının %25'inin, erkek çocuklarının ise %15'inin cinsel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir. Bu rakam ülkemizde %9-18'dir. Cinsel istismar yapan ve uygulayanların büyük bölümünün, aile içinden veya aileye yakın olan kişiler tarafından yapıldığı bildirilmektedir. Bir diğer sorun da, çocuk fahişeliği ve pornografisidir. Özellikle İnternet ağının genişlemesi ile birlikte bu sorun da büyümektedir (Polvan, 2000).

Çocuk Cinsel İstismarının Çocuk Üzerindeki Etkileri: Cinsel istismara bağlı duygusal ve davranışsal reaksiyonlar yaşa göre değişebilir. 13–18 yaş arasında cinsel istismar sonucu görülebilecek davranışsal reaksiyonlar fobi, bağımlılık yapan maddelere düşkünlük, evden, okuldan kaçma, başkalarını istismar etme, obsesif kompülsiyon, duygusal ve fiziksel yakınlıktan kaçma, yeme bozukluğu (anoraksiya nevroza), sinirlilik, rast gele cinsel ilişkide bulunma, süreğen enfeksiyonlar, sosyal içe kapanma, psikoz, intihar olabilirken; duygusal reaksiyonlar ise öfke, korku, suçluluk, utanma, güvensizlik, çaresizlik, kirlenme duygusu şeklinde görülebilmektedir (Akduman ve ark.2005).

d) Aile İçi Cinsel İstismar “Ensest”: Ensest; evlenmeleri hukuksal, ahlaki ve dini açılardan yasaklanmış yakın akraba olan kadın ile erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları olarak tanımlanırken; “akraba aşkı” olarak da tanımlanmaktadır (Ekşi, 1999; Akduman ve ark., 2005)..

Ensest Konusunda Düşünülen Risk Faktörleri (Ensestin Olabileceğini Düşündüren Belirtiler):Alkolik baba, otoriter baba, alışılmışın dışında şüpheli yada bağınaz baba, çocuğun insanlara yakın ilişki kurmasına izin verilmemesi, annenin olmayışı ya da ailede koruyucu güç olmayı beceremeyen anne, annenin ev işlerini yapan ve anne rolünü oynayan kız çocuğu, anne babanın bitmiş, sorunlu cinsel yaşantılarının olması, babanın kendi kontrolünü sınırlayan faktörler: Madde bağımlılığı, psikopatoloji, sınırlı zeka, küçük kızda aniden çıkan baştan çıkarıcı tavırların varlığı, anne babanın yabancılara karşı paranoid, düşmanca tutum içine girmesi,ebeveynlerin ailesinde daha önce ensest ilişkinin varlığı, babanın puberte döneminde kızına karşı aşırı kıskançlık göstermesi gibi belirtiler risk faktörleri arasındadır.

e) İhmal: Bakım veren kişilerin çocuğa gerekli bakımı vermemeleri durumu ihmal olarak adlandırılır. Fiziksel, eğitimsel ve duygusal ihmal olarak ele alınabilir. Fiziksel ihmal bakım verenin sağlıkla ilgili gereğini yapmamasıdır. Yeterli gıda, giyecek, korunma ve güvenliğinin sağlanmaması da ihmal sınırlan içindedir. Eğitimsel ihmale çocuğun okula gitmemesine izin vermek, okul çağında okula yollamamak, gerekli eğitimin verilmesine karşı çıkmak girer. Duygusal ihmal olarak ebeveynin çocuğun psikolojik bakımını reddetmek çocuğun madde kötü kullanmasına izin vermek, çocuğun kronik veya ciddi istismara maruz kalmasına göz yummak duygusal ihmal davranışları olarak kabul edilir. İhmalin fiziksel ve cinsel istismara göre tanılması

zordur. İhmal ve istismarı ayıran en temel nokta ihmalin pasif, istismarın ise aktif bir davranış şekli olmasıdır (Aral ve Gürsoy, 2001).

Çocuk İstismarının Nedenleri

Çocuğun ihmal ve istismar edilmesine neden olan faktörleri İç ve Dış Stres Faktörleri olarak gruplamak mümkündür:

a) İç Stres Faktörleri: Anne-babanın kişilik yapısı, çocuğun özellikleri ve çevreye bağlı olarak çocuktan gereğinden fazla istekte bulunulması olarak gruplandırılabilir. Anne-baba tarafından ihmal ve istismar edilme, anne-baba arasındaki şiddete tanık olma, parçalanmış aileden gelme veya çeşitli aile sorunlarının çocukta yarattığı duygular çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkileyerek çocuğun bunları öğrenerek taklit etmesine, dolayısıyla istismarcı bir kişilik kazanmasına neden olabilir.

b) Dış Stres Faktörleri: Bazı ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel özellikler ailede sıkıntı yaratarak çocuğun ihmal ve istismarına yol açabilir. Ekonomik yetersizlik aile için en önemli stres kaynaklarından biri olup yoksulluk, işsizlik, borçlanma şeklinde kendini gösterebilir. Aynı zamanda iyi beslenememe, yetersiz ev koşulları, sağlıksızlık gibi sorunları da beraberinde getirebilir(Deniz, 2006). Sosyo-ekonomik düzeyleri farklı olan ailelerin, çocuk yetiştirme tutumları, çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemleri de değişiklik göstermektedir. Alt SED'deki ailelerin disiplin yöntemi olarak daha çok fiziksel ceza, azarlama, alay etme, bağırma, haklarından yoksun bırakma gibi cezalar kullandıkları görülmüştür(Aral ve Gürsoy, 2001).

2.1.2. Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Kuramsal Açıklamalar

Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili konuları açıklayan birkaç teori bulunmaktadır. Bunlar arasında istismarın, temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasına karşıt görüşle açıklayan **Temel İnsan İhtiyaçları Modeli**, çocukların yeterli sosyalleşememelerinden kaynaklanan sorunlarına göre istismarın oluşturacağı etkiyi açıklayan **Organizasyonel Model**, istismarı çevresel belirleyiciler ve karşılıklı etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlar olarak açıklayan **Sosyal Öğrenme Modeli**, toplumsal değerler, örgütler, kültür ve aile kurumunu istismara yol açan nedenler arasında gören **Sosyolojik Model**, değişik ekolojik düzeylerde istismara neden olabilecek sistemlere dikkat çeken **Ekolojik Model**,

çocuğun yetiştirilme ortamı, çocuğa uygulanan cezalar, tutarsız disiplin yönteminin İstismarla ilişkili olduğunu belirten *Sosyo-Durumsal Model*, istismarı anne çocuk etkileşimlerine dayandıran *Psikolojik Yaklaşım*, çocuğun gelişimsel dönemlerini ele alan *Gelişimsel Yaklaşımlar*, istismarı anne yoksunluğu ile açıklayan *Bağlılık Teorisi*, ebeveynlerin kişilik özelliklerinin istismarda etkili olduğunu belirten *Psikiyatrik Model* yer almaktadır. En çok kullanılan modeller ise aşağıda açıklanmıştır.

2.1.2.1. Temel İnsan İhtiyaçları Modeli

İstismar, özellikle psikolojik istismar, Maslow'un belirttiği temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ile zıt ilişki içindedir. Maslow tarafından belirlenen psikolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevme (sevgi) ve ait olma ihtiyaçları ve saygı görme ihtiyacına zıt olması nedeniyle davranış sapmalarına neden olur (Hart ve ark., 1996, s. 79; Akt: Yenibaş ve Şirin, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramı: Bu kurama göre çocuk istismarı; "çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlardır". İnsanlar kendi kendileriyle ve başkalarıyla çatışma içine girdiklerinde davranışlarının sorun yarattığını öğrenirler. Kuram problem davranışların saptanmasını önemli görmektedir. (Kars, 1996, s. 20).

Bandura'ya göre gelişim, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin etkileşimleri sonucu oluşmaktadır. Saldırgan davranışlarında oluşması ve pekişmesinde en önemli etken de çevredeki modellerin ve onların davranışlarının gözlenmesidir. Anne babalar kendi çocukluklarında öğrendikleri davranış modelini anne baba olduklarında, kendi çocuklarına uygulamaktadır. Çocukluklarında istismar edilen ana babalar kendi çocuklarını istismar etmektedirler görüşü savunulmaktadır.

Çocuğun yetişme ortamında ana babası tarafından, aşırı fiziksel cezaya maruz kalması sosyal öğrenme kuramı doğrultusunda açıklanacak olursa, onun her türlü kişiler arası ilişkilerinde saldırgan kalıplarını model almasına neden olur. (Polat, 1997, s. 93).

2.1.2.2. Sosyolojik Model

Bu modele göre istismar nedenleri olarak, toplumsal değerler, örgütler, kültür ve aile kurumu alınmış ve incelenmiştir.

Kültürel Etmenler: Kültürlerarası yapılan çalışmalar, aile içi şiddetin; gerek kitle iletişim araçlarından gerekse insanlar arası ilişkilerindeki şiddet oranının, çocuk yetiştirme yöntemlerinde ile fiziksel cezanın kullanılma sıklığı ve şiddetini yoğun olduğunu göstermektedir (Savi, 1999, s. 31; Polat, 1997, s. 90; Polat, 2001, s. 369).

Toplumsal Sınıf: Bu modelde stres ve engellemelere yol açan etmenler olarak; sadece aile reisinin işsizliği, kötü konut koşulları, düşük gelir düzeyi, ailede ilaç, alkol bağımlılığı, ailedeki çocuk fazlalığı gibi alt sosyo ekonomik sorunlar olmadığı aile içi geçimsizlikler gibi her türlü sosyo ekonomik düzeyde görülen ve yaşanan problemlerin istismarın yaşanmasında etkili olduğu bulunmuştur (Polat, 1997, s. 90–91).

Yapılan araştırmalarda istismarın her türlü sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyine sahip ailelerde yaşandığını göstermektedir. Çocuk istismarı ekonomik düzeyi orta ve yüksek ailelerde de görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerde özellikle aile içi geçimsizlikler ya da aileye yeni bebeğin gelmesi istismar olasılığını etkileyen çevresel faktörler olarak gösterilebilir (Polat, 1997, s. 91; Polat, 2001, s. 369).

Toplumdan Soyutlanmışk: Çocuklarına kötü davranan anne babaların, yalnızlık çeken, sosyal destek araçları eksik olana ya da olmayan kişiler olduğu, oturdukları çevreyi beğenmeyen, sosyal bakımdan izole yaşamakta, çevreleri ile ilişkileri kısıtlı, toplumsal iletişim kaynaklarından yararlanmayan ailelerdir. Kızgınlık ve öfkelerini savunmasız olan kendi çocuklarını döverek ya da ihmal ederek, soyutlanmışlığın acısını çıkartmakta oldukları görülmektedir. (Polat, 2001, s. 369).

2.1.2.3. Ekolojik Model

Bu model de değişik ekolojik düzeylerde istismara neden olabilecek sistemler üzerinde durmuştur. İstismarı açıklamada ailenin getirdiği bireysel etkilerden (ontogenetik gelişimden), aileden (mikro sistem), sosyal çevreden (ekzosistem) ve kültürden (makro sistem) kaynaklanabileceği öne sürülürken; ayrıca istismara neden olabilecek faktörlerin bir bütün içinde ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (İşmen, 1999, s. 34).

2.1.2.4. Sosyal-Durumsal Model

Bu modelde istismar üç farklı boyutta açıklanmıştır. Bunlar

Çocuğun Yetiştirilme Ortamı: Çocuğu istismar eden ana babalar, çocuğun gelişim aşamalarını çok iyi bilmemektedirler. Genelde çocuklarından yeteneklerinin üzerinde şeyler beklemektedirler. Çocuk, anne babanın istek ve beklentilerine cevap vermeyi başaramadığında ise anne baba da hayal kırıklığı olur ki sonunda çocuğu, istedikleri gibi davranması için fiziksel ceza uygulamaktan vazgeçmezler.

Çocuğa Uygulanan Cezalar: Ana baba çocuğu yetiştirirken uyguladığı disiplin bazen istismara neden olabilmektedir. Modernleşmeye çalışan aileler bazen çelişkili davranabilmektedirler. Sonuçta anne baba, dayağı, tepkisel bir öfke sonucu ve aşırı biçimde uygulama eğilimi göstermektedir.

Tutarsız Disiplin Yöntemi: Bu model göre, tutarsız disiplin yöntemi de istismarın artmasına neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda şu görülmüştür ki; çocuklarını istismar eden ailelerin diğer ailelere oranla disiplin yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırgan davranışları kullandıkları, fiziksel cezanın daha çok uygulandığı ve disiplin yöntemlerinin tutarsız ve çelişkili olduğudur. Bu da istismar ile cezalandırma yöntemi arasındaki bağlantıyı göstermektedir (Polat, 2001; Polat, 1997).

2.1.2.5. Psikolojik Yaklaşım

İstismarcı anne babaların çocuklarına karşı gerçekçi olmayan beklentilerde buldukları, karşılanmamış bağımlılık gereksinimlerinin olduğu ve kendilerinin de çocuklukları sırasında istismara uğramış oldukları öne sürülmektedir (Polat, 2001, s. 33).

Gelişimsel Yaklaşımlar: Genellikle çocuğun gelişimsel dönemlerde yaşadığı baskı, sonraları yıkıcı etkiye sahip olma olasılığını arttırır. Eğer gelişimin sağlıklı yönde ilerlemesi isteniyorsa, çocuk kendisine bakanlara güvensizlik değil güven duymalıdır. Güvenilir olmayan ve uygun olmayan anne bakımı çocukta güvensizliğe neden olur. İlk çocukluk dönemindeki özerklik bakıcılar tarafından sağlanan özgürlük oranına göre gelişir. Aşırı koruma ya da çocuktan yapması için makul olmayan isteklerde bulunma, kendinden kuşku ve utanç duyma gibi duygular yaşamasına neden olabilir. Kimlik kazanma süreci içinde olan ergenleri, küçültmek, alçaltmak, çocuk gibi davranmak, yaşa uygun sorumluluk vermemek ve gencin yeteneklerinin ötesinde makul olmayan

isteklerde bulunmak, gibi davranışlarda bulunmak, kimlik kazanma sürecini sekteye uğratabilir ve rol karışıklığına neden olabilir.

Bağlılık Teorisi: Bowlby'e göre bebeklerde doğuştan gelen bir sosyal etkileşim ihtiyacı bulunmaktadır; bu (temas) ihtiyaç çeşitli faktörlere göre farklılık gösterir. Burada ortamın yabancılığı ya da çocuğun hastalığı ya da yorgunluğu gibi faktörler de rol oynar. Çocuk için bağlılık figürü, etrafı keşfetmesine olanak verecek güvenli bir temeldir. Bowlby, bağlı davranışları iki şekilde gruplandırır (Polat, 2001, s. 326):

- 1- İşaret etme davranışları: Ağlama, gülme, sesler çıkarma, çağırma ve bazı el kol hareketleridir.
- 2- Yakınlaşma davranışları: Takip etme, sıkıca sarılma ve beslenme amaçlı olmadan emme davranışlarıdır.

Çocuk istismarı bağlılık teorisine göre şu şekilde açıklanabilir: "Bağlılık bozukluğu", dolayısıyla güvensiz bağlılığın çocuğa kötü muamele (duygusal istismar ve ihmal) için başlıca etiyolojik faktör olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılara göre, bağlılığın niteliğinde, anne babanın ilgi, bakım ve disiplin vermesi ve anne baba rolüne ilişkin özellikler yer almaktadır. Ayrıca çocuğa bakan (ilgi+bakım) kişinin psikolojik özellikleri de önemli görülmektedir.

2.1.2.6. Psikiyatrik Model

Çocuk istismarını açıklamaya yönelik psikiyatrik modelde, anne babalardan birinin bireysel psikopatolojisi ve ebeveyn ilişkileri önemli görülmektedir (Polat, 2001, s. 367).

Anne ya da babanın psikopatolojisi: Çocuklarını istismar eden ebeveynin zeka düzeyi kastedilmektedir. Ayrıca, bu ebeveynin birinde ya da her ikisinde de karakter bozukluğunun olması da istismarcı davranışta etkilidir. Bu özelliklere ek olarak, saldırganlık, özel ve toplumsal hayatta başarısızlıklar, yaşamada düzensizlik ve süreksizlik gibi özellikler de istismarcı ana babanın karakter durumlarına örnek gösterilebilir.

Ebeveyn İlişkileri: İstismar eden ebeveynler incelendiğinde ortak olarak hemen hemen hepsinin çocukluklarında kendilerinin de istismara uğramış ya da istismara uğrayan bir kardeşe tanık olmuş olmaları dikkati çekmektedir. Ayrıca çalışmalar bu

ebeveynlerin, sürekli olarak bir bakıcının elinde kalan ve düzenli bir yaşamın verilmediği parçalanmış ailelerden geldiklerini de ortaya çıkarmıştır. Çocukluklarında kendileri de istismara uğramış ebeveynin, kendi anne babalarındaki davranış modellerini, kendi çocuklarına uyguladıkları yani bu davranışları öğrendiklerini göstermektedir.

Çocukları istismar eden ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalarda bu ailelerin çocuklarına karşı kırgınlık, kızgınlık, kıskançlık, onu reddetme gibi karmaşık duygular içinde oldukları gözlenmiştir. Bu ebeveynlerin sadece %10'unun bazı ruhsal sorunları olduğu belirlenmiştir. Yapılan başka çalışmalarda ise ebeveynin kişilik özellikleri üzerinde durularak, çocuk istismarı ile ilgili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri de belirlenmiştir. Narsistik eğilimler, impuls kontrol zayıflığı, kompulsivite, kaygı, depresyon ve empati kuramama gibi özelliklere sahip oldukları bulunmuştur (Polat, 2001, s. 3 66).

2.1.3. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek

2.1.3.1. Sosyal Destek

Caplan (1974;Akt: Yıldırım, 1997)'a göre sosyal destek sistemlerinin bilinmesinin kişilere birçok yararı vardır. Bu yararları şu şekilde özetlenebilir: Bireyin psikobiyojik kaynaklarını harekete geçirmesine yardım, isteklerinin karşılanmasına özellikle maddi yardım ve bireye rehberlik konularında yaptığı yardım şeklinde sosyal desteğin yararları bulunmaktadır.

Caplan'a (1974) göre sosyal destek türleri beş grup altında toplanabilir

- 1. Duygusal Destek:** İlgi, sevgi, güven duygularının iletilmesine dayanır.
- 2. Takdir Desteği:** Kişinin sorunları ve kusurlarıyla birlikte olduğu gibi kabul edildiği ve saygı duyulduğunun belirtilmesine dayanır.
- 3. Maddi Destek:** Maddi yardım, araç-gereç ve hizmet verilmesine dayanır.
- 4. Bilgisel Destek:** Sorunların çözülmesini sağlayabilecek bilgilerin verilmesi ya da becerilerin öğretilmesine dayanır.
- 5. Beraberlik Desteği:** Boş zamanların birlikte geçirilmesine dayanır (Akt: Torun, 1995, 23- 24).

Krepsi 'ye (1993) göre, sosyal desteğin değerlendirilmesinde nicel ve nitel ölçümler kullanılmaktadır. Nicel ölçümlerle çevredeki yardım edebilecek kişi sayısı ve bu kişilerle görüşme sıklığı ele alınmaktadır ve buna yapısal destek denilmektedir. Nitel ölçümlerde ise diğer kişilerden alınan desteğin ne kadar doyurucu olarak algılandığı duygusal, bilgisel ve maddi destek boyutları yönünden belirlenmektedir. Sosyal desteklerin işlevleri şekilde özetlemek mümkündür: Sosyal destekler:

- 1) Bireylere gereksinim duydukları hizmetleri ve malzemeleri sağlayarak duygusal rahatlık verirler.
- 2) Sorunlarla ilgili olarak bireylere rehberlik ederek bu sorunlarla başa çıkma yolları sağlarlar,
- 3) Bireylerin performanslarını geliştirici geribildirimler sunarlar,
- 4) Olumlu uyuma ve kişisel gelişime katkıda bulunurlar,
- 5) Hem günlük yaşamda hem de gereksinimler ve krizler anında bireylerarası bağlantıları sağlayarak onları stresin olumsuz etkilerine karşı korurlar (Akt: Kaner, 2003).

Başka bir sınıflama ise duygusal ve araçsal destek şeklinde yapılabilir:

Duygusal destek: Bireyin kişisel sorunlarını ve özel konularını konuşup paylaşabileceği birilerinin olması, yani sırdaş ilişkilerin varlığı, bireylere kısa ya da uzun süreli sorunların yarattığı problemlerin için direnme gücü sağlayarak, yalnız olmadıklarını, önemli ve değerli oldukları duygusu vererek rahatlatan destek türü olarak tanımlanabilir.

Araçsal destek: Bilgisel ya da maddi destek olarak diye adlandırılabilir. Bu destek türü bilgi vermeyi, tavsiyelerde bulunmayı, geribildirimleri parasal ve materyal yardımı, bakım ve eğitimle ilgili yardımları ve benzerlerini içerir. Ana babalara verilen duygusal ve araçsal destekler, ana babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını etkileyerek, daha yeni ve doğru ana-babalık etmek için fırsatlar sunabilir görüşü savunulmaktadır (Dunst, 2000).

Algılanan Sosyal Destek: Son yıllarda sosyal destek kavramından çok algılanan sosyal destek kavramı üzerinde durulmaktadır. Pek çok araştırmacıya göre sosyal desteğin kendisi değil algılanış ve yorumlanış biçimi ruh sağlığı üzerinde etkilidir

(Ünüvar, 2003). Sosyal destek kavramında olduğu gibi algılanan sosyal destek kavramının da farklı tanımları yapılmıştır.

Procidano ve Heller (1983) çeşitli yaşam olaylarında sevilen, sayılan ve değer verilen kişilerle kurulan ilişkilerden daha fazla doyum sağlandığını ve başkalarının desteklendiği duygusunun yaşandığını ortaya koymuşlardır. Algılanan sosyal destek ve işlevlerinin yeterli olup olmadığı konusunda kişinin kendi yargısı “algılanan destek” olarak tanımlanır. Başka bir anlatımla, işlevlerinin yeterli olup olmadığı konusunda kişinin kendi yargısı algılanan sosyal destek olarak tanımlanmaktadır.

Akran ve arkadaş gurubunun ve ergene etkileri ve suç davranışı gösterme nedenlerine bakıldığında, akran guruplarının etkisi özellikle ergenlik çağında en üst noktaya ulaştığı görülür. Çünkü ergen için gurup yaşamı, başarmak zorunda olduğu bireysel bağımsızlığını kazanması için bir olanak sağlar. Aile ilişkisi yetersiz olan suç işleme eğilimindeki çocuklar için akran gurubunun olumsuz etkileri daha baskındır (Işıқтаç,1999).

2.1.4. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Konusundaki Kuramsal Açıklamalar

2.1.4.1. Alan Kuramı

Sosyal destek kavramının kuramsal temeli Kurt Lewin'in (1954) Alan Kuramı ve Davranış tanımına dayanır (Şenel, 2001; 20). Lewin'in davranış tanımında yer alan "çevre" kavramı fiziksel çevreden farklı ama onun içinde yer alan psikolojik bir çevredir. Psikolojik çevrenin tüm öğeleri davranışı etkiler ve bu nedenle dış durumların anlatımıdır. Kişideki davranışta, bu psikolojik çevrede oluşan değişme olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle sosyal destek sistemi, kişinin bir nevi psikolojik çevresini oluşturmakta ve onu içine almaktadır (Baldwin, 1967).

İster günlük yaşamda isterse iş ve okul hayatı olsun, bireyin etkili uyumu ve gelişimi için bireyin ailesi, arkadaşları, sosyal çevresi ve sosyal destek sistemi içindeki diğer faktörlerin rolü kişi üzerinde etkisini arttırmaktadır. Böylece bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, öğretmenleri, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörler o bireyin sosyal destek kaynakları içinde sayılabilmektedir. Bireyin kendisinde veya destek kaynaklarında meydana gelen değişiklikler, kişinin sosyal destek düzeyini

de değiştirebilir. Örneğin, aile bireyleri veya eşler arasındaki çatışmalar, baba veya annenin işini kaybetmesi veya eşlerden birinin ölümlü, sosyal beceri noksanlığı veya bireydeki cinsel sapmalar, göçler, hastalık, ailede istismarın varlığı (ensest gibi) gibi durumlar sayılabilir.

House (1981) ise sosyal destek sistemlerinin kişiyi üç Şekilde desteklediğini belirtir; (a) bireyin yaşam durumlarını olumsuz etkileyen bazı elementleri elimine ederek veya etkisini azaltarak, (b) olumsuz yaşam durumları karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak ve böylece sağlık durumunun daha iyileşmesine katkıda bulunarak,(c) çevresel stresörlerin etkilerine karşı kısmen veya tümüyle tampon görevi yaparak Şeklinde özetlemiştir (Yıldırım, 1997).

2.1.4.2. Tampon Modeli

Cohen ve Wills (1985) tarafından geliştirilen bu modele göre, sosyal desteğin en önemli işlevi stres verici yaşam olaylarının arattığı olumsuz etkiyi azaltarak bireylerin ruh sağlığını korumaktır. Sosyal desteğe sahip olmamanın stres verici yaşam olaylarıyla karşılaşılmadığı sürece birey üzerinde olumsuz herhangi bir etkisi görülmez denilmektedir.

2.1.4.3. Temel Etki Modeli

Cohen ve Wills (1985) bu modelde sosyal destek ile sağlık arasında doğrudan bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Bu modele göre sosyal destek, fiziksel sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde her zaman olumlu bir etkiyle, sosyal desteğin olmadığı zaman ise kişinin bu durumdan olumsuz etkileneceği belirtilmektedir.

Cohen ve Wills (1985) sosyal desteği dört farklı boyutta ele almışlardır:

- ***Duygusal Destek:*** Sevgi, hoşlanma, anlayış, kabul görme, değer verilme, özen gösterilme, korunma gereksinimlerini kapsayan bu tür destek, literatürde ifade edici destek, değerlilik desteği, yakın destek olarak da adlandırılmaktadır.
- ***Araçsal Destek:*** Parasal yardım, araç-gereç yardımı, materyal kaynakları gibi somut yardımları içerir. Yardım, materyal ve somut yardım olarak da adlandırılmaktadır.

- **Bilgisel Destek:** Sorun kabul edilen olaylarla başa çıkmada, tanımlayıcı ve sorunu anlamayı içeren destek biçimi olarak tanımlanmaktadır. Değerlendirme desteği, bilişsel rehberlik olarak da adlandırılmaktadır.
- **Yaygın Destek:** Boş vakitlerde diğer insanlarla zaman geçirme, eğlenme, rahatlama, sosyal arkadaşlık olarak tanımlanmaktadır. Bu destek şeklinin gruba dahil olma duygusuyla birlikte stresi azalttığı ve başkalarıyla problemler hakkında konuşmanın rahatlama sağladığı varsayılmaktadır.

Yukarıda açıklanan bilgiler doğrultusunda, yeterli düzeyde sosyal desteğe sahip olmayan ergenlerin suç davranışlarına kolay girdikleri görülmektedir. Bu bilgiler ışığında bizim araştırmamızda da aile ve arkadaşlarından özellikle yeterli düzeyde destek alamayan ergenlerin suç davranışlarına bakılmış ve sosyal destek düzeyleri incelenmiştir.

2.1.5. Ana-Baba Ergen İlişkileri

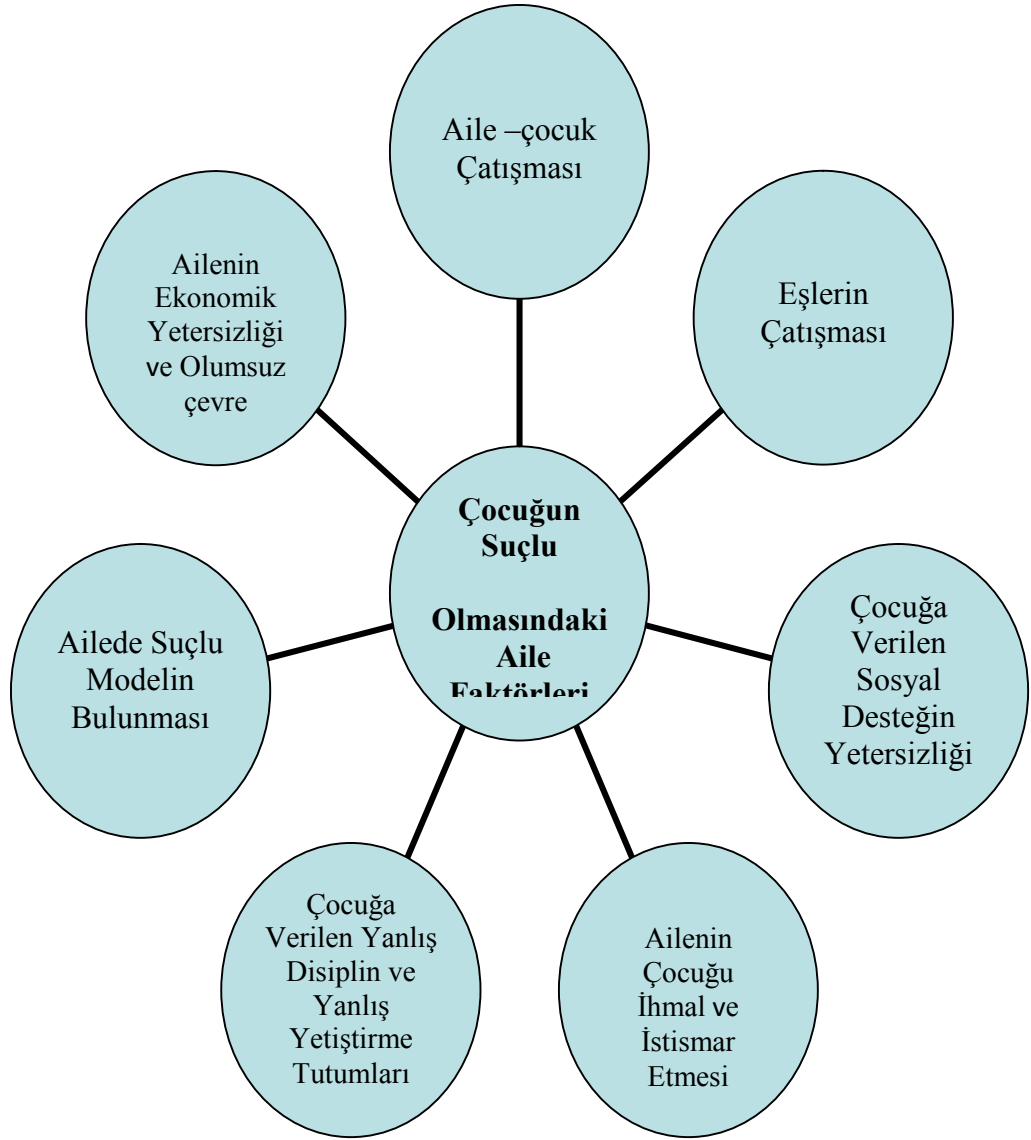
Ergenlik dönemine girmeden çocuk ile ailenin iletişimi genelde iyi gider. Zaman zaman çatışmalar yaşansa da genelde problemler çabuk çözülür. Çoğunlukla her iki taraf da ilişkilerinde kendilerini güvenli ve mutlu hissetmektedirler. Ancak ergenlik döneminde genç kimliğini elde etme yolunda kendini yetişkinlik rollerine hazırlamaya başlayınca iletişim problemleri başlar. Bizim araştırdığımız ergenlik döneminde de suç davranışlarına giren ergenlerin ana-baba ergen ilişkilerinin önemi buradan gelmektedir. Acaba ergenlikte ergen aile iletişim nasıl ve suç işlemeye nasıl bir etkisi var? Bu soruların cevabını bulmak için öncelikle bu ilişkinin nasıl başladığına ve sürdüğüne bakmak yerinde olacaktır.

İşlevlerini iyi bir şekilde yerine getiren ailelerin çocuklarının sapan davranışlar göstermeyeceği savunulmaktadır. Bu aile olması gereken ideal ailedir. İdeal Aile, dağılmamış, ailede eğitilmemiş, suçlu olmayan çocuk sayısının her açıdan bakılabilecek seviyede olduğu ve özellikle aile içi ilişkilerin sevgi, şefkat temeline dayandığı yaşantısal bir ailedir (Balo, 1995).

Aile içi Gerilim: Aile içi atmosferi ve aile üyelerinin aralarındaki sıcaklık ve şefkat çocuğun yetişmesindeki önemi ile ilgili, Glueck'lar, Shaw ve McKay araştırmalarında ailenin resmen parçalanmış olmasının çocuk suçluluğunda etkin bir faktör olmadığını, aslında suçu etkileyen faktörün aile içindeki uyumsuzluk olduğunu

bulmuşlardır. Abrahamsen yaptığı araştırmada, suça itilmiş çocukların ailesini incelediğinde, bu tür çocukların aile içi sağlıklı duygusal koşullar altında olduğunu söylemiştir. Ana babanın terk ve ayrılıkları çocuğu olumsuz etkilemekle beraber, beraberlikten doğan anlaşmazlık ve uyuşmazlığın çocuk üzerindeki etkisi ilenin ayrılmasından daha etkili olduğu kanıtlanmıştır. Özetlemek gerekirse, çocuklarda anti-sosyal davranışlara ve suçluluğa neden olan ailenin dağılması veya evi terk etmeleri değil, dağılımı nedeniyle olan uyumsuzluk ve anlaşmazlıklardır (Balo, 1995; Yener, 1993).

Ergenlik dönemindeki birey, ebeveynleriyle daha az zaman geçirmekte ve ebeveynlerinden uzaklaşmaktadır (Steinberg, 2007). Ergen özerklik elde etmeye çalışırken aile çocuğu üzerindeki kontrolünü artırma eğilimi göstermektedir (Hortaçsu, 2003).

Şekil 3.Suçlu Çocuğun Yetişmesindeki Aile Ortamı

Ana baba tutumları: Ergenin ailesi ile ilişkilerinde anne-baba tutumunun önemli bir rolü vardır. Anne-babanın çocuklarına gösterdiği davranışlarda genellikle iki temel değişken vardır. Bunlar “sevgi” ve “kontrol” değişkenleridir (Temel-Aksoy, 2001).Ailenin çocuğa aşırı kati davranması veya çok hoşgörülü yaklaşımları, ergeni reddetmesi, ergeni arkadaş ortamına aha çok iter. Bu durum ergenin arkadaş grubuna yönelmesine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda arkadaş grubunun olumsuz benlik kavramı ile bağ kurmasına neden olur ve ergen arkadaşlarına körü körüne bağlı olmasına neden olur. Ergenin aile tutumları bu şekilde ergeni sapkın-antisosyal davranışlara sahip olmasına ve bu arkadaşların etkisinde suçlu davranış göstermesine neden olabilir (Oskay, 1981).Otoriter ana baba ve demokratik ana baba tutumlarının

yanında Kuzgun (1972) ilgisiz ana baba tutumundan ise şöyle söz eder. İlgisiz ana baba çocuğunu ihmal hatta psikolojik açıdan reddeder, nerede ve ne yaptığını bilmez ve ilgilenmez, varlığından rahatsız olduğundan çocuğunu çevresinden mümkün olduğunca uzak tutmaya çalışır. Bu şekilde aileden uzaklaşan çocuk da kendine başka ortamlar aramaya başlar ve bu ortamlar genelde olumsuz-riskli ortamlar olur.

2.1.5.1. Ana-Baba Ergen İlişkileri Konusundaki Kuramsal Açıklamalar

2.1.5.1.1. Psikoanalitik Kuram

Freud ve Psikoanalitik yaklaşımın diğer öncüleri ana-baba çocuk etkileşimini vurgulayan ilk kuramcılardır (Hall ve Lindzey, 1978; Akt: Hakan, 2003). Ana-baba tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalar daha sonraki yıllarda yapılmıştır. Bu kuramcılar daha çok beslenme şekli, memeden kesme, tuvalet eğitimi üzerinde durmuşlardır. Ana-baba tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalar daha sonraki yıllarda yapılmıştır.

2.1.5.1.2. Gelişim Kuramı

Erikson, anne-baba tutumunun yaşamın ilk yıllarında, çocukta, temel güven duygusunun gelişmesinde çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Eğer çocuk, özellikle annenin kendini seven koruyan ve gereksiz yere terk etmeyeceği duygusunu yaşarsa, yani bu duyguları anne hissettirirse, çocuk kendine güven duygusunu geliştirmeye başlar. Bu da çocuğun kendine ve dış dünyaya güvenmesi demektir (Ekşi, 1982).

2.1.5.1.3. Bağlanma Kuramı

Ainsworth, Blehar, Walters ve Walls (1978), çocuk-anne ilişkisinde arasında üç farklı bağlanma stili ve dolayısıyla üç farklı ilişki tipi ayırt etmişlerdir: Birinci tip, yaygın inanca uygundur, çocuk, annesini çevreyle ilişkisinde güven verici bir dayanak olarak kullanmaktadır ve 'güvenli çocuk' tipini yansıtmaktadır. İkinci tipte, anne mesafeli durmakta, çocuğun kendine yaklaşma çabalarını reddetmekte ve bunun sonucunda 'kaçınan çocuk' tipi belirlemektedir. Üçüncü tipte anne, çocuğun isteklerine cevap vermede geç kalmakta veya belirsiz/istikrarsız tepkiler göstermekte ve bunun sonucunda, 'kaygılı çocuk' tipi ortaya çıkmaktadır.

Bağlanma teorisi temel olarak Psikoanalitik gelenekten İngiliz John Bowlby'nin bağlanma ve nesne ilişkileri kuramına dayanmaktadır. Bağlanma teorisi anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisine ve bununla ilişkili olarak genellikle çiftler arasındaki ilişkilerin doğasına eğilir.

Howe (1995), bağlanma ilişkilerini altı başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. Ebeveynler ve aileyle ilişkiler
2. Akranlarla ilişkiler
3. "Ben"le ilişki
4. Toplumla ilişkiler
5. Eşlerle ilişkiler
6. Çocuklarla ilişkiler

Teoriye göre ebeveynleriyle hiç bağlanma ilişkisi kuramayan çocuklar gelişimsel açıdan en olumsuz kişilikleri oluşturmaktadır. Örneğin çok küçük yaşta kurum bakımına alınan çocukların bağlanmama (nonattachment) bozukluklarına uğraması bu nedenle olabilmektedir. Bu durumdaki çocukların diğer insanlarla ilişkisi sadece ihtiyaçlarının doyurulmasıyla sınırlıdır. Bakım sağlayan kişi değiştiğinde bu çocuklar çok az üzüntü duyabilirler, saldırgan davranışları ya da hayal kırıklıklarını kontrol etmekte zorlanabilirler, okulda akranlarıyla ilişki kurmada isteksiz davranırlar. Duyarlı ve duyarsız ebeveynlerin, çocuğun güvenli ya da güvensiz bağlanma stili geliştirmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Howe, 1995).

Benzer şekilde, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un bağlanma kuramındaki ilkelerden biri, temel bakım veren kişi oluşan bağlanma ilişkilerinin yaşam boyu devam eder görüşüdür. Eğer böyle bir bağlanma gerçekleşmez ise anne-baba iletişimi bozulur. Ayrıca yetişkinlik döneminde bu bağlanma devam eden bir öneme sahiptir. Güvenli bağlanma gerçekleştiremeyen kişilerde yetişkinlik döneminde bazı psikopatolojik ilişkiler oluşabilir (Çalışır, 2009).

2.1.5.1.4. Kontrol Kuramı

Hirschi (1969) 'ye göre insanlar, geleneksel sosyal düzende olan, sosyal bağlar tarafından kontrol edilirler. Sosyal bağlar genellikle sosyal kurumlar yoluyla kurulan

birey ve toplum arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir Kontrol kuramcılarına göre insanlar yapısal olarak anti sosyaldirler.

Wells ve Rankin (1988) doğrudan kontrolün çocuğun özgürlük ve özerkliğinin sınırlarını çizdiğini ifade ederek, bu kontrolün üç elementi olduğunu ileri sürmektedir.

Normların düzenlenmesi: :Çocukla ilgili norm ve kuralların düzenlenmesi, eve gelme saati gibi.

İzleme: Çocuğun kurallara uyup uymadığının kontrol edilmesi, ödevlerini yapıp yapmadığının izlenmesi gibi.

Cezalandırma: Yanlış ya da sapan davranış olduğunda tepki verme gibi şeklindedir.

Robin ve Foster (2002) sosyal öğrenme kuramı ile bilişsel kuramın görüşlerini birlikte ele alarak, anne-baba ve ergen arasındaki ilişkilerini açıklamışlardır. Kuramcılar, anne-babaların kendi yaşantılarından öğrendiklerini çocuklarıyla ilişkilerinde kullandıklarını belirtirler.

Rutter (1985), saldırgan ya da suçlu çocukların aileleri konusunda yaptığı araştırmada, ailelerin çocukların davranışlarını yeterli biçimde gözleme ve denetlemede yetersiz olduğunu gözlemiştir. Yavuzer (1981), hükümlü gençler üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmasında suçlu gençlerin %22'sinin dağılmış ailelerden geldiklerini belirtmiştir. Ayrıca suçlu deneklerin %48'inin çeşitli nedenlerle ana-babalarından ayrı kaldıkları da tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bir başka bulgu da deneklerin %60'nın ortanca çocuk olmaları nedeniyle ailelerden yeterli düzeyde ilgi ve sevgi görememe ihtimalinin varlığıdır.

2.1.6. Kuraldışı Davranışlar Kuramları

Kaner (1992)'e göre ergen suçluluğunu açıklayan birçok teori bulunmaktadır. Teorilerin hepsi bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmakla birlikte, ergen suçluluğuna ilişkin tüm nedenleri açıklayacak tek bir teoriden bahsedilemez. Kaner, suçluluğu açıklayan yaklaşımları, üç başlık altında toplamıştır

Bizim araştırmamızda odaklanacağımız yaklaşımlar özetlenecektir. Sosyolojik yaklaşım, suçlu davranışı, kişinin içinde yaşadığı sosyal çevreye bağlı olarak sosyal yapılar, sosyal süreçler, sosyal tepkiler açısından inceler.

2.1.6.1. Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal Kontrol Kuramına göre Hirschi, kişinin toplumla olan bağları zayıfladığında ya da koptuğunda, toplumun birey üzerine koyduğu sınırlamalar kalkar ve birey yasaları ihlal edebilir. Hirschi, bütün insanların potansiyel suçlu olduğunu, yasaları ve düzeni ahlaki değerlerin değil sosyal kontrol yasalarının sağladığını ileri sürmektedir.

Hirschi (1969), bireyin topluma olan bağlılığını dört unsur üzerinden analiz etmektedir.

1. Bağlılık (attachment),
2. Taahhüt (commitment),
3. Katılma (involvement),
4. İnanç (belief).

Buna göre; (1) yeterli düzeyde bağlılığın olmaması (zellikle ebeveyn ve okula), (2) yetersiz düzeydeki taahhüt, özellikle eğitimsel ve mesleksel başarı, (3) izcilik ve sportif oluşumlar gibi geleneksel aktivitelere yetersiz katılma ve (4) zellikle ahlak ve hukuka olan inancın yetersizliği, suçlulukta etkili etmenlerdir.

Bu teoriye göre bireylerin; aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara bağlılık düzeylerinin güçlü olması, suçlulukta engelleyici bir işlevi görmektedir sosyal kontrol kuramı suçluluğu açıklarken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Bu nedenle, ‘‘sosyalleşme’’ ve ‘‘uyum’’, kontrol kuramının iki önemli kavramını oluşurmaktadır.

Sosyal kontrol kuramı; çocukluk dönemlerinde yeterli içsel denetiminin gelişmemiş olması ile aile, arkadaş, okul ortamlarında kazanılan sosyal rollerin birbiriyle atışması nedeniyle, bireyin suç veya sapkın tutum geliştirmesinde etkili olduğunu öngörmektedir (Williams III ve McShane,1999:191).

Benzer olarak Gottfredson ve Hirschi, suçluluğu “düşük benlik denetimi” (low-self control) kavramı ile açıklamaktadırlar. Onlara göre düşük benlik denetimi, yetersiz yetiştirme tarzıyla alakalıdır. Yetersiz düzeyde sosyalleşen bireyler, düşük bir benlik denetimine sahip oldukları için, suç işlemeye daha eğilimli olmaktadır.

2.1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Modeli - Sosyal Öğrenme Kuramında, saldırganlığın ve suçlu davranışların öğrenildiğini savunan kuramcılar, özellikle ergenlik dönemindeki akran etkisinin önemi üzerinde durmuşlardır. Sosyal öğrenme kuramına göre; ergenlik döneminde akran etkisi, aile kurumuna oranla daha baskın çıkmaktadır. Buna göre, bireyler akran grubu içerisinde karşı karşıya geldiği normatif tanımlar ve ayırıcı pekiştirenler sayesinde suçluluğa yönelmektedir. Suç araştırmalarında akran grubunun suçluluktaki etkisi oldukça dikkat çekmektedir (Kızmaz, 2005).

Sosyal öğrenme kuramlarının temeli, Tarde'in (Akt: İçli,1998), "taklit" teorisine dayanır. Tarde, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu öğrendiklerini iddia etmiştir. Ona göre, kişiler bir elbise modelini kopya eder gibi, davranış şekillerini taklit ederler.

Bu kuram suç davranışlarının oluşmasında, yasal olmayan davranış örüntülerinin, taklit, model alma ve içselleştirilmesinin rolünü vurgular. Suç işlemesine neden olacak faktörleri de kişinin sosyalizasyon çevresinde başarılı modellerin olmaması ya da bireyin sık sık başarısızlığa düşmesi olarak yorumlar (Öter, 2005).

Sosyal öğrenme kuramı, modern toplumlardaki şiddet ve suç davranışlarının nedenlerini açıklayarak, bunların; aile yapıları, çevresel deneyimler ve kitle iletişim araçları olduğunu belirtmiştir. Bu kurama göre; aileye ilişkin sorunlar (aile parçalanması, ebeveynlerin suçluluk durumları, otorite yapıları, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme durumları v.b), şiddet görüntülerinin kitle iletişim araçlarındaki yaygınlık düzeyi, anti-sosyal veya suçlu akran grubunun varlığı gibi faktörler kişilerin suç davranışı göstermesinde etkili olabilmektedir.

Öğrenme kuramının ilkelerinden yararlanan Bandura ve Walters taklit etme ve model almayı temel alarak, öğrenme üzerinde araştırmalar yapmışlardır. Çalışmalarında çocukların ne öğrendiklerinin önemi üzerinde durmuşlardır. Onlara göre

çocuklar onaylanan değil onaylanmayan davranışları da öğrenirler. Öğrenme ancak ceza ve ödül ile sağlanabilir görüşünü savunmuşlardır (Kaner, 1992).

Çocuk suç tanımlarını ailesinden öğrenir. Annesi ona hırsızlığın yanlış olduğunu öğretir; fakat çocuk, parasının üstünün fazla verildiği halde, annesinin bunu iade etmediğini fark ettiğinde bunun doğru olduğunu düşünür. Aynı şekilde, bir iş adamı vergi kaçırmayı hukuki olarak görürken, hırsızlığı hukuka aykırı olarak nitelendirir (Kızmaz, 2005).

2.1.6.3. Psikoanalitik Kuram

Freud bu kuramda suçluluğu, id, ego, süperegö gelişiminde oluşan patolojik problemlerle açıklar. Ona göre idin kontrol edilmesinde problem olduğunda, yetersizlik yaşayan bireyin ego ve süper egosunda da yetersizlik yaşar ve kendini kontrol edebilme becerisi zayıflar. Sonrasında egoda anti sosyal bozukluk gelişir ve süperegö aşırı gelişir ve idin taleplerinin karşılanmasına izin vermez. Suçu bu şekilde açıklayan Freud'a göre, bu kişilik tipi nevrotikler olarak tanımlanabilir(Kaner, 2003).

2.1.6.4. Genel Gerilim (Strain) Kuramı

Bu kurama göre suçun nedeni diğer bireylerle olumsuz ilişkilerdir. Agnew'e (1992) göre pozitif uyarıcıların yokluğu, negatif uyarıcıların yoğunluğu ve bireysel amaçların engellenmesi gibi durumlar öfke, kızgınlık ve nefret gibi duygusal durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uygun olumsuz ortam olduğunda ise bu gibi duygular problemleri çözmez ve çok su ve suça ilişkin davranışlar ortaya çıkar görüşü savunulmaktadır.

Buraya kadar kısaca araştırmamızla ilgili olabilecek kuramlara yer verilmiştir. Kuraldışı davranışları yani çocuk ve ergenin suç işleme nedenlerini anlatan birçok kuram bulunmaktadır. Ancak, çocuk ve ergen suçluluğunu açıklamaya çalışan teorilerden hiç birisi tam anlamıyla suçluluğu bütün yönleriyle ele almamıştır. Örneğin, biyolojik teoriler suçluluğu doğuştan getirilen bir özellik olarak görürken; psikolojik teoriler suçu ruh sağlığı bozukluğu olarak görmektedir veya sosyolojik teoriler de suçun biyolojik ve psikolojik boyutunu göz ardı edebilmekte bu nedenle de sınırlı açıklayabilmektedir. Günümüzde en çok kabul gören görüş ise; bireyin yaşadığı

olumsuz çevre şartları(aile, okul, arkadaş ve riskli ortamlar vb.) ve bu çevre şartları ile etkileşimin sonucunda suça yatkınlığın arttığı görüştür. Yani bütün kuramların hepsinin karması diyebiliriz. Ergenin içinde bulunduğu bu çevre faktörleri, toplumda yer edinmeye ve kimlik kazanmaya çalışan ergeni olumsuz etkilemektedir. Gördeles-Beşer (2009), çocuk ve ergenleri suça iten bu olumsuz etkileri şöyle özetlemektedirler:

- ❖ Sevgi Yoksunluğu,
- ❖ Yanlış veya Eksik Eğitim,
- ❖ Baskıcı Disiplin Yöntemleri,
- ❖ İhmal ve İstismar,
- ❖ Parçalanmış Aileler,
- ❖ Ailede Suçlu Birey Örnekleri İle
- ❖ Kitle İletişim Araçlarındaki Şiddet
- ❖ Suçlarla İlgili Programlar
- ❖ İç ve Dış Göçlerin Oluşturduğu Kültür Çatışmaları,
- ❖ Gecekondulaşma
- ❖ Gelenek ve Görenekler,
- ❖ Ekonomik Bunalımlar,
- ❖ Çocuk- ergenin Erken Çalışmak Zorunda Kalması, gibi çocuk ve ergenin

inde bulunduğu her türlü koşul ve ortamdaki olay ve kişiler suç işlemede etkilidir diyebiliriz.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Yurtdışında yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde, araştırma konusuyla ilgili yapılmış araştırmalar aşağıda özetlenmiştir. Araştırmalar bağımlı değişken yani kuraldışı davranışlarla ilişkisi kurularak verilmiştir.

2.2.1.1. Ergenlerin İstismar ve İhmal Yaşantıları ve Kuraldışı Davranışlarla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

İlgili yurtdışı yayınları incelendiğinde, araştırmaların çocuklukta istismar yaşantılarına odaklandığı ve bu çalışmalarında genelde boylamsal veya geriye dönük tarama şeklinde yapıldıkları görülmüştür.

İhmal ve istismar yaşantısına maruz kalma ile ergenin suç işlemesi arasındaki ilişkiyi araştıran Smith ve Thornbery (1995), çocukluktaki kötü davranışa maruz kalma ile ergenlikte işlenen suçlar arasındaki ilişkiyi incelemek için Rochester Gençlik Gelişim Çalışmasından alınan verileri kullanmıştır. Örneklem 1988'de yedi ve sekizinci sınıfa giden 1000 erkek öğrenci ve onlara bakmakla yükümlü olanlardan oluşmuştur. Çocuk İstismar Ölçeği, Çocuk Koruyucu Hizmetler kayıtlarına dayandırılarak uygulanmış ve sonuçlanmıştır. Araştırmada, üç ana konu üzerinde durulmuştur: (1) erken çocukluktaki kötü muameleye maruz kalma ile sonraki resmi ve bireysel olarak rapor edilmiş suçların arasındaki ilişkinin büyüklüğü; (2) bu ilişkideki benzerlik ihtimali ve (3) ergenliğin sonraki dönemindeki kötü muameleye karşı alınacak daha kapsamlı önlemlerin etkisi. Araştırma sonucunda 12 yaşından önce meydana gelen çocuk istismarı ile sonrasında meydana gelen bireysel ve resmi olarak rapor edilmiştir. Çocuk suçları arasında önemli bir ilişki ortaya çıkmıştır ve bu ilişkinin, özellikle daha ciddi suç şekilleriyle de (ırk/etnik yapı, cinsiyet, alt sınıf statüsü ve aile yapısı gibi) ilişkili olduğu bulunmuştur.

Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison (1996) yaptıkları araştırmada, çocukların fiziksel, duygusal ve cinsel istismarının uzun vadedeki sonuçlarını araştırmışlardır ve çocuklarda istismarın olumsuz sonuçlarının, ergenlik döneminde yani ileriki dönemlerde ortaya çıktığını bulmuşlardır. Ayrıca cinsel problemler, benlik saygısında düşüş gibi kişisel problemlerin de çıktığı bulgularına ulaşılmıştır.

Lansford, Kenneth, Pettit, Bates, Crozier ve Kaplow (2002), yaptıkları çalışmada, ergenlerdeki akademik, davranışsal ve psikolojik problemlerde, kötü muamelenin süreli etkisini araştırmışlardır. 585 çocuk üzerinde 12 yıllık boylamsal yapılan araştırmada ergenlikte görülen psikolojik ve davranışsal problemlerin çocuklukta yaşanan kötü muameleyle ilişkili olduğunu saptamışlardır. Kötü muameleye uğrayan ergenlerde; saldırganlık, kaygı, depresyon, asosyallik, postravmatik stres bozukluğu, sosyal ve zihinsel problemlerin varlığı tespit edilmiştir.

Rich, Gidycz, Warkentin, Loh ve Weiland (2005) çalışmalarında, çocuk ve adolesanlarda istismar ve kurban olduktan sonraki şiddet davranışları gösterip göstermediklerine ilişkin ileriye dönük bir çalışma yapmışlar ve çocuk ergenler (551 kolej kızları) 2 ay boyunca izlemişlerdir. Araştırma sonucunda, geçmişte istismar yaşantısı olan kız ergenlerin şimdiki şiddet olayları ile ilişkileri bulunmuştur.

Çocukluk döneminde ihmal ve istismara uğrama, risk faktörleri ve sağlığa etkisi ile ilgili bir araştırmada, Hussey, Chang ve Kotch (2006), 2001–2002 yılında 15197 ergen ile (%77.4 cevap oranına sahip) ayrıca görüşmeler de yaparak, çocuk tacizini incelemişlerdir. Kişinin kendi beyanına göre rapor edilmiş ihmal, fiziksel istismarı, fiziksel saldırı ve çocukluk dönemindeki cinsel istismara maruz kalmanın yaygınlığını saptamak istenmiştir. Çocuk tacizi ve genç sağlığı (aşırı kilolu olma, depresyon, sigara, alkol, marihuana, ve diğer ciğere çekilen maddeler kullanma ve de şiddete eğilimli davranış) arasındaki ilişki araştırılmış ve çocuklukta yaşanan tacizlerin yaygın olduğu, taciz olasılığının çoğunun sosyo demografik karakteristikler arasında değişiklik göstermekte olduğu ve her bir taciz şeklinin ergenlerin karşı karşıya olduğu çoğu sağlık riskleri ile bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Vermont Enstitüsünün (2006, 2007) çocuk istismar ve ihmali raporunda, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- **Çocuğa kötü davranan kişiler kimler diye incelendiğinde sonuçlar şu şekildedir?**

○	Çocuğun kendi doğum ailesi:	554	%53.1
○	Komşu/arkadaş	131	%12.5
○	Diğer	99	% 9.5
○	Diğer ilgili kişiler	52	%5
○	Kardeş	45	%4.3
○	Üvey ailesi	43	%4.1
○	Yabancı	17	%1.6
○	Evlat edinilen aile	13	% 1.2
○	Büyükleri	13	% 1.2
○	Bakıcı	6	% 0.6
○	Besleyen Aile	3	%0.3
○	Yasal velisi	3	%0.3
○	Süt kardeş	2	% 0.2

oranında tespit edilmiştir ((<http://www.dcf.vermont.gov/2006>), (Erişim tarihi:18 Temmuz, 2008).

▪ **Çocuğa kötü davrananları rapor edenler:**

▪ Okul personeli	563	% 22.3
▪ Sosyal çalışması	510	% 20.2
▪ Yasal-resmi uzmanlar	437	% 17.3
▪ Halktan Kişiler	232	% 9.2
▪ İlgili-meraklı kişiler	219	% 8.7
▪ Çocuk Şubesi	85	% 3.3
▪ Kurbanların kendileri	17	% 0.7
▪ Kendilerini rapor edenler	9	% 0.3
▪ Toplam:	2528 kişi	% 100

<http://dcf.vermont.gov/2007>), Erişim tarihi:18 Temmuz, 2008

Schatz, Smith, Borkowski, Whitman ve Keogh (2008), tarafından kötü muameleye uğrayan çocuklarla uğramayanlara yönelik yapılan araştırma sonuçlarında şu bulgulara ulaşılmıştır: Kötü muameleye uğrayan ergenlerde göre daha fazla kendini geri çekme davranışları, sosyal problemler ve zarar erici davranışlar gösterdikleri, düşük notlar aldıkları ve sınıf tekrarlamaya eğilimli oldukları bulunmuştur. Davranışsal problemler ve zorluklar (adaptasyon zorluğu) kötü muamele gören çocukların davranışları olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, kötü davranış problemlerinin kökeni incelendiğinde çocuklardaki erken yaşlarda kötü muameleye uğradıkları bulunmuştur.

2.2.1.2. Ana-Baba-Ergen İlişki Biçimleri ve Kuraldışı Davranışlarla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde kuraldışı davranışlarla aile-ergen ilişki biçimlerinin ortak incelendiği araştırmalara değinilmiştir. Araştırmaların daha çok aile işlevleri, aile içi iletişim ve ergenin suç işlemeyle ilişkilendirilerek sonuçlandırıldığı görülmüştür.

Konuyla ilgili ilk çalışmada Ling (1995) Hong Konglu ergenlerde aile ilişkisi, benlik kavramı ve suç davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 318 erkek ve 261 kız olmak üzere toplam 579 öğrenci araştırmaya alınmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri

Sosyal Kontrol teorisi, baskı teorisi, kendini küçük görme teorisi ve sembolik etkileşim teorisine uygun olarak ayrı ayrı incelemenin yanında, çalışma ayrıca bu ilişkileri anlamada entegre bir teori oluşturmak istenmiştir. Özellikle, çalışma şu soruları cevaplandırmayı amaçlamıştır: (1) Aile ilişkisinin değişik yönlerinin çocuğun suç davranışıyla nasıl bir ilgisi var mıdır? (2) Ergenlerin benlik kavramının etki alanının suç davranışıyla ilişkisi nedir? (3) Aile ilişkisi yönlerinin ergenlerin benlik kavramının etki alanıyla ilişkisi nedir? (4) Aile ilişkisinin bu yönlerinin benlik kavramı etki alanının aracı olduğu suç davranışlarıyla nasıl bir dolaylı bağlantısı vardır? Sorularına cevap aramıştır. Sonuçta aile ilişkilerinin ergen gelişiminde ve suç davranışları sergilemesinde kritik bir öneme sahip olduğu bulunmuştur.

Ergenlerin suç davranışlarıyla ana-baba ilgisinin araştırıldığı bir çalışmayı da Yuan, Lee, Yng ve Wun (1998) yapmıştır. Çalışmasında Singapur'daki ergen suçlarını etkileyen faktörlerden, ergen kaynaklı problemlerin ergenlik yılları sırasındaki yetersiz aile bağından (baba ve anne özeni ve korumasından) etkilenip etkilenmediğini bulmak amaçlanmıştır. Sosyodemografik çevre, cinsiyet, ergenin ebeveynlerinin mesleği, gencin yaşama düzeni, ailenin geliri, büyüklüğü, ergenin ebeveynlerinin yaş ve evlilik ilişkisi gibi değişkenler de ergenin suç davranışı üzerinde etkisi olup olmadığını anlamak için göz önüne alınan değişkenler olarak belirlenmiştir. 402 ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencisi bu araştırma için rasgele seçilmiştir. Sonuçta ergenin algıladığı baba ilgisinin, ergenin yaşının, ailenin büyüklüğü ve ailenin gelirinin, ergenin suç davranışı üzerinde oldukça büyük bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Shek (2001), Hong-Kong'da yaşayan 378 Çinli ergen ve ailesinin, aile işlevleri ve aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ebeveynsel ve Annesel Davranış Ölçeği, Ebeveynlik Stili Ölçeği, Anne-Baba-Ergen Anlaşmazlık Ölçeği, Anne-Baba-Çocuk İlişkisel İstek Ölçeği ve İkili Uyum Ölçeğini uygulamıştır. Araştırma sonucunda ailedeki tüm üyelerin aile işlevleri algılarının, aile içi ilişkilerde anlamlı derecede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Regnerus (2002) araştırmasında, ergenlerin suç davranışlarına girmesinde aile etkisinin sanılandan daha az olduğunu belirten araştırmasında vurgulamıştır. Ergenlerin arkadaşlarının, ergenin suç davranışı sergilemesinde orta ya da geç ergenlik süresinde yaptığı hırsızlık ve işlediği küçük suçları, daha azaltıcı etkilerine değinmiştir. Yapılan çalışmada, ergenin ailesinin etkilerinin ergenliğin ortaları süresince beklenenden daha

az olduğu kanıtlanmıştır. Arkadaşların davranışlarının etkisi orta derecede bulunurken bu etki; ergenliğin sonlarına doğru biraz daha fark edilebilir seviyede bulunmuş. Diğer yandan arkadaşlarla beraber geçirilen zamanın da ergenlik boyunca etkili olduğu görülmüştür.

Yu, Clemens, Yang, Li, Stanton, Deveaux, Lunn, Cottrell ve Harris (2006) gençlerin ve ebeveynlerinin algıladıkları ana-baba kontrolü, ebeveyn ergen iletişimi, gençlik depresyonu ve gençlerdeki riskli davranışlar ile ilgili araştırmalarının Bahamalı 725 ergen ve onların ebeveynleriyle gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, depresif gençlerde yaşla birlikte riskli davranma eğiliminde artış olduğu, depresif gençlerin aile kontrol algılamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu ve aileleriyle olan iletişimlerinin depresif olmayan gençlerle karşılaştırıldığında oldukça sağlıklı olduğunu bulmuşlardır.

2.2.1.3. Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlar İle İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde incelenen araştırmalarda daha çok etnik araştırmaların yani bir etnik grupla, yerli halkın karşılaştırmalı sosyal destek düzeyleri ile riskli –suçlu davranışları incelenmiştir.

Ergenlerin suç davranışlarına yönelmesine etki eden faktörlerden biri olan aile desteği ile ilgili araştırmayı Barnes ve Farrell (1992) yapmıştır. 699 ergen ile onların ailelerinin (Zenci aileler) (n=211) kullanıldığı araştırmada, ergenlerin alkol kullanması, suç durumu ve ilgili problem davranışlarının öngörücüsü olarak aile desteği ve kontrolü arasında ilişki olup olmadığına bakılmış ve aile desteğinin ve kontrolünün sosyoekonomik göstergeler, yaş, cinsiyet ergenin ırkı, aile yapısı, ailenin alkol bağımlılığı geçmişi içeren kritik demografik/aile faktörlerinin suç davranışı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuçta akran etkisinin halen içki kullanma davranışı ve sapmanın önemli bir göstergesidir sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal destekle ilgili bir diğer çalışmayı da Bender ve Lösel (1997) akran ilişkilerinin ve sosyal desteğin olumsuz ortamdaki gelen ergenlerdeki davranış üzerindeki koruyucu etkiler ve risk etmenleri araştırmasıyla yapmışlardır. Yatılı bakım yurdunda olan 100 yüksek risk grubundaki ergenle 2 yıllık boylamsal çalışma yapılarak hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda değişkenlerin (akran ilişkisi ve sosyal destek) koruyucu işlevi olmakla birlikte risk de arz etmekte olduğunu

bulmuşlardır. Aksine, sosyal olarak bir yere ait olamama iyi uyum sağlamış ergenler için risk arz edebilirken, anti sosyal olanlar için koruyucu bir etki göstermekte olduğu ayrıca sosyal desteğin kızlarda daha etili olduğu bulunmuştur.

Benzer bir çalışmada ise Arya, Duncana, Duncana and Hyman (1999) ergenlerde görülen problem davranışlarda ebeveynler ve yaşıtların (akranlarının) etkisini, 204 ergen ve ebeveyninden elde edilen 24 aylık boylamsal çalışma ile incelemişlerdir. Araştırma sonucunda özellikle, yüksek düzeyde çatışma yaşayan ailelerin, daha düşük ebeveyn-çocuk etkileşimine düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Bu aile koşulları içinde yani zayıf etkileşimin olduğu aile içinde ergenin bir yıl sonra sapkın-anti sosyal arkadaşlarla birlikte olduğu bulunmuştur. Ayrıca iki yıllık kontrol süresinde bir dizi problem davranış şekillerinin de sergilendiği görülmüştür.

Sosyal desteğin etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada Beest ve Baerelat (1999) tarafından 1528 ergen üzerinde yürütülen çalışmada arkadaş destek algısı yüksek olan öğrencilerin anne- baba destek algılarının da yüksek olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla anne, baba desteği ve arkadaş desteği arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur Ayrıca, aileden destek görmeyen ergenlerin daha az akran desteği algılama ya da almada istekli olmadıkları saptanmıştır.

Ergen suçluluğunu etkileyen faktörleri araştıran Kwon (2001) 2054 ergen (960 erkek, 1093 kız) üzerinde gerçekleştirdiği ve hiyerarşik regresyon analizi kullandığı, çalışmasında, erkeklerin kızlardan daha yüksek suç oranına sahip olduğu bulunmuştur. Suçluluğu yordayan değişkenler olarak, cinsiyet, yaş, karar verme, risk davranışı, öz saygı, annesiyle, babasıyla ve ergen arkadaşlarıyla ilişkileri, okuldaki güçlükler, okula uyum, okuldan kaçma davranışları incelenmiştir. Suçlu davranışı yordayan en yüksek değeri okuldan kaçma alırken, ikinci sırayı arkadaş çevresi almaktadır. Cinsiyet ise üçüncü güçlü yordayıcı olarak bulunmuştur.

Kim, Custers, Rutger ve Engels (2003) ergen suçlarında arkadaşların rolü ve duygusal problemlerini araştırmışlardır. 1258 Alman erken ergenlik dönemindeki çocuklarda suçlu arkadaşların etkisi ve suç davranışındaki duygusal rahatsızlık arasındaki ilişki ile ilgili kısa süreli boylamsal bir çalışma yapılmış ve arkadaşların ergenliğin sonlarında ve yetişkinlik dönemindeki suç davranışlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Aile ve arkadaş desteğinin araştırıldığı başka bir çalışmada Levpušček (2006) Sloven gençlerin aile ve arkadaşlarıyla ilgili olarak bağımlılık ihtiyaçları ve otonomi çabalarını, yaşa ve cinsiyet göre incelemiştir. Anketler 7 ve 12. sınıflardaki 495 gence verilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin etkisi (örneğin arkadaşlardan destek arama, arkadaşların idealizasyonu, başarılı ayrılma, arkadaşların sevgisini kaybetme korkusu) olup olmadığı da araştırılmıştır. Sonuçlarda, erken ergenlik döneminin bireyselleşme sürecinde en önemli değişikliklerin meydana geldiği bir zaman dilimi olduğu bulunmuştur. Kızların, erkeklerden daha fazla destek aradığı ve erkeklere kıyasla ailelerden ve arkadaşlardan ayrılarak daha başarılı bir şekilde bireyleştikleri de bulunmuştur.

Kızların suç davranışlarının incelendiği bir çalışma ise, Tankersly (2006) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Dallas, Teksas eyaletinin Dallas şehrindeki ergenlik çağında bulunan kızların suç durumunu etkileyen risk faktörlerini tanımlamak amaçlanmıştır. 2005’ te Dallas Genç Tutukevinde bulunan 26 (12 ile 17 yaşlar arasında) ergenlik çağındaki kız araştırma konusu olmuştur. Sonuçlar çoğu genç kızın ciddi olmayan ve şiddet içermeyen saldırıdan dolayı suç merkezine gönderildiğini; ülkenin nüfusuna oranla bu merkezlerde tutulan genç kızların azınlıkta kaldığını; çoğu gencin daha önce çocuk/genç suçları bölümüne gönderildiğini ortaya çıkarmıştır. Yine de gençlerin çoğu zararlı madde kullanımı, kötü örnek oluşturabilecek kişilerle arkadaşlık yapmak, sağlıklı karar verememe gibi yüksek risk taşıyan davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir. Sonuçta, gençlerin çoğu kendilerini olumlu tarafta gördüklerini ancak ailede, arkadaşlıklarda, çevrede ve okulda karşılaştıkları çeşitli sorunlarla sağlıklı olarak başa çıkacak karar verme ve problem çözme becerileri gelişmediği için bunlarla başa çıkamadıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal destekle ilgili başka bir çalışmada ise Rimkus (2008) suça karışmış ve karışmamış olan çocukların ailelerindeki sosyal desteğin yönleri araştırmış, çocuğun hâlihazır çevresindeki güvenli ve duygusal olarak destekleyici ilişkileri vurgulanmıştır. Sosyal kontrol ve sosyal desteğin suçu önlemede başarılı bir ön koşul olarak görüldüğü bulunmuştur. Bu varsayımlar makalede yer alan suça karışmış ve karışmamış olan çocukların araştırma verileri ile desteklenmiştir.

Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, suç-kuraldışı davranışın dikkat çekici bir konu olduğu görülmektedir. Bizim araştırmamızda da üzerinde durduğumuz

birçok teoriye (sosyal kontrol, öğrenme gibi) yer verildiği de görülmüştür. Araştırmaların, ergenlerde suç davranışıyla ilgili değişkenler olarak, uğranılan istismar türleri, ergenlerin aile ilişkileri, arkadaş ilişkileri ve sosyal destekle ilişkili olduğu görülmüştür. Aile en çok incelenen konu olmuştur, ayrıca istismar türlerinden cinsel istismar ve tacizin de diğerlerine göre daha fazla incelendiği görülmüştür. Ancak bu değişkenlerin en fazla ikili kombinasyonlarda ilişkilerinin incelendiği, daha kompleks üçlü ya da daha fazla ilişkilere çok da bakılmadığı görülmüştür. Bu araştırmada kullanılan değişkenler daha kapsamlı bir araştırma yapılmasına, sonuçların da geniş alanlara göre yorumlanmasına olanak sağlayacaktır. Yurtdışında incelenen değişkenlerin bu araştırma konusuyla bağlantılı olduğu; bu da seçilen ve araştırılan konunun yurt dışında da önemli ve araştırılan bir konu olduğunu göstermiştir. Özetle yurtdışında yapılan araştırma bulguları bu araştırma bulgularıyla tutarlı bulunması ve destekler nitelikte olması bu araştırmanın önemini arttırmaktadır. Bahsedilen konuların ergenlerin ve onların ailelerinin sorunlarına ışık tutacağı aynı zamanda, alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.2.2.Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

2.2.2.1. Ergenlerin İhmal ve İstismar Yaşantıları (Fiziksel-Duygusal-Cinsel) ve Kuraldışı Davranışları İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

İstismar davranışıyla ilgili Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kara ve Alyanak (2001) çalışmalarında, istismar ve ihmal yaşantıları, kendine fiziksel zarar verme özkıyım girişimi ve dissosiyatif yaşantıların sıklığını saptamış ve bunların birbirleriyle ilişkilerini incelemiştir. 839 lise öğrencisine Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği ve kendine zarar verme davranışı ve özkıyım ile ilgili soruların da bulunduğu Çocuk İstismarı ve İhmali Soru Listesi verilmiştir. Sonuçta, deneklerin % 16.5 i ihmal, % 15.8 i duygusal istismar, %13.5 i fiziksel istismar ve %10.7 'si cinsel istismara (ensest dahil) uğradıklarını belirtmişlerdir. Kendine fiziksel zarar verme davranışının sıklığı %21.4 ve özkıyım girişim sıklığı %10.1 dir. Herhangi bir çocukluk travması belirten denekler belirtmeyenlere göre daha yüksek derecede dissosiyatif belirtiler göstermekte, daha sık kendilerine fiziksel zarar vermekte ve özkıyım girişiminde bulunmaktadır sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukluk örselenme yaşantılarıyla ilgili çalışmada Yanık ve Özmen (2002) psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanım/ihmal

yaşantıları ile intihar, kendine fiziksel zarar verme ve dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında, genel psikiyatri polikliniğinde çocukluk çağı kötüye kullanım ve ihmal yaşantılarının, kendine zarar verme, intihar girişimi öyküsü ve dissosiyatif belirtilerle ilişkisinin belirlenmesi amaçlamışlardır. Sonuçta, çocukluk çağı istismar türlerinden fiziksel istismar (%15.3), duygusal istismar (%18.7) ve cinsel kötüye kullanım (%22) ile ihmal (%30.5) olarak bulunmuştur. İntihar girişimi öyküsü ile cinsel, fiziksel, duygusal kötüye kullanım ve ihmal arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Kendine fiziksel zarar verme davranışı ile cinsel, duygusal kötüye kullanım ve ihmal yaşantıları ilişkili olduğu bulunmuş. Dissosiyatif Yaşantılar Ölçeği toplam puanı ile çocukluk çağı kötüye kullanım ve ihmal yaşantı türlerinin hepsi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002) tarafından yapılan çalışmada, annelerin çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar/ihmal davranışları ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek istemişlerdir. Çalışmaya, ziyaret ettikleri 143 aile alınmıştır. Veri toplama aracı olarak soru formu oluşturulmuş ve soru formları anneler ile yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Bu çalışmada annelerin %87,4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihmal, %93'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihmal ettikleri saptanmıştır.

Erkeklerdeki örselenme yaşantısının araştırıldığı çalışmayı Aydın (2003) yapmıştır. 18–25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısını bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi 308 erkekten oluşmuştur. Örneklemi oluşturan kişilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarını belirlemek için Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; 20 yaş ve altında olanlar duygusal örselenmeye daha fazla maruz kalmışlardır. Genel, duygusal, fiziksel ve cinsel örselenme yaşantıları eğitim düzeyi azaldıkça artmaktadır. Genel, duygusal ve fiziksel örselenme düzeyinin en yüksek olan grubun gelir düzeyi en düşük (100 milyon ve altı) olan grup olduğu bulunmuş. Genel ve duygusal örselenme yaşantıları en yüksek olanlar köyde yaşadığı, fiziksel örselenme düzeyi, önemli bir hastalık geçirenlerde önemli bir hastalık geçirmeyenlere göre daha yüksek olduğu, genel örselenme ve duygusal örselenme düzeyi ile askerliğe uyum sağlama arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur.

İstismarın nedenlerinin araştırıldığı makalede Z-Page (2004), çocukların aile içi veya dışında cinsel istismara maruz kalmalarının çocukları, psikolojik, sosyal ve ilişkisel gelişimlerini olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, travmatik olayın olduğu sıralarda ve travmatik olay sonrasında dönemlerde de görülebildiğini belirtmiştir. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal sorunların temelinde travma yaratan dinamiklerin olduğunu, psikososyal, kültürel, kişisel ve psikolojik etkenler çocuklara yönelik istismar edici eylemlerin kaynağını oluşturduğunu vurgulamıştır.

Başka bir çalışmada ise Zara-Page (2004) çocukluk döneminde yaşanmış cinsel istismarın neden olduğu psikolojik travmanın çok uzun bir döneme yayılarak bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi ve yaşamı olumsuz biçimde etkilemesi, duyarlı tedavi ilkeleri ve etkin tedavi tekniklerinin geliştirme gereksinimine yol açacağını belirtmiş ve cinsel istismarın neden olduğu tahribatların psikolojik tedavisinin; içgörü yönelimli, duyarlı ilke ve etkin tekniklerle yapılmış yöntemlerle yapılması gerektiği üzerinde durmuştur.

Taner ve Gökler (2004) çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri, çalışmada, çocuk istismarını; fiziksel, cinsel ya da duygusal istismar olarak, çocuk ihmali ise fiziksel ya da duygusal ihmal olarak ayırmaktadır. İstismar ve ihmalin bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, yasal sistemleri, eğitim sistemini ve iş alanlarını da etkileyen bir halk sağlığı sorunu olarak görülmeye başlanmıştır görüşünü vurgulamışlardır.

Aile ilişkileri ve fiziksel istismarla ilgili çalışmada Kaymak ve Özmen (2004) aile içi iletişimden bahsetmiş ve aile içindeki öfke ve saldırganlığın çocuğa istismar ve ihmal davranışı olarak geri döndüğünü belirtmiştir. Bu makalede, Öfke ve Saldırganlığın Çocuk İstismarı ve İhmali Biçiminde Yansıması adı altında ayrıca bir konu da aile içinde öfke ve saldırganlık yaşantıları üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede, öfke ve saldırganlık kavramlarının ne olduğu, aile içerisinde ortaya çıkmasını kolaylaştıran faktörler, aile içerisinde öfke ve saldırganlık içeren davranışların özellikle çocuklar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Çocukların, gerek anne baba arasında ortaya çıkan öfke ve saldırganlığa tanık olmaları ya da aile içerisinde öfke ve saldırganlığa doğrudan maruz kalmaları, örselenmeleri durumunda, gerekse ebeveynlerin öfke ve saldırganlık nedeniyle boşanmaya karar vermeleri

durumunda ortaya çıkan olumsuzluklardan doğrudan etkilendikleri söylenebilir. Yapılan literatür taraması sonucunda her üç durumda da ortaya çıkan bu olumsuzlukların büyük oranda çocuğun ihmal ve istismarıyla sonuçlandığı görülmektedir.

Kara, Biçer ve Gökalp (2004), çocuk istismarı çalışmalarında, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismarın sık görülen ve önemli bir sağlık sorunu olmasına karşın, tanısında ve ilgili uzmanlık dallarıyla işbirliğinde çoğu kez yetersizliklerle karşılaşıldığını belirtmiştir. Bu nedenle çalışmalarında, kanıtların eksikliği, yanlış bilgiler, kültürel ve geleneksel değerler istismarın göz ardı edilmesine yol açtığı üzerinde durmuşlardır.

Bostancı ve arkadaşlarının (2006) yaptığı araştırma İstanbul ili içerisinde yaşları 17 ilâ 33 arasında değişen ve üniversitede okuyan 378 öğrenci katılmıştır. “**Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)**”, “Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)” ve demografik bilgiler elde etmek amacıyla oluşturulan anket formu gençler tarafından doldurulmuştur. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği ortalama puanı 100.6 bulunmuştur. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinde çocukluk çağındaki örselenme yaşantıları ve depresif belirti düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

İstismar yaşantıları ile sosyal desteğin araştırıldığı çalışmada Çağlarırnak (2006) sosyal destek kaynaklarının kısıtlı olduğu düşünülen asker ailesi çocuklarının, istismar ve sosyal destek düzeylerini, sivil aile çocukları ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği ve Çocuklar ve Sosyal Destek Ölçeği ile toplanmıştır. 98 asker ve 97 sivil aile çocuğundan oluşmuş örneklem üzerinde yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular, yurt dışında yapılan ara tırmalardan farklı bir sonuç ortaya koymuştur. Araştırmada asker ailesi çocuklarının, sivil aile çocukları kadar sosyal destek imkânına sahip oldukları ve sivil aile çocuklarından daha az istismara maruz kaldıkları bulunmuştur. Sosyal destek arttıkça, çocuk istismarı azalmaktadır. Eğitim ve gelir düzeyleri bakımından asker ailelerinin daha üst düzeyde oldukları sonucuna varılmıştır.

Benzer bir çalışmada Durmuşoğlu ve Doğru (2006) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk örselenme yaşantılarının (fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar) ve bazı kişisel değişkenlerin ergenlerin ilişkisel benlik saygısı, ilişkisel depresyon ve ilişkisel saplantılı düşüncelerine etkisi incelenmiştir. Kişisel değişkenler

olarak cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve gelir düzeyi alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre: İlişkisel benlik saygısı ve ilişkisel depresyonun cinsiyete göre farklılaştığı; kızların ilişkisel benlik saygısı puanlarının erkeklerden, erkeklerin ilişkisel depresyon puanlarının kızlardan yüksek olduğu bulunmuştur. Baba eğitim durumu değişkenine göre ergenlerin ilişkisel benlik saygısı puanlarında farklılaşma olduğu; üniversite mezunu babaların çocuklarının ilişkisel benlik saygısı puanlarının lise ve ortaokul mezunu babaların çocuklarının ilişkisel benlik saygısı puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukluk örselenme yaşantılarından fiziksel ve duygusal istismar ile ergenlerin ilişkisel benlik saygısı puanları arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlerin ilişkisel depresyon puanları ile çocukluk örselenme yaşantılarının her üç alt boyutu arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Cinsel istismarla ilgili çalışmayı Alikeşifoğlu, Erginöz, Ercan, Albayrak-Kaymak, Uysal ve İter (2006) yapmıştır. Çalışmayı İstanbul'dan rasgele 9–11.sınıflara giden 1955 kız öğrenci seçerek yapmışlardır. Uygulanan anketlere 1955 bayan öğrenciden 1871'inin istemeden cinsel deneyim yaşadığı ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda kızların 250'si cinsel yönden şiddete maruz kaldıklarını, 230 öğrencinin kendileri istemediği bir yolla vücutlarının mahrem noktalarına temas olayının olduğunu, 91'inin cinsel birleşmeye zorlandıkları ve 54'ünün ise cinsel şiddetin her iki yönünü de yaşadıklarını rapor etmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada cinsel istismar suçunu isleyenlerin %93'ünün erkek olduğu saptanmıştır.

Cinsel istismarla ilgili başka bir çalışmayı ise Çeçen (2007) çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları üzerine yapmıştır. Çalışmasında gelişmiş ülkelerde çocuğa yönelik cinsel istismarın görülme sıklığı, çocuk üzerindeki yıkıcı etkileri ve önleme çalışmaları ile ilgili alan yazın gözden geçirmiş ve makalenin sonunda ülkemizde çocuk istismarı ile mücadelede okul temelli önleme müdahale programlarının uygulanmasının önemi belirtmiştir.

Benzer şekilde Ovayolu, Uçan ve Serindağ'ın (2007) yaptıkları çalışmada çocuklarda cinsel istismar ve etkileri araştırılmış, bu dönemde yaşanacak herhangi bir cinsel istismar eyleminin, özellikle aile içinden kaynaklanması çocukta meydana gelebilecek zararı daha da ağırlaştırdığını belirtmişlerdir. Cinsel istismar çocuklarda uzun süreli duygusal ve davranışsal etkilere, korku, depresyon, kızgınlık, düşmanlık ve

uygunsuz cinsel davranışlara yol açar diyerek, çocukların, cinsel istismarı tanımlama veya gösterme yeteneğinde olduklarına inanılmalı ve profesyonel kişilerden destek alınmalı sonucuna varmışlardır.

Özen, Antar ve Özkan (2007) tarafından yapılan ve istismar yaşantısı ile zararlı madde kullanımı ilişkilerinin incelendiği çalışmada, Dicle Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinin son sınıfında okuyan 1.026 öğrenciye (erkek: 605, kız: 421) öğrencilerle yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çocukluk çağındaki duygusal, fiziksel ve cinsel travmalar, aktif yaşam mücadelesine başlama aşamasında olan üniversite son sınıf öğrencilerinde olumsuz etkilerini sürdürmektedir. Bu yaşantılar öğrencilerde; geleceğe karşı ümitsizlik, depresif mizaç, olumsuz kendilik algısı ve sigaraya yönelme davranışında artışa yol açar sonucuna ulaşılmıştır.

Ayan (2007) tarafından aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelendiği çalışmada, saldırganlık eğilimlerinin çocukların sosyokültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. 70 ilköğretim okulunun 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri (n:655) üzerinde gerçekleştirilen, aile içinde şiddete maruz kalan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelendiği çalışmada, anneleri tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı %54, babaları tarafından şiddete uğradığı belirlenen öğrencilerin oranı ise %46 olarak saptanmıştır. Şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden alınan toplam ortalama puanı 42.52 ± 9.24 olarak hesaplanmış olup, bu oran, şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin fazla olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanların sadece ailesinde yaşayan birey sayısı ve annesinin davranış tarzına göre anlamlı farklılık gösterdiği; öte yandan öğrencinin saldırganlık ölçeğinden aldığı puanların öğrencinin ailesinin kökeni, anne ve babasının eğitim düzeyi ve mesleği, ailesinin gelir düzeyi, ailesinde kararların alınma biçimi, annesi ve babası arasında şiddet olması, babasının kendisine karşı davranış tarzı, anne ve babasının kendisine ilgisi, anne ve babasının arkadaşlarını tanıması ve eve gelmesine izin vermesi, anne ve babasından korkması, anne ve babasıyla sorunlarını paylaşabilmesine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk istismarı ve ihmali olgularının değerlendirilmesi çalışmasında Orhon (2008) 2005'ten 2007 ye kadar Ankara Çocuk Koruma Birimine gelen çocukları incelediğinde şu sonuçlara ulaşmıştır:

Fiziksel İstismar Olgularında, 34 çocuk incelenmiş , Şiddet uygulayan kişilerin;Baba 14 (% 41), Anne 13 (% 38), Akraba 2 (% 6), Bakıcı 2 (% 6) ,Üvey anne 1 (% 3) , Öğretmen 1 (% 3),Yabancı 1 (% 3), olduğu bulunmuştur.

- ❖ **Cinsel İstismar Olguları 20 çocuk incelenmiş; Cinsel İstismar Olgularında İstismarcıların:** Akraba 7 (% 35), Tanıdık 5 (% 25), Baba 4 (% 20),Yabancı 2 % 10)–Öğretmen 1 (% 5), Bakıcı 1 (% 5) olduğu bulunmuştur.
- ❖ **İhmal Olguları; 49 çocuk incelenmiş; Fiziksel/Cinsel istismar + ihmal:**26 çocuk; İhmal, Yeni doğan- 16 yaş arası, 9 kız çocuk (1.6 ± 2.9 yaş), 17 erkek çocuk (4.2 ± 5.6 yaş) olduğu bulunmuştur.
- ❖ **İhmal Olguları:** Risk faktörleri olarak, ekonomik sorunlar % 61, gebelik indüksiyonu % 22, parçalanmış aile % 17, ailedeki sağlık sorunu % 17, çok çocuklu aile olma % 17, aile içi şiddet olgusu %6 şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.

Ceylan, Tuncer, Melek, Akgün, Gülmehmet ve Erden (2009) yaptıkları çalışmada, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Acil Polikliniğine Mart–2008 ile Ağustos–2009 tarihleri arasında gelen 5–15 yaş arasındaki çocuklar dahil edilerek, çocuk istismarı ve ihmali düşünülen vakalardan sadece cinsel istismara uğrayanlar değerlendirilmiş, fiziksel ve duygusal istismarlılar değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Cinsel istismara maruz kalan toplam 8 çocuğun 5'inin (%62.5) erkek geriye kalan 3'ünün (%37.5) ise kız çocuk olduğu görülmüş. Çocuk cinsel istismar olgularında adli ve tıbbi öykü ve klinik bulgular arasındaki uygunsuzluklar iyi değerlendirilerek, doğru teşhis konularak ve adli mercilere ihbar edilerek, çocuk koruma altına alınmalıdır görüşünde birleşilerek, kesin tanı koymak için acele edilmelidir sonucuna varılmıştır.

2.2.2.2.Ergenlerin Aile ve Arkadaştan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Kuraldışı Davranışlar ile İlişkili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

İlk olarak sosyal desteğin kaynaklarının araştırıldığı çalışmada Çakır (1993) 12–22 yaş arasındaki öğrenciler üzerinde çok yönlü algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışmasını yapmıştır. Araştırma sonucunda yaş ve ergenlik evrelerine göre oluşturulan gruplar arasında algılanan sosyal destek düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklar göstermiştir. Ayrıca, sosyo-kültürel düzey (alt, orta, üst) ve yaş değişkenlerinin algılanan sosyal desteği etkilediği de saptanmıştır. Algılanan sosyal desteğin çekirdek ailede etkili iken geniş ailelerde etkili olmadığı belirlenmiştir. 12–24 ve 18–22 yaş gruplarında en fazla desteğin aileden, 15–17 yaş grubunda diğer önemli kişilerden algılandığı görülmüştür. Sosyal desteğin kaynağının cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Öztürk ve arkadaşları (1994) ergenlerin yakın ilişkilerini, algılanan sosyal destek açısından, işçi ve öğrenciler arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapmışlardır. İşçi ve öğrencilerde sosyal destek algısının yaşla değişimi incelenmiş, işçilerde ve öğrencilerde ise yaş ilerledikçe sosyal destek algısında düşmenin daha belirgin olduğu şeklinde bulgulara ulaşılmıştır.

Sosyal destek algısı ile diğer bir çalışmayı Taysi (2000) yapmıştır. Benlik saygısı, aile ve arkadaşlardan sağlanan sosyal destek konulu araştırmasında, Ankara’da çeşitli üniversitelerde, yurttan ve ailesi yanında kalan 201 öğrenciyle çalışmıştır. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sosyal destek algıladıkları bulunurken, her iki cinsiyette en fazla sosyal destek algılanan kaynağın aile olduğu bulunmuştur.

Başka bir çalışmada ise Güçray (1998) sosyo-demografik değişkenlerle, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleri ile olan ilişkisini, lise öğrencileri üzerinde incelemiştir. Araştırma sonucunda, karar verme stilleri ile sosyal destek, atılganlık ve alınan sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ayrıca uyumsuz karar verme stilleri olan ilgisizlik, kaçınma ve aşırı uyarılmışlık stilleri, sosyal destek ve atılganlık arasında negatif yönde, seçicilik stili ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Sosyal destek algısını inceleyen başka bir araştırmacı olan Elbir (2000) ise lise 1. sınıf öğrencilerinin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları

sosyal destek düzeyini etkileyen kişisel, ailesel, kültürel ve ekonomik değişkenleri öğrenmek istemiştir. Araştırmanın örneklem grubunu lise 1. sınıfa devam eden 408'i kız ve 296'sı erkek olmak üzere toplam 704 genel lise öğrencisi oluşturmuştur. Arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyleri incelendiğinde ise kızların erkeklerden daha fazla sosyal destek algıladıkları, ekonomik düzey yükseldikçe arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin arttığı, kendilerini yalnız hissetme düzeyleri arttıkça arkadaşlarından algıladıkları desteğin düştüğü, karşı cinsten yakın arkadaşları olanların olmayanlara oranla daha yüksek oranda arkadaş desteği algıladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Başka bir çalışmada Ünüvar (2003), lise öğrencilerinin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin benlik saygısı ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini iki genel lise, iki özel lise ve bir fen lisesinde öğrenim gören 401'i erkek ve 309'u kız olmak üzere toplam 710, lise 1, 2 ve 3. sınıf öğrencisidir. Araştırmada ergenlerin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığı bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre kimlik statüleri incelediği çalışmada Uzman (2004), öğrencilerin kimlik statülerinin aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal destekten etkilendiğini görmüştür. Başarılı kimlik ve bağımlı kimlik statüsündeki öğrenciler, ailelerini yüksek düzeyde destekleyici olarak algılamışlardır. Ayrıca, başarılı kimlik statüsündeki öğrenciler tarafından arkadaşlar da yüksek düzeyde destekleyici olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aile sosyal desteği ile ilgili bir çalışmayı da Çeçen (2008) öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerini incelemek amacıyla yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Çukurova Üniversitesinde 2005–2006 yılında farklı fakültelerde (Eğitim, Mühendislik, İdari Bilimler, Fen Edebiyat) öğrenim gören toplam 521 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, cinsiyet ana etkisine göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığı, algılanmış ebeveyn tutumlarına göre ise yalnızlık ve algılanmış sosyal destek düzeylerinin farklılaştığı bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek üzerine bir çalışmayı da Şencan (2009) yapmıştır. Şencan yaptığı çalışmada, bazı değişkenlere göre (cinsiyet, sınıf

düzeyi, ailenin sosyo- ekonomik düzeyi, anne ve babanın eğitim durumu, annenin çalışıp çalışmaması, kardeş sayısı, yakın arkadaşın oluş olmaması) öğrencilerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyi ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

2.2.2.3.Ana-Baba–Ergen İlişki Biçimi ve Kuraldışı Davranışları İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Ailenin değerlendirildiği ilk çalışmada Küçükkaragöz (2002), ergenlerde aile ortamı, aileyi değerlendirme ve benlik kavramı araştırmasında, 250 ergen-öğrenciden toplanan verilerin sonuçlarında ADÖ den elde edilen puanların yüksekliği, birlikte olmaktan zevk alan, birbirine destek ve cesaret veren kendi ve diğerinin görüşlerine saygı duyan, açık iletişim içinde, iş yapan ve iş bitiren önce evlilik, ikinci derecede ebeveynlik doyumunu yaşayan, birbirine yakın ancak kişisel farklılıklara saygı duyan, yeni deneyimlere açık, aşırı kontrol ve üstünlüğün olmadığı-fikir alışverişi yapabilen sağlıklı-fonksiyonel aileyi göstermektedir sonucuna varılmıştır.

Benzer şekilde ailenin incelendiği başka bir çalışmada, Dizman, Gültekin ve Cantürk (2005) tarafından yapılan, aile ilişkilerinin çocuk suçluluğuna etkisi çalışmalarında, insanın suça eğilimli bir kişilik yapısı geliştirmesini etkileyen en önemli çevre faktörleri belirlenmiştir.Bu çalışmada aile, anne-baba ve çocuk ilişkileri ele alınmış ve ileri sürülen düşünceleri destekleyen bazı araştırma sonuçlarından örnekler verilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Aile- ergen ilişkisinin araştırıldığı diğer bir çalışmada Akgün (2005), ergenlerin anne-baba tutumlarının ve anne-baba ergen ilişkisinin akran zorbalığı davranışı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, yaşları on üç- on yedi arasında değişen, toplam üç yüz yetmiş dokuz ergen ile çalışmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalıklarını Belirleme Ölçeği, Anne-Baba ve Ergen İlişkileri Envanteri ve Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, olumsuz aile ilişkileri olan ergenlerin hem akran istismarına daha fazla maruz kaldıkları, hem de arkadaşlarını daha fazla istismar ettikleri saptanmıştır.

Ana-baba-ergen ilişkilerine yönelik Totan ve Yöndem (2006) tarafından yapılan başka bir çalışmada ergenlerde anne-baba, akran ilişkilerinin cinsiyete dayalı olarak zorbalık davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın katılımcıları 9, 10 ve 11. sınıf düzeyinde toplam 595 lise öğrencisinden (kız n= 346, erkek n= 249) oluşmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında Yeniden Düzenlenen Olweus Zorba-Kurban Anketi (Büyük Sınıflar Formu), Anne Baba – Ergen İlişkileri Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sözel zorbalığın fiziksel ya da sosyal zorbalık türlerine oranla daha yaygınlık gösterdiği bulunmuştur. Çoklu sıralı lojistik regresyon analizine göre ergenlerin anne-baba ile ilişkileri arttıkça zorba ve zorba/kurban statülerinde olma olasılıkları azalmaktadır. Ayrıca akran ilişkilerinin artışı ergenlerde zorba olma olasılığını artırırken kurban olma olasılığını azaltmaktadır. Cinsiyet açısından ele alındığında, ergenlerin anne baba ile ilişkilerindeki artış erkeklerde kızlara göre zorbalığa katılmama olasılığını artırmakta, kızlarda ise akran ilişkilerindeki artış erkeklere oranla zorba/kurban olma olasılığını artırmaktadır sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yine ergenlerin aileleriyle ilişki ve iletişimlerinin incelendiği başka bir çalışmayı Sağlam (2007) yapmıştır. Çalışma lise öğrencilerinin aile iletişimlerinin; aileden algılanan sosyal desteğe ve algılanan ana baba tutumuna göre değişip değişmediğini ortaya çıkarmak için Lise 1. 2. ve 3. sınıfa devam eden öğrencilerden tesadüfen seçilen 111 erkek, 193 kız toplam 304 denek üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin aileleriyle ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla Ergen-Aile İletişim Anketi, Aile Sosyal Destek Ölçeği, Ana-Baba Tutum Envanteri kullanılmıştır. Ana-baba iletişimi ile ana-baba tutumu ve sosyal destek arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Farklı cinsiyetteki öğrencilerin ana-baba iletişimleri, algıladıkları ana-baba tutumlarına ve sosyal destek durumlarına göre anlamlı fark göstermediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Benzer çalışmada, Bayraktar (2007) olumlu ergen gelişiminde ebeveyn-akran ilişkilerinin önemini vurgulayarak, ergenlerin aslında sanıldığı kadar olumsuz sosyal ortamlarda davranışlara yoğunlaşmadığını, olumlu sosyal davranışlarının da olduğunu ancak bunun gözden kaçırıldığını söylemektedir. Sonuçta, araştırmasında, ergen-ebeveyn-akran ilişkileriyle, olumlu ergen gelişimi arasındaki ilişkinin çok boyutlu ve çok yönlü ele alındığında ve tekyönlü değil de çift yönlü değerlendirildiğinde daha doğru sonuçlar alınabileceğini sonucuna varmıştır.

Aksoy ve arkadaşlarının (2008) yaptığı çalışmada, ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışlarıyla, anne-baba desteği ve izleme davranışlarının ergenler tarafından nasıl algılandığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 9 ve 10. sınıfa devam eden toplam 177 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan “Anne-Baba Destek ve İzleme Davranışları” anketi kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucunda ergenler tarafından algılanan anne baba izleme davranışlarında cinsiyet ve kardeş sayısına, baba izleme davranışlarında ise anne babanın evli olma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmuştur. Algılanan anne-baba destek davranışlarında ise çocuk sayısı arttıkça anne desteğinin azaldığı görülmüştür.

Akduman (2009) tarafından suçlu ergenler üzerinde yapılan çalışmada, kapkaç suçundan hüküm giymiş ve 18 yaşından büyük kişilerin, sosyo-demografik özellikleri ve sapma davranışlarla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda hükümlülerin ve aile üyelerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Aile üyeleri ve diğer akrabaları arasında da suç işleyen kişilerin olduğu bulunmuştur. Suça yönelmesinde aileden uzaklaşma, sorunlu aile içi disiplin yöntemleri, boşanma, ölüm vb. nedenlere dayalı aile parçalanmaları önemli bir yer tuttuğu bulunmuştur.

2.2.2.4. Ergenlerin Kuraldışı Davranışları İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Bu bölümde, kuraldışı davranışlar deyince akla gelen, suç ve şiddet davranışları, riskli veya anti-sosyal davranışlar akla gelmelidir. Ayrıca bağımlı değişkenimiz olan kuraldışı davranışların alt boyutları olan, okuldaki suç ve şiddet olayları, tahripçilik kopya çekmek gibi yurtiçinde yapılan araştırmalar da yer verilmeye çalışılmıştır.

Kuraldışı davranışlarından biri olan kopya çekme ile ilgili çalışmayı Güneş (2002) yapmıştır. Çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin kopya çekme eyleminden ne algıladığı, öğrencilerin kopya çekme sıklıklarının cinsiyet, sınıf, bölüm, akademik başarı durumu, ders çalışmaya ayrılan zaman ve derslere devam durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve öğrencilerin kopya çekmeye karşı tutumlarının, kopya çekme davranışlarından etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; sınav soru-cevaplarını alıp-verme, sınav süresi dolduktan sonra sınava devam etme, öden-proje çalışmalarında başkasından yardım alma gibi eylemler öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından kopya çekme olarak kabul edilmemiştir.

Ayrıca, öğrencilerin kopya çekme davranış sıklıkları; cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, akademik başarıları, haftalık ders çalışmaya ayrılan zaman ve derslere devam durumuna göre önemli farklılıklar bulunmuştur.

Ergenlerin kuraldışı davranış göstermelerinde akranlarından etkilenip etkilenmediğinin araştırıldığı bir çalışmayı Delikara (2001) yapmıştır. Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla, lise bir ve ikinci sınıflara devam eden altı yüz doksan altı ergen ile çalışmıştır. Araştırmada ergenlere Kuraldışı Davranış Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeninin çalma, fiziksel saldırganlık ve sapan akranlara sadakat alt ölçeklerinde, yaş değişkeninin ise okul kurallarını bozma, alkol kullanımı, çalma, fiziksel saldırganlık ve sapan akranlara sadakat alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu bulunmuştur.

Suç-kuraldışı davranışlardan biri olan tahripçilikle ilgili çalışmayı Özen, Gülaçtı ve Çıkkılı (2004) yapmışlardır. Çalışmada saldırganlığın psikolojik-kültürel boyutu ve vandalizm-tahripçiliğin nedenlerinden birinin tahripçinin bazı kişilik özellikleri ve güdüleri olduğu, diğer bir nedenin de çevrenin bazı özelliklerinin olduğu öne sürülmektedir. Tahripçiliğin açıklanmasında, bireyin algılanan adalet düzeyi ve algılanan denetim düzeyi belirleyici rolü tartışılmıştır. Çalışma sonunda, ergenlik dönemine henüz giren gençlere, spor faaliyetlerine, hobiler edinmeye, gençlik kulüplerine, okul sonrası etkinliklere, dini programlara, yaşadığı mahalleyi temiz tutma gibi toplumsal projelere katılmaları teşvik edilmelidir sonucuna varılmıştır.

Özbay (2004) Hirschi'nin Sosyal Bağ Teorisine göre yaptığı Ankara Örneği ile ilgili bir çalışmada, 13-15, 16-17 ve 20 yaşlarındaki lise öğrencilerinin yaralama, okul ile ilgili sapma davranışları ve kamuyu rahatsız etme gibi adolesan suç/sapma davranışlarının incelemiştir. Sosyal bağ teorisinin bazı değişkenlerinin 13-15 yaş grubunun yaralama davranışlarının % 25, 16 yaşın % 30, 17-20 yaşında kilise öğrencilerinin ise % 26'sını açıkladığını göstermektedir. Ayrıca, sosyal bağ teorisinin bazı değişkenleri 13-15 yaşındakilerin okul ile ilgili sapma davranışlarının% 35'inin, 16 yaşındakilerin % 42'sini ve 17-20 yaşındaki lise öğrencilerinin % 40'ını açıklamaktadır. Bu durum sosyal bağ teorisinin orta ve geç adolesan dönemlerini daha iyi açıkladığını göstermektedir. Son olarak da, sosyal bağ değişkenleri, 13-15 yaşındakilerin kamuyu rahatsız edici davranışlarının % 20'sini, 16 yaşındakilerin

%16'sını, 17-20 yaşındaki lise öğrencilerinin % 27'sini açıklamakta olduğunu bulmuştur.

Suç ve şiddetin araştırıldığı başka bir çalışmayı ise Eke ve Ögel (2004) yapmıştır. İstanbul'daki okullarda gözlenen suç ve şiddetin yaygınlığı konulu araştırmalarında; toplam üç bin dört yüz seksen üç (3483) lise ikinci sınıf öğrencisine ulaşmışlar ve bu çocuklara anket formu uygulamışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre; son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada bulunanlar grubun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Fiziksel kavga sonucunda yaralandığını belirtenlerin oranı %15.4, başkasını yaralayanların oranı %26.3 olarak bulunmuştur. Hayatı boyunca en az bir kez bıçak, çakı ya da benzeri kesici alet taşıyanların oranının %22.6, ateşli silah taşıyanların oranının %9.8 olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılanların %10' u çeteye girdiklerini belirtmişlerdir. Yaşamı boyunca en az bir kez herhangi bir suç işleyenlerin oranı %14.8, polisle yüz yüze gelenlerin oranı ise %10.8 olarak tespit edilmiştir.

Benzer şekilde okuldaki suç işleme oranlarının araştırıldığı çalışmada Özcebe ve arkadaşları (2004) tarafından, Ankara ilinde üç liseye devam eden birinci sınıf öğrencilerinde son üç ay içindeki şiddet davranışları ve boyutlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ulaşılan dört yüz öğrencinin % 19.8' inin silah taşıdığı, öğrencilerin taşıdıkları silah çeşitleri arasında en çok çakı, bıçak, kuru sıkı tabanca ve tabanca geldiği, öğrencilerin %16.1'inin şiddete maruz kaldığı, % 8.8' inin şiddet uyguladığı, % 20.6' sının ise hem şiddete maruz kaldığı hem de şiddet uyguladığı belirlenmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 49.2' si ve şiddet uygulayan öğrencilerin % 42' si olayın okulda olduğunu, en fazla fiziksel şiddet, sonra da duygusal şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Şiddet sonucunda %33.8 oranında öğrencinin yaralandığı, erkek öğrencilerin %14.9' unun şiddet nedeniyle okula devamsızlık yaptığı saptanmıştır.

Okullarda suç davranışlarının incelendiği başka bir araştırmada ise, Ögel, Tarı, Yılmazçetin ve Eke (2005) tarafından, İstanbul'da yapılan anket çalışmasında, son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada bulunanların grubun yaklaşık yarısını oluşturduğunu bulmuşlardır. Hayatı boyunca en az bir kez bir başkasını yaralayanların oranı %26.3 olarak bulunmuştur. Şiddet olayları sonucunda bir başkasını yaraladığını belirtenlerin yarıya yakını bunu ilk kez 13-15 yaşları arasında yaptıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılanların %10'u çeteye girdiklerini belirtmişlerdir.

Bunların yaklaşık %3'ü çeteye kendi istekleri ile girdiklerini ve halen üye olduklarını söylemişlerdir. Araştırma bulgularına göre suç ve şiddetin okullarda oldukça yaygın olduğunu göstermektedir.

Üniversite öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin incelendiği araştırmayı Durmuş ve Gürkan (2005) yapmıştır. Varyans analizi yapılan araştırmada, şu sonuçlara ulaşılmıştır: 1. Okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin okulda bulunduğu ifade edilmesi (%70,9),2. Okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%70,1), 3. Okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları (%70,1),4. Okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması (%63,7) şeklinde bulunmuştur.

Balkaya (2005) yaptığı çalışmada, ergenlerin suç davranışlarını incelemiş ve lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin kişisel, sosyal ve aile özellikleri açısından farklılık gösterip göstermediğine bakmıştır. Bu amaçla Eskişehir ilinde on bir lisede öğrenim gören 1454 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırmada Kimlik Duygusu Ölçeği ve Suç Davranışları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; lise öğrencilerinin büyük çoğunluğunun kimlik duygusu kazanımları orta düzeyde bulunmuş, kimlik duygusu kazanım düzeylerinin cinsiyet, yaş, anne babanın birliktelik durumuna göre farklılık göstermediği, kimlik duygusu kazanım düzeyi ile suç davranışları arasında negatif anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu, 2006) tarafından seçilen 60 ildeki 261 okulda (130 resmî, 131 özel) öğrenim gören 26.009 öğrenciye yönelik yapılan çalışmaya göre, 26009 öğrenci ile yapılan araştırma sonucunda gençlerin %2,9'u son üç ay içinde madde kullandığını belirtmiştir.

Sarı (2006) yaptığı çalışmayla, ergenlerin riskli sağlık davranışlarını saptamak, okul sağlığı çalışmalarına ve sağlık eğitimine yol göstermek amacı ile örneklemini İstanbul'un Avrupa yakasında bir meslek lisesinin lise 1, lise 2 ve lise 3. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya 154 lise 1. sınıf, 135 lise 2.sınıf, 144 lise 3. sınıf öğrencisi katılmıştır. Yaptığı çalışmada öğrencilerin % 30,5'i sigara, % 9,0'ı alkol ve % 1,9'u uyuşturucu madde kullandıklarını belirtmişlerdir.

En fazla arkadaştan özenme nedeni ile sigara, alkol ve uyuşturucu maddeye başladıkları saptanmıştır. Bu alışkanlıklarda cinsiyetler ve yaşlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. Alışkanlık yapan maddelerin kullanımının yaşla beraber artış gösterdiği saptanmış, erkeklerin kız öğrencilere göre daha fazla sigara ve alkol içtikleri belirlenmiştir. Uyuşturucu kullanımında ise kızlarda oran daha yüksek çıkmıştır (% 2,8).

Okat (2006) tarafından yapılan ve okuldaki suç davranışlarını incelediği araştırmada, Adana İli genel lise ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin okuldaki kural dışı davranışlarına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Örnekleminde, 350 öğretmen ve 405 öğrenci olmak üzere toplam 755 katılımcı bulunmaktadır. Genel lise öğrencilerinin, ankette yer alan kural dışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yaptıklarını düşündükleri davranış; “derste arkadaşlarıyla konuşma”dır. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, ankette yer alan kural dışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yaptıklarını düşündükleri davranış; “arkadaşlarına lakap takma”dır. Genel lise öğretmenlerinin, ankette yer alan kural dışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yapıldığını düşündükleri davranış; “ders zili çalmasına rağmen sınıf kapısının önünde bekleme” olarak bulunurken; endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin, ankette yer alan kural dışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yapıldığını düşündükleri davranış; “arkadaşlarına karşı kaba konuşma”dır. Genel Lise öğretmenleri ile Meslek Lisesi öğretmenlerinin, öğrencilerin kural dışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Genel lise öğretmenleri, Endüstri Meslek lisesi öğretmenlerine göre öğrencilerin kural dışı davranışları daha az yaptıklarını düşünmektedir. Genel Lise öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencilerinin, kural dışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları araştırmasında Aras ve arkadaşları (2007), ergenlik döneminde sık görülen riskli davranışların, ergenlerin biyolojik, genetik ve kişilik özellikleri ile çevresel etkenlerin etkileşimi sonucunda şekillenmekte olduğunu belirtmişler ve bu amaçla lise öğrencilerinde riskli davranışlar ve suç işleme eğilimi ile ilişkili etkenlerin değerlendirilmesi çalışmasını yapmışlardır. Yöntem olarak, araştırmacıların oluşturduğu anket formu ve Kaner tarafından geliştirilen Kuraldışı Davranış Ölçeği lise son sınıf öğrencilerine sınıflarında uygulanmıştır. Bulgulara bakıldığında öğrencilerdeki en sık üç kuraldışı davranışın okulla ilgili olduğu bulunmuştur. Meslek lisesinde okuyan ve okulda sene tekrarı olan

erkekler ile karne notu düşük olan kız ve erkek öğrenciler daha çok kuraldışı davranış eğilimi bildirmişlerdir. Kız ve erkeklerde babanın eğitim düzeyinin yüksekliği ve az çocuklu ailede yaşama, kızlarda ise annenin eğitim düzeyinin ve aile gelirinin yüksekliği kuraldışı davranışlarla ilişkili ailesel özellikler olarak bulunmuştur. Lise öğrencilerindeki kuraldışı davranışların anne-babalardaki ve arkadaşlardaki sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Erkeklerde kuraldışı davranışların daha yüksek oranda görüldüğü ve riskli davranışların birbirleriyle bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Ergenlerin problemleri davranışlarını öğrenmeye yönelik İzmir Örnekleme çalışmada Siyez (2007), 15–17 yaş arası ergenlerde görülen sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı ve anti-sosyal davranışlar ile erken yaşta cinsel ilişkiye girme sıklığının belirlenmesi ve problem davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada problem davranışların yaş ve cinsiyet değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, problem davranışların görülme sıklığının diğer araştırma bulgularına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucuna göre problem davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken problem davranışların görülme sıklığı sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Cinsiyete göre de sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile erken yaşta cinsel ilişki de bulunma sıklığı farklılaştığı bulunmuştur.

Başka bir çalışmada Siyez ve Aysan (2007), 15–17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışları yordayan psiko-sosyal risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin belirlenmesi amaçladıkları başka bir çalışmada, problem davranışların değerlendirilmesinde ve psiko-sosyal risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin belirlenmesinde Jessor ve Jessor (1977) tarafından geliştirilmiş olan Problem Davranış Teorisi esas alınarak, 1237 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ergen Sağlığı ve Gelişimi Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, risk faktörleri ile problem davranışlar arasında pozitif yönde; koruyucu faktörler ve problem davranışlar arasında negatif yönde düşük ve orta düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Risk davranışlarıyla ilgili başka bir çalışmada ise Eryılmaz (2007) Ankara İli Örneği araştırması sonucunda; erkek öğrencilerin kızlara göre daha sık toplam olumsuz

risk alma davranışı gösterdikleri, yaş yükseldikçe toplam olumsuz risk alma davranışlarının sıklığının arttığı gözlenmiştir. Yaş düzeyi yükseldikçe öğrencilerin içki içme davranışlarının arttığı ve erkek öğrencilerin kızlara göre daha sık içki içtikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin uyuşturucu madde kullanma davranışlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha sık uyuşturucu madde kullandıkları tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin kesici ve delici alet taşıma davranışlarının yaşa göre farklılık göstermediği; ancak erkek öğrencilerin kızlara oranla daha sık kesici ve delici alet taşıdıkları gibi bazı bulgulara ulaşılmıştır.

Balkaya ve Ceyhan (2007)'in lise öğrencilerinin suç davranışlarıyla ilgili çalışmasında, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kişisel ve ailesel özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmişlerdir. Araştırma 1454 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerine ilişkin veriler, “Suç Davranışı Ölçeği” (Kaner, 2001) ile kişisel ailesel özelliklerine ilişkin veriler ise araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis Testi’nden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; suç davranışı ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu arasında önemli ilişkiler elde edilmiştir. Suç davranışı ile sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın birliktelik durumu arasında ise önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Kuraldışı davranışlarından bir diğeri olan öfke ile ilgili Albayrak (2009) tarafından 16–18 yaş arası ergenlerin öfke ifade tarzını ve ergenin bireysel/ailesel özellikleri ile öfke ifade tarzı arasındaki ilişkinin belirlendiği çalışmada, ergenlerin öfke kontrollerini daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, öğrencilerin sağlık sorunlarından etkilenmeleri ve Beden Kitle İndeks’leri arttıkça öfke içe vurumunun arttığı belirlenmiştir. Çalışmada, arkadaş ilişkilerini “çok iyi” olarak belirten öğrencilerin öfke içe vurum düzeyi diğer öğrencilere göre daha düşük bulunurken, aile içi kararlarda söz sahibi olmayan öğrencilerin öfke içe vurum düzeyi diğer öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Adana ilinde mala ve şahsa karşı suç işleyen çocukların sosyodemografik özelliklerinin ortaya konulması çalışmasını Gönültaş (2009) yapmıştır. Çocuk ve

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Adana ili Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçe sınırları içinde ortaöğretime devam eden 9–10-11. Sınıf ve 14-18 yaş grubundaki öğrencilerin, çocuklukta yaşadıkları örselenme yaşantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri, sosyal destek (aile ve arkadaş) algılarının, kuraldışı davranışlarla ilişkisini incelemeyi amaçlayan, ilişkisel tarama modelinde, betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni, ergenlerde gözlenen kuraldışı davranışlardır.

Bağımsız değişkenler:

- 1- Ergenlerin bazı sosyo-demografik özellikleri, (cinsiyet, okul türü, anne baba eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi),
- 2- Çocukluk örselenme yaşantısı (fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal),
- 3- Aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek,
- 4- Ana-baba ergen ilişki biçimi (anne ilişki ve baba ilişki)dir.

3.2. Evren-Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evreni, 2008–2009 eğitim öğretim yılında, Adana ili Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçe sınırları içinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Anadolu Lisesi ve Genel- Akademik Lise türünde okullara devam eden 14–18 yaş arasındaki 9.10 ve 11.sınıf öğrencileridir.

Araştırmanın örnekleme, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yapılacak çalışma için gerekli olan izinler alınarak, Adana ili merkez ilçelerindeki ortaöğretim kurumlarına devam eden ergenlerden, Küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Küme örnekleme,

evrendeki bütün kümelerin tek tek eşit seçilme şansına sahip oldukları durumda yapılan örnekleme türüdür. Evren kendi içinde benzeşik olan alt evrenlere ayrılır ve her bir alt evrenden o alt evrenin özelliklerini yansıtan okullar seçilebilir (Karasar, 2004, s;115). Bu kümelerden kolay ulaşılabilir yöntemle, Adana 'da ki 4 ilçedeki Genel ve Anadolu liseleri çalışma evreni kabul edilip Adana Milli eğitim Bölgeler istatistiğine göre, bölge yoğunlukları dikkate alınarak, Adana MEM ve Adana RAM 'dan merkezdeki ilçe okullarının ve öğrenci sayılarının listesi alınmıştır. Daha sonra RAM'da çalışan ve okulların genel sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını bilen psikolojik danışmanlardan okulların isimleri istenmiş ve alınan listelerdeki okulların psikolojik danışmanları ile de ayrıca görüşmeler yapılmıştır. En son da Anadolu liselerinden 4, Genel-Akademik Liselerden 9 olmak üzere uygulama okulları belirlenmiştir. Örneklem seçilirken, öğrenciler cinsiyet bakımından eşitlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Anadolu Lisesi ve Genel Akademik liseye devam eden toplam 1032 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem ile ilgili bilgiler Tablo, 1, 2, 3 ve 4' te ayrıntılı verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Devam Ettikleri Okul ve Cinsiyete Göre Dağılımları

Okul Adı	Kız		Erkek		Toplam
	n	%	n	%	n
1-Adana Anadolu Lisesi	44	45.83	52	54.17	96
2-Danişment Gazi Anadolu Lisesi	27	36.00	48	64.00	75
3-Yüreğir Anadolu Lisesi	49	59.04	34	40.96	83
4-Adana Ticaret Odası Anadolu Lisesi	31	38.75	49	61.25	80
5-Borsa Lisesi	53	51.96	49	48.04	102
6-Barbaros İMKB Lisesi	28	37.84	46	62.16	74
7-Ahmet Kurttepelı Lisesi	40	57.97	29	42.03	69
8-Orhan Çobanoğlu Lisesi	36	57.14	27	42.86	63
9-Dadaloğlu Lisesi	47	69.12	21	30.88	68
10-Abdulkadir Paksoy Lisesi	41	57.75	30	42.25	71

Tablo 1. (Devam)

11-İbrahim Atalı Lisesi	39	68.42	18	31.58	57
12-19 Mayıs Lisesi	60	65.22	32	34.78	92
13-Yüreğir Lisesi	62	60.78	40	39.22	102
Toplam	557	53.97	475	46.03	1032

Tablo 1 incelendiğinde, örnekleme alınan dört Anadolu Lisesinde okuyan 153 kız ve 185 erkek öğrenci bulunurken; 9 tane genel-Akademik lisede okuyan devam eden ve 406 kız ve 290 erkek öğrenci olmak üzere toplam 557 kız ve 475 erkek olmak üzere toplam 1032 öğrenci olduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okul türü ve cinsiyetlerine ilişkin dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Örnekleme Oluşturan Anadolu Lisesi ve Genel Akademik Liseye Devam Eden Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Okul Türü Cinsiyet	Genel-Akademik Lise		Anadolu Lisesi		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kız	406	72.8	153	27.2	557	100.0
Erkek	290	61.3	185	38.7	475	100.0

Tablo. 2’ ye bakıldığında Anadolu ve Genel Akademik Liseye devam eden kızların sayısının 557, %100 ve erkeklerin sayısının ise 475 % 100’ olduğu görülmektedir. Toplam 1032 kız ve erkek öğrencinin örnekleme oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3. Örneklemde Yer Alan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi Cinsiyet	9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kız	206	37.1	167	29.7	184	33.2	557	100.0
Erkek	178	37.5	142	29.9	155	32.6	457	100.0

Tablo. 3 incelendiği zaman, 9. sınıfa devam eden 384, 10. sınıfa devam eden 309 ve 11. sınıfa devam eden 339 öğrenci bulunmaktadır.

Örneklem giren öğrencilerin ailelerine ilişkin bilgileri Tablo 4' de gösterilmiştir.

Tablo 4. Örneklemde Yer Alan Öğrencilerin Sosyo- Demografik Özellikleri

DEĞİŞKENLER	GRUP	n	%
AİLENİN GELİRİ	Asgari ücret ve aşağısı	178	17.5
	500-750 YTL	287	28.2
	750-1000 YTL	307	30.2
	1500 YTL ve üstü	245	24.1
ANNENİN EĞİTİM DÜZEYİ	Okuma yazma bilmiyor	165	16.1
	İlkokul	381	37.1
	Ortaokul	137	13.4
	Lise	221	21.5
	Üniversite ve üstü	122	11.9
BABANIN EĞİTİM DÜZEYİ	Okuma yazma bilmiyor	42	4.2
	İlkokul	316	31.4
	Ortaokul	178	17.7
	Lise	271	27.0
	Üniversite ve üstü	198	19.7
ANNENİN MESLEĞİ	Ev hanımı	824	80.4
	Meslek sahibi	188	18.5

Tablo 4. (Devam)

BABANIN MESLEĞİ	İşsiz	30	3.1
	İşçi	101	10.4
	Diğer meslekler (öğretmen, doktor, mühendis vb.)	843	86.5

Araştırma kapsamına giren öğrencilerden anne-babası ölü olanlar, boşanmış olanlar ve ailesi ile birlikte yaşamayanlar, ana-baba ile ilgili sosyodemografik bilgilerin hepsini doldurmamışlardır. Bu nedenle gruplardaki n sayılarında farklılık görülmüştür.

Tablo 4'e göre, öğrencilerin ailenin gelir durumunun incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ailenin Geliri asgari ücret ve aşağısı olan öğrenci sayısı 178 (%17.5), ailenin geliri 500–750 YTL öğrenci sayısı 287 (%28.2) ailenin geliri 750–1000 YTL arası olan öğrenci sayısı 307 (%30.2), ailenin geliri 1500 YTL üstü olan öğrenci sayısı ise 245 (%24.1), olarak bulunmuştur.

Annenin eğitim düzeyine incelendiğinde, okuma yazma bilmeyen anne sayısı 165 (%16,1), eğitim düzeyi ilkokul mezunu anne sayısı 381 (%37.1), eğitim düzeyi ortaokul mezunu anne sayısı 137 (%13.4), lise mezunu anne sayısı 221 (% 21.5), eğitim düzeyi üniversite ve üstü anne sayısı 122 (% 11.9)dir. Babanın eğitim düzeyine bakıldığında ise, okuma yazma bilmeyen baba sayısı 42 (%4.2), eğitim düzeyi ilkokul mezunu olan baba sayısı 316 (%31.4), eğitim düzeyi ortaokul mezunu olan baba sayısı 178 (%17.7), eğitim düzeyi lise mezunu olan baba sayısı 271 (%27,0) , eğitim düzeyi üniversite ve üstü mezunu olan baba sayısı 198 (%19,7) dir.

Öğrencilerin annelerinin mesleği incelendiğinde, annesi ev hanımı olan yani çalışmayan anne sayısı 824 (% 80,4) iken, meslek sahibi anne sayısı 188 (%18,4) dir. Baba mesleği incelendiğinde babası işsiz–çalışmayan öğrenci sayısı 30 (%3,1) iken babası işçi öğrenci sayısı 101 (%10,4) ve babası diğer meslek sahibi olan öğrenci sayısı 843 (%86,5) olarak bulunmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada bağımsız değişkenlerden sosyo-demografik nitelikler hakkında veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, ergenlerin sosyal destek algısı değişkenine ilişkin veriler için Procidona ve Heller (1983), tarafından geliştirilen ve Güçray (1998) tarafından uyarılma çalışması yapılan “Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”(Perceived Social Support from Family, from Friends) ölçeği; ergenlerin çocukluk örselenme yaşantılarını (fiziksel, duygusal, cinsel) değişkenine ilişkin veriler için, Aslan ve Alparıslan, (1999) tarafından geliştirilen ”Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği” (Childhood Trauma Questionnaire); ergenlerin ana-baba-ergen ilişki değişkenine ilişkin veriler için Kaner (2000), tarafından geliştirilen “Ana-Baba-Ergen İlişki Envanteri” ve araştırmanın bağımlı değişkenine ilişkin veriler ise; Kaner, (2001), tarafından geliştirilen “Kuraldışı Davranış Ölçeği”, ölçekleri kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, öğrenciler ve ailelerinin sosyo-demografik nitelikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırma değişkenleriyle ilgili yapılandırılmış bir “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda, araştırmaya katılan öğrencinin cinsiyeti, yaşı, okul türü, sınıf düzeyi, ergen aileleriyle ilgili ise, ana-babanın eğitim düzeyi, ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim düzeyleri ve mesleklerini öğrenmek için sorular sorulmuştur. Kişisel bilgi formunda ayrıca kendilerini ve ailelerini tanımlayan ev içi durumları yansıtan sorular (evde tartışma ve kavganın olup olmadığı, evde şiddet-olup olmadığı, aile üyelerinin birbirine sevgi ile yaklaşp yaklaşmadığı, evde içki içen birinin olup olmadığı, vb) yöneltilmiştir.

3.3.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramaya yönelik geliştirilmiş olup 40 maddelik, 5’li likert tipi bir ölçektir. Yanıt seçenekleri (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sıklıkla ve (5) çok sık olarak verilmiştir. Yüksek puanlar, o tür kötüye kullanımın çocukluk veya ergenlikte daha sık yaşandığını göstermektedir.

Bernstein ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada Cronbach Alpha katsayısı 0.79–0.94 arasında değişmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması madde bağımlısı bir grupta yapılmış ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal olmak üzere dört alt ölçeğinin olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayıları 0.79 ve 0.94 arasında bulunmuş geçerlik ve güvenilirliği yüksek olarak saptanmıştır (Aslan ve Alparslan 1999).

ÇÖYÖ, özgün formunu geliştiren Aslan ve Alparslan (1999) Bernstein'dan izin alınarak Türkçeye uyarlanması yapılmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, bu çeviri üç psikiyatrist, bir psikolog ve bir epidemiyolog tarafından değerlendirilmiştir. Özgün ölçekte "When I was growing up", olan başlangıç tümcesinin, anlaşılabilirliği sağlamak için "Ben çocukken," biçiminde çevrilmiştir. Yine aynı amaçla olumsuzluk içeren ve zor anlaşılan 18. madde olan "Ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi nadiren gördüm" tümcesi olumlu biçime sokularak, "Ben çocukken, gereksinimim olan ilgi ve sevgiyi gördüm" olarak ölçekte yer almıştır. Son olarak Türkçe çeviri her iki dili iyi bilen bir psikolog tarafından İngilizceye geri çevrilmiş, geri çevirinin özgün ölçekteki maddelerin anlamını verdiği belirlenmiştir.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Cronbach alfa katsayısı 0.96, alt ölçeklerin ise 0.94–0.96 arasında bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda ölçeğin üç faktörlü bir yapı gösterdiği belirlenmiştir. Bu faktörler duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanımdır. Duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal ile fiziksel kötüye kullanım puanları yaş ve kardeş sayısı ile korele bulunmuştur. Anne ve baba eğitimi üç tür kötüye kullanım ile de ilişkilidir. 18 yaşından önce anne-baba ölümü ya da boşanması öyküsü olan öğrencilerin üç tür kötüye kullanım puanları da daha yüksektir.

Özgün ölçekte fiziksel ya da duygusal kötüye kullanım puanları 23-115, duygusal ihmal puanları 21-105, fiziksel ihmal puanları 11-55, cinsel kötüye kullanım puanları 5-25 arasında değişmektedir (Bernstein ve ark. 1994). Üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada ise, ÇÖYÖ' den alınabilecek en alt puan 40, en üst puan 200, duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal alt ölçeği için bu değerler 19 ve 95, fiziksel kötüye

kullanım alt ölçeği için 16 ve 80, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği içinse 5-25'dir (Aslan ve Alparslan 1999).

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin Bu Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırma kapsamında lise öğrencileri üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin iç tutarlılığı ve zamana karşı güvenirliğini hesaplamak için 80 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada elde edilen sonuçlar ÇÖYÖ Ölçeğinin iç tutarlık Cronbach Alpha katsayılarının, Fiziksel istismar alt ölçeği için, .62, Duygusal istismar alt ölçeği için, .90 ve Cinsel istismar için ise .45 olduğu saptanmıştır. Toplam puan için ise Alpha değerinin, .89 olduğu bulunmuştur. ÇÖYÖ' nün test-tekrar test güvenirlik katsayısı ise .87 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASD-AL/AR)

Ölçeğin orijinali Procidano ve Heller (1983) tarafından bireyin çevresinden algıladığı destek, bilgi ve geribildirim düzeyini belirlemek amacıyla geliştirdikleri "Perceived Social Support from Family, from Friends" ölçeğidir. Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek (ASD-AL/AR) birbirinden bağımsız her biri 20 madde içeren iki ölçekten oluşmaktadır. Her madde sosyal destek algısına ilişkin "Evet", "Hayır" ve "Bilmiyorum" seçeneklerine göre yanıtlanmaktadır. "Evet" yanıtları "1" puan, "Hayır" yanıtları "0" puan olarak değerlendirilmektedir. "Bilmiyorum" seçeneği puanlamada dikkate alınmamaktadır. Puanlar 0-20 arasında değişmekte, puan yüksekliği sosyal destek algısının yüksekliğine işaret etmektedir.

Procidano ve Heller (1983)'in çalışmasında Ölçeğin içtutarlılığı "Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek" için .88, "Aileden Algılanan Sosyal Destek" için .90 olarak hesaplanmıştır. Testin tekrarı uygulamasında iki ölçek için de $r = .83$ değeri bulunmuştur. Yapılan faktör analizi her ölçeğin tek bir faktörle ilişkili olduğunu göstermiştir. Ölçüt geçerliğine ilişkin analizler, ASD-AR/AL 'ın olumsuz stres tepkileri ve psikopatolojik semptomlarla ters yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Güçray'ın (1998) ölçeğe ilişkin yaptığı çalışmada ise; Ölçeğin KR-21 formülü ile hesaplanan içtutarlık katsayısı ASD-AR için .54, ASD-AL için .60 olarak bulunmuştur. Testi yarılama yöntemi ile hesaplanan güvenirlik katsayısı ise ASD-AR için $r = .47$, ASD-AL için $r = .50$ dir. ASD-AL ile "Bireylerarası Davranış Ölçeği BDÖ – Scale for Interpersonal Behavior" arasında anlamlı bir ilişki olduğu $r = .35$, $p < .05$ ve her iki ölçeğinde "İntihar Olasılığı Ölçeği İÖÖ – Suicide Probability Scale" ile ters yönde anlamlı ilişki gösterdikleri (ASD-AR, $r = -.75$, $p < .01$, ASD-AL, $r = -.60$, $p < .01$), ASD-AR ile İÖÖ -İntihar Olasılığı Ölçeği'nin "Çaresizlik", $r = -.54$, $p < .01$; "İntihar Fikri" $r = -.51$, $p < .01$; "Kendini Olumsuz Değerlendirme" $r = -.67$, $p < .01$ ve "Saldırganlık" $r = -.51$, $p < .01$ alt ölçekleri arasında ters yönde anlamlı ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde ASD-AR ile İÖÖ' nin "Çaresizlik" $r = -.44$, $p < .01$; "İntihar Fikri" $r = -.35$, $p < .01$; "Kendini Olumsuz Değerlendirme" $r = -.70$, $p < .01$; ve "Saldırganlık" $r = -.41$, $p < .01$ arasında ters yönde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir (Eskin, 1993). Güçray'ın (1998) çalışmasında, UCLA yalnızlık Ölçeği puanları ile ASD-AR puanları arasındaki korelasyon $r = -.27$, ASD-AL puanları arasında ise $r = -.24$ olarak hesaplanmıştır. UCLA ölçeğine göre yalnızlık düzeyi yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinden oluşturulan uç gruplar ASD-AR/AL yönünden karşılaştırılmıştır. Yalnızlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin ASD-AR/AL puanlarının da düşük olduğu ($F: 5.82$, $p < .05$, $p < .01$) gözlenmiştir.

ASD-AR ve ASD- AL (Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek) Ölçeği'nin Bu Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin araştırma kapsamında lise örneklemini, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarıyla yeniden yapılmıştır. Bu amaçla ölçek 2007–2008 Eğitim Öğretim yılında Seyhan Danişment Gazi Anadolu Lisesi 9. ve 10.cu sınıf toplam 172 Öğrenciye uygulanmıştır. Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin (ASD-AL/AR) geçerlik ve güvenirliği bu çalışma kapsamında bu lise öğrencilerinden elde edilen verilerle tekrar sınanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ölçeğin KR-21 formülü ile hesaplanan içtutarlılık katsayısı ASD-AR için .78, ASD-AL için .84 olarak bulunmuştur. Testi yarılama yöntemi ile hesaplanan güvenirlik katsayısı ise ASD-AR için $r = .85$, ASD-AL için $r = .86$ dir. Ölçeğin zamana karşı güvenirliğini sınamak amacıyla dört hafta sonra

gerçekleştirilen uygulama sonucunda test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının ASD-AR için, .70, ASD-AL için, .73 olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin ölçüt geçerliğini sınamak amacıyla ölçekten alınan puanlarla “UCLA Yalnızlık Ölçeği” ve “İntihar Olasılığı Ölçeği”nden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar incelenmiş ve UCLA Yalnızlık Ölçeği ile ASD ölçeği arasında, ters yönde anlamlı bir ilişki olduğu (-.55), bulunmuştur. Aile ve Arkadaş alt ölçeklerinin UCLA Yalnızlık ölçeği ile ilişkisi ayrı ayrı incelendiğinde de UCLA Yalnızlık ölçeğinden alınan puanların ASD-AR ile negatif ilişkili olduğu (-.63); bununla birlikte ASD-AL ile arasında negatif ve anlamlı ilişkinin ancak daha düşük düzeyde olduğu (-.25) bulunmuştur. Benzer şekilde ASD ölçeğinin İÖÖ ile de negatif ilişkili olduğu (-.50) ve bu ilişkinin alt ölçekler için ASD-AR ile -.34, ASD-AL ile de -.45 düzeyinde olduğu gözlenmiştir.

3.3.4. Ana-Baba-Ergen İlişki Envanteri

Kaner (2000) tarafından geliştirilen ölçek ergenlerin kendi bildirimlerine dayanarak, anne babalarının kontrolünü ve anne- baba ile ilişkisini ölçmektedir. Ölçeğin birinci alt boyutu olan Anne İlişkileri yedi alt ölçekten (yakın iletişim, birlikte etkinlikte bulunma, duyarlılık, sevgi ve güven, izleme, normların düzenlenmesi ve beklentileri karşılama) ve 30 maddeden, ikinci alt boyutu olan Baba İlişkileri ise sekiz alt ölçekten (Anne İlişkileri Ölçeğindeki tüm alt boyutlar ve ev kuralları) ve 37 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yanıtlanmasında Likert tipi 5’li derecelendirme (Her Zaman 5, Hiçbir Zaman 1) kullanılmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği anne-babanın ergen üzerindeki kontrolünün ve ergenle ilişkisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Alınan puanın düşüklüğü ise ebeveynin çocuğu üzerindeki kontrolünün ve çocuğu ile arasındaki ilişkinin zayıflığını yansıtmaktadır.

Anne-Baba Ergen İlişkileri Ölçeği’nin güvenilirlik çalışması Kaner (2000) tarafından Cronbach Alfa İç Tutarlılık ve Testi Yarılama Yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Anne İlişkileri Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .92 ve Testi Yarılama Yöntemiyle elde edilen katsayısı .83, Baba İlişkileri Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .93 ve Testi Yarılama Yöntemiyle elde edilen katsayısı ise .82 olarak raporlaştırılmıştır.

Bu araştırmada, Anne-Baba Ergen İlişkileri Ölçeğinin Cronbach Alfa içtutarlık ve Spearman Brown Testi Yarılama Katsayıları hesaplanmıştır. Anne İlişkileri Ölçeğinin içtutarlık katsayısı .94, Spearman Brown Testi Yarılama ile elde edilen güvenilirlik katsayısı ise .82 olarak hesaplanmıştır. Baba İlişkileri Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayısı .96, Spearman Brown Testi Yarılama tekniği ile elde edilen katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur.

Geçerlik Çalışmaları

Anneyle İlişkiler Ölçeği'nin (AİÖ) ve Babayla İlişkiler Ölçeği'nin (BİÖ) temel boyutlarını ve faktör yapılarını belirlemek için deneklerden anne ve baba için elde edilen yanıtlara ayrı ayrı faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizi sonucunda ölçeğin “Anne Formu” için 7, “Baba Formu” için 8 faktör elde edilmiştir. Bir faktör dışında, diğer 7 faktör İki formda ortaktır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa ve testi yarılama ile incelenmiş ve güvenilirlik katsayıları yeterli bulunmuştur.

Ölçek, soru ve yanıt formundan oluşmaktadır. Yönergeyi de içeren soru formunda Anneyle İlişkiler ölçeğinde 30 madde, Babayla İlişkiler Ölçeğinde ise 37 madde vardır. 5. ve 19. maddeler sadece anneler için; 6., 7., 10., 11., 12., 13., 18., 27. ve 28. maddeler sadece babalar için yanıtlanmaktadır. Kalan maddeler, her iki ölçekte ortak olan maddelerdir.

Yanıt formu, maddelerin hem anne hem de baba tarafından yanıtlanabilmesi için ikiye ayrılmıştır. Her madde numarasının yanında 5 seçenekli (5= her zaman, 4= sık sık, 3= arasıra, 2= nadiren, 1= hiçbir zaman) yanıt şıkları bulunmaktadıdır. Yanıtlayıcılar, hem anneleriyle hem de babalarıyla olan ilişkilerinde yaşadıklarının derecesini bu şıklara göre belirlemektedirler. Hem “Anne İlişki Ölçeği” hem de “Baba İlişki Ölçeği”nden alt ölçek puanlarının yanı sıra toplam puanlarda elde edilmektedir. Ölçeklerden yüksek puan almak, anne ya da babanın ergen üzerinde kontrolünün yüksek olduğunu ve aralarındaki ilişkinin de olumlu olduğunu göstermektedir. **Anne İlişki Ölçeğinden 30** ile 150 arasında puan alınabilirken, **Baba İlişki Ölçeğinden ise 37** ile 185 arası puan alınabilmektedir.

3.3.5. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği: (KDÖ)

Kaner (2001) tarafından geliştirilen Kuraldışı Davranışlar Ölçeği (KDÖ) 15-18 yaş ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. KDÖ beş alt ölçek ve 35 maddeden oluşmaktadır: Alt ölçekler: Okul kurallarını bozma ve alkol kullanımı, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, statü suçudur. Bireylerin kişisel bildirimlerine dayalı olan ölçek, bireysel ya da grup olarak uygulanabilmektedir. Ölçeğin yanıtlanması yaklaşık 10–15 dakikayı almaktadır.

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği 1998 yılında 15–18 yaşlarındaki 896 öğrenci ile yapılan çalışmada geçerlik ve güvenilirlik açısından yeniden değerlendirilmiştir. Bu çalışmada KDÖ'nin normal popülasyonda suç riski taşıyan gençleri belirlemede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir araç olduğu saptanmıştır. Testin, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.93, Spearman-Brown formülüyle hesaplanan testi yarılama güvenilirlik katsayısı ise 0.89 olarak belirtilmiştir.

Ergenlerin kendi bildirimine dayanan bir ölçek olan KDÖ, 9 alt ölçek ve 38 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçekler '*statü suçu ve okul kurallarına aykırı davranmak*' (7 madde), '*hırsızlık-çalma*' (6 madde), '*öfkeyi kontrol edememek ve kavga etmek*' (6 madde), '*hafif hırsızlık*' (4 madde), '*dikkat çekici tahripçilik*' (3 madde), '*statü suçu ve başkalarını kandırmak*' (5 madde), '*uyuşturucu ve şiddet suçu*' (3 madde), '*binalara zarar verme*' (2 madde), '*kopya çekmek*' (2 madde) şeklindedir. 38 madde; bu davranışların son 6 ay içinde yapılma sıklığına ilişkin dört seçeneğe göre yanıtlanmaktadır.

KDÖ ALT ÖLÇEKLERİ

Alt ölçekler:

1. Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak (7 Madde): Bu alt ölçek ergen olma statüsüne uygun olmayan ve okul kurallarına aykırı davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .88' dir.

2. Hırsızlık-Çalma (6 Madde): Başkalarının eşyalarını çalma ya da çalıntı olduğu bilinen eşyayı kullanma davranışını içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .85'dir.

3. Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek (6 Madde): Bu alt ölçekte de öfke kontrol gücülüğü ve başkalarına saldırgan davranışlar gösterme ve kavgalara karışma ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .81'dir.

4. Hafif Hırsızlık (4 madde): Bu alt ölçek haber vermeden insanlara ait eşyaları almaya yönelik daha az ciddi olan çalma ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .75' tir.

5. Dikkat Çekici Tahripçilik (3 Madde): Bu alt ölçek halka açık yerlerdeki nesnelere zarar verme biçimindeki davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .73' tür.

6. Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak (5 madde): Ergen için uygun bulunmayan ve hoşgörü ile karşılanmayan ve başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmakla ilgili maddeler bu alt ölçekte bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .74' tür.

7. Uyuşturucu ve Şiddet Suçu (3 Madde): Bu alt ölçekte madde kullanımı ve satışı ile ilgili maddelerin yanı sıra kavgalarda kesici silah kullanma ile ilgili maddelerde bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .72' dir.

8. Binalara Zarar Verme (2 Madde): Bu alt ölçek binalara zarar verme davranışı ile ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .75' tir.

9. Kopya Çekmek (2 Madde): Sınavlarda kopya çekmekle ilgili maddeleri içermektedir (Kaner, 2000). Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .84' tür.

Toplam test Alfa değeri ise .93 bulunmuştur. Seçenekler'hiçbir zaman' (1 puan), 'bir ya da iki kez' (2puan), 'üç ya da dört kez' (3 puan), 'beş ya da daha fazla' (4 puan) olarak puanlanmaktadır. İşaretlenen puanların toplanmasıyla her öğrencinin toplam puanı elde edilmektedir. KDÖ toplam puanının yüksek bulunması suç işleme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir.

Bulut (2010) yaptığı araştırma kapsamında Kuraldışı Davranış Ölçeği' nin iç tutarlılığını incelemiş, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısını hesaplamış ve toplam puan için Cronbach Alfa değerini.93 olarak bulmuştur.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra, örnekleme alınacak liseler belirlenmiş ve bu okullarda uygulama yapabilmek için Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır.

Araştırmada kullanılan Kişisel bilgi formu ile birlikte “Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği”, “Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, “Ana-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği” ve “Kuraldışı Davranışlar Ölçeği” 2007- 2008 eğitim- öğretim yılı bahar döneminde (II. dönem) uygulanmıştır. Okullarla ön görüşme yapılarak araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve uygulama için uygun sınıflar ve saatler tespit edilmiştir. Son olarak araştırmacı, Okul Psikolojik Danışmanları ile sınıflara girerek uygulama işlemi yapılmıştır. Uygulama öncesinde araştırmacı kısa bir açıklama yapılmış ve veri toplama araçları bir kitapçık halinde aynı anda öğrencilere dağıtılmıştır. Uygulama sırasında, öğrencilere ölçekleri içten ve samimi bir şekilde cevaplamaları ve verdikleri cevapların gizliliği üzerine vurgu yapılmıştır. Özellikle isim yazmamaları, bu bilgilerin başka bir yerde başka bir amaçla (polis vb) kullanılmayacağı gerekli zamanlarda vurgulanmıştır. Anket ve envanterler toplanırken bizzat araştırmacı tarafından tek tek incelenerek alınmış eksik olanların tamamlamaları istenmiştir. Standart yönerge araştırmacı tarafından tüm uygulamalarda tekrarlanmış gerekli açıklamalar yapılmıştır. Uygulamalar bir ders saati içinde tamamlanmıştır.

Uygulamalarda bazı okullarda ölçeklerin sıraları değiştirilerek uygulanmıştır. Özellikle Genel-Akademik Liselerde anlaşılması biraz daha zor olan ölçekler ilk sayfalara konularak verilmiştir.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Öğrenciler tarafından doldurulan ölçek kitapçıkları incelenmiş, alt alta aynı yanıtlar ya da boş bırakılmış madde olan kitapçıklar değerlendirme dışı bırakılmıştır. Ölçme araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS 11.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmada regresyon analizi tekniği uygulanmasına karar verilmiş ancak değişkenlerin normal dağılım göstermemeleri ve saçılma diyagramının doğrusal bir ilişkiyi tanımlamadığı ve saçılma diyagramında, noktaların bir eksen etrafında toplanmaması nedeniyle bu teknik kullanılamamıştır. Regresyon analizinde doğrusallık ve normallik varsayımlarının karşılanması güçleştirilen uç değerler olup- olmadığının grafiklerle incelenmesi gerekir (Büyüköztürk, 2006). Ayrıca uç değerlerin (z-skoru) hesaplamasında aşırı sapma görülerek, kayıpların da yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı şekilde değişkenlerin normal dağılım göstermemesi ve korelasyonların çok düşük çıkması nedeniyle de varyans analizi yapılamamıştır. Bunların yerine non-parametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis analizleri uygulanmıştır.

İlk olarak öğrencilerin Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Ana-baba-ergen İlişki Ölçeklerinde ve kişisel bilgi formuyla toplanan veriler bilgisayarda oluşturulan veri dosyasına aktarılmıştır. Bu ölçeklerden yüksek ya da düşük puan alan öğrenci grubunu belirlemek üzere öncelikle öğrencilerin ölçeklerden aldıkları puanlarının ortalaması, standart sapması, minimum ve maksimum değeri hesaplanmıştır. Bu verilerden hareketle ortalamanın yarım standart sapma altı ve yarım standart sapma üstü puanlar belirlenerek Aile ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği için, düşük ve yüksek, Çocukluk Örselenme Yaşantıları (fiziksel-duygusal ve cinsel istismar) Ölçeği için, yaşantısı olan ve olmayan ve Ana-Baba-Ergen İlişkileri Envanteri için, ana baba ile olumlu-yeterli ve olumsuz- yetersiz şeklinde puan alan gruplar belirlenmiştir.

Araştırmada non-parametrik testler olan Mann- Whitney U tekniği ve Kruskal Wallis teknikleri ile analiz yapılmıştır. Araştırmada bağımsız gruplar t- testi'nin parametrik olmayan ölçümü olan Mann- Whitney U ve Tek Yönlü Varyans Analizi yerine Kruskal Wallis analizinin kullanılmasına karar verilmiştir. Kruskal Wallis analizi sonuçlarının önemli bulunduğu durumlarda ise farkın kaynağını belirlemek için Mann-Whitney U Testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır (Büyüköztürk, 2006).

Analizlerde parametrik olmayan istatistiklerin kullanılmasının nedeni; örnekleme yer alan öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği puanlarının normal dağılımı yansıtmaması sonucunda parametrik analizler için gerekli olan “normallik” varsayımının

karşılanamamış olmasıdır. Mann- Whitney U testi, iki ilişkisiz örneklemeden elde edilen puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini yani grupların ilgilenilen değişkenler bakımından evrende benzer dağılımlara sahip olup olmadığını test eder. U testi, puanların normallik varsayımının karşılanmadığı durumlarda ilişkisiz gruplar için t-testinin alternatifini olarak da görülür (Büyüköztürk, 2004; Sheskin, 2004).

Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak ölçüt alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde örnekleme yer alan öğrencilere ilişkin elde edilen bulgular alt amaçlara göre sırası ile sunulmuştur. Analizlerde her ölçek kendi içinde değerlendirildiği için her tabloda farklı n sayıları üzerinden analizler yapılmıştır.

4.1. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlere Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Kız	546	8.97	3,07
	Erkek	463	10.66	4,37
	Toplam	1009	9.74	3,82
Hırsızlık-Çalma Suçu	Kız	553	6.07	.48
	Erkek	467	6.27	1,20
	Toplam	1020	6.16	.89
Öfkeyi Kont. Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Kız	550	7.82	2,65
	Erkek	465	8.65	3,30
	Toplam	1015	8,20	3,00
Tahripçilik Suçu	Kız	556	3,39	.89
	Erkek	473	3,57	1,18
	Toplam	1029	3,47	1,04
Kopya Çekmek Suçu	Kız	549	4,63	2,02
	Erkek	471	4,65	2,17
	Toplam	1020	4,64	2,09
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Kız	519	45,65	7,99
	Erkek	436	51,05	12,54

	Toplam	955	48,12	10,66
--	---------------	------------	--------------	--------------

Tablo incelendiğinde, okul kuralları bozma, hırsızlık çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme alt ölçek suçlarında ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında erkek ergenlerin hem aritmetik ortalamaları hem de standart sapmalarının kız ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Cinsiyet açısından kuraldışı davranışlar ölçeği ve alt ölçekleri ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için Mann -Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçek Puanlarına İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonucu

Alt Ölçekler	Cinsiyet	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Kız	546	444.82	242870.00	93539.00	.000*
	Erkek	463	575.97	266675.00		
Hırsızlık-Çalma Suçu	Kız	553	497.38	275051.00	121870.00	.000*
	Erkek	467	526.04	245659.00		
Öfkeyi Kontrol Edememe –Fiziksel Saldırganlık Suçu	Kız	550	475.05	261275.50	109750.50	.000*
	Erkek	465	546.98	254344.50		
Tahripçilik Suçu	Kız	556	498.80	277331.00	122485.00	.000*
	Erkek	473	534.05	252604.00		
Kopya Çekmek Suçu	Kız	549	511.60	280867.00	128687.00	.896
	Erkek	471	509.22	239843.00		
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Kız	519	417.83	216856.00	81916.00	.000*
	Erkek	436	549.62	239634.00		

Tablo 6 incelendiğinde, cinsiyet açısından okul kurallarını bozma (U=93539.00; p<.05), hırsızlık-çalma, (U=109750.50; p<.05), öfkeyi kontrol edememe (U=93539.00;

$p < .05$), tahripçilik ($U=122485.00$; $p < .05$) suçları alt ölçeklerinde ve kuraldışı davranışlar toplam puanları açısından ($U=81916.00$; $p < .05$) kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Sıra ortalamaları göz önüne alındığında kopya çekme alt ölçeği dışında diğer tüm alt ölçekler ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında, erkeklerin puan ortalamalarının, kızların ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.2. Sosyo- Demografik Özelliklerine Göre (Okul Türü, Ailenin Geliri, Ana-Baba Eğitim Düzeyleri) Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

4.2.1. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Okul Türüne Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin okul türüne göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Okul Türüne Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Okul Türü	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Genel-Akademik Lise	682	9,46	3,55
	Anadolu Lisesi	327	10,33	4,27
	Toplam	1009	9,74	3,82
Hırsızlık-Çalma Suçu	Genel-Akademik Lise	685	6,18	,99
	Anadolu Lisesi	333	6,11	,65
	Toplam	1018	6,16	,89
Öfkeyi Kont. Edememe-Fiziksel Sald. Suçu	Genel-Akademik Lise	680	8,36	3,06
	Anadolu Lisesi	333	7,90	2,84
	Toplam	1013	8,21	3,00
Tahripçilik Suçu	Genel-Akademik Lise	693	3,48	1,03
	Anadolu Lisesi	334	3,47	1,07
	Toplam	1027	3,48	1,04
Kopya Çekmek Suçu	Genel-Akademik Lise	687	4,25	1,94
	Anadolu Lisesi	331	5,46	2,16
	Toplam	1018	4,65	2,09
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Genel-Akademik Lise	639	47,60	10,89
	Anadolu Lisesi	316	49,16	10,13
	Toplam	955	48,11	10,66

Tablo 7 incelendiğinde, okul kurallarını bozma ve kopya çekme suçlarında ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında, Anadolu Lisesi öğrencilerinin; hırsızlık çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık ve tahripçilik suçunda genel-akademik lise öğrencilerinin aritmetik ortalamalarının ve standart sapmalarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Okul türüne göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için Mann -Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçek Puanlarının Okul Türüne İlişkin Mann- Whitney U Testi Sonucu

Alt ölçekler	Okul Türü	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Akademik Anadolu	682 327	486.61 543.36	331866.00 177679.00	98963.00	.003*
Hırsızlık-Çalma Suçu	Akademik Anadolu	685 333	511.07 506.27	350084.50 168586.50	112975.500	.577
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Akademik Anadolu	680 333	526.86 466.45	358261.50 155329.50	99718.500	.001*
Tahripçilik Suçu	Akademik Anadolu	693 334	516.85 508.09	358175.50 169702.50	113757.500	.580
Kopya Çekmek Suçu	Akademik Anadolu	687 331	457.14 618.18	314052,00 204619,00	77724.000	.000*
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Akademik Anadolu	639 316	454.59 525.35	290480.50 166009.50	86000.500	.000*

Tablo 8 incelendiğinde, okul kurallarını bozma ($U=98963,00$; $p<.05$), kopya çekme ($U=77724,00$; $p<.05$), alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar toplam puanda ($U=86000.50$; $p<.05$), Anadolu lisesi ile genel akademik liseler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sıra ortalamaları göz önüne alındığında Anadolu Lisesi öğrencilerinin okul kurallarını bozma, kopya çekme ve kuraldışı davranışlar toplam puan ortalamalarının Akademik lise öğrencilerinin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öfkeyi kontrol edememe –fiziksel saldırganlık suçu alt ölçeğinde, okul türü açısından Anadolu lisesi ile Genel- akademik liseler arasında anlamlı farklılık olduğu göze çarpmaktadır ($U=99718.50$; $p<.05$). Sıra ortalamaları göz önüne alındığında ise Akademik Lisesi öğrencilerinin, öfkeyi kontrol edemem suçu ortalamalarının Akademik lise öğrenci ortalamalarının Anadolu Lisesi öğrencilerinin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, okul türü arasında hırsızlık-çalma ve tahripçilik suçu alt ölçekleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

4.2.2. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin ailelerinin gelir durumlarına göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Ailelerin Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt ölçekler	Gelir Düzeyi	n	\bar{X}	Ss
Okul kurallarını Bozma Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	8,64	2,51
	500-750 YTL	280	9,22	3,32
	750-1000 YTL	303	9,71	3,58
	1500 YTL ve üzeri	238	11,27	4,92
	Toplam	996	9,76	3,83
Hırsızlık –Çalma Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	6,03	,21
	500-750 YTL	284	6,20	,94
	750-1000 YTL	304	6,12	,69
	1500 YTL ve üzeri	243	6,26	1,28
	Toplam	1006	6,16	,90
Öfkeyi Kont Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	176	7,89	2,75
	500-750 YTL	283	8,30	3,26
	750-1000 YTL	303	8,21	2,73
	1500 YTL ve üzeri	239	8,38	3,21
	Toplam	1001	8,22	3,01
Tahripçilik Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	177	3,37	,74
	500-750 YTL	287	3,48	1,10
	750-1000 YTL	306	3,54	1,13
	1500 YTL ve üzeri	244	3,49	1,05
	Toplam	1014	3,48	1,04
Kopya Çekmek Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	3,82	1,73
	500-750 YTL	286	4,21	1,94
	750-1000 YTL	305	4,88	2,04
	1500 YTL ve üzeri	239	5,50	2,25
	Toplam	1005	4,65	2,10
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Asgari ücret ve aşağısı	168	45,05	7,75
	500-750 YTL	264	47,08	10,37
	750-1000 YTL	289	48,25	9,48
	1500 YTL ve üzeri	223	51,72	13,26
	Toplam	944	48,18	10,70

Tablo 9 incelendiğinde okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, kopya suçlarında ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya ailesinin gelir düzeyi 1500 YTL ve üzerinde olan ergenlerin sahip olduğu bulunurken, tahripçilik suçunda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya ailesinin gelir düzeyi 750–1000 YTL olan ergenlerin sahip olduğu bulunmuştur.

Grup sayısı ikiden fazla olduğu için, ailelerin gelir düzeylerine göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için **Kruskal Wallis Testi** uygulanmış ve sonuçlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Gelir Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	427.13	3	40.42	.000*
	500-750 YTL	280	461.46			
	750-1000 YTL	303	505.44			
	1500 YTL ve üzeri	238	585.71			
Hırsızlık-Çalma Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	482.59	3	5,986	.112
	500-750 YTL	284	509.67			
	750-1000 YTL	304	504.47			
	1500 YTL ve üzeri	243	510.13			
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	176	470.82	3	3.179	.365
	500-750 YTL	283	496.25			
	750-1000 YTL	303	513.26			
	1500 YTL ve üzeri	239	513.30			
Tahripçilik Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	177	495.37	3	3.257	.354
	500-750 YTL	287	505.51			
	750-1000 YTL	306	526.63			
	1500 YTL ve üzeri	244	494.65			
Kopya Çekmek Suçu	Asgari ücret ve aşağısı	175	396.11	3	73.67	.000*
	500-750 YTL	286	444.36			
	750-1000 YTL	305	536.91			
	1500 YTL ve üzeri	239	608.16			
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Asgari ücret ve aşağısı	168	386.37	3	47.13	.000*
	500-750 YTL	264	430.69			
	750-1000 YTL	289	494.46			
	1500 YTL ve üzeri	223	558.43			

Tablo 10’a göre okul kurallarını bozma ($\chi^2 =40.42$; $p<.05$), öfkeyi kontrol edememe ($\chi^2 =3.179$; $p>.05$), kopya çekme ($\chi^2 =73.67$; $p<.05$) alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar toplam puanları ($\chi^2 =47.13$; $p<.05$) açısından, öğrencilerin aile gelirlerine

göre, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında bu suçların görüldüğü en yüksek aile gelir düzeyinin 1500 YTL ve üzeri grup olduğu, en düşük sıra ortalamasının asgari ücret ve aşağı gelir düzeyine sahip öğrencilere ait olduğu bulunmuştur. Buna karşılık, hırsızlık-çalma, tahripçilik suçu alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile öğrencilerin aile gelirleri puanları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Mann Whitney U Testi sonucu gelir düzeyi arttıkça öğrencilerde gözlenen kural dışı davranışların (tahripçilik suçu hariç) arttığı görülmektedir. Başka bir deyişle, asgari ücret oranında geliri olan ailelerden gelen öğrencilerde kural dışı davranış gösterme sıklığı diğer gelir düzeylerine göre daha düşük bulunmuştur.

4.2.3. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Anne Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	Ss	Baba Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Okuma yazma bilmiyor	163	8,79	3,03	Okuma yazma bilmiyor	41	9,65	3,21
	İlkokul	374	9,37	3,36	İlkokul	308	9,03	3,02
	Ortaokul	133	9,74	3,82	Ortaokul	175	9,26	3,40
	Lise	217	10,64	4,61	Lise	264	10,26	4,14
	Üniversite ve üstü	117	10,56	4,03	Üniversite ve üstü	195	10,76	4,69
	Toplam	1004	9,74	3,81	Toplam	983	9,77	3,84
Hırsızlık-Çalma Suçu	Okuma yazma bilmiyor	164	6,18	1,02	Okuma yazma bilmiyor	42	6,16	,48
	İlkokul	376	6,14	,78	İlkokul	311	6,18	,92
	Ortaokul	134	6,18	,75	Ortaokul	174	6,11	,56
	Lise	219	6,22	1,22	Lise	271	6,23	1,16
	Üniversite ve üstü	122	6,05	,23	Üniversite ve üstü	196	6,09	,74
	Toplam	1015	6,16	,89	Toplam	994	6,16	,90
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Okuma yazma bilmiyor	164	7,92	2,73	Okuma yazma bilmiyor	42	8,42	3,40
	İlkokul	372	8,20	2,92	İlkokul	312	8,24	3,24
	Ortaokul	134	8,50	3,16	Ortaokul	173	8,11	2,71
	Lise	218	8,33	3,42	Lise	268	8,39	3,08
	Üniversite ve üstü	122	7,96	2,46	Üniversite ve üstü	195	8,05	2,76
	Toplam	1010	8,20	2,99	Toplam	990	8,23	3,02
Tahripçilik Suçu	Okuma yazma bilmiyor	165	3,42	1,01	Okuma yazma bilmiyor	42	3,47	,91
	İlkokul	381	3,51	1,00	İlkokul	315	3,52	1,20
	Ortaokul	135	3,54	1,27	Ortaokul	178	3,47	,89
	Lise	221	3,46	1,06	Lise	271	3,49	1,06
	Üniversite ve üstü	122	3,40	,85	Üniversite ve üstü	197	3,41	,93
	Toplam	1024	3,47	1,04	Toplam	1003	3,48	1,05
Kopya Çekmek Suçu	Okuma yazma bilmiyor	163	3,89	1,72	Okuma yazma bilmiyor	42	4,14	1,92
	İlkokul	378	4,46	2,01	İlkokul	311	4,32	1,94
	Ortaokul	134	4,64	2,08	Ortaokul	176	4,32	1,96
	Lise	219	5,06	2,22	Lise	271	4,93	2,14
	Üniversite ve üstü	121	5,47	2,19	Üniversite ve üstü	195	5,26	2,23
	Toplam	1015	4,64	2,09	Toplam	995	4,66	2,09
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Okuma yazma bilmiyor	156	45,80	9,22	Okuma yazma bilmiyor	38	48,34	9,81
	İlkokul	349	47,61	10,30	İlkokul	294	46,86	10,04
	Ortaokul	126	48,51	10,85	Ortaokul	157	46,68	9,27
	Lise	205	49,81	12,45	Lise	256	49,62	11,70
	Üniversite ve üstü	114	49,32	9,30	Üniversite ve üstü	186	49,73	11,36
	Toplam	950	48,11	10,67	Toplam	931	48,22	10,74

Tablo 11 incelendiğinde, öğrencilerin okul kurallarını bozma suçu puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne ve baba eğitim düzeyinin

üniversite ve üstü grupta olduğu, hırsızlık çalma suçunda ise en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne ve baba eğitim düzeyinin lise eğitim düzeyinde olduğu, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık suçunda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne eğitim düzeyinin ortaokul düzeyinde olduğu aynı suçta baba eğitim düzeyinin ise okuma yazma bilmeyen eğitim düzeyinde olduğu; tahripçilik suçunda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne eğitim düzeyinin ortaokul olduğu, baba eğitim düzeyinin ise ilkokul olduğu; kopya suçunda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne ve baba eğitim düzeyinin üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olduğu ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sahip anne eğitim düzeyinin lise eğitim düzeyinde olduğu ve baba eğitim düzeyinin ise üniversite ve üzerinde olduğu sonuçları bulunmuştur.

Grup sayısı ikiden fazla olduğu için anne-babaların eğitim düzeyleri arasında kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için **Kruskal** Wallis Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Ana-babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Anne Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P	Baba Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
Okul Kur. Bozma Suçu	Okuma Yazma Bilmiyor	163	428.13	4	26856	.000*	Okuma Yazma Bilmiyor	41	505.63	4	23.589	.000*
	İlkokul	374	482.51				İlkokul	308	444.33			
	Ortaokul	133	512.24				Ortaokul	175	460.84			
	Lise	217	550.72				Lise	264	525.39			
	Üniversite ve Üstü	117	569.5				Üniversite ve Üstü	195	547.19			
Hırsızlık-Çalma Suçu	Okuma Yazma Bilmiyor	164	509.98	4	1345	.854	Okuma Yazma Bilmiyor	42	521.68	4	7.856	.097
	İlkokul	376	506.86				İlkokul	311	499.84			
	Ortaokul	134	518.44				Ortaokul	174	494.35			
	Lise	219	505.84				Lise	271	507.04			
	Üniversite ve Üstü	122	501.26				Üniversite ve Üstü	196	478.22			
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Okuma Yazma Bilmiyor	164	488.74	4	2971	.630	Okuma Yazma Bilmiyor	42	518.11	4	1.988	.738
	İlkokul	372	506.32				İlkokul	312	482.77			
	Ortaokul	134	541.45				Ortaokul	173	494.25			
	Lise	218	498.32				Lise	268	511.95			
	Üniversite ve Üstü	122	498.88				Üniversite ve Üstü	195	489.55			
Tahripçilik Suçu	Okuma Yazma Bilmiyor	165	497.30	4	5447	.244	Okuma Yazma Bilmiyor	42	494.45	4	2.705	.608
	İlkokul	381	532.57				İlkokul	315	508.05			
	Ortaokul	135	518.75				Ortaokul	178	513.16			
	Lise	221	497.29				Lise	271	505.64			
	Üniversite ve Üstü	122	491.03				Üniversite ve Üstü	197	478.84			
Kopya Çekmek Suçu	Okuma Yazma Bilmiyor	163	410.22	4	45059	.000*	Okuma Yazma Bilmiyor	42	433.54	4	31.260	.000*
	İlkokul	378	485.48				İlkokul	311	455.55			
	Ortaokul	134	507.03				Ortaokul	176	453.32			
	Lise	219	562.39				Lise	271	532.07			
	Üniversite ve Üstü	121	612.74				Üniversite ve Üstü	195	572.58			
Kuraldışı Davranış Toplam	Okuma Yazma Bilmiyor	156	400.60	4	24176	.000*	Okuma Yazma Bilmiyor	38	476.37	4	23.046	.000*
	İlkokul	349	458.42				İlkokul	294	424.87			
	Ortaokul	126	496.83				Ortaokul	157	419.37			
	Lise	205	510.65				Lise	256	508.45			
	Üniversite ve Üstü	114	543.49				Üniversite ve Üstü	186	509.83			

Tablo 12 ye bakıldığında, annelerin eğitim düzeyine göre okul kurallarını bozma ($\chi^2 = 26.856$; $p < .05$), kopya çekme ($\chi^2 = 45.059$; $p < .05$) ve kuraldışı davranışlar toplam

puanları açısından ($\chi^2 = 24.176$; $p < .05$) gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında belirtilen suçlarda en yüksek ortalamanın, annesinin üniversite ve üzeri eğitim düzeyi grubunda olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesi okuma yazma bilmeyen eğitim düzeyine sahip grupta olduğu görülmektedir.

Tablo 12 ye bakıldığında babalarının eğitim düzeylerine göre, okul kuralarını bozma ($\chi^2 = 23.589$; $p < .05$), kopya çekmek ($\chi^2 = 31.260$; $p < .05$) suçu ve kuraldışı davranışlar toplam puanları açısından ($\chi^2 = 23.046$; $p < .05$) gruplar arasında anlamlı şekilde fark olduğu gözlenmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında en yüksek ortalamanın görüldüğü eğitim düzeyinin babasının üniversite ve üzeri grupta olduğu, en düşük sıra ortalamasının babası ilkökul eğitim düzeyine sahip öğrencilere ait olduğu bulunmuştur. Diğer suçta en yüksek kopya suçunun görüldüğü eğitim düzeyinin babası üniversite ve üzeri grupta olduğu, en düşük sıra ortalamasının babası okuma yazma bilmeyen eğitim düzeyine sahip öğrencilere ait olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında en yüksek kuraldışı davranışlar suçunun görüldüğü eğitim düzeyinin babası üniversite ve üzeri grupta olduğu, en düşük sıra ortalamasının babası ortaokul eğitim düzeyine sahip öğrencilere ait olduğu bulunmuştur.

Buna karşılık hem anne hem de baba eğitim düzeyine göre, öfkeyi kontrol edememe- fiziksel saldırganlık, hırsızlık ve tahripçilik suçu alt ölçek puanlarında, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Özetle, anne ve babaların eğitim düzeyine göre öğrenciler öfkeyi kontrol edememe, hırsızlık ve tahripçilik suçlarını diğer gruplara göre daha az gösterdikleri bulunmuştur.

Öğrencilerin kuraldışı davranış puanları ile anne ve babalarının eğitim düzeyi değişkenine göre, farkın kaynağını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Yapılan U testi sonucuna göre, annesi okuma yazma bilmeyen öğrenci grubunda diğer bütün gruplara göre kuraldışı davranışlar daha az görülürken, annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin kuraldışı davranışlar gösterme olasılığı yüksek bulunmuştur. Yine aynı testin sonucuna göre babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerde gözlenen kural dışı davranışların arttığı görülmektedir. Babası üniversite ve üstü eğitim

düzeyine sahip öğrencilerde kuraldışı davranışlar diğer eğitim düzey gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur.

4.3. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi (Yüksek ve Düşük) ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek (Yüksek ve Düşük) Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Düzeyi	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Düşük	253	9,38	3,17
	Yüksek	326	10,13	4,38
	Toplam	579	9,80	3,91
Hırsızlık-Çalma Suçu	Düşük	255	6,26	1,20
	Yüksek	329	6,04	,25
	Toplam	584	6,14	,82
Öfkeyi Kontrol edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Düşük	256	8,43	3,09
	Yüksek	327	8,11	2,98
	Toplam	583	8,25	3,03
Tahripçilik Suçu	Düşük	259	3,46	,93
	Yüksek	330	3,43	,90
	Toplam	589	3,44	,91
Kopya Çekmek Suçu	Düşük	259	4,44	2,01
	Yüksek	329	5,19	2,19
	Toplam	588	4,86	2,15
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Düşük	238	47,96	9,99
	Yüksek	311	48,58	10,48
	Toplam	549	48,31	10,27

Tablo 13 incelendiğinde, arkadaşlardan algıladıkları sosyal destek düzeyini düşük ve yüksek algılayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma, kopya çekme

suçları ve kuraldışı davranışlar toplam puanda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeyini yüksek olan grubun sahip olduğu gözlenirken; hırsızlık- çalma, öfkeyi kontrol edemem-fiziksel saldırganlık, tahripçilik suçunda en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya sosyal destek düzeyinin düşük olan grubun sahip olduğu bulunmuştur.

Arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre, kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için Mann Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14. Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Ergenlerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt ölçekler	Arkadaş Sosyal Desteği	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Düşük Yüksek	253 326	281.20 296.83	71144.00 96766.00	39013.00	.246
Hırsızlık-Çalma Suçu	Düşük Yüksek	255 329	301.69 285.38	76930.50 93889.50	39604.50	.006*
Öfkeyi Kontrol Edememe- Fiziksel Saldırganlık Suçu	Düşük Yüksek	256 327	305.34 281.55	78168.00 92068.00	38440.00	.081
Tahripçilik Suçu	Düşük Yüksek	259 330	296.83 293.56	76879.00 96876.00	42261.00	.773
Kopya Çekmek Suçu	Düşük Yüksek	259 329	262.95 319.34	68104.00 105062.00	34434.00	.000*
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Düşük Yüksek	238 311	269.97 278.85	64254.00 86721.00	35813.00	.515

Tablo 14 incelendiğinde, arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük olan öğrencilerin hırsızlık suçu alt ölçeği ile puan ortalamalarında anlamlılık bulunurken ($U=39604.50$; $p<05$); bu anlamlılığın arkadaştan algıladıkları sosyal destek düzeyini düşük algılayan öğrenciler lehine olduğu bulunmuştur. Yapılan aynı analiz sonucu arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük ve yüksek olan öğrencilerin kopya çekmek suçu alt ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuş ($U=34434.00$; $p<05$); bu anlamlılığın sosyal destek düzeyini yüksek algılayan öğrenciler lehine olduğu bulunmuştur

Buna karşılık, arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin okul kurallarını bozma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık tahripçilik suçu alt ölçekleri ve Kural Dışı Davranışlar Ölçeği toplam puanlarında herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamıştır.

4.4. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Aileden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi (Yüksek ve Düşük) ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeylerine göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Arkadaşlardan Algıladıkları Sosyal Destek (Yüksek ve Düşük) Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt ölçekler	Aileden Algılanan Sosyal Destek	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Düşük	292	10,53	4,14
	Yüksek	349	9,50	3,98
	Toplam	641	9,97	4,08
Hırsızlık –Çalma Suçu	Düşük	295	6,32	1,32
	Yüksek	355	6,07	,56
	Toplam	650	6,18	,99
Öfkeyi Kontrol Edememe –Fiziksel Saldırganlık Suçu	Düşük	297	8,99	3,34
	Yüksek	351	7,58	2,61
	Toplam	648	8,22	3,05
Tahripçilik Suçu	Düşük	299	3,63	1,11
	Yüksek	355	3,38	,95
	Toplam	654	3,50	1,03
Kopya Çekmek Suçu	Düşük	296	4,71	2,08
	Yüksek	351	4,67	2,11
	Toplam	647	4,69	2,09
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Düşük	279	50,97	12,11
	Yüksek	333	46,60	9,86
	Toplam	612	48,59	11,15

Tablo 15 incelendiğinde okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme suçlarında ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya aileden düşük düzeyde sosyal destek algılayan öğrencilerin sahip olduğu bulunmuştur.

Aileden algıladıkları sosyal destek düzeyine göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek için **Mann Whitney U Testi** uygulanmış ve sonuçlar Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16. Aileden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi Yüksek ve Düşük Olan Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Aile Sosyal Desteği	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Düşük Yüksek	292 349	355.81 291.87	103897.00 101864.00	40789.00	.000*
Hırsızlık-Çalma Suçu	Düşük Yüksek	295 355	339.64 313.75	100192.50 111382.50	48192.50	.000*
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Düşük Yüksek	297 351	379.57 277.90	112732.00 97544.00	35768.00	.000*
Tahripçilik Suçu	Düşük Yüksek	299 355	355.23 304.15	106213.00 107972.00	44782.00	.000*
Kopya Çekmek Suçu	Düşük Yüksek	296 351	326.05 322.27	96512.00 113116.00	51340.00	.000*
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Düşük Yüksek	279 333	350.44 269.68	97773.00 89805.00	34194.00	.000*

Tablo 16 incelendiğinde Aileden yüksek düzeyde sosyal destek algılayan öğrenciler ile aileden düşük düzeyde sosyal destek algılayan öğrencilerin okul kurallarını bozma, (U=40789.00; p<05), hırsızlık-çalma, (U=48192.50; p<05), öfkeyi kontrol edemem-fiziksel saldırganlık, U=35768.00;p<05), tahripçilik, (U=44782.00; p<05), kopya çekme suçu (U=51340.00; p<05), ile kuraldışı davranışlar toplam puanları (U=34194.00; p<05) açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılıklar olduğu bulunmuştur Sıra ortalamaları dikkate alındığında, aileden düşük düzeyde sosyal destek algılayan öğrencilerin ortalamalarının, belirtilen bu suçlarda, yüksek sosyal destek algılayan öğrencilerin, puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Fiziksel İstismar Yaşantısı	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan	336	9,11	3,50
	Olan	183	10,24	4,18
	Toplam	519	9,51	3,79
Hırsızlık-Çalma Suçu	Olmayan	341	6,07	,62
	Olan	185	6,27	,85
	Toplam	526	6,14	,71
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan	338	7,39	2,42
	Olan	187	9,28	3,51
	Toplam	525	8,06	3,00
Tahripçilik Suçu	Olmayan	341	3,29	,77
	Olan	188	3,68	1,28
	Toplam	529	3,43	1,00
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan	339	4,41	2,07
	Olan	186	4,87	2,02
	Toplam	525	4,58	2,07
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan	323	45,34	8,46
	Olan	174	51,10	11,67
	Toplam	497	47,36	10,08

Tablo 17 incelendiğinde geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerle olmayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme suçları ile kuraldışı davranışlar

toplam puanlarında, en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapma, geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerde bulunmuştur.

Geçmişte fiziksel istismar yaşantılarının olup olmamasına göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek Mann Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 18’de gösterilmiştir

Tablo 18. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olduğunu ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Fiziksel İstismar Yaşantısı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan Olan	336 183	241.91 293.22	81281.00 53659.00	24665.00	.000*
Hırsızlık-Çalma Suçu	Olmayan Olan	341 185	253.46 282.00	86431.00 52170.00	28120.00	.000*
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan Olan	338 187	226.91 328.23	76696.00 61379.00	19405.00	.000*
Tahripçilik Suçu	Olmayan Olan	341 188	247.12 297.43	84268.50 55916.50	25957.50	.000*
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan Olan	339 186	250.26 286.22	84838.50 53236.50	27208.50	.008*
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan Olan	323 174	215.94 310.36	69749.50 54003.50	17423.50	.000*

Tablo 18 incelendiğinde, geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan öğrenciler ile fiziksel istismar yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin okul kurallarını bozma (U=24665.00; p<05), hırsızlık-çalma (U=28120.00; p<05), öfkeyi kontrol edememe-

fiziksel saldırganlık ($U=24665.00$; $p<05$), tahripçilik ($U=25957.50$; $p<05$), kopya çekme suçları ($U=27208.50$; $p<05$) ve kuraldışı davranışlar toplam puanları ($U=17423.50$; $p<05$) açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında tüm alt ölçekler ve toplam puan açısından, geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan öğrencilerin ortalamalarının, geçmişte böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.6. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin geçmişte duygusal istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Duygusal İstismar Yaşantısı	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan	349	9,48	3,92
	Olan	222	10,22	4,25
	Toplam	571	9,77	4,06
Hırsızlık –Çalma Suçu	Olmayan	359	6,05	,30
	Olan	220	6,38	1,47
	Toplam	579	6,17	,95
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan	352	7,64	2,46
	Olan	221	9,13	3,60
	Toplam	573	8,21	3,03
Tahripçilik Suçu	Olmayan	360	3,34	,77
	Olan	223	3,67	1,33
	Toplam	583	3,47	1,03
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan	358	4,79	2,18
	Olan	222	4,61	2,08
	Toplam	580	4,72	2,14
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan	328	46,39	8,91
	Olan	211	50,82	12,94
	Toplam	539	48,13	10,88

Tablo 19 incelendiğinde, geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik suçları ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmaya geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan öğrenci grubunun sahip olduğu bulunurken; kopya çekme suçunda en yüksek standart sapma ve aritmetik ortalama duygusal istismar yaşantısı olmayan öğrenci grubun sahip olduğu bulunmuştur.

Geçmişte duygusal istismar yaşantılarının olup olmamasına göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek **Mann Whitney U Testi** uygulanmış ve sonuçlar Tablo 20’de gösterilmiştir

Tablo 20. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Duygusal İstismar Yaşantısı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan	349	271.83	94869.00	33794.00	.007*
	Olan	222	308.27	68437.00		
Hırsızlık-Çalma Suçu	Olmayan	359	281.78	101160.0	36540.00	.000*
	Olan	220	303.41	66750.00		
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan	352	255.46	89922.00	27794.00	.000*
	Olan	221	337.24	74529.00		
Tahripçilik Suçu	Olmayan	360	276.58	99567.50	34390.00	.000*
	Olan	223	316.90	70668.50		
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan	358	295.22	105688.00	38049.00	.381
	Olan	222	282.89	62802.00		
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan	328	246.95	80998.00	27042.00	.000*
	Olan	211	305.84	64532.00		

Tablo 20 incelendiğinde, geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan ve böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin, okul kurallarını bozma suçu ($U=33794.00$; $p<05$), hırsızlık-çalma, ($U=36540.00$; $p<05$), öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık ($U=27794.00$; $p<05$), tahripçilik suçları ($U=34390.00$; $p<05$) ve kuraldışı davranışlar toplam puanlar ($U=27042.00$; $p<05$) açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur Sıra ortalamaları dikkate alındığında kopya çekmek suçu hariç diğer alt ölçekler ve toplam puan açısından, geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan öğrencilerin ortalamalarının, geçmişte böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.7. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin geçmişte cinsel istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Cinsel İstismar Yaşantısı	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan	802	9,3454	3,38450
	Olan	182	11,5659	5,03398
	Toplam	984	9,7561	3,83981
Hırsızlık –Çalma Suçu	Olmayan	813	6,0763	,48534
	Olan	181	6,5856	1,80420
	Toplam	994	6,1690	,90629
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan	808	7,8676	2,72235
	Olan	183	9,8087	3,70647
	Toplam	991	8,2260	3,02237
Tahripçilik Suçu	Olmayan	818	3,4205	,98789
	Olan	184	3,7663	1,26091
	Toplam	1002	3,4840	1,05126
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan	810	4,5543	2,07883
	Olan	183	5,1202	2,15263
	Toplam	993	4,6586	2,10301
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan	764	46,5484	8,76796
	Olan	171	55,5263	14,87727
	Toplam	935	48,1904	10,73060

Tablo 21 incelendiğinde geçmişte cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme suçları ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapma geçmişte cinsel istismar yaşantısı olan öğrenci grubuna ait olduğu bulunmuştur.

Geçmişte cinsel istismar yaşantılarının olup olmamasına göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek Mann Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 22’de gösterilmiştir

Tablo 22. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olan ve böyle bir yaşantısı olmadığını belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cinsel İstismar Yaşantısı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan Olan	802 182	467.32 603.47	374789.00 109831.00	52786.00	.000*
Hırsızlık- Çalma Suçu	Olmayan Olan	813 181	483.73 559.37	393269,50 101245,50	62378.50	.000*
Öfkeyi Kontrol Edememe Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan Olan	808 183	461.54 648,17	372920.50 118615.50	46084.50	.000*
Tahripçilik Suçu	Olmayan Olan	818 184	484.79 575.78	396559.50 105943.50	61588.50	.000*
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan Olan	810 183	483.25 557.87	391430.00 102091.00	62975.00	.001*
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan Olan	764 171	431.70 630.20	329815.00 107765.00	37585.00	.000*

Tablo 22 incelendiğinde geçmişte cinsel istismar yaşantısı olan ve böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin, okul kurallarını bozma, (U=52786.00; p<05), hırsızlık-çalma (U=62378.50; p<05), öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık (U=46084.50; p<05), tahripçilik (U=61588.50; p<05) ve kopya çekme suçları (U=62975.00; p<05) ve kuraldışı davranışlar toplam puanları (U=37585.00; p<05) açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur Sıra ortalamaları dikkate alındığında tüm alt ölçekler ve toplam puan açısından, geçmişte cinsel istismar

yaşantısı olan öğrencilerin ortalamalarının, geçmişte böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.8. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan öğrencilerin geçmişte istismar yaşantısı olma ve olmama durumuna göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmış ve Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 23. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama Durumu ve Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Çocukluk Örselenme Yaşantısı	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan	310	9,29	3,74
	Olan	182	10,32	4,13
	Toplam	492	9,67	3,92
Hırsızlık –Çalma Suçu	Olmayan	316	6,02	,21
	Olan	179	6,36	1,44
	Toplam	495	6,14	,89
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan	314	7,41	2,27
	Olan	182	9,31	3,66
	Toplam	496	8,11	3,00
Tahripçilik Suçu	Olmayan	317	3,27	,57
	Olan	183	3,72	1,33
	Toplam	500	3,44	,95
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan	315	4,77	2,18
	Olan	182	4,81	2,09
	Toplam	497	4,78	2,15
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan	296	45,65	7,77
	Olan	173	51,57	12,85
	Toplam	469	47,84	10,34

Tablo 23 incelendiğinde geçmişte örselenme yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme suçları ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapma geçmişte örselenme yaşantısı olan öğrenci gruba ait olduğu bulunmuştur.

Geçmişte çocukluk örselenme yaşantılarının olup-olmamasına göre kuraldışı davranışlar açısından ortalamalar arasında gözlenen farklılıkların anlamlı olup olmadığını incelemek Mann Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 24’de gösterilmiştir

Tablo 24. Geçmişte Çocukluk Örselenme Yaşantısı Olan ve Böyle Bir Yaşantısı Olmadığını Belirten Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Çocukluk Örselenme Yaşantısı Toplam	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Olmayan Olan	310 182	228.70 276.81	70898.00 50380.00	22693.00	.000*
Hırsızlık-Çalma Suçu	Olmayan Olan	316 179	240.37 261.48	75955.50 46804.50	25869.50	.000*
Öfkeyi Kontrol Edememe-Fiziksel Saldırganlık Suçu	Olmayan Olan	314 182	214.90 306.47	67479.00 55777.00	18024.00	.000*
Tahripçilik Suçu	Olmayan Olan	317 183	233.49 279.97	74015.50 51234.50	23612.50	.000*
Kopya Çekmek Suçu	Olmayan Olan	315 182	247.22 252.08	77874.00 45879.00	28104.00	.711
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Olmayan Olan	296 173	207.57 281.92	61442.00 48773.00	17486.00	.000*

Tablo 24 incelendiğinde geçmişte çocukluk örselenme yaşantısı olan ve böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin okul kurallarını bozma (U=22693.00; p<05), hırsızlık-çalma (U=25869.50; p<05), öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, (U=18024.00; p<05), tahripçilik suçları (U=23612.50; p<05) ve kuraldışı davranışlar toplam puanlar (U=17486.00; p<05) açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu

bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında kopya çekme suçu hariç diğer alt ölçekler ve toplam puan açısından, geçmişte çocukluk örselenme yaşantısı olan öğrencilerin ortalamalarının, geçmişte böyle bir yaşantısı olmadığını belirten öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.9. Anne ve Babalarıyla Yeterli-Olumlu ve Yetersiz-Olumsuz İlişki Biçimleri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Kuraldışı Davranış Puanlarına İlişkin Bulgular

Anne ve Babalarıyla Yeterli-Olumlu ve Yetersiz-Olumsuz İlişki Biçimleri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Kuraldışı Davranış Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları Hesaplanmış ve Tablo 23’de gösterilmiştir.

Tablo 25. Anne ve Babalarıyla Yeterli-Olumlu ve Yetersiz-Olumsuz İlişki Biçimleri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Alt Ölçekler	Anne İlişki Biçimi	n	\bar{X}	Ss	Baba İlişki Biçimi	n	\bar{X}	Ss
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Yetersiz-olumsuz	221	10,56	4,28	Yetersiz-olumsuz	168	10,42	4,18
	Yeterli-olumlu	270	8,85	2,86	Yeterli-olumlu	205	8,87	2,83
	Toplam	491	9,62	3,66	Toplam	373	9,57	3,58
Hırsızlık- Çalma Suçu	Yetersiz-olumsuz	228	6,20	,79	Yetersiz-olumsuz	176	6,22	,81
	Yeterli-olumlu	271	6,04	,26	Yeterli-olumlu	205	6,07	,35
	Toplam	499	6,11	,57	Toplam	381	6,14	,61
Öfkeyi Kont. Edememe –Fiziksel Saldırganlık Suçu	Yetersiz-olumsuz	229	9,09	3,83	Yetersiz-olumsuz	176	9,32	3,84
	Yeterli-olumlu	270	7,76	2,52	Yeterli-olumlu	204	7,77	2,73
	Toplam	499	8,37	3,25	Toplam	380	8,49	3,37
Tahripçilik Suçu	Yetersiz-olumsuz	230	3,57	1,32	Yetersiz-olumsuz	176	3,66	1,47
	Yeterli-olumlu	273	3,42	,88	Yeterli-olumlu	206	3,43	,93
	Toplam	503	3,49	1,11	Toplam	382	3,53	1,21
Kopya Çekmek Suçu	Yetersiz-olumsuz	226	4,92	2,20	Yetersiz-olumsuz	173	4,90	2,18
	Yeterli-olumlu	273	4,55	2,13	Yeterli-olumlu	207	4,42	2,10
	Toplam	499	4,72	2,17	Toplam	380	4,63	2,15
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Yetersiz-olumsuz	209	50,75	12,81	Yetersiz-olumsuz	162	50,91	12,41
	Yeterli-olumlu	259	45,85	8,33	Yeterli-olumlu	197	46,03	8,88
	Toplam	468	48,04	10,83	Toplam	359	48,23	10,88

Tablo 25 incelendiğinde, anne ve babalarıyla yeterli-olumlu ve yetersiz-olumsuz olumlu ilişki biçimleri olduğunu belirten öğrencilerde okul kurallarını bozma, hırsızlık çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekme suçları ile kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarında en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapmanın, anne ve babalarıyla yetersi-olumsuz ilişki biçimleri olduğunu belirten öğrencilere ait olduğu bulunmuştur.

Anne ve babalarıyla yeterli-olumlu ve yetersiz-olumsuz ilişki biçimleri olduğunu belirten öğrencilerin, kuraldışı davranış puanları ortalamaları arasında anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için yapılan Mann Whitney –U testi sonuçları Tablo 24’de sunulmuştur.

Tablo 26. Anne ve Babalarıyla Yeterli -Olumlu İlişkileri Olduğunu Belirten Öğrencilerin, Anne ve Babalarıyla İlişkilerinin Yetersiz - Olumsuz Olduğunu İfade Eden Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlar Ölçeği'nden Aldıkları Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Alt Ölçekler Suç türleri	Anne İlişki Biçimi	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P	Baba İlişki Biçimi	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Okul Kurallarını Bozma Suçu	Yetersiz-olumsuz	221	276.74	61160.50	23040.5	.000*	Yetersiz-olumsuz	168	210.70	35398.00	13238.0	.000*
	Yeterli-olumlu	270	220.84	59625.50			Yeterli-olumlu	205	167.58	34353.00		
Hırsızlık-Çalma Suçu	Yetersiz-olumsuz	228	257.75	58766.50	29127.5	.011*	Yetersiz-olumsuz	176	197.69	34794.00	16862.0	.019*
	Yeterli-olumlu	271	243.48	65983.50			Yeterli-olumlu	205	185.25	37977.00		
Öfkeyi Kont. Edememe-FizikselSald. Suçu	Yetersiz-olumsuz	229	279.83	64082.00	24083.0	.000*	Yetersiz-olumsuz	176	219,67	38661.50	12818.5	.000*
	Yeterli-olumlu	270	224.70	60668.00			Yeterli-olumlu	204	165.34	33728.50		
Tahripçilik Suçu	Yetersiz-olumsuz	230	255.03	58656.50	30698.5	.593	Yetersiz-olumsuz	176	198,04	34855.00	16977.0	.190
	Yeterli-olumlu	273	249.45	68099.50			Yeterli-olumlu	206	185.91	38298.00		
Kopya Çekme Suçu	Yetersiz-olumsuz	226	262.75	59381.50	27967.5	.067	Yetersiz-olumsuz	173	203,37	35183.00	15679.0	.033*
	Yeterli-olumlu	273	239.45	65368.50			Yeterli-olumlu	207	179.74	37207.00		
Kuraldışı Davranışlar Toplam	Yetersiz-olumsuz	209	266.21	55638.00	20438.0	.000*	Yetersiz-olumsuz	162	207,10	33550.50	11566.5	.000*
	Yeterli-olumlu	259	208.91	54108.00			Yeterli-olumlu	197	157.71	31069.50		

Tablo 26'da görüldüğü üzere, Anneleriyle ilişki biçimini yeterli-olumlu algılayan öğrenciler ile yetersiz-olumsuz algılayan öğrenciler arasında okul kurallarını bozma ($U=23040.50$; $p<05$), hırsızlık-çalma, ($U=29127.50$; $p<05$), öfkeyi kontrol edememe suçları ($U=24083.00$; $p<05$) ve kuraldışı davranışlar toplam puanları $U=20438.00$; $p<05$) açısından gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında belirtilen bu alt ölçekler ve toplam puanda anneleriyle yetersiz-olumsuz biçimde ilişkisi olan öğrencilerin ortalamalarının, anneleriyle yeterli-olumlu ilişkisi olan öğrenci ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Anneleriyle ilişki biçimi yeterli-olumlu olan öğrenciler ile yetersiz-olumsuz düzeyde ilişkisi olan

öğrencilerin kopya çekme ve tahripçilik suçları puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunamamıştır.

Babaları ile ilişki biçimi yetersiz-olumsuz ve yeterli-olumlu algılayan öğrencilerin okul kurallarını bozma, (U=13238.00; p<05) hırsızlık-çalma, (U=16862.00; p<05), öfkeyi kontrol edememe suçları, (U=12818.50; p<05), kopya çekmek (U=15679.00; p<05) ve kuraldışı davranışlar toplam puanları (U=11566.50; p<05) açısından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında belirtilen bu alt ölçekler ve toplam puanda babalarıyla yetersiz-olumsuz biçimde ilişkisi olan öğrencilerin ortalamalarının, babalarıyla yeterli-olumlu ilişkisi olan öğrenci ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Babalarıyla ilişki biçimi yeterli-olumlu olan öğrenciler ile yetersiz-olumsuz düzeyde ilişkisi olan öğrencilerin tahripçilik suç puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunamamıştır.

4.10. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtların, Kuraldışı Davranış Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları Hesaplanmış ve Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Bilgi Formunda Sorulan Sorular	n	\bar{X}	Ss
Evimizde herkes birbiri ile tartışıp kavga etmez	831	47,57	10,17
Evimizde herkes birbiri ile tartışıp kavga eder	125	51,65	12,99
Toplam	956	48,10	10,66
Evde fiziksel şiddet uygulayan kişi yoktur	938	47,94	10,52
Evde fiziksel şiddet uygulayan kişi vardır	18	56,44	14,54
Toplam	956	48,10	10,66
Evde içki içen biri yoktur	914	47,68	10,06
Evde içki içen biri vardır	42	57,26	17,37
Toplam	956	48,10	10,66
Evde herkes birbirine sevgi ile yaklaşmaz	242	50,26	12,65
Evde herkes birbirine sevgi ile yaklaşır	714	47,37	9,80
Toplam	956	48,10	10,66
Evimiz çok huzurlu değildir	288	49,6250	11,50
Evimiz çok huzurludur	668	47,45	10,22
Toplam	956	48,10	10,66

Tablo incelendiğinde kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarına göre en yüksek aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri, evde herkesin tartışıp kavga ettiği, evde fiziksel şiddeti uygulayan birinin olduğu, evde içki içen birinin olduğu, evde herkesin birbirine sevgi ile yaklaşmadığı ve evlerinin huzursuz olduğunu belirten öğrencilere ait olduğu bulunmuştur.

Bilgi formundaki sorulara verdikleri yanıtlayan öğrencilerin kuraldışı davranış puanları ortalamaları arasında anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için yapılan Mann Whitney –U testi sonuçları Tablo 28’de sunulmuştur.

Tablo 28. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kural Dışı Davranışlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Bilgi formunda sorulan Sorular	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	P
Evimizde herkes birbiri ile tartışıp kavga eder	125	574.14	71768.00	39982.00	.000*
Evimizde herkes birbiri ile tartışıp kavga etmez	831	464.11	385678.00		
Evde fiziksel şiddet uygulayan kişi vardır	18	667.69	12018.50	5036.50	.003*
Evde fiziksel şiddet uygulayan kişi yoktur	938	474.87	445427.5		
Evde içki içen biri vardır	42	653,10	27430.00	11861.00	.000*
Evde içki içen biri yoktur	914	470,48	430016.00		
Evde herkes birbirine sevgi ile yaklaşmaz	242	530,06	128273,50	73917,50	.001*
Evde herkes birbirine sevgi ile yaklaşır	714	461,03	329172,50		
Evimiz çok huzurlu değildir	288	528.42	152185.00	81815,00	.000*
Evimiz çok huzurludur	668	456.98	305261.00		

Tablo 28’de görüldüğü üzere, evlerinde tartışma ve kavga olduğu belirten (U=39982.00; p<.05), evlerinde fiziksel şiddet olduğu belirten (U=5036.50; p<.05), evde içki içen biri olduğu belirten (U=5036.50; p<.05), evde herkesin birbirine sevgi ile yaklaşmadığını belirten (U=11861.00; p<.05), evlerinin huzurlu olmadığını belirten (U=81815.00; p<.05) öğrencilerin kuraldışı davranış göstermeleri açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında kuraldışı davranışlar toplam puan açısından, evde bu durumların olduğunu belirten öğrencilerin ortalamalarının, bu tür durumlar olmadığını belirten öğrenci ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA YORUM

Bu bölümde, elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda incelenmiş ve tartışılmıştır.

5.1. Cinsiyet ve Kural Dışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Cinsiyete göre okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe, tahripçilik suçları ve kuraldışı toplam puanlar açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, kuraldışı davranışların erkeklerde(kopya suçu hariç), kız ergenlerden daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu önceki araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Şenses,1990; Kaner, 1996; Smith, 1998; Bayar,1999; Yılmaz, 2000; Yılmaz, 2001; Seber ve diğ. 2001; Kwon, 2001; Kıran, 2002; Delikara, 2002; Sipahioğlu, 2002; Özen ve diğ. 2005; Akduman ve Arkadaşları, 2007, Can, 2007; Siyez, 2007; Eryılmaz, 2007; Aras ve Ark, 2007). Kopya çekmek suçunda cinsiyetler arası farklılığın bulunmaması Aras ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışma ile tutarlılık göstermektedir. Kurallara uymama, hırsızlık yapma, eşyaları ya da malları tahrip etme gibi davranışlar daha çok cesaret gerektiren ve erkeklerin cesaret edebilecekleri davranışlar şeklinde yorumlanabilir. Ergenlik döneminde erkekler daha çok kendini gösterme, daha çok riske girme, öfke kontrolü konusunda sıkıntı vb. davranışları sergileyebilirler çünkü. Kızlar bu konularda daha temkinli davranabilmektedirler.

Literatüre bakıldığında suç davranışı da dahil, şiddet zorbalık gibi kuraldışı bütün davranışlarda, erkeklerin puanları genelde yüksek, kızların ise düşük bulunmuştur. (Kaner,1996). Bu durumu birçok nedenle açıklayabiliriz. En önemli neden olarak ailelerin ve toplumun erkeklere verdiği ayrıcalıklı tutumu olabilir. Bu ayrı tutum da erkeklerin daha özgür davranmasını, daha az karışılmasını ve rahat bir şekilde her ortama girebilmelerini sağlamaktadır. Kız çocukları küçüklükten itibaren daha kısıtlı bir ortamda yetiştirilmekte, daha az izin verilebilmektedir. Bu yaklaşımı toplumumuzun ataerkil yapısına bağlayabiliriz.

Resmi olarak suç işlemiş ergenlerle yapılan araştırma sonuçlarında da cinsiyet faktörü yine anlamlı ve bu anlamlılığın da erkeklerin lehine çıktığı görülmektedir (Yeşer,1981; Çokdinleten,1997; Yakışıklı,1997;Elibol, 1999).

Bretherton, Lollins ve Ferretti (1993), saldırgan türü davranışlarda erkeklerin daha büyük bir oranda fiziksel şiddet kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Kız ve erkek çocuklar arasındaki bu farklılığın daha çok yetiştirme biçimindeki farklılıklara göre açıklayan "sosyalleşme" görüşüne göre, bir takım kültürel kalıp yargılar mevcuttur. Örneğin, çocuklukta şiddet ve saldırganlık kız çocuklarında genelde uygun görülmez, sert bir şekilde reddedilir. Kız çocuklarından saldırgan davranışa maruz kalsa bile tepkide bulunmaması beklenirken; erkek çocukları kendilerini tehdit eden birisine saldırırsa cesaretlendirilir. Bu araştırmada erkeklerin suç davranışlarında bulunması burada bahsedilen sosyalleşme görüşüne bağlanabilir.

Alikaşifoğlu ve arkadaşlarının (2004) İstanbul'da 4153 9–11. sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada fiziksel kavgaya katılma, kavgada yaralanma, okulda silah taşıma, akranını istismar etme, akranı tarafından istismar edilme ve alkol kullanımını erkeklerde daha yüksek oranda olduğunu bulmuştur.

5.2. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine (Göre Devam Ettikleri Okul Türü, Ailelerin Gelir Düzeyleri, Ana-babaların Eğitim Düzeyleri) İlişkin Tartışma ve Yorum

5.2.1. Ergenlerin Devam Ettikleri Okul Türü ve Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Okul kurallarını bozma, kopya çekme alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar toplam puanında, öğrencilerin okul türleri ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu göze çarpmaktadır okul kurallarını bozma, kopya çekme ve kuraldışı davranışlar toplam puanında Anadolu Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının Akademik lise öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Öfkeyi kontrol edememe –fiziksel saldırganlık suçu alt ölçeğinde, okul türü açısından anlamlı farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Öfkeyi kontrol edemem suçu puanında Genel- Akademik lise öğrencilerinin ortalamalarının Anadolu lisesi öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, okul türü arasında hırsızlık-çalma ve tahripçilik suçu alt ölçekleri açısından

anlamli farklılık bulunmamıştır. Diğer bir deyişle, bazı kuraldışı davranışlar gösterme şekilleri okul türlerine göre farklılık göstermektedir.

Bu farklılıklar okul türleri ile kuraldışı suç davranışları arasında yapılan ile benzer araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir (Hirshi, 1969; Tezcan,1996; Farrington, 1993; Flanery ve ark, 1999; Eke ve Ögel, 2004; Özcebe ve arkadaşları, 2004; Ögel, Tarı, Yılmazçetin- Eke, 2005; Balkaya, 2005; Sarı, 2006; Can, 2007; Siyez, 2007; Siyez ve Aysan, 2007; Eryılmaz, 2007; Gökğöz ve arkadaşları, 2007). Aslında bu araştırmada iki okul türü alınmış ve her iki okul türünde alt ölçeklerine göre farklı farklı anlamlılıklar bulunmuştur. Doğrudan bu araştırma sonuçları ile örtüşen bir sonuç bulunmamıştır. Okat (2006)'ın yaptığı çalışmada Genel lise öğretmenleri, Endüstri Meslek lisesi öğretmenlerine göre öğrencilerin kural dışı davranışları daha az yaptıklarını düşünmektedir. Genel Lise öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencilerinin, kural dışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aras ve arkadaşları (2007) Meslek lisesinde okuyan öğrencilerde farklılık bulunmuştur. Balkaya ve Ceyhan (2007)'ın lise öğrencilerinin suç davranışlarıyla meslek lisesi öğrencilerinin suç davranışı hem genel lise hem de Anadolu-fen lisesi öğrencilerinden önemli derecede yüksek çıkmıştır

Bu araştırmada Anadolu Lisesi ve Genel–Akademik lise türleri incelenmiş ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında Anadolu Lisesi türünde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Anketlerin uygulama aşamasında bizzat okullara gidilip araştırmacının kendisinin sınıflara girerek uygulamasına rağmen bu sonuçlara ulaşılmasının birkaç nedeni olabilir: Araştırmada kullanılan ölçeğin self-report türünde ve direk yapılan eylemleri soruyor olması, doğru bilgileri vermekten çekinmiş olmaları, kendilerini okul dışında gelen araştırmacıya beğendirme isteği ve okullarının adının kötüye çıkmasını istemem gibi nedenlerle bu sonuçlar çıkmış olabilir. Bu nedenlere ek olarak ayrıca okul türleri temel alındığında, Anadolu Lisesine giden öğrencilerin ana-babalarının genelde çalışıyor olmaları, da denetiminin daha az olduğu ortamından geliyor olmaları söylenebilir. Ayrıca Anadolu Lisesi öğrencilerinin de rahat tutumları ve kendilerini farklı gösterme çabaları gibi farklı değişkenler işin içine girmiş olabilir. Flannery ve arkadaşları (1999) okul saatleri sonunda ebeveynlerin gözetimi altında olmayan çocukların suç davranışında bulunma olasılığının daha yüksek olmaya daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Ayrıca kuraldışı davranışta bulduklarını belirten öğrencilerin Anadolu Lisesi öğrencileri olması, o öğrencilerin, yaptığını söyleme ve

sonuçlarını aile ve büyüklerle tartışabilme yani sonuçlarına katlanma gibi nedenlerden kaynaklanabileceğini belirtebiliriz. Çünkü genel-akademik lise öğrencisi genel anlamda duygularını ve yaptığı davranışlarını rahat ifade edebilme ve sonuçlarını aile üyeleri ile tartışabilme imkânı bulamayabilir veya istemeyebilir.

Genel akademik lisede okuyan öğrencilerde öfkeyi kontrol edememe ve fiziksel saldırganlıkta bulunma suçunun yüksek bulunmasının birkaç nedeni olabilir. Birincisi bu öğrencilerin öfke kontrolü konusunda sıkıntı yaşıyor olmaları ve ailesinin ve yakın çevresinin de bu şekilde problem yaşıyor olmaları olabilir. Genel lise öğrencilerinin seçildiği sosyo ekonomik ve kültürel düzeyin öğrenciyi olumsuz etkilemesi neden olabilir. Anadolu liselerinde okul kurallarını bozma ve kopya çekme suçlarının daha yüksek bulunmasının nedenleri ise şu şekilde açıklanabilir. Bu öğrenciler genelde daha cesaretli ve rekabeti seven öğrencilerdir, arkadaşlarına ve öğretmenlerine mahcup olmamak ve düşük not almamak için kopya bile çekebilmektedirler. Ayrıca kopya çekme suçunda akran baskısından da bahsedilebilir. Her iki okul türünde tahripçilik suçu anlamlı bulunmamıştır.

Lise öğrencilerinin genelinde kuraldışı davranışların görülme nedenlerine ek olarak artan göçler, kalabalık aile nüfusu, ekonomik geçim sıkıntısı, okul dışında çalışma ya da çalıştırılma, dolayısı ile dışarıda ve sokakta riskli arkadaş gruplarına sahip olma, medya ve TV, diziler gibi ergeni kolay etkileyebilecek faktörlerde yorumlara eklenebilir. Teczan (1996) tarafından yapılan ve ülkemizde okullarda meydana gelen şiddet olaylarının araştırıldığı çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kız arkadaş sorunu, katı öğretmen davranışları, medyanın etkisi, yoksulluk, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, polis muhbirliği, nedensiz şiddet olayları ve disipline yönelik olayları belirtilmektedir. Bu faktörlere; para – haraç tartışması, yan bakma, laf atma ve özentisi gibi etkenleri de ekleyebiliriz.

Okulunu seven ve bu alanda başarılı bir performans sergileyen öğrencilerin, genelde umut vadeden bir gelecek kaygısını paylaştıkları için, kolay kolay suç davranışına girmeyecekleri savunulmaktadır (Gottfredson ve Hirschi, 1990). Bu araştırma sonuçlarında Anadolu Lisesi öğrencilerinin kuraldışı davranışları toplam puanında anlamlılığın çıkmasını bu görüş göre yorumlanabilir. Her ne kadar bir amaç için sınavlara hazırlanıp sınavla bu tür okullara girseler de gelecek kaygısı yaşamakta ve

umutsuzluk duygusu içine girebilmektedirler. Bu da öğrencileri bir takım suç davranışlarına itebilir şeklinde yorumlanabilir.

5.2.2. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeyleri ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Ergenlerin ailelerinin gelir düzeylerine göre yapılan analiz sonucunda ailenin gelir düzeyi yükseldikçe, okul kurallarını bozma suçu, kopya çekmek suçu ve kuraldışı davranışlar toplam puanlarında, anlamlı şekilde fark olduğu bulunurken; diğer alt ölçekler, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik için anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Bu sonuç Yılmaz (2000), Aras ve arkadaşları (2007) ve Bulut (2010) tarafından, kuraldışı davranışlarda bulunan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin yüksek olması ile suç davranışının arttığı sonucu ile tutarlıdır.

Ailenin gelir düzeyi arttıkça işlenen suçlarında arttığı sonucu şu şekilde yorumlanabilir: Birinci neden, ailenin denetiminin az olmasından kaynaklanan takip ve izleme davranışlarında problem yaşanabilir. Ailenin gelir düzeyi arttıkça iş yoğunluklarının artması ve çocukla geçirilen zamanın azalmasına dolayısı ile bazı kuraldışı davranışlar gösteriyor olabilirler. Ayrıca uygulanan ölçeğin içeriğinden kaynaklanan nedenlerle de bu sonuçlar çıkmış olabilir. Çünkü ölçek soruları daha çok haz ve heyecanı seven ergenlere sorulmuş ve daha az ciddi suçları içermektedir. Bu nedenle de hırsızlık ve tahripçilik gibi maddi suçlarda anlamlılık çıkmamış olabilir.

Suçlu çocuklarla yapılan araştırmalar da (Erkan,1995; Alagöz,1998; Aksoy, Ögel, 2004) düşük sosyo-ekonomik düzeyin önemli olduğunu gösteren araştırma sonuçları ile (Kıran, 2002; Sipahioğlu, 2002; Kunt, 2003) ile bu araştırma sonuçları tutarlılık göstermemektedir.

İmamoğlu ve Yasak-Gültekin (1993), üniversite gençliğinin sorunları ile ilgili 1982–1992 yılları arasında yayımlanmış, 38 makale ve kitap incelemişlerdir. Araştırmalarında Türkiye'deki kentli yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin, çocukta bağımsızlığa ve kendine yeterliğe önem verdikleri, orta ve düşük sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise itaat ve sadakate önem verdikleri belirtilmiştir. Belirtilen araştırma sonucu ile bu araştırma sonuçları, bağımsız ve serbest bırakılan

henüz yetişkinliğe tam geçmemiş ergenin bir takım olumsuz davranışlara girmesinde ailenin gelir düzeyinin istemeden de olsa etkili olabileceği sonucuna varabiliriz.

Ayrıca ailenin gelir düzeyi arttıkça ergenin alım gücü de artacağından, dışarıda rahat vakit geçirme, zararlı maddelere kolay ulaşma, eğlence yerlerine rahat girme gibi etkinlikleri de kolay yapabilmektedirler. Bu durum denetimin ve kontrolün az olması dolayısı ile suç davranışına girme olasılığını artırır şekline yorumlayabiliriz. Yapılan araştırmalarda bu durumları desteklemektedir (Arya, Duncana, Duncana ve Hyman, 1999; Yu, Clemens, Yang, , Li, Stanton, Deveaux, Lunn, Cottrell, ve Harris, 2006).

5.2.3. Ana-Baba Eğitim Düzeyi ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Öğrencilerde görülen kuraldışı davranışlar açısından ana-baba eğitim düzeyleri arasında, anlamlı bir farklılaşma olduğu ve farklılığında ana-babasının eğitim düzeyinin yüksek olduğu grupta görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (ortak çıkan sonuçlar, okul kurallarını bozma suçu, kopya çekmek suçu alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlar. Diğer bir deyişle, ana babaların eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerde görülen kuraldışı davranışların görülme olasılığı artmaktadır. Tahripçilik ve öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık suçlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Okuma yazma bilmeyen anne-babaya sahip ergenlerin suç işleme oranı düşük iken, üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip anne-babaların çocukları daha fazla suç işlemektedir denilebilir.

Bu bulgu bazı araştırma sonuçları (Yılmaz, 2000; Bahçivan-Saydam, 2005; Aras, Tuncay ve Özen, 2007; Baklaya ve Ceyhan, 2007; Haksan, 2009; Bulut, 2010) ile tutarlıdır. Bu durum annelerinin eğitim düzeyinin arttıkça iş yoğunluklarının ve dışarıda geçirilen zamanlarının da artması şeklinde yorumlanabilir. Evde geçirilen zamanın azalması annenin çocuğunu izleme ve denetim kurma ihtimalini de düşürebilir. Özellikle alt ölçeklerden okul kurallarını bozma ve kopya çekme suçlarında suç oranının yüksek olması da annenin ilgisinin az ve çocuk yetiştirmede problem olduğu şeklinde açıklanabilir. Veya okul başarısını çok abartan, çocuğundan yeteneklerinin üstünde başarı bekleyen ailede, dürüst çocuk bile bazen kopya girişinde bulunabilmektedir. Benzer şekilde babaların eğitim düzeyinin üst düzeyde olduğu durumlarda kuraldışı davranışlar yüksek bulunmuştur. Suç oranlarının artmasının nedeni olarak babaların çocuklarla ilgilenme ve vakit geçirme, izleme ve kontrol

düzeylerinde yaşadıkları bir problem olabilir. Eğitim seviyesi yükseldikçe de çocuk üzerindeki denetimi, iş yaşantısı ve yoğunluk nedeniyle azalabilir. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ev dışındaki sorumlulukları artmakta ve evde daha az zaman geçirmesine neden olabilmektedir. Bu durumda ana babanın ergen üzerindeki denetim ve izleme davranışlarının zayıflamasına neden olmaktadır şeklinde yorumlanabilir. Eğitim ve sosyoekonomik düzey artışına bağlı olarak değişen aile ortamının; aile olanaklarının, anne-baba izin vericiliği ve hoşgörüsünün artmasının ve anne-baba denetimindeki azalmanın ergenlerdeki riskli davranışları artırabileceği şeklinde yapılabilir (Yılmaz, 2000).

Pettit ve arkadaşları (2001) ailesi tarafından düşük düzeyde izleme ve kontrol davranışı olan aile çocuklarında risk içeren davranış düzeyinin daha yüksek olduğunu söylemektedirler. Bu araştırma da ulaşılan sonuçla, ailenin çocuklarını uzun ve yoğun çalışma koşullarından dolayı çok fazla izleyemedikleri sonucu ile bağdaştırabiliriz.

Suçlu ergenlerle yapılan çalışmalarda genelde eğitim seviyesi düşük olan ve ailesinin eğitim seviyesi düşük olan ergenlerin suç işlediği sonuçları vardır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile suçluluğun azalması arasında doğrudan kurulacak bir orantı okuma yazma bilmeyenlerin suç işlemeye eğilimli oldukları gibi bir sonuca götürebilir. Ancak bu durumun ülkedeki okur-yazar oranının yüksekliği ve düşüklüğünden kaynaklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.(Gölcüklü, 1963, Akt: Öter, 2005).

Ancak bazı araştırmalarda anne babanın eğitim düzeyi düştükçe ergenlerin suça yönelik davranışlarının arttığı yönünde bulgular elde edilmiştir (Şenses, 1990;Başar, 1992; Türkeri, 1995; Keklikıran, 1999; Kazel, 2001; Erdoğan, Basut, 2004; Özen ve diğ., 2005; Akduman ve ark., 2007). Anne babaların eğitim düzeyi yüksek olsa dahi çocukluk dönemlerinde yeterli içsel denetiminin verilmemiş olması nedeniyle ergenlik döneminde suç davranışları gösterebilirler (Williams III ve McShane,1999; Hirschi, 1969).

Ancak suçlu çocuklarla yapılan araştırmalarda ise genelde tam tersi sonuçlar yani annenin eğitim seviyesinin genelde düşük çıktığı şeklinde sonuçlar çıkmıştır. Ancak işlenen suçlar incelendiğinde anlamlı çıkan sonuçların bu araştırmadaki suçlardan farklı olduğu görülmüştür. Bu araştırmalarda daha çok, hırsızlık ve cinsel suçların işlendiği bulunmuştur (Başar,1992, Bekçi,1995; Doğan,1995; Erkan,1995; Engeler,1999; Keklikıran,1999; Küçüker,2001).

5.3. Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyi düşük olan öğrencilerin, hırsızlık-çalma puanları, bu desteği yüksek algılayanlara göre daha yüksek bulunurken; arkadaşlardan yüksek soysal destek algılayan ergenlerin kopya çekme puanları da diğer gruba göre yüksek bulunmuştur. Kalan diğer alt ölçekler (okul kurallarını bozma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik alt ölçekleri ve kural dışı davranışlar ölçeği toplam) açısından gruplar arasında farkın olmadığı görülmüştür.

Bu bulgu önceki araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir (Bender ve Lösel, 1997; Moran Beest ve Baerelat,1999; Elbir, 2000; DuBois, 2002; Custers , Rutger ve Engels, 2003; Levpušček, 2006; Büyüksahin-Çevik, 2007; Rimkus, 2008; Şencan, 2009). Ayrıca bu desteğin düşmesinin de ergenleri suç işlemeye iteceği bulgusu ile yapılan çalışmayla (Kızmaz, 2004) tutarlılık göstermektedir. Akran baskısı ile suç davranışları ilişkisine bakan çalışma (Yılmaz, 2000; Kıran, 2002; Lagana, 2004) ile de bu sonuçlar da tutarlılık göstermektedir.

Bu sonuçlar öğrencilerin hırsızlık ve kopya çekme cesaret gerektiren ayrıca içinde heyecan ve haz barındıran eylemleri yapıyor olmaları bakımından olması dikkat çekicidir. Burada akran baskısından söz edilebilir. Ergenin birtakım davranışları yapması için zorlanması ve cesaretlendirilmesi olan akran baskısına göre, statü kazanmak isteyen genç bazen bu davranışlara boyun eğebilir. Bu sonuç, akran baskısı ile riskli alma davranışının ilişkili olduğu sonucu (Kıran, 2000), ile tutarlılık gösterebilir.

Arkadaşlık ilişkilerinin kişilik gelişiminde işlevi büyüktür, ergen kendini kıyaslayarak değerlendirme yapmasında ve tanınmasında, tek başına girişemediği bazı deneyimleri yaşamada arkadaşların desteği büyüktür (Hortaçsu, 1997).Bu nedenle suç işleme kapasitesi olan ya da suç işlemiş ergenlerle arkadaşlık edenlerin de ergeni cesaretlendirmesi, suç işlemesini kolaylaştırması daha kolay olacaktır şeklinde yorum yapılabilir.

Gördeles-Beşer ve Çam (2009) hüküm giymemiş sadece okulda disiplin suçu almış ergenlerle yaptıkları çalışmada, ergenler için arkadaş ve arkadaş grubunun önemli olduğu, grup içinde iletişim ve etkileşimin, kurulan özdeşimlerin, sosyal ve emosyonel

desteğin ergenin gelişiminde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma da ergenler için arkadaş desteğinin önemli olduğu, arkadaştan algılanan sosyal desteğin, çoğu suçta ergeni koruyabildiği yorumunu yapabiliriz.

Ergenler için aileden sonra sosyal desteklerine ihtiyaç duydukları diğer kaynak arkadaşlarıdır. Özellikle arkadaşlardan alınan sosyal desteğin eksikliği, ergenin bir gruba ait olma duygusunu olumsuz yönde etkilemesi, yalıtım ve yabancılaşma ile bağlantılı olması nedeniyle okulu bırakma ya da okula devam etmeme riskini doğurmaktadır (Lagana, 2004).

5.4. Aileden Algılanan Sosyal Destek ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Aileden algıladıkları sosyal destek düzeyini düşük algılayan öğrencilerin bu desteği yüksek algılayan öğrenciler göre, okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik ve kopya çekmek alt ölçekleri ve KDÖ ölçeği toplam puan açısından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Diğer bir deyişle, aileden yüksek derecede sosyal destek algılan ergenlerin kuraldışı davranış gösterme olasılıkları azalır, tam tersi olarak da aileden düşük düzeyde sosyal destek algılayan ergenlerin kuraldışı davranışları gösterme olasılıkları daha yüksek olmaktadır.

Ailelerinden yüksek-olumlu sosyal destek algılayan ergenlerin kuraldışı davranış gösterme olasılığı azalır sonuçları ile geçmiş araştırma bulguları tutarlılık göstermektedir (Ağdemir,1991; Steinberg ve ark., 1991; Bender ve Lösel,1997; Yuan, Lee, Shin Yng ve Wun, 1998; Beest ve Baervelat, 1999; Scabini, Lanz ve Martz, 1999; Taysi, 2000; Uzman, 2004; Dizman, Cantürk, 2005; Gökler, 2007; Rimkus, 2008; Çeçen, 2008). Düşük ebeveyn desteği alan ergenlerin kuraldışı davranış gösterme olasılıkları artar (Kraaij, Garnesfski, de Wilde, Dijkstra, Gebradt, Maes ve terDoest, 2003). Bu sonuç çoğu araştırmacıların üzerinde çok önemle durdukları aile faktörünün ergenlerin suç davranışına girmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

Bu sonuçları şu şekilde açıklanabilir: Çocuğun ilk sosyal çevresi olan aile ayrıca çocuğun ilk ve büyük sosyal destek kaynağıdır. Ailenin yanlış çocuk yetiştirme tutumları, özellikle baskıcı ya da tam tersi aşırı ilgisiz veya yetersiz disiplin uygulaması nedeniyle çocuk ve ergen nerede ve nasıl davranacağını ve özellikle aile kurallarını öğrenemeyebilir. İsteddiği ve beklediği sosyal desteği alamayan ergen birtakım sapan

davranışlara girebilir. Bu durum beraberinde suç davranışlarını getirebilir. Sosyal desteğin en önemli kaynağı aile olduğu için, ailesinden yeterli sosyal destek alamayan (maddi-manevi vb.) ergen kendisini değersiz, sevmeye layık olmayan biri olarak algılayabilir. Çünkü ihtiyaç duyduğunda ailesi yanında değildir. Böyle zamanlarda destek ve ilgi ihtiyacını başka yerlerde veya başka kişilerde aramaya başlayabilir. Sosyal desteğin yokluğu veya azlığı, çocuk ve ergenlerde fiziksel, duygusal ve davranışsal açıdan risk etkenidir. Yetersiz sosyal destek, madde kullanımı suça yönelme, kaygı ve olumsuz duygu ve anti sosyal davranışlara götürebilir (Gökler, 2007). Okul kurallarına uymama, öfkeyi kontrol edememe, kopya çekmek, hırsızlık yapma gibi kuraldışı davranışlarda bulunan ergenler, bu davranışları bir kaç nedenle yapabilirler: İlk akla gelen bu davranışları yapan ergenlerin zihinsel ve bedensel gelişimlerinde bir gerilik olabilir, ailede bu tür davranışların yapılmaması gibi ahlak ve hukuk kralları öğretilmemiş olabilir, ergen suçlu ya da riskli bir ortamda yaşıyor olabilir, ailenin denetimi ve ilgisi zayıf olabilir. Bu gibi nedenlerle en önemlisi de ailelerinden yeterli bilgi desteği alamayan ergenler bu tür davranışları gösterebilmektedir denilebilir.

Ebeveynin olumlu desteği ergenlerin yetişkinliğe geçiş aşamasında uygun baş etme stratejilerini kazanmasına, uygun seçimler yapmasına, risk almasına ve kişisel kontrolünün artmasına yardımcı olur (Steinberg ve ark., 1991; Scabini, Lanz ve Martz, 1999). Sosyal desteğin yokluğu ergenlerde fiziksel ve duygusal sorunlar açısından bir risk etkenidir. Düşük sosyal destek; madde kullanımı (Mason 2004), kaygı ve depresyon belirtilerinin önemli bir yordayıcısıdır (Holt ve Espelage, 2005).

Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini sağlamaya uygun; beslenme, güven ve sevgi ihtiyaçlarının doyurulduğu bir aile ortamında büyüyen bireyin, suç işleme ihtimalinin de azaldığı araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir (Berstein, 1981; Akt: Öksüz, 2002). Yeterli sevgi ve sevecenlik ortamında büyüyen, , duygusal ve sosyal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında, gelişmeleri için gerekli deneyimleri elde edenler, mutlu olurlar. Böyle bir aile ortamı içinde ergen, aile içinde sosyal ve duygusal etkileşim bakımından başarılı bir çocukluk dönemi geçirerek kendi arkadaşlıklarını da bu yolla yürütürler, ergenlik dönemi problemlerini daha kolayca çözebileceği kabul edilebilir (Akt: Öksüz, 2002).

Rimkus (2008) suça karışmış ve karışmamış olan çocukların ailelerindeki sosyal desteğin yönlerini araştırmış, sosyal kontrol ve sosyal desteğin suçu önlemede başarılı bir ön koşul olarak görülmüştür.

Ergenler, anne babalarının yaptıklarıyla ilgilenmelerini, gerektiğinde de kendilerine moral vererek destek olmalarını isterler. Ergenlerin anne-babalarının rehberliğine ve disiplinine ihtiyaç duyarlar (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Kılıç-Atıcı, 2004). Ancak buna karşılık ergenlik dönemi aynı zamanda arkadaşların etkisinin diğer dönemlere oranla artış gösterdiği bir dönemdir. Ergenlerin yaşadıkları bu zorlu süreçte özellikle aileden alacakları destek kaynaklarını kullanarak daha uyumlu ve sağlıklı geçirebilecekleri ve bireylerin yaşam dönemleri içinde en fazla ergenlik döneminde sosyal desteğe ihtiyaç duydukları ifade edilebilir (Akın ve Ceyhan, 2005).

Ergenlik döneminin tipik özellikleri düşünüldüğünde hem aile içinde hem de arkadaş grubunda, kabul edilme, bir gruba ait olma ihtiyaçları vardır. Ancak ergenin bu ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi nedenlerden dolayı ergen yeterli sosyal destekleri hissedemez ve beklide intikam alma duyguları ya da kendini ispatlama çabası nedeniyle de suç davranışları sergileyebilir. Yaşadığı gerginliği atacak ortamlar arayan okulda ya da çevresinde ergen olumsuz ortamlara girerek, suç davranışları göstermiş olabilir şeklinde yorumlanabilir. Sosyal desteğin uyum problemi gösterip göstermemesinde de etkisi göz önüne alındığında, ergenin kimlik gelişiminde etkisi büyüktür. Genelde algılanan sosyal destek düzeyi yükseldikçe yalnızlık düzeyi düşer, buna bağlı olarak psikolojik ve akademik problemlerde azalır (Büyükşahin-Çevik, 2007). Bu problemler içinde suç davranışlarının da olduğunu varsayarsak, bu araştırma sonuçları ile ilişkili olarak sosyal destek düzeyi düşük ergenlerin suç işleme davranışlarını yüksek olması akla uygun görünmektedir.

5.5. Geçmişte Fiziksel İstismar Yaşantısı Olma ve Böyle Bir Yaşantısı Olmama İle İlgili Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Geçmişte fiziksel istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler arasında kuraldışı davranışlar ölçeği ve alt ölçeklerin okul kurallarını bozma, hırsızlık –çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekmek suçu alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği ve anlamlı farkın, geçmişte fiziksel istismara uğrama düzeyi yüksek

ergenlere ait olduğu bulunmuştur. Özetle geçmişte fiziksel istismara uğramış veya böyle yaşantı geçirmiş öğrencilerin daha fazla kuraldışı davranış sergilediği söylenebilir. Bu bulgular diğer araştırma bulgularıyla tutarlı bulunmuştur (Lewis,1992; Smith, 1995; , Tüzün, Şar, Öztürk, Kara ve Alyanak, 2001; Güler , Uzun , Boztaş ve Aydoğan, 2002; Yanık ve Özmen ,2002; Özmen, 2004; Z-Page, 2004; Rich, Gidycz, Warkentin, Loh ve Weiland, 2005; Hussey, Chang ve Kotch , 2006; Durmuşoğlu ve Doğru 2006; Özen , Antar ve Özkan, 2007 ; Ovayolu ve ark., 2007; Ayan 2007).

Bu sonuçlara bakılarak şunlar söylenebilir: Fiziksel istismar kısa dönemde bedensel rahatsızlıklar (kızarıklık, morluk, kırık gibi) ancak uzun dönemde bir takım duygusal ve psikolojik etkilerle çeşitli davranışlara girebilirler. Fiziksel istismara uğrayan ergenler yani özellikle ailesi tarafından çocukluk dönemlerinde şiddetle cezalandırılan, dayak vb. şekilde evde muamele gören, büyük ihtimalle fiziksel istismarla birlikte duygusal istismara da uğramışlardır diyebiliriz. Geçmişinde istismara uğrayan ergenler, bu yaşadıkları incinmenin etkisiyle suç işleme davranışlarında görülme olasılığı yükselebilmektedir; çünkü geçmişte böyle yaşantısı olan ergenlerin başkalarına da şiddet uygulayabileceği, anti sosyal davranışlara girmesi muhtemeldir. Dayakla cezalandırılan, fiziksel istismar gösteren kişilerin en çok anne olduğu düşünüldüğünde, annelerinde büyük ihtimalle kendi çocukluğunda dayakla büyütüldüğü ortaya çıkacaktır. Örneğin; fiziksel istismara uğrayan ve cezalandırılma öyküsü olan adolesanlar psikiyatrik, akademik ve iletişim problemleri açısından büyük risk taşıdıkları düşünülmektedir (Bilgin, Toros, Çamdeviren, Şaşmaz ve Mert, 2004). Güvensiz bağlanma gerçekleştiren ergen, aile ilişkileri bozulacak dolayısı ile olumsuz koşullara girme olasılığı artacaktır. Bağlanma problemi yaşayan bireyler incelendiğinde geçmişlerinde ihmal ve istismar yaşantılarına maruz kaldıkları bulunmuştur (Runyan ve Sturges, 1998). Fiziksel istismar ve ihmalle, saldırgan ve suça yönelik davranışlar birlikte sık görülen davranışlardır (Levis, 1992).

Bandura' ya göre, çocukluklarında istismar edilen ana babalar kendi çocuklarını istismar etmektedirler. Bu nedenle evde veya çevrelerinde istismara uğrayan ergenlerin dışarıda şiddet ve suç davranışları göstermesini bu görüşe bağlanabilir.

Yapılan bir çalışmada fiziksel şiddete maruz kalan kişilerde yüksek oranda olmasa da travma sonrası stres bozukluğuna rastlanmıştır. Aynı zamanda, travma

sonrası stres bozukluğu görülen katılımcıların geçmişte çeşitli travmalar yaşamış olduğu saptanmıştır (Şenyuva ve Yavuz, 2007).

Genel anlamda çocuğa fiziksel ve psikolojik olarak zarar verme olarak ifade edilen istismar ve ihmal, çocukta benlik kavramının gelişimini olumsuz etkilemekte, çocukların bedensel, cinsel, zihinsel ve psiko-sosyal yönden sağlıklı bireyler olarak gelişmelerini engellemektedir. (Ünal, 2008).Bazen anne babalar disiplin etme dolayısı ile, bazen de tutarsız disiplin uygulamasıyla bazen de direk ceza şeklinde fiziksel uygulamalar ergenin sağlıklı ergen olmasını engelleyebilir.

Bulut'un (1996) genç anneler üzerinde yaptığı bir çalışmada da annelerin %78'inin çocuklarına fiziksel istismar davranışında buldukları belirlenmiştir. Benzer bir çalışmada ise, araştırma kapsamına annelerden %87,4'ünün çocuklarına en az bir kez fiziksel istismar/ihmal davranışı uyguladıkları saptanmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmalara göre çocukların yaklaşık %45'inin istismara uğradığı belirlenmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. 1998;Akt: Güler ve ark.2002). Bu bize evde hala disiplin aracı olarak özellikle annelerin dayağı kullandıklarını gösterir. Bunun sonucunda da dayak yiyen çocuk dışarıda da saldırgan olur sözü doğrulanmış gibi gözükmektedir.

Ülkemizde annelerin çocuklarını sevdiklerini belli etmeme, çocukların ahlakının bozulmaması ve şımarmaması için, bir disipline etme aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle anneler çoğunlukla çocuklarını sevdiklerini belli etmemekte, bağırma ve azarlama davranışları çocuğun eğitimi için gerekli davranışlar olarak görebilmektedirler.

Çocukların, gerek anne baba arasında ortaya çıkan öfke ve saldırganlığa tanık olmaları ya da aile içerisinde öfke ve saldırganlığa doğrudan maruz kalmaları, örselenmeleri durumunda, gerekse ebeveynlerin öfke ve saldırganlık nedeniyle boşanmaya karar vermeleri durumunda ortaya çıkan olumsuzluklardan doğrudan etkilendikleri söylenebilir. Yapılan literatür taraması sonucunda her üç durumda da ortaya çıkan bu olumsuzlukların büyük oranda çocuğun ihmal ve istismarıyla sonuçlandığı görülmektedir (Özmen, 2004).

Özcebe ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin %16,1'inin şiddete maruz kaldığı, % 8.8' inin şiddet uyguladığı, % 20.6' sının ise hem

şiddete maruz kaldığı hem de şiddet uyguladığı belirlenmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 49,2' si ve şiddet uygulayan öğrencilerin % 42' si olayın okulda olduğunu, en fazla fiziksel şiddet, sonra da duygusal şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Green (1978) fiziksel istismar edilen çocukların sıklıkla depresif, üzgün olduğunu gözlemiştir. Araştırmacı çalışmaları popülasyonun %40'ında kendine zarar verici davranış, intihar girişimleri, intihar düşüncelerini bildirmiştir. İntihar girişimi olan adolesanların girişimi olmayanlara göre daha fazla fiziksel istismar kurbanı olduklarını rapor edilmiştir. Başka bir araştırmada ise ihmal edilmiş çocuklarda psikopatoloji incelendiğinde fiziksel ve gelişimsel retardasyon (özellikle konuşma ve dil alanında) ve insan ilişkilerini kurmada bozulma görülür. Bu çocuklar kötü kendine bakım ve kazaya yakınlık gösterebilirler (Akt: Polvan,2000).

Model alma ve öğrenme kuramına dayandırarak açıklayacak olursak her üç araştırma (Green ,1978; Özmen, 2004; Özcebe ve ark., 2004) sonuçları şunları söyleyebiliriz:Fiziksel olarak istismara uğrayan çocukların, aile içinde veya çevrede istismar yaşadığı ve bu çocuklarında daha sonra özellikle ergenlik döneminde kendilerinin de istismar durumlarına karıştığı söylenebilir.Bu sonuç bu araştırmada incelen kuraldışı-fiziksel istismar yaşantısı ilişkisini doğrular nitelikte görünmektedir.

5.6. Geçmişte Duygusal İstismar Yaşantısı Olma ve Olmama ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan ve böyle bir yaşantısı olmadığını belirten ergenler arasında kuraldışı davranışlar ölçeği ve alt ölçeklerden (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik suçları ve kuraldışı davranışlar ölçeğinden aldıkları toplam puanlar) açısından anlamlı farklılık olduğu; bu anlamlılığında geçmişte duygusal istismar yaşantısı olan ergenler arasında olduğu bulunmuştur. Sadece Kopya çekmek alt ölçeği ile duygusal istismara uğrama yaşantıları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Anlamlı çıkan sonuçlar daha önce yapılan araştırmalarla (Mullen, Martin ve Anderson, 1996; Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999; Ünal, 2000; Zoroğlu ve ark. 2001; Yanık, Özmen, 2002; Güler ve Ark.2002; Özen, Antar ve Özkan, 2007) tutarlı bulunmuştur.

Türkiye'de yapılan araştırmalarda, %78 gibi yüksek bir oran ile duygusal istismarın ilk sırada olduğu görölmektedir (Turhan ve ark., 2006).Bu nedenle kuraldışı davranışlar ölçeğinin hemen bütün alt ölçeklerinde anlamlılığın çıkması normal gibi görünmektedir. Ergenleri en çok yaralayan, anti sosyal davranmasına neden olacak yaşantılar bu tür travma türü yaşantılardır denilebilir.

Bu tür istismar ve ihmal, diğer istismar ve ihmallerden daha fazla etkiyle ergeni etkiler (Kaplan,1999). Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda dışavurum ve içe atım sorunları, sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güvende azalma, intihar davranışı, çocukluk çağı mastürbasyonu ve birçok başka psikiyatrik bozukluk görülebilmektedir (Mullen, Martin ve Anderson, 1996; Ünal, 2000).

Çocukluk örselenme yaşantılarından fiziksel ve duygusal istismar ile ergenlerin ilişkisel benlik saygısı puanları arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ergenlerin ilişkisel depresyon puanları ile çocukluk örselenme yaşantılarının her üç alt boyutu arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır (Durmuşoğlu, 2006).Bu araştırmada ergenlerin ilişkilerinde yaşadığı olumsuzluğun kaynağı olarak yaşadıkları olumsuz istismar yaşantılarından kaynaklandığını, dolayısı ile suç davranışlara daha kolay girebileceğini gösterir şeklinde yorumlanabilir.

Duygusal istismarın belirlenmesi zor ancak çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz etkisinin çok ağır olduğu bir istismar türüdür. Fiziksel istismar gibi bedensel yaralanmaların görülmediği için tespiti zor olmaktadır. Ancak genelde fiziksel istismarın görüldüğü her çocuk ve gençte duygusal istismarında yaşanabileceği gerçektir. Yapılan araştırmada, 839 lise öğrencisinden, % 15.8 i duygusal istismara uğradığı bulunmuştur. Herhangi bir çocukluk travması belirten denekler belirtmeyenlere göre daha yüksek derecede dissosiyatif belirtiler göstermekte, daha sık kendilerine fiziksel zarar vermekte ve özkıyım girişiminde bulunmaktadır sonucuna ulaşılmıştır (Zoroğlu ve ark. 2001).

Duygusal istismar diğer istismar ve ihmal türlerini de kapsar. Bu nedenle duygusal çocuğun kimliğini zedeleyen ve riskli ya da suçlu davranışları ortaya çıkaran tavırları da kapsayabilir. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismarın hasarı ortadan kalktığında bile duygusal istismarın etkisi ergende görölmeye devam edebilir (Topbaş, 2004).

Güler ve arkadaşları (2002), anneleri tarafından çocuklara uygulanan fiziksel ve duygusal istismarı araştırmalarında, annelerin %87,4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihmal, %93'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihmal ettikleri saptanmıştır. Ayrıca ailedeki çocuk sayısının ve eşi tarafından dayak yemenin, annelerin çocuklarına fiziksel istismar/ihmal davranışına başvurmada önemli etkenler olduğu belirlenmiştir. Bu durum bize ailede annenin bilinçli ya da bilinçsiz olması, evde disiplin ve eğitim yöntemi olarak hala istismar türlerinin uygulandığı görülmektedir. Daha başka bir sonuç da istismarın devam eden yani dayak atan annenin de geçmişinde dayak yediği gerçeğidir.

Kendine fiziksel zarar verme davranışı ile cinsel, duygusal kötüye kullanım ve ihmal yaşantıları ilişkili olduğu araştırma sonuçlarında (Yanık, Özmen, 2002) da özellikle duygusal istismarın ergenleri ne kadar etkilediği ve çaresiz davranışlara sürüklediği görülmektedir.

5.7. Geçmişte Cinsel İstismar Yaşantısı Olma ve Olmama İle İlgili Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Geçmişte cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler arasında kuraldışı davranışlar ölçeği ve alt ölçeklerden (kuraldışı davranışlar ölçeği okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, kopya çekmek suçu alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarından) aldıkları puanlar açısından anlamlı farklılık olduğu; bu anlamlılığın geçmişte cinsel istismara uğrama düzeyi yüksek olan ergenler arasında olduğu bulunmuştur. Bu bulgu bu konularda yapılan araştırma bulguları (Everson ve Boat, 1990; Mullen ve ark., 1996; Akduman ve ark., 2005; Hussey, Chang ve Kotch, 2006 Özen, Antar ve Özkan, 2007) ile tutarlılık göstermektedir.

Bir çalışmada Z-Page (2004), çocukluk döneminde yaşanmış cinsel istismarın neden olduğu psikolojik travmanın çok uzun bir döneme yayılarak bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi ve yaşamı olumsuz biçimde etkilediğini vurgulamıştır. Bu çalışmada da cinsel istismara uğrayan ergenlerin bütün kuraldışı davranışlarında (okul kurallarını bozma, hırsızlık, kavga, kopya) yüksek puanların görülmesi, bu istismar türünün ergeni ne denli etkilediğinin bir göstergesidir denilebilir.

Cinsel kötüye kullanımın çocuk ve ergenlerin şimdiki ve yetişkinlik yaşantısı üzerine olası etkileri incelendiğinde, çocuklukta veya ergenlikte yaşanan cinsel kötüye kullanımın şimdiki yaşantısına ilaveten yetişkinlik yaşantısı üzerine de olumsuz etkileri olduğuna dair birçok yayın ve araştırma bulgularına rastlanmıştır (Beitchman, Zucker, Hood, DaCosta, Akman, 1991; Gren, 1993). Bu yayınların bu denli çok olmasının nedeni olarak, cinsel istismar vakalarının sanıldığından ve diğer istismar ve ihmal olaylarından bireyi daha çok etkilediği söylenebilir. Geçmişte cinsel istismar yaşantısı olduğunu belirten ergenlerde suç işleme davranışlarının hepsinde anlamlı ilişkilerin çıkmasının birkaç nedeni olabilir: Bunlardan en önemlisi henüz olgunlaşmamış ve ne olduğunu algılamakta güçlük çeken çocuğun bu yaşantısı ağır bir travmaya neden olabilir. Bu yaşadığı travma nedeniyle insanlara güveni sarsılabilir ve sapan davranışlara girebilir.

Cinsel istismarın ergenlerde yaygın olduğunu Alikışıfoğlu, Erginöz, Ercan, Albayrak-Kaymak, Uysal ve İltter (2006) yaptıkları çalışma sonucunda 1955 kız öğrenciden 1871'inin istemeden-zorla cinsel deneyim yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu oran çok yüksek bir orandır ve cinsel istismarın nedeni yüksek olduğunun da bir göstergesidir. Cinsel istismara uğramış ergenlerde bağımlılık yapan maddelere düşkünlük, oto agresyon, evden, okuldan kaçma, başkalarını istismar etme, obsesif kompülsiyon, duygusal ve fiziksel yakınlıktan kaçma, yeme bozukluğu (anoraksiya nevroza), sinirlilik, rast gele cinsel ilişkide bulunma, süreğen enfeksiyonlar, sosyal içe kapanma, psikoz, intihar, öfke, korku, suçluluk, utanma, güvensizlik, çaresizlik, kirlenme duygusu şeklinde duygusal ve davranışsal belirtiler görülebilir (Akduman ve ark.2005).

Benzer şekilde Everson ve Boat (1990), ergenlik döneminde cinsel istismar sonrası görülen davranışlar olarak; evden kaçma veya eve gitmede isteksizlik duygulanımda dalgalanma kendine zarar verme, özkıyım girişimleri, ilaç ve alkol kötüye kullanımı, uygunsuz cinsel davranışlar (flörte erken başlama, kışkırtıcılık, arkadaşlarını cinsel ilişkiye zorlama) , davranım bozuklukları (okuldan ve evden kaçma, yalan söyleme, çalma ve saldırgan davranışlar) olarak belirlemiştir. Bu çalışmada cinsel istismar, öğrencilerin öfke, sinirlilik, okuldan kaçma gibi davranışlara sebep olabileceği dolayısı ile kuraldışı davranışlar göstereceği şeklinde yorumlanabilir.

Cinsel istismara uğrayan çocukların yaklaşık %50'sinde travma sonrası stres bozukluğu görülürken, bunla birlikte depresyon, düşük benlik saygısı, intihar davranışları, damgalanmışlık hissi, sigara, alkol ve madde kötüye kullanımı da görülebilmektedir. Ayrıca cinsel istismarda bulunan kişilerin de %60-95'inde geçmişinde cinsel istismara uğradığı bulgularına rastlanmıştır (Polat, 2000, Nurcombe, 2000). Bu araştırma sonuçları bize cinsel istismara uğramış ergenlerin kuraldışı davranışta bulunma ilişkisini anlamamıza ışık tutabilir.

Aile içinde çocuğun cinsel istismara uğraması çocuğun diğer insanlarla da ilişkisini bozacağı gibi bir takım suç eylemleri de kolay karıştır. Bununla ilgili yapılan bir çalışmada Z-Page (2004), çocukların aile içi veya aile de cinsel istismara maruz kalmaları psikolojik, sosyal ve ilişkisel gelişimlerini olumsuz etkilediği vurgulanmış. Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, travma olayın olduğu sıralarda ve travmatik olay sonrasındaki dönemlerde de görülebilmektedir. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal sorunların temelinde travma yaratan dinamikler vardır. Psikososyal, kültürel, kişisel ve psikolojik etkenler çocuklara yönelik istismar edici eylemlerin kaynağını oluşturduğunu belirtmiştir.

5.8. Çocukluk Örselenme Yaşantısına Uğrama Düzeyi ve Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Çocukluk örselenme yaşantısı olduğunu belirten ergenler ile böyle bir yaşantısı olmadığını belirten ergenler arasında kuraldışı davranışlar ölçeğinden aldıkları (okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe-fiziksel saldırganlık, tahripçilik, alt ölçekleri ve kuraldışı davranışlar ölçeği toplam puanlarından) aldıkları puanlar açısından anlamlı farklılık olduğu ve bu anlamlılığında çocukluk örselenme yaşantısına uğrama düzeyi yüksek ergenler arasında olduğu bulunmuştur. Sadece kopya çekmek alt ölçeği ile çocukluk örselenme yaşantısı uğrama düzeyi arasında farklılık bulunmamıştır.

Bulunan bu sonuç daha önce yapılan benzer literatürdeki araştırma sonuçları ile de tutarlılık göstermektedir (Smith ve ark.,1995; Mullen ve ark., 1996; Erdoğan, 2003; Lansford ve ark., 2002; Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kara ve Alyanak, 2001; Aydın, 2003; Kulaksızoğlu, 2005; Rich, Gidycz, Warkentin, Loh ve Weiland, 2005 Göç, 2006;

Ovayolu ve ark.2007; Özen , Antar ve Özkan, 2007; Hussey, Chang ve Kotch, 2006, Schatz, Smith, Borkowski, Whitman ve Keogh, 2008).

Sonuçların bu şekilde çıkmasının nedenlerine bakıldığında ihmal ve istismar çocuğun benliğini zedeleyen çok önemli bir olaylardır şeklinde yorumlanabilir. Bu olay ve olaylar çocukta çeşitli davranış sorunlarına neden olabilir; özellikle de bu problemler ergenlik döneminde ortaya çıkabilir. Araştırmalar göstermiştir ki, ihmal ve istismara uğrayan çocukların %25'inin, ileride suçlu davranış (ergen hamileliği, okul başarısızlığı, uyuşturucu gibi) sergiledikleri bulunmuştur (Dönmezer, 1994). Çocuk cinsel istismarının nedenlerin karmaşık, kısa ve uzun vadede psikolojik yönden ağır olumsuz sonuçların yaşanmasına, bireyin yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz etkilemeye neden olan ciddi bir sosyal problem olduğunu belirtmiştir (Çeçen, 2007).

Çocukluk döneminde yaşanacak herhangi bir cinsel istismar eyleminin, özellikle aile içinden kaynaklanması, çocukta meydana gelebilecek zararı daha da ağırlaştırabilmektedir. Ovayolu ve arkadaşları (2007) cinsel istismarın çocuklarda uzun süreli duygusal ve davranışsal etkilere, korku, depresyon, kızgınlık, düşmanlık ve uygunsuz cinsel davranışlara yol açabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca ek olarak bu da ana-baba çocuk ilişkisini zedeler çocuk ve gencin kendine ve ailesine güveni azalır(Akbaş,2001).Bu da şunu gösterir, evde istismar ya da ihmal yaşantısı geçiren çocuk yaşadığı derin üzüntü ve travma ile birlikte uygunsuz sapan, riskli davranışlara girme olasılığı artabilir. Lewis (85, 86, 87, 88, 89; Akt: Erdoğan, 2003), suçlu gençlerle çalışmasında, istismar edilme ve şiddete maruz kalma öyküsü bulunduğunu belirtmiştir. Bu araştırma bulguları da istismar yaşantısı ile suç davranışları arasında anlamlılığın nedenlerine yol gösterebilir.

5.9. Anne ve Babalarıyla Olumlu-Yeterli Düzeyde İlişkileri Olduğunu Belirten Öğrencilerle, Anne ve Babalarıyla İlişkilerinin Olumsuz-Yetersiz Düzeyde İlişkileri Olduğunu İfade Eden Öğrencilerin Kuraldışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Annesiyle olumsuz-yetersiz ilişki düzeyinde olan öğrencilerin okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe ve kuraldışı davranışlar toplam puanda, anlamlı farklılık bulunurken; sadece balarıyla ilişkilerini yetersiz-olumsuz belirten öğrencilerin okul kurallarını bozma, hırsızlık-çalma, öfkeyi kontrol edememe,

kopya çekmek suçu ve kuraldışı davranışlar toplam puanda anlamlı çıkmıştır. Tahripçilik suçu alt ölçeğinde ise hem anne hem de babalarıyla ilişki düzeylerine göre anlamlı fark bulunmamıştır.

Ana baba ergen ilişki düzeylerinin yeterli-yetersiz ya da sağlıklı –sağlıksız algılanması ile ergenlerin kuraldışı davranışlar göstermesi bulguları literatür bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Uluğtekin,1991;Yavuzer,1993; Ling ,1995; Yuan, Lee, Yng and Wun,1998; Shek, 2001; Dizman ve diğ.2005; Yu, Clemens, Yang, Li, Stanton, Deveaux, Lunn, Cottrell, ve Harris, 2006; Ayan, 2007; Akgün ,2005; Totan ve Yöndem ,2006; Aras ve ark., 2007; Steinberg, 2007 ; Siyez, 2009). Erdoğan (2005), aile ilişkilerinin sağlıksız algılanması ile ergenlerin suça yönelmesi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu belirtmektedir.

Sonuçların bu şekilde çıkmasının nedenlerine bakıldığında, ergenlik döneminde, ergenin ergenlik döneminde, her ne kadar aileden uzaklaşıp ve başka ortamlara girmesine rağmen yine de aile ile kurulan ilişkinin ne kadar da önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Çoğu araştırmacıların önemle üzerinde durduğu, aile kavramının yani aile üyeleri arasında kurulan ilişkilerin ergeni kuraldışı davranışlardan koruduğu bu araştırma ile ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan araştırmalarda, erken çocukluk yaşantısının niteliğinin sonraki dönemlerine etkisine bakılarak bağlanma örüntüleri incelenmiş ve sonuçta anne baba ile erken dönemde kurulan ilişkilerin önemli olduğu sonucuna varılmıştır (Deniz,2006).Çocukların sağlıklı bir bağlanma ilişkisi kuramaması özellikle aile içinde istismar yaşantısı ve benzeri yaşantı geçirmesinin ergenlerin suça yönelmelerinde etkilidir diyebiliriz. Bu ilişkiyi çocuğun bağlanma ihtiyacının doyurulmamasıyla açıklanabilir. Ayrıca ana-babasıyla bağlanma ilişkisi kuramayan ergen gelişimsel olarak geri kalır. Gelişimsel geriliğin yanında insanlarla ilişkilerinde çekingen, isteksiz olabilirler (Howe, 1995). Bayraktar (2007) araştırmasında, ergen-ebeveyn-akran ilişkileriyle, olumlu ergen gelişimi arasındaki ilişkinin çok boyutlu ve çok yönlü ele alındığında ve tekyönlü değil de çift yönlü değerlendirildiğinde daha doğru sonuçlar alınabileceğini sonucuna varmıştır.

Levy'e göre çocuk anadilini öğrendiği gibi, suç davranışlarını da öğrenir (Akt: Yavuzer, 1993).Öğrenme kuramcılarının da üzerinde durduğu konu ailede verilen eğitimin, ailede kurulan sağlıklı ve yeterli iletişim ve ilişkinin ergen üzerinde etkisi

büyükür. Bu nedenle eğer sağlıklı bir aile yapısı içinde yaşamıyorsa, yeterli denetim, izleme ve gerekli zamanda cezalandırmalar ergene yapılmıyorsa, ergenin suç ortamlarına girmesi ve suç davranışları göstermesi muhtemel olacaktır.

Ana babaların ergenlik döneminde en çok korktukları ve endişe duydukları konunun kontrol olduğu görölmektedir. Ergen kendi özerkliğini kazanmaya çalışırken, ana baba da onun üzerinde kontrolünü yitirmemeye çalışır. Bu kontrolsüzlük durumu ergenliğin hızla yaşandığı lise dönemine denk gelir (Hortaçsu,1997).Bu kontrolün bozulduğu veya aksadığı durumlarda eğer ergen olumsuz arkadaş ortamlarına da girmişse kuraldışı davranışlarda bulunma olasılığı artabilir. Flannery ve arkadaşları (1999) okul saatleri sonunda ebeveynlerin gözetimi altında olmayan çocukların suç davranışında bulunma olasılığının daha yüksek olmaya daha yüksek olduğunu rapor etmişlerdir. Ergenlerin ev içinde ailesiyle kurduğu ilişkinin yeterli olmadığı bununla birlikte ebeveynlerin ergenleri denetimi ve gözetiminin de önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kontrol kuramcılarında Wells ve Rankin (1998), ana babaların çocuklarını doğrudan gözlemelerinin onların sağlıklı gelişim göstermeleri ve sınırlarını rahat belirleyebilmeleri için gerekli olduğunu vurgular. Bu yolları izlemeyen ya da tutarsız izleyen anana babaların çocuklarının suç davranışları göstermesi muhtemeldir.

Aras ve arkadaşları (2007), yaptıkları çalışmada lise öğrencilerindeki kuraldışı davranışların, anne-babalardaki ve arkadaşlardaki sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu belirlemişlerdir. Bu sonuç bu araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Ana-babasını model olarak öğrenen çocuk, insanlarla ve kendi aile içinde kuracağı iletişim tarzını ilk olarak aile üyelerinden öğrenir.

Balo (1995) işlevlerini iyi bir şekilde yerine getiren ana-babaların çocukları sapan davranışlara girmediğini belirtir. Buradaki işlevlerden en önemlisi sevgi, şefkat ve ilgidir.Bu değerleri evde göremeyen ergen , dışarıda arama girişimine girebilir. Jones (Akt: Yavuzer,1993) suçun örneğin hırsızlık suçunun sadece fizyolojik nedenlerle değil, sevgi ve sevecenlik açlığından dolayı işlendiğini belirtir. Ailenin ilgisi ve sevgisinin önemi burada da ortaya koyulmaktadır. Ayrıca ahlak ve adalet kavramlarının da aile içinde verilmemiş olması ergenin suç davranışlarına kolay girmesine neden olabilir.

Baba ise çocuğun hayatında korkunun daha ön sırada olduğu, otorite sembolü olarak görülür. Çocuğun ruhsal gelişiminde, babanın kudret ve otoritesinin derecesinin

ve çocuğa yansıma tarzının çok büyük önemi vardır. Ancak bazen baba çocuğun kendisine güven, cesaret, mücadele ve yaratma enerjisini engeller; böylece sinirli, zayıf, korkak, çekingen olmasına yol açar ya da çocuk babanın kendisine gösterdiği saldırgan tavrı kendisine mal eder ve kendisi de çevresine, diğer insanlara aynı saldırganlığı, yıkıcılığı gösterir (Yavuzer 2001).

Yablonsky ve Haskel (1974; Akt: Kaner, 1992) ailelerin istemeyerek de olsa bazen çocuklarını suça teşvik edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu teşvik veya ortam şu şekillerde olabilir, suç ortamlarının olduğu yerleşim alanlarını seçme ve oraya yerleşme, çocuğun arkadaş modelleri seçiminde başarısızlık yani arkadaş gruplarını tanıma gibi, çocuğa uygun okul seçmede ve başarılı okul deneyimi hazırlamada yetersizlik, en sonda da çocuğun boş zamanlarını ve oyun alanlarını ayarlamada ve etkilemede başarısızlık olarak sayılabilir. Bu koşulları sağlayamayan aile çocukları suça ve suçlu ortama itilmiş olabilir şeklinde yorumlanabilir.

Evdeki disiplinin dengeli ve tutarlı olması gerekli ve önemlidir. Ana baba tutumları ve çocukların suç davranışı göstermesi arasındaki ilişki birçok kere araştırma konusu olmuştur. Çocuğa verilen disiplinin hatalı olması ile -çok gevşek veya çok katı olması-çocuğun suç işlemesi arasında, suçlu erkeklerin %70'inde suçlu kızların ise %66.6'sında etkili olduğu saptanmıştır (GLUECK ve GLUECK, 1950, Akt: Yörükoğlu, 2000).

Otoriter ana baba ve demokratik ana baba tutumlarının yanında Kuzgun (1972) ilgisiz ana baba tutumundan ise şöyle söz eder. İlgisiz ana baba çocuğunu ihmal hatta psikolojik açıdan reddeder, nerede ve ne yaptığını bilmez ve ilgilenmez, varlığından rahatsız olduğundan çocuğunu çevresinden mümkün olduğunca uzak tutmaya çalışır. İlgisiz ana baba çocuğuna en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol uygulayan ana babalardır (Ulusoy, Demir ve Baran, 2005).

Akgün (2005), aile ile kurulan olumsuz-yetersiz ilişki sonucu akran istismarına uğrama ve arkadaşlarını istismar etme davranışında artış görülmüştür. Bayraktar (2007), ergenliğin sağlıklı atlatılması, problemsiz geçirilmesi için aile ilişkilerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

5.10. Aile Değerlendirmelerine İlişkin Soruları Yanıtlayan Öğrencilerin Gösterdikleri Kural Dışı Davranışlara İlişkin Tartışma ve Yorum

Kuraldışı davranışlar toplam puan ile **evde tartışma ve kavga olup olmaması** arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonucun önceki araştırma bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir (Işıқтаç, 1999; Türkeri, 1995; Erdoğan, 2005). Sonucun bu şekilde çıkmasının bazı nedenleri olabilir: Evde yaşanan bu durumun ergen üzerindeki etkisi, model alma yoluyla olup, dışarıda –okulda veya okul dışında da bu davranışları sergileyebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Araştırmalar göstermiştir ki, evde kavga tartışma vb. olayların olduğu ortamlarda büyüyen çocukların bu davranışları öğrenme ve bunları sergileme olasılıklarının artacağıdır. Açık evlilik çatışması ve aile içi şiddete maruz kalma saldırganlık, suç işleme gibi ergenin gösterdiği kuraldışı davranışlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Steinberg, 2007). Evde kendini mutlu hissetmeyen ergenin tartışma ortamından uzaklaşmak için evden uzaklaşması ve olumsuz ortamlara girmeleri muhtemeldir.

Kuraldışı davranışlar toplam puan ile evde **şiddet uygulayan birinin** olup olmaması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonucun önceki araştırma bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2000; Ayan, 2007; Aras ve ark.2007; Haskan, 2009). Aile içindeki şiddet fiziksel istismar ile ilgili olduğu için bu araştırmalar ve suç davranışları ile ilişki olduğu araştırma bulguları ile de tutarlıdır (Lewis,1992; Smith, 1995; , Tüzün, Şar, Öztürk, Kara ve Alyanak, 2001; Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002; Yanık ve Özmen, 2002; Özmen, 2004; Özmen, 2004; Z-Page, 2004; Rich, Gidycz, Warkentin, Loh ve Weiland, 2005; Hussey, Chang ve Kotch, 2006; Durmuşoğlu ve Doğru 2006; Özen, Antar ve Özkan, 2007 ; Ovayolu ve ark., 2007; Ayan 2007). Evde ve okulda şiddetle karşılaşan çocukların, ilişkilerde yaşadıkları çatışmaları şiddet ile çözme eğilimlerinin fazla olduğu vurgulanmaktadır. Model alarak öğrenen çocuklar olumsuz davranışları da model alacağı unutulmamalıdır.

Aile içinde şiddet meydana geldiğinde, çocuklar maruz kalsa veya tanık olsalar dahi, bu travmayı yetişkinlerden çok daha uzun sürede atlatabilmekte, etkilenmektedirler. Şiddet yaşayan ailelerde, şiddet uygulayan tarafın ailelerinde de şiddet uygulanmış olduğunu gösteren çok sayıda bulgu vardır.

Üzerinde araştırma yapılan hükümlü gençlerin %78'i aile içi anlaşmazlık ve şiddetin söz konusu olduğunun söylemiştir (Arıkan, 1995). Çocuğun ruh ve beden

sağlığını tehdit eden, şiddeti öğrenmesi ve uygulamasına zemin hazırlayan problemlerin başında anne baba tarafından ihmal edilmeleri ve şiddete uğramaları gelmektedir (Arıkan, 1988).

Kuraldışı davranışlar toplam puan ile **evde içki içen birinin olup olmaması** arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Benzer çalışmalarda KDÖ ortalama puanlarının yüksek bulunması bu bulguları desteklemektedir (Başar, 1992; Gürsel, 1995; Yılmaz, 2000; Erdoğan, 2005; Aras ve ark., 2007, 2008; Haskan, 2009). Başar (1995), suç işleyen ergenlerin büyük çoğunluğunun ailesinde alkol kullanma ve kumar oynama alışkanlığının olduğunu saptamıştır. Ailenin işlevsel özellikleri açısından ise suç davranışının görüldüğü çocukların ailelerinde ilişkilerin zayıf olduğu, parçalanmış ailelerden geldikleri ya da ailede problem, şiddet yaşandığı, alkol kullanan (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2002; Yılmaz, 2000; Zimmermann, 2006) kişiler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kuraldışı davranışlar toplam puan ile **evde herkesin birbirine sevgi ile yaklaşmadığını** belirten ergenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu daha önceki çalışmaların sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Dishion ve ark., 1995; Aral ve Dürsoy, 2001; Balkaya ve Ceyhan, 2007; Siyez, 2009). Bu sonucun nedenleri şu şekilde özetlenebilir: Ailedeki sevgi ortamı çocuğun dışarıya özellikle olumsuz, riskli ortamlara gitmesini engelleyen koruyucu bir kalkan gibi düşünebilir. Aile içinde büyüyen ve gelişen ergen hem sosyalliği hem de davranış şekillerini öğrenir. Aile dışında kişiler ile ilişkilerini geliştirmek isteyen ergen bu davranışı evde ilk önce aile üyelerini gözleyerek yani model alarak öğrenir. Evin dışındaki kişilerle böyle davranılacağını zanneden ergen yanlış davranışlar yani kuraldışı davranışlar sergileyebilir. Bandura öğrenme modelinde aile içindeki yanlış davranış kalıplarının suçlu çocuğun ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Sosyal kontrol kuramcıları da çocuğun antisosyal olduğunu bu durumu düzeltecek olanın aile olduğunu vurgular. Özetle suçlu davranışın aile içinde oluştuğunu belirtir. Rosenbaum (1989) aileleriyle güçlü bağları olan ergenlerin daha az suç işleyeceğini belirtmiştir. Çocuğa evde uygulanan cezalar özellikle fiziksel cezalar çocuğa aile içinde disiplin aracı olarak kullanılmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001). Ayrıca eğer aile içinde eğer ihmal, istismar vb çocuğa kötü davranım şekilleri varsa ergenin aile içindeki sevgi ve güven ortamı sarsılacaktır. Rich ve arkadaşları (2005) geçmişte

istismar yaşantısı ile ilerideki şiddet davranışları arasında ilişki bulmuşlardır. Benzer bir araştırmayı da Schatz ve arkadaşları (2008) yapmıştır.

Aile içinde sevgi ortamını bulamayan ergenin aileden sosyal destek hissetmesi de imkansız hale gelmektedir. Sosyal destek aile içinde birkaç şekilde gösterilir, maddi, duygusal, bilgisel, beraberlik desteği gibi hem maddi hem de manevi destek aile üyeleri arasında görülür. Ancak suçlu çocukların aile içinde gerekli sosyal desteği alamadığı yada çok az aldığı bulunmuştur (Ağdemir, 1991; Steinberg ve ark., 1991; Bender ve Lösel, 1997; Yuan, Lee, Shin Yng and Wun, 1998 ; Beest ve Baerelat, 1999; Scabini, Lanz ve Martz, 1999; Taysi, 2000; Kraaij, Garnesfski, de Wilde, Dijkstra, Gebradt, Maes, ve terDoest, 2003; Uzman, 2004; Dizman, Cantürk, 2005; Gökler, 2007; Rimkus, 2008; Çeçen, 2008).

Sorun çözmede en başarılı olan ana baba ve gençler, daha çok birbirlerine karşılıklı saygı gösterebilen, birbirlerinin gereksinimlerine öncelik tanıyabilen, birbiriyle düşünce ve bilgi alışverişinde bulunabilen ana babalarla gençlerdir. Fiziksel ceza, yoksun bırakma ve tehdit genellikle ergenlerin saldırgan olmalarına, suç işlemeye eğilim göstermelerine ve düşmanca duygular yaşamalarına yol açmaktadır. Bu tür tutumlar, ergenlerin duygusal, toplumsal ve bilişsel açıdan olgunlaşmalarını da engellemektedir (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2008).

Kuraldışı davranışlar toplam puan ile **ev ortamının huzursuz olduğunu** belirten ergenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Diğer bulgularla paralel olarak (Ling, 1995; Shek, 2001; Erdoğan, 2005; Bahçıvan-Saydam ve Gençöz, 2005; Siyez, 2009) aile ilişkilerinin ve ergenin aile ortamını nasıl algıladığı ergenin suça yönelmesinde etkilidir. Bu ortamı huzursuz olarak gören veya algılayan ergenin olumsuz koşullarda, suç vb davranışlar göstermesi muhtemeldir. Ergenlerin bu şekilde davranmasını birkaç nedene bağlayabiliriz: Nedenleri ya bu ortamlardan uzaklaşmak ya da göremediği ilgi sevgi ortamını dışarıda aramak ya da bu huzur ve sevgi açlığının intikamını almak olabilir. Duncana, Duncana ve Hyman (1999) yaptıkları araştırma sonucunda özellikle, yüksek düzeyde çatışma yaşayan ailelerin, daha düşük ebeveyn-çocuk etkileşimine düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Bu aile koşulları içinde yani zayıf etkileşimin olduğu aile içinde ergenin bir yıl sonra sapkın-anti sosyal arkadaşlarla birlikte olduğu ve sonrasında suç davranışları gösterdiği sonucunu bulmuşlardır.

Ergen aile içinde gerek diğer aile üyeleri ile yaşadığı huzursuzluk gerekse ana-babanın kendi arasında yaşadığı çatışma ve gerginlik durumlarından hayli etkilenir (Kulaksızoğlu, 2001). Ergenin içinde yaşadığı aile ortamında ilişkileri ve aile bağları zayıf olan ergenlerin kuraldışı davranış sorunları böyle ortamda yaşamayan ergenlere göre daha fazladır denilebilir (Steinberg, 2007).

Duyarlı ve duysız ebeveynler, çocuğun güvenli ya da güvensiz bağlanma stili geliştirmesinde etkilidir (Howe, 1995). Bu açıklamaya göre çocuklarına gerekli cevabı veremeyen yani yeterli bağlanma davranışını yerleştiremeyen ailelerin çocukları ilişkilerde başarısız olurlar ve bu başarısızlık bazı davranış problemlerine neden olabilmektedir.

Aile içi ilişkilerin temelini anne ve babanın birbirine karşı tutumu belirler. Gergin ve sürtüşmeli karı – koca ilişkisi çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratır. Anne ve babanın birbirlerini kötölemeleri çocukları yaralar. Çocuklar bazen bu kavgaların sebebi olarak kendilerini görürler, bazen da anne babaları ayrılınca ne olacakları kaygısına kapılırlar (İmamoğlu,1991). Bu durum çocukları hırçın ve yaramaz yapar. Bu sebeplerden dolayı ergenler de kuraldışı davranışlar gösteriyor denilebilir.

Öğrencilerden alınan bilgilerden özetle şu sonuçlar çıkarabiliriz: Ergenlik dönemi her ne kadar aileden uzaklaşılan ve arkadaşaya kayılan bir dönem olsa da ev içinde geçirilen olumlu ve olumsuz yaşantılar ergenin göstereceği kuraldışı veya riskli davranışlardan ya uzaklaştıracak ya da onu bu ortamlara yaklaştıracaktır. Diğer bir deyişle ev ortamını sağlıksız ve yaşanılmaz görürse o kadar arkadaş ortamına genelde de olumsuz arkadaşlara dolayısı ile de suçlu ortamlara kayacaktır. Ama kendini evde mutlu hisseden ve aile üyeleri ile iletişimi ve ilişkisi iyi olan bir ergen kolay kolay bu olumsuz ortamlara girmeyecektir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve algılanan sosyal destek algısının kuraldışı davranışlarla ilişkisinin incelendiği bu araştırmada kuraldışı davranışlar ile bu değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Geçmişte fiziksel, duygusal ve cinsel istismar yaşantısına uğrama yaşantıları olan ergenlerin, ergenlikte kuraldışı davranışlar gösterdikleri bulunmuştur.

Ailelerinden düşük ve yüksek sosyal destek algılayan öğrencilerin kopya çekme suçu hariç diğer kuraldışı davranışların bütün alt ölçeklerinde ve toplam puanda gruplar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu anlamlılık aileden düşük sosyal destek algılayan öğrenciler lehine bulunmuştur.

Arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyi yüksek algılayan öğrencilerin kopya çekme suçu yüksek bulunurken, arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük algılayan öğrencilerin hırsızlık-çalma davranışları daha yüksek bulunmuştur.

Ana-baba ergen ilişki biçimlerinde anne ilişki ve baba ilişki düzeylerini düşük-yetersiz gören öğrencilerin daha yüksek kuraldışı davranışlar gösterdikleri bulunmuştur.

Ergenlere kişisel bilgi formunda aile içinde olabilecek bazı durumlar sorulmuş ve bunarın olup -olmadığı işaretlemesi istenmiştir. Bu yanıtların sonucunda, Ayrıca, tartışıp kavgaya eden, evlerinde fiziksel şiddete uğrayan, evde içki içen biri olan, evde birbirine sevgi ile yaklaşmayan, ev ortamını huzursuz bulan öğrencilerin kural dışı davranışlar gösterme oranları, evlerinde bu davranışların olmadığını ifade eden öğrencilere kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, uygulamalara ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

- **Uygulamalar açısından,**

- 1- Ergenlerde görülen kuraldışı suç davranışlarını önlemek, bununla başa çıkabilmek için sivil toplum kuruluşları, okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından aileye yönelik ergenliği tanıma ve aile içi problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, davranışları kontrol edebilme, ergene gereken ilgiyi gösterebilmeyi içeren koruyucu, önleyici ve müdahale edici programlar hazırlanabilir.
- 2- Okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından kuraldışı davranışı gösteren ergenlere duygu yönetimi arkadaş ilişkilerini geliştirme, travma sonrası stresle başa çıkma becerileri, problem çözme ve iletişim becerilerini ve sağlıklı baş etme becerilerini kazandırmaya yönelik beceri eğitimi programları düzenlenebilir.
- 3- Okul psikolojik danışmanları ve bu alanda çalışan diğer uygulamacılar (psikologlar, sosyal hizmet görevlileri, psikiyatrisiler, adli tıp uzmanları, vb.) suç-kuraldışı davranışı gösterme eğiliminde olan ergenler ile bireysel psikolojik danışma uygulamaları yapabilir ve aynı zamanda bu ergenlerin aileleri de sürece dahil edilebilir.

Bu bulgular ışığında; öğretmenlere; ergenlik dönemini çok iyi tanımaları, gerekirse okul rehberlik servisinden yardım istemeleri gerekmektedir, özellikle okullarda risk grubu oluşturan ergenleri tanıma yöntemleri araştırılmalıdır.

- **Anne-Baba ve Bakımları Üstlenen Büyüklere;** ergenlik dönemi hakkında bilgilenmeleri, okul-rehberlik servisi ile işbirliğini sağlamaları, ihmal ve istismar yaşantılarının çocukları üzerindeki etkileri ve çocuklarını koruma yolları hakkında bilgilendirilmeleri önemlidir.
- **Ergenlere yönelik öneriler;** okul ve çevresinde bulunan riskli davranışlara çekme ihtimali olan olumsuz çevre ve kişiler konusunda bilinçlendirilmeleri, zararlı alışkanlıklar ve zararları konusunda bilgilendirilmeleri yararlı olacaktır.

Şiddet, suç gibi anti-sosyal davranışlara olan ergenlere akran danışmanlığı, akran arabuluculuğu gibi grup rehberlik çalışmalarına yönlendirmeleri, istismar yaşantısından kendilerini koruma yolları hakkında bilgilendirilmeleri önemlidir. Sorunlarını her zaman tanıdığı ve kendilerini koşulsuz seven aile biyeleri ve öğretmenleri ile paylaşmaları, hem hoş vakit geçirebilecekleri hem de gelişimleri için yararlı olabilecek aktivitelerde (spor) bulunmaları, uğraş edinmeleri önerilir.

- **Okul yöneticilerine ve Yetkililere yönelik öneriler,** Okul içinde uyum sorunu olan ve iletişim problemi olan ergenler Okul Rehberlik Servisine yönlendirmeli, Millî Eğitim Bakanlığı, okullarda meydana gelen şiddet ve suç olaylarında gerekli yasal düzenlemeleri yapmak konusunda duyarlı olmalı.
- **Gelecekte yapılacak çalışmalar açısından,**
 - 1- Bu değişkenler kullanılarak deneysel veya boyamsal çalışmalar yapılabilir. KDÖ Ölçeği ile birlikte bireysel görüşmelerin yapılması uygun olacaktır. Ayrıca bu ölçeğin yanında kuraldışı davranışların belirlenebileceği destekleyici ölçeklerin kullanılması da yararlı görülmektedir.
 - 2- Yapılan bu çalışmada ölçekler sadece öğrencilere uygulanmıştır. Benzer çalışmalar uygulama yapılan öğrenci velilerine ve öğretmenlerine de yapılabilir.
 - 3- Benzer çalışmalarda ayrıca risk grubunda olduğu düşünülen öğrenci ve velileriyle görüşmeler yapılması araştırmanın zenginleştirilmesini sağlayabilir
 - 4- Yapılan bu çalışma ile lisede okuyan, polis ya da herhangi resmi kayda geçmemiş suç davranışlarını kapsayan sonuçlar üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, suçlu ergenlerinde bulunduğu tutukevi ya da klinik örneklem gibi karşılaştırma grubunun seçilmesi ile de uygulamalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adana Çocuk Şube Müdürlüğü (2009), *Mağdur Şubesi İstatistik Bölümü*, Adana.
- Ağdemir, S. (1991), “Aile ve Eğitim”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 1, 1, 5-9. Mart .
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M., Walters, E. ve Walls, S. (1978), *Patterns of Attachment A Psychological Study of the Strange Situation*, Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Akbaş, T. (2001), ”Kız ve Erkek Çocuklarda Cinsel İstismar”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, 7, 58–75.
- Akduman, G.G., Akduman, B.,ve Cantürk, G. (2007), “Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi”, *Türk Pediatri Arşivi*. 42, 156–161.
- Akduman, G.G.; Ruban, C.; Akduman, B. ve Korkusuz, İ. (2005); “Çocuk ve Cinsel İstismar”, *Adli Psikiyatri Dergisi*. 3,1, 9–14.
- Akgün, S. (2005), ”Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aksoy, A.ve Ögel. K. (2004), “ Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerle İlgili Yapılan Tezlerin Özetleri”, *Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi İhtiyaçların Belirlenmesi Çalışması*”, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği. İstanbul.
- Aksoy, A.B., Kahraman, Ö.G.,ve Kılıç, Ş. (2008), “Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzleme ve Destek Davranışları”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9, 15, 1–14.
- Aksoy, E. Çetin, G. İnanıcı, M.A. Polat, O. Sözen, M. Ş. ve Yavuz, F. (1999), *Çocuk İstismarı ve İhlali*, Birinci basamak İçin Adli Tıp El Kitabı, Edt: Türk Tabipler Birliği. Ankara.
- Akyol, A, K.(2003), “Anne-Baba-Çocuk İlişkisi”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. 3, 36,10–14.
- Alikaşifoğlu, M. ve Ercan O.(2002), “Ergenlerde Madde Kullanımı”, *Türk Pediatri Arşivi*. 37, 2, 66–73.

- Alıkaşifoglu M, Erginöz E, Ercan O, Albayrak-Kaymak D, Uysal O, ve İlater O (2006), "Sexual Abuse Among Female High School Students in Istanbul, Turkey", *Child Abuse Neglect*. 30, 247-255.
- Alıkaşifoglu, M. ve Ercan, O. (2009), "Ergenlerde Riskli Davranışlar", *Türk Pediatri Arşivi*. 44, 1-6.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001), "Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı", *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 36-39.
- Aras, Ş., Günay, T., Özcan, S. ve Orçın, E. (2007), "İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları", *Anatolian Journal of Psychiatry*. 8, 186-196.
- Archer, J. ve Parker, S. (1994), "Social Representations of Aggression in Children", *Aggressive Behavior*. 20, 101-114.
- Ardelt M, ve Laurie D. (2002), "Parents, Siblings and Peers: Close Social Relationships and Adolescent Deviance", *J Early Adolesc*.22: 310-49.
- Armağan, E. (2007), "Çocuk İhmali ve İstismarı: Psikoz Tablosu Sergileyen Bir İstismar Olgusu", *New/Yeni Symposium Journal*, 45, 41-70.
- Ary D.V.; Duncan T.E.; Duncan S.C. ve Hops H. (1999), " Adolescent Problem Behavior: The Influence of Parents and Peers", *Behavior Resarch and Therapy*. 37, 3, 217-230.
- Aslan, S.H. & Alparslan, N.(1999)," The Validity, Reliability and Factor Structure of the Childhood Trauma Questionnaire Among a Group of University Students", *Turkish Journal of Psychiatry*, 10,4, 275-285.
- Avcı A, ve Tahiroğlu A.Y. (2007), "Cinsel İstismar", Edt: Aysev A, Taner Y.I, *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 1.Baskı, İstanbul, Golden Print. 721-736.
- Ayan S .(2007), "Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 8, 206-214.
- Aydın, O. İşmen, A. E.(2003), "18-25 Yaş Grubu Erkeklerde Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısının İncelenmesi", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 18, 7-20.
- Bahçivan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005), "Aile İlişkileri, Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi", *Türk Psikoloji Dergisi*. 20, 55, 61-74.
- Balcı, A. (1995), *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem ve Teknikler*, 72 Tdfo Yayıncılık, Ankara.

- Balcı Y. G.(2000), “Cinsel Suç Olgularında Saldırgan ve Kurban Olma Açısından Çocuk”, *Çocuk Forumu Dergisi*, 3, 2, 46–50.
- Baltacı, Ö.(2008), “Ergenlikte Anti sosyal Davranış, Şiddet ve Dışa Yönelim Sorunları”, ([Http://Www.Pdcrciyiz.Biz/T4943-Ergenlikte-Antisosyal-Davran-İddet-ve-Da-Ynelim-Sorunlar.Html](http://www.pdcrciyiz.biz/T4943-Ergenlikte-Antisosyal-Davran-İddet-ve-Da-Ynelim-Sorunlar.Html)). Erişim tarihi:20 Eylül 2009
- Balkaya, A. (2005), “Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Kişisel-Sosyal ve Ailesel Nitelikler İle suç Davranışı Düzeyi açısından İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Balkaya, A., ve Ceyhan, E. (2007), “Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi”, *Aile ve Toplum Dergisi*. 3, 11, 13–27.
- Balo, Y. S., (1995), “Suç Mağduru ve Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, İstanbul, s.16.
- Bandeen-Roche M. ve Chilcoat D. (2004), “Epidemiology of Multiple Childhood Traumatic Events: Child Abuse, Parental Psychopathology, and Other Family-Level Stressors” *Journal Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 39, 11.
- Barnes, G. M. And Farrell, M. P. (1992), “Parental Support and Control As Predictors of Adolescent Drinking, Delinquency and Related Problem Behaviours”, *Journal of Marriage and The Family*. 54, 763-776.
- Basut, E. Ve Erden, G., (2005), “Suça Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri ve Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 12,2, 48-55.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2000), *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri*, (Seçilmiş 27 İl), Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Başar, F. (1992), “Ankara Kalaba Çocuk İslahevi’nde 15–18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bayraktar, N.(1990), “Defining Subcategories of Psychological Maltermant, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. (2007), “Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn Akran İlişkilerinin Önemi”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 14,3, 157–166.
- Beitchman J.H, Zucker K.J, Hood J.E, DaCosta G.A, ve Akman D. (1991), “ A Review of the Short Term Effects of Child Sexual Abuse”, *Child Abuse Negl.* 15, 537–56.
- Beest, M. Van, ve Baerveldt, C. (1999),” Paddling With Two or Paddling One's Own Canoe? The Relationship Between Parental Support and Support From Friends for Adolescents”, *Adolescenc.* 34, 133, 193–201.
- Beyazova U. ve Şahin, F. (2001), “Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı”, *Milli Eğitim Dergisi*. 151, Ankara.
- Bıçakçı, M. Y. Aral, N.ve Gürsoy, F. (2007), “Ergenlerin Suça Yönelik Davranışlarının Akran Değerlendirmeleri İle Belirlenmesi”, *Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6–9 Eylül 2007 Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı*, Edt: Doç. Dr. Mahmut Aşirdizer, Doç. Dr. Mehmet Sunay Yavuz, Celal Bayar Ün, Mat. Manisa.
- Bıyıklı, H.İ.(1972), “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri Ülkemizde Çocuk Mahkemeleri”, *Adalet Dergisi*. 1, 760–772.
- Bıyıklı, L. (1983), “Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması”, *Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. ss, 61–67.
- Bilge, Y.(1996), “Hırsızlık Fiillerinde Cezai Sorumluluk”, *AUHF Dergisi*. 45, 01, 04, Ankara.
- Bilgin NG, Toros F, Çamdeviren H Şaşmaz, T.ve Mert E..(2004),”Evde Fiziksel ve Sözel Olarak Cezalandırılan Çocukların Sosyodemoğrafik Özellikleri: Prevelans çalışması”, *Yeni Symposium*. 42, 3, 131-139.
- Bostancı, N. Albayrak, B, Bakoğlu, İ. Çoban, Ş.(2006), “Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresif Belirtileri Üzerine Etkisi”, *New/Yeni Symposium Journal*. 44, 2,100–106.
- Bretherton, D., Collins, L. ve Ferretti, C.(1993), "Dealing with Conflict: Assessmentof a Course for Secondary School Students", *Australian Psychologist*, 28, 2, 105–111.

- Brown G.R. and Anderson, B., (1991), "Psychiatric Morbidity in Adult Inpatients With Childhood Histories of Sexual and Physical Abuse", *Am J Psychiatry* ; 148, 55-61
- Buluç, B., (2005), "Televizyonlarda Yer Alan Şiddet İçeren Programların Okulda Şiddete Etkisi ve Şiddet Önleme Amacıyla Okul Yöneticilerinin Alabileceği Önlemler", *Mesleki Eğitim Dergisi*, 7, 14,44-73. Ankara,
- Bulut, I.(1996), *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*, Ankara.
- Bulut, F. (2010), "Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi" *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Büyükşahin. -Çevik ,G.,(2007)," Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık ilişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre incelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Campbell, J. ve Lewandowski, L. (1997), "Mental And Physical Effects of İntimate Partner Violence on Women and Children", *Psychiatric Clinics of North America*. 20, 2, 353–374.
- Ceylan, A Tuncer, O. Melek, M. Akgün C.Gülmehmet, F. ve Erden, Ö. (2009), "Van Bölgesindeki Çocuklarda Cinsel İstismar", *Van Tıp Dergisi*, 16, 4,131–134.
- Cinamon, R.G. ve Rich, Y.(2002), "Gender Differences in the Importance of Work and Family Roles: Implications For Work-Family Conflictsex Roles", *A Journal of Research*, 47, 11-12.
- Clark, R. D., ve Shields, G. (1997), "Family Communication and Delinquency", *Adolescenc*. 32, 125 , 81-89.
- Clouttier, R. (1982), *Theories de l "Adolescence" Psychologie de l Adolescence*, Geaten Morin Editeur, Quebec, Çeviren:Bekir Onur, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/491/5805.pdf>, Erişim Tarihi, 16 Mart, 2010.
- Cohen S ve Wills T A. (1985), "Stress, Social Support and The Buffering Hypothesis", *Psychol Bull*. 98, 310-57.
- Cooper, M.L., Shaver, P., ve Collins, N.L. (1998), "Attachment Styles, Emotion Regulation and Adjustment in Adolescenceattachment Styles, Emotion Regulation, and Adjustment in Adolescence", *Journal of Personality And Social Psychology*, 74, 1380-1397.

- Cottle, C., Lee, R. Ve Heilbrun, K. (2001), "The Prediction of Criminal Recidivism İn Juveniles: A Meta-Analysis", *Criminal Justice and Behavior*, 28 ,3, 367-394.
- Cüceloğlu, D. (1992), *İnsan ve Davranışı*. S. 376, 3. Baskı, Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Çağlarırmak, A. (2006)," Yerleşik Olan ve Olmayan Ailelerde Çocuk İstismarı Yaygınlığının İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çakır, Y.(1993), "12–22 Yas Grubundaki Gençlerde Çok Yönlü Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Araştırması" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çalışır, M. (2009), "Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar", *Current Approaches In Psychiatry*, 1, 240–255
- Çelikel, H. ve Beşiroğlu, L.(2008), "Klinik Olmayan Örneklemede Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıları, Dissosiyasyon ve Obsesif-Kompulsif Belirtiler", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 75–83.
- Çelik., 2007, "Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğine Başvuran Ergenlerin Özellikleri", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ç.Ü. Tıp Fakültesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Çeçen, A. R. (2008), "Öğrencilerinin Cinsiyetlerine ve Ana –baba Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6,3, 415–431.
- Çeçen, A. R.(2007), "Çocuk Cinsel İstismarı: Sıklığı, Etkileri ve Okul Temelli Önleme Yolları", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* Issn: 1303–5134, 4, 1.
- Dalkılıç, M., (2006), "Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba ve Ergen İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Delikara, İ. (2001), "Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, s, 147–160.
- Demirbaş, T.,(2001), *Kriminoloji*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Demirtas, Z. ve Ersözölü, A. (2007), “Okul Kültürü İle Öğrencilerin Şiddete Başvurma Davranışları Arasındaki İlişkiler”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 2, 178–189.
- Deniz, M, E. (2006), “Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki”, *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- Dennis V. A., T. E. Duncan, Duncan S. C ve Hops, H. (1999), “Adolescent Problem Behavior: The Influence of Parents and Peers Behaviour“, *Research and Therapy*, 37, 3, 217-230.
- Dishion, T. J., ve Andrews, D. W. (1995), “Preventing Escalation in Problem Behaviors With High-Risk Young Adolescents: Immediate and 1-Year Outcomes” *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 538–548.
- Dizman H., Gültekin, G. Cantürk G. (2005), “Aile İlişkilerinin Çocuk Suçluluğuna Etkisi”, *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2, 1, 9-15.
- Doris, B.ve Losel, F., (1997), “Protective and Risk Effects of Peer Relations and Social Support On Antisocial Behaviour In Adolescents From Multi-Problem Milieus”, *Journal of Adolescence*, 20, 6, 661-678.
- Doruk, A. Türkbay, T. Aydın, H. ve Söhmen T.(2001), “Postravmatik Stres Bozukluğu Tanısı Alan Erişkinlerde Çocukluk Yaşı Travmatik Öykülerinin Araştırılması”, *Gata Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Gülhane Tıp Dergisi*, 43, 2, 141–148.
- Dodge, K., ve Pettit, G. (2003), “A Biopsychosocial Model of the Development of Chronic Conduct Problems in Adolescence”, *Developmental Psychology*, 39, 349-371.
- Dunst, C. J. (2000), “Revisiting "Rethinking Early Intervention", *Topics in Early Childhood Special Education*, 20, 2, 95-105.
- Duran, Ö. ve Eldeleklioğlu, J.(2005), “Öfke Kontrol Programının 15 ve 18 Yaş Arası Ergenler Üzerindeki Etkililiğinin Araştırılması”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 3, 267–280.
- Durmuş, E. Gürkan, U. (2005), “Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 3, 253–269, Ankara.
- Durmuşoğlu, N. Ve Doğru, S.Y.(2006), “Çocukluk Örselleyici Yaşantılarının Ergenlikteki Yakın İlişkilerde Bireye Etkisinin İncelenmesi”,

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Dülger HE, Hancı H, ve Ertürk S. (1992), “1998–1991 Yılları Arasında Suç İşledikleri İddiasıyla Elazığ'da Farik-İ Mümeyyizlik Muayenesi İçin Gönderilen Çocukların Demografik Özellikleri”, *Adli Tıp Dergisi*, 8:131–136.
- Eke, C.Y., Taner, S., ve Ögel, K. (2005), “İstanbul Örneğinde Ergenlerde Riskli Davranışların Yaygınlığı ve Sosyodemoğrafik Etkenlerle İlişkisi”, *II.Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi*, Bodrum, Poster Bildiri, 3-5,Aralık .
- Elbir, N. (2000), “Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elliott, D. S., S. Ageton, R. J. ve Cantor, (1999), “An Integrated Theoretical Perspective on Delinquent Behavior”, *Youthe Crime, Deviance and Delinquency*, 1 (Edit: Nigel South), Ashgate Pub., Aldershot.
- Elliott, D., S. Ageton, ve Cantor, R. (1979), “An Integrated Theoretical Perspective on Delinquent Behavior”, *Journal of Research on Crime and Delinquency* 16:3-27.
- Elliott, D. S., Huizinga, D. and Ageton, S. S. (1985), “Explaining Delinquency and Drug Use”, *Beverly Hills, CA: Sage*.
- Ercan, O. Alikashifoğlu, M., Erginöz, E., Albayrak, D.K., Birol, H.İ., Aktuğlu, Ç.,Öztürk, B., Uysal, Ö., ve İltar, Ö. (2001), “İstanbul Lise Gençlerinde Riskli Davranışların Sıklığı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (Cerrahpaşa Gençlik Sağlığı Araştırması 2000)”, *Türk Pediatri Dergisi*, 36, 4, 199-211.
- Erdoğan, A. ve Balcıoğlu, İ. (2003), Çocuk ve Ergenlerde Adli Psikiyatri, *Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi*, 4, 2, 101–107.
- Ekşi, A., (1985), “Gençlik Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları”, *Gençlik Yılı Konferansları*, İstanbul: Hilâl Matbaası, 39-42.
- Ekşi, A. (1999), *Ben Hasta Değilim*, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul, 531–540
- Encyclopedia on Early Childhood Development (2003), *Centre of Exelence For Early Childhood Development*, Sep. 5–6. Montreal, Quebec ([Http://www.Dcf.Vermont.Gov/Sites/Files/Pdf/Fsd/2006 Child Abuse Adneglectreport.Pdf](http://www.def.vermont.gov/sites/files/pdf/fdsd/2006_Child_Abuse_Adneglectreport.pdf)). Erişim Tarihi: 7 Aralık, 2008.

- Erol N. ve Öner Ö. (1999), “Travmaya Psikolojik Tepkiler ve Bunlara Yaklaşım”, *Türk Psikoloji Bülteni*, 1999, 14: 40–49.
- Ergene, T. (1992), “Ergen Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri”, *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi* 1992 Sayı: 7, ss: 209 – 215.
- Eskin, M. (1993),” Reliability of Turkish Version of The Perceived Social Support From Friends and Family Scales For Interpersonal Behavior and The Suicid Prbability Scale”, *J Clin Pschol*, 49: 515-522.
- Eskin, M. (2000),” Ergenler Arasında Ruhsal Sorunlar ve Bu Sorunların İntihar Düşüncesi ve Girişimiyle İlişkileri” *XII. National Congress of Psychology*, 20–22 September, İzmir.
- Everson M.,D, ve Boat B.W. (1990), “Sexualized Doll Play Among Young Children: Implications for the Use of Anatomical Dolls in Sexual Abuse Evaluations”, *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 29 ,5, 736-42.
- Eylen, B. (2001), “Bilgi Verici Danışmanlığın Kanser Hastalarının Ailelerinin Sosyal Destek Becerileri Üzerine Etkisi”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Finkelhor D. (1993), “ Epidemiological Epidemiological Emanating From or Pertaining to Factors in the Clinical Identification of Child Sexual Abuse”, *Child Abuse & Neglect*, 17:67-70.
- Flannery, D. J., Williams, L. L., & Vazsony, A. T. (1999), “Who Are They With And What Are They Doing? Delinquent Behavior, Substance Use, and Early Adolescents' After School Time”, *American Journal of Orthopsychiatry*, 69, 247-253.
- Gander, M. J., ve Gardiner H.W. (1993), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çevirenler: Ali Dönmez, Nilgün Çelen ve Bekir Onur) 1. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.
- Geçtan E. (1995), *Normal Dışı Davranışlar*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Glueck, S. ve Glueck, E. (1950), *Unraveling Juvenile Delinquency*, Cambridge, MA: Harvard University Press. Haapala, D. A.,ve Akt: Yörükoğlu, 2000.
- Gottfredson, M. (1994), “General Theory of Adolescent Problem Behavior”, *Adolescent Problem Behavior*, Ketterlinus, R. & Lamb, M. (Eds.), *Erlbaum Press*, Hillsdale, N. J.
- Grace M. B. ve Farrell M. P. (1992), “Parental Support and Control as Predictors of Adolescent Drinking, Delinquency, and Related Problem Behaviors”, *Journal of Marriage And The Family*, 54 ,4 s:763-776.

- Green A.H.(1993), “Child Sexual Abuse: Immediate and Long-Term Effects and Interventions”, *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 32, 890–902.
- Göde, O., Savi, F. ve Savi, S.(1998), “Sporun Duygusal İstismara Uğrayan Ergenlerin Benlik Kavramı Üzerindeki Etkisi”, *II. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu*, Pamukkale Üniversitesi, Denizli .
- Gökgöz ,Ş., Koçoğlu, G. (2007), “Ergenlik Çağda Sigara ve Alkol İçme Davranışı”, *Fırat Tıp Dergisi* , Cilt 12, Sayı 3, 214-218.
- Gökler, I. (2007), “Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Türkçe Formunun Uyarlama Çalışması: Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12, 2, 83-91.
- Gökler I. (2002), “Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9, 47–57.
- Gönültaş M .B. (2009), “Adana İlinde Mala ve Şahsa Karşı Suç İşleyen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Ortaya Konulması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Gördeles- Beşer N.ve Çam, O. (2009), “Suça Yatkın Ergenlerde Olumlu Kişilerarası İlişkiler Geliştirme Programının Etkinliğinin İncelenmesi”, *Anatolian Journal of Psychiatry*, 10, 226–232.
- Gördeles- Beşer N.(2009), “Suça Yönelen Çocuk-Ergen”, *Niğde Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü III. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi Sözel Bildiri*, 4–6 Haziran Akçakoca / DÜZCE.
- Greene, Michael. (2005), “Reducing Violence and Aggression in Schools”, *Trauma Violence Abuse*, S.6, s. 236–253.
- Güçray, S. S.(1998), “Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılmanın Karar Verme Stilleri İle İlişkisi”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 9: 7–16.
- Güler , N. Uzun, S. Boztaş, Z. ve Aydoğan, S.(2002), “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”, *Ç.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 24, 3, 128 – 134.
- Güneş, H.(2002), “Kopya Çekme davranışları ve Kopya Çekmeye İlişkin Düşünceler”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 31, 330–343.
- Hagan, F. E. (2010), *Introduction To Criminology: Theories, Methods, and Criminal Behavior*, California: SAGE Publcaitaon 7.ed.

- Hancı İ H. Eşiyok, B.(2006), “Çocuk Suçluluğu”, *Türkiye Klinikleri J Pediatr Science*, 2, 2, 109–112.
- Hakan S. (2003), “Anadolu Lisesi Öğrencileri İle Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Anadolu Liselerine Gelen Öğrencilerin Ana Baba Tutumlarını Algılamaları Açısından Karşılaştırılması”, *Milli Eğitim Dergisi*, 159.
- Happasalo J.,ve Moilanen J. (2004) “Official and Self-Reported Childhood Abuse and Adult Crime of Young Offenders”, *Criminal Justice and Behavior*, 31, 2, 127-149.
- Haskan, Ö. (2009), “Ailesel Niteliklere Göre Ergenlerde Şiddet Eğiliminin Görülme Sıklığı”, *Adana: X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Özet Kitabı*, 201.
- Helsen, M. Vollebergh W. ve Meeus W.(2000), “Social Support From Parents and Friends and Emotional Problems in Adolescence”, *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 3, 319–335.
- Hirschi, T. (1969), *The Causes of Delinquency*, Berkeley: The University of California Pres.
- Hirschi, T. Gottfredson, M, (1988), “*Towards A General Theory of Crime*”, Explaining Criminal Behaviour: Interdisciplinary Approaches, (Edit: Wouter Buikhuisen ve Sarnoff A. Mednick), Library of Congress Cataloging-in-Publication, Netherlands.
- Holt M.K.,ve Espelage D.L. (2005), “Social Support as A Moderator Between Dating Violence Victimization and Depression/Anxiety Among African-American and Caucasian Adolescents”, *School Psychology Review*, 34, 3, 309-328.
- Hortaçsu, N. (1989), “Targets of communications during adolescence”, *Journal of Adolescence*, 12, 252–263.
- Hortaçsu, N. (1997), *İnsan İlişkileri*. 2.baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Howard, M. S., ve Medway, F. J. (2004), “Adolescents’ Attachment and Coping With Stres”, *Psychology in the Schools*, 41, 391-402.
- Howe, D., Brveon, M., Hinings, D. ve Schofield, G. (1999), “Attachment Theory, Child Maltreatment and Family Support. A Practice and Assessment Model. Houndmills: Palgrave”, Eds:Johnson, S. M. ve Whiffen, V. E. (2003) *Attachment Processes in Couple and Family Therapy*, London: Guilford Press.

- Hussey J.M, Cheng J.J,ve Kotch J.B. (2006), “Child Maltreatment in The United States: Prevalence, Risk Factors, And Adolescent Health Consequences”, *Pediatrics*, 118, 933–942.
- İçli, T. G.(1998), *Kriminoloji*, Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- İçli, T.G. (1994), *Kriminoloji*, Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- İmamoğlu, O. (1991), “Çocuğun Aile İçinde Yetime Ortamı ve Toplumsallaşması”, *Türk Aile Ansiklopedisi* cilt:1, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları. 236–240
- İmamoğlu, E. O. ve Yasak- Gültekin Y. (1993), "Önerilen Dengelenmiş Toplumsal Birey Modeli Işığında Üniversite Gençliğinin Sorunları: 1982-1992 Döneminde Yayınlanan Araştırmalara İlişkin Bir Değerlendirme, Yorum ve Öneriler", *Türk Psikoloji Dergisi*, 8 , 30, 27-41.
- İşeri E.(2008), “Cinsel istismar”, Çetin FÇ, Pehlivan Türk B, Ünal F, Uslu R, İşeri E, Türkbay T, Coşkun A, Miral S, Motavallı N, Editörler, *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*, 1.Baskı, Ankara, Hekimler Yayın Birliği. 2008; 470–477.
- İşmen, E. (1999), “Aile İçi Çocuk İstismarı”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İşmen, Ş. (2003), “Çocukluk Çağı İstismarı ve İhmalinin Çocuk Suçluluğuna Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- İşıқтаç, Y. (1999),”Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl:2,sayı:13,Ocak.
- Johnson, V. ve Padina, R., (1991),” Effects of The Family Environment on Adolescent Substance Use, Delinquency, and Coping Styles”, *American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 17, 71-88.
- Kaner, S. (1991), “Suçlu Çocuklara/Gençlere ve Sorunlarına Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 1, 169–186.
- Kaner, S. (1992), “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25, 2, 473–496.
- Kaner, S. (1996), “Consistency of Parents’ and Teachers’ Assessment of Emotional and Behavioral Problems in Children with Mentally Retarded “,Ankara University, *Journal of Faculty of Educational Sciences*, , 42, 2, 239–263.

- Kaner, S. (2001), “Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği (The Questionare On Resource and Stress – F) : Faktör Yapısı, Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışmaları” , *Ankara Üniversitesi Dergisi*, 34, 1,1–10, Ankara.
- Kaner, S. (2001), “Ana Baba Denetimi İle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Ankara: 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, 229–255.
- Kaner, S. (2002), “Kontrol Kuramına Dayalı Ana Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33, 1–2, Ankara: Ayrı Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi
- Kaner S. (2003), “Aile Destek Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4, 1, 57–72.
- Kaplan S, Pelcovitz D. ve Labruna V. (1999), “Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years. Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect”, *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 38, 1214–22
- Kara, B. Biçer, Ü. Gökalp, A. S.(2004), “Çocuk İstismarı”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47: 140–151 Derleme.
- Kara, B. Hatun, Ş. Aydoğan, M. Babaoğlu, K. Ve Gökalp, A.S.(2003), “Kocaeli İlindeki Lise Öğrencilerinde Sağlık Açısından Riskli Davranışların Değerlendirilmesi”, *Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Dergisi*, Cilt 46, Sayı:1, S:30–37,
- Karadağ, İ. (2007), “İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın.
- Karatay G.,ve Kubilay G.(2004), “Sosyoekonomik Düzeyi Farklı İki Lisede Madde Kullanma Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 1, 2 57.
- Kars, Ö.(1996), *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Kaymak-Özmen, S. (2004), “Aile İçinde Öfke Ve Saldırganlığın Yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 2, 27–39.

- Kazel, Y. (2001), “Erinlik Grubu Öğrencilerinin Risk Almaya Yönelik Davranışı ve Öğretmenlerinin Algılaması.” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keklikkırın, M.(1999), “Türkiye’de Çocuk Suçluluğu.” *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesen, F. Deniz, M.E. ve Durmuşoğlu, N.(2007), “Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, 353 – 364.
- Keskin, G.,ve Çam, O.(2005), “Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Hemşirelik Yaklaşımı”, *Yeni Symposium* 43, (3): 118-125, , M- 118-125.
- Keskinoğlu, P. Karakuş, N., Pıçakçıefe, M. Giray, H. Bilgiç, N. Ve Kılıç, B.(2006), “İzmir’de Lise Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve İçicilik Davranışı Üzerine Sosyal Öğrenmenin Etkisi”, *Toraks Dergisi*, Aralık , Cilt 7, Sayı 3, S:190-195.
- Kıran, B.(2002), “Akran Baskı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kıran, B. (2003). “Akran Baskısı, Akademik Başarı ve Yaş Değişkenlerine Göre Lise Öğrencilerinin Risk Alma Davranışının Yordanması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 79–85.
- Kılıç, E. Z., Uslu. R., Erden, G., ve Kerimoğlu, E.(1999), “Çocuklarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtilerini Sürdüren Ailesel Etmenler”, *Kriz Dergisi*; 7 2,1-8.
- Kılıç, E.Ö. Özbay, H. Göka, , E. Aktaş, A.M .ve Güngör, S.(1994), “Ergenlerin Sosyal Destek Çevreleri: İşçi ve Öğrenciler Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Türk Psikiyatri Dergisi* ; 5 , 2, 119-125.
- Kırımsoy, E. (2003), “Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismar ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kwon, H. K (2001), “Risk and Protective Factors for Adolescent Delinquency”, *Journal of Korean Home Economics Association English Edition*, 2, 1, 135–152.
- Kızmaz, Z. (2005), “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 1, s, 189–215.
- Kızmaz, Z., (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 ,2, s, 149-174.
- Kızmaz, Z. (2006), “Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 1, 47-70.
- Kim E.P.T. Custers, ve Rutger C.M.E. (2003), “Engels Delinquentie Van Adolescenten: De Rol Van Delinquentie Vrienden En Emotionele Problemen” , *Pedagogiek*, 23, 2,137 -155.
- Kohlberg, L. (1984), ”The Psychology of Moral Development: Essays on Moral Development “, 2, San Francisco: *Harper and Row*, 9-35.
- Koç, M. (2004), “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri Erciyes Üniversitesi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 2, S: 231–256.
- Koçak, M. ve Uzunay, Y. (2005), “İnternet Üzerinden Çocuk Pornografisi ve Mücadelede Yaşanan Sıkıntılar”, *Turkish Journal of Police Studies*, 7, 1, 97–116.
- Köknel, Ö.(2001), “Bireysel ve Toplumsal Şiddet”, 2.Basım, *Altın Kitaplar Yayınevi, Akdeniz Yayıncılık*, İstanbul.
- Kraaij, V., Garnesfski, N., de Wilde, EJ, Dijkstra, A., Gebradt, W., Maes, S.,ve terDoest, L. (2003), “ Negative Life Events and Depressive Symptoms İn Lateadolescents: Bonding and Coping as Vulnerability Factors?”, *Journal of Youth andAdolescence*, 32, 185-193.
- Krepsi, M. (1993), “ An Investigation Of The Relationship of Life Events and Social Support With Depresssion in Dialysis Patients”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kulaksızoğlu, A. (1997), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2004), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kunt, V. (2003), “Çocuk ve Suç”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçükler, H., (2003), “Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan – Kullanmayan Suçlu

- Çocuk/Ergenlerin Ailelerinde Davranış Özellikleri”, *Terazi Dergisi*, Adli Bilimler, 9, Sayı:5.
- Lagana, M. T. (2004), “Protective Factors For Inner-City Adolescents At Risk of School Dropout: Family Factors and Social Support”, *Children & Schools*, 26, 4, 211-220.
- Longford, CP., Browsher, J., Moloney, JP., ve Lillis, PP. (1997), “Social Support: Aconceptual Analysis”, *Journal Advanced Nursing*, 25: 95–100.
- Lansford, J.E; Kenneth, A.D; Pettit, G.S; Bates, J.E; Crozier, J. ve Kaplow, J. (2002),“A 12-Year Prospective Study of the Long Term Effects of Early Child Physical Maltreatment on Psychological, Behavior and Academic Problems in Adolescence”, *Arch Pediatr Aolesc Med*, 156, 824–830.
- Leavy RL. (1983), “Social Support and Psychological Disorders: A Review”, *J. Com. Psychol*, 11, 3–21.
- Levpušček, M. P. (2006), “Adolescent Individuation In Relation To Parents and Friends: Age And Gender Differences”, *European Journal Of Developmental Psychology*, Sep . 3, 3, 238–264.
- Lee, J., Lee, H., & Kwon, H.(1999), “Dimensions and Assessment of Korean Parenting Style”, *J. of Korean Home Economics Association*, 37, 10, 123-133.
- Lewis DO. (1992), “From Abuse To Violence: Psychophysiological Consequences of Maltreatment”, *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 31, 3, 383-91.
- Ling B.L.K (1995), “Family Relationship, Self-Concept, And Delinquency Among Hong Kong Adolescents”, *Master Of Philosophy In Education Thesis* Sept 1, In Education, The Chinese University Of Hong Kong.
- Liska, A. E. (1987), “*Perspectives on Deviance*”, USA: Prentice-Hall.(http://www.dcf.vermont.gov/sites/files/pdf/fsd/2006_child_abuse_adneglectreport.pdf). Erişim tarihi:18 Temmuz, 2008.
- Livingston R.(1987), “Sexually and Physically Abused Children”, *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 26, 3, 413–5.
- Malecki CK, ve Demaray MK (2002) “Measuring Perceived Social Support: Development Of The Child And Adolescentsocial Support Scale”, *Psychology in the Schools*, 39, 1, 3-18.
- Mason WA (2004),” General And Specific Predictors of Behavioral and Emotional Problems Among Adolescents”, *J Emotional and Behavioral Disorders*, 12, 1, 49-61.

- Menard C. Bandeen-Roche K. J. ve Chilcoat H. D. (2004), “Epidemiology of Multiple Childhood Traumatic Events: Child Abuse”, *Parental Psychopathology, and Other Family-Level Stressors*, 39, 11, 857-865.
- Mullen, P.E; Martin, J.L; Anderson, J.C; Romans, S.E. ve Herbison, G.P. (1996), “The Long-Term Impact of the Physical, Emotional and Sexual Abuse of Children:A Community Study”, *Child Abuse and Neglect*, .20, 1, 7-21.
- Muuss, R. E. (1982),” Social Cognition: Robert Selman's Theory Of Role Taking”, *Adolescence*. 17,67, 499–525.
- Nazlı ,S. (1998), “Lise Öğrencilerinin Sigara-Alkol ve Uyuşturucu Maddelere Karşı Tutumları”, *VII.Eğitim Bilimleri Kongresi*, Sözel Bildiri. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya.
- Nurcombe B.(2000), ”Child Sexual Abuse I: Psychopathology”, *Aust NZ J Psychiatry*, 34, 1, 85–91.
- Oltmanns, T.F., Neale, J.M., ve Davidson, G.C. (2003), “Anormal Davranışlar Psikolojisinde Vak’a Çalışmaları” (Çev. Ed. İ. Dağ), Ankara: *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*.-Çev. Ed. İ. Dağ.
- Okat, A.İ. (2006), “Adana İli, Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Okuldaki Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara..
- Orhon, F.Ş. (2006), “Çocuk Örselenmesi ve İhmali”, *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci* , 2, 2, 79-83
- Orhon, F.Ş.(2008),“Ankara Çocuk Koruma Biriminde İzlenen Olguların Değerlendirilmesi”, *Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu, 08–10 Mayıs 2008 Bildiri Sunumu*, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Oskay, G. (1981), “Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen Çatışması” *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ovayolu, N. Uçan, Ö. ve Serindağ, S.(2007), “Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 14–22.
- Ögel, K. Tamar, D. Evren, C. ve Çakmak, D.(2001), “Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı”, *Türk Psikiyatri Dergisi*; 12,1, 47–52.

- Ögel, K. Tarı, I. Eke, C.Y. (2005), “Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme”, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, P31 2. *Ulusal Bağımlılık Kongresi*, Bodrum, Poster Bildiri.
- Ögel K, Çorapçıoğlu A, Sır A., Tamar, M., Tot, Ş., Doğan, O., Uğuz, Ş., Yenilmez, Ç., Bilici, M., Tamar, D., ve Liman, O. (2004), “Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlığı”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15, 112-118.
- Öksüz, Y.(2002),”Ergenin Kişilik Gelişiminde Ebeveynin Rolü”, *Milli Eğitim Dergisi*, Yaz-Güz. Sayı 155–156.
- Öter, A.(2005), “Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Özbay, Ö.(2004),” Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 7, 1, 53–75.
- Özcebe, H., Çetnik, H. ve Üner, S. (2006), “Adolesanlarda Şiddet Davranışları (Üç Lise, Ankara-2004)”, *1.Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Önlemler Tedbirler Sempozyumu*, 28-31 Mart, MEB & UNİCEF, İstanbul.
- Özen, Y. Gülaçtı, F. Ve Çıkılı, Y. (2004), “Saldırganlığın Psikolojik-Kültürel Boyutu ve Vandalizm”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 144- 149. Erzincan.
- Özen, Ş. Antar, S.ve Özkan, M.(2007), “Çocukluk Çağı Travmalarının Umutsuzluk, Sigara ve Alkol Kullanımı Üzerine Etkisi”, Üniversite Son Sınıf Öğrencilerini İnceleyen Bir Çalışma, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*; 20, 2, 79–87,Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özgüven, İ.E. (2001), “*Ailede İletişim ve Yaşam*”, Pdrem Yayınları, Ankara.
- Özgüven, H.D. Soykan, Ç. Haran, S. ve Gençöz, T. (2003), “İntihar Girişiminde Depresyon ve Kaygı Belirtileri İle Problem Çözme Becerileri ve Algılanan Sosyal Desteğin Önemi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(52):1–11.
- Padilla-Walker,L.M.(2007),”Characteristics of Mother-Child Interactions Related To Adolescents’ Positive Values and Behaviors”, *Journal of Marriage & Family*; 69 , 3, 675-686.

- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989), "A Developmental Perspective On Antisocial Behavior", *American Psychologist*, 44, 329-335.
- Pelendecioglu, B. (2009), "Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9, 1, 9.
- Pettit, G.S., Laird, L.D., Dodge, K.A., Bates, J.E., ve Criss, M.M. (2001), "Antecedents and Behavior Problem Outcomes of Parental Monitoring and Psychological Kontrol In Early Adolescent", *Child Development*, 72, 2, 572–598.
- Polat, O.(2008), "Türkiye’de Çocuk İstismarı Kavramının Gelişimi", *08–10 Mayıs Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Polat, O. (2000), *Çocuk İstismarı*, Adli Tıp Der Yayinevi. Yayın No: 290, İstanbul, 207–231.
- Polat O. (2001), *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yayınları. 371–372
- Polat, O. (2007), *Tüm Boyutları ile Çocuk İstismarı*, İstanbul: Seçkin Yayınları.
- Polat, O. (1997), *Adli Tıp Ders Kitabı–1*, İstanbul, Alfa Ders Kitapları, 92–93.
- Polvan, Ö.(2000), *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*, İ.Ü.Tıp Fakültesi, Temel ve Klinik Bilimler Ders Kitapları, Nobel Tıp Kitapevleri, 1.Baskı.
- Procidano M.E, Heller K. (1983), " Measures of Perceived Social Support From Friends and From Family: Three Validation Studies", *AmJ Community Psychol*, 11, 1–24.
- Regnerus, M.D.(2002), "Friends’ Influence on Adolescent Theft and Minor Delinquency: A Developmental Test of Peer-Reported Effects", *Social Science Research*, 31, 4, 681–705.
- Rich C. Gidycz C. Warkentin J., Loh C.ve Weiland P.(2005), "Child and Adolescent Abuse and Subsequent Victimization: A Prospective Study", *Child Abuse Negl*, 29, 12, 1373-94.
- Rimkus V. (2008), "Aspects of Social Support In Families of Delinquent and Non-Delinquent Children", *Tiltai / Bridges*, 43, 2, 75–92, 18p.
- Robin, L. Sharon L. ve Foster, (2002), " Negotiating Parent-Adolescent Conflict:A Behavioral-Family Systems Approach", New York: *Guilford Pres*
- Rosenbaum, J. (1989), "Family Dysfunction And Delinquency", *Crime And Delinquency*, 35, 31–44.

- Rutter M, Graham P, Chadwick O.F, ve Yule W (1976), “Adolescent Turmoil: Fact or Fiction”, *J Child Psychol Psychiatry*, 17, 27, 35–56.
- Rutter, M. (1985),” Family and School Influences on Behavioral Development”, *Journal of Child and Adolescent Psychology*, 26, 349–368.
- Sağlam, S. (2007), “Lise Öğrencilerinin Ana -Baba İletişimi Sosyal Destek ve Ana -Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- Sarpdağ, M.(2004), “Polisin Çocuk Suçluluğu İle Mücadelesinin Yasal ve Yönetmelik Çerçevesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Türkiye ve Ortadoğu Anne İdaresi Ens. Ankara.
- Scabini, E., Lanz, M. ve Marta, E. (1999), “Psychosocial Adjustment and Family Relationships: A Typology of Italian Families With A Late Adolescent”, *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 633-644.
- Schatza, J. N., Smithb, L. E, Borkowskia, J. G., Whitmana T. L.,ve Keogha, D. A. (2008), “Maltreatment Risk, Self-Regulation, and Maladjustment in At-Risk Children” , *Child Abuse & Neglect*, 32, 10, October , 972-982.
- Sevük, Y, H.(1998), *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*, Beta Kitapevi, İstanbul.
- Shek, D. (2001), “ Paternal and Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families”, *Journal of Genetic Psychology*, 162, 1, 56 – 74.
- Sim H. (2000), “Relationship of Daily Hassles and Social Support to Depression and Antisocial Behavior Among Early Adolescents”, *Journal of Youth & Adolescence*, 29, 647–61.
- Sirotnak, A. Grigsby, T.ve Krugman, R.D. (2004), “Physical Abuse Of Children”, *Pediatric Review*, 25, 8, 264–277,
- Siyez, M.D. (2007), “Lise Öğrencilerinde Problem Davranışların Görülme Sıklığı: İzmir Örnekleme”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, 28, 15–28.
- Siyez, M.D. (2006), “15–17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Sokullu, Akıncı, R. F. (1992), “Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü” ,*M.Ü. Hukuk Fakültesi 10.Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu*, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 127–133.
- Sokullu-Akıncı, R.F. (1994) , *Kriminoloji*, 4.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım İstanbul.
- Smith C., ve Thornberry T. P.(1995), “The Relationship Between Childhood Maltreatment and Adolescent Involvement In Delinquency” *Criminology*, 33, 4, 451–481.
- Smith, D. C. and D. S. ve Sandhu (2004), “Toward a Positive Perspective on Violence Prevention in Schools: Building Connections”, *Journal of Counselling and Development*, 8, 287–293.
- Sorias, O. (1989),“Sosyal Desteğin Değerlendirilmesi I: Kullanılan Ölçüm Araçlarının Gözden Geçirilmesi”, *Psikoloji Seminer Dergisi*, Sayı 6–7, 19–26.
- Soylu, Ö. (2002), “Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sprinthall, A., ve Collins, W.A. (1995), *Adolescent Psychology Developmental View*, New York: McGRAW-HILL, INC.
- Steinberg, L. (2007), *Ergenlik* (Çev: F.Çok), İmge Kitabevi, Ankara.
- Steinberg, L. Mounts, N. S., Lamborn., ve Dornbuch, S. M. (1991), “Authoritative Parenting and Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches”, *Journal of Research On Adolescence*, 1, 19-36.
- Şencan, B.(2009), “Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi İle Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Siegel, L. J. (2008), *Criminology* , *Thomsan-Wadsworth Cengage Learning*, Tenth Edit, Belmont, USA.
- Şenel, İ. (2001), “Yetiştirme Yurtlarında Kalan Öğrencilerin Grup Sorumlularından Aldıkları Desteğin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şenses, V. (1990), “Tokat İli Merkez ve İlçe Orta Dereceli Okul Öğrencilerinin Disipline Aykırı Davranışlarda Bulunma Nedenlerinin Araştırılması”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenyuva, G. M. F.ve Yavuz.(2007), “Fiziksel Şiddet Olgularında Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Değerlendirilmesi”, *Anadolu Adli Bilimler Kongresi 6–9 Eylül, Manisa Sözel ve Poster Bildiriler Kitabı*, Edt: Doç. Dr. Mahmut Aşıröz, Doç. Dr. Mehmet Sunay Yavuz, Celal Bayar Ün. Mat. Manisa.
- Tamar, M. ve Aydın, C. (1996), *Ergenlikte Alkol Kullanımı*, Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, 1, 2, 305–321.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004), “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”, *Hacettepe Tıp Dergisi*; 35, 82–86.
- Taner, M. (1985), *Suçlu Çocukların Eğitim Yoluyla Korunmaları*, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Tankersley, V. L. (2006), “A Qualitative Examination of Risk Factors Influencing Female Adolescent Delinquency In Dallas County, Texas” <http://dspace.uta.edu/handle/10106/25>. Erişim tarihi 23 Eylül 2008.
- Taşçı, E. Ünsal -Atan, Ş.Durmaz, N. Erkuş, H.ve Sevil, Ü.(2005), “ Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumları”, *Bağımlılık Dergisi*, 6: 122–128.
- Taysi E (2000), “Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, M. (1996), “Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul”, *Cogito*, 6–7, 105-108, İst. Yapı Kredi Yay.
- Temel, Z.F. ve Aksoy, A.B. (2001), *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,
- Terzi Ş.(2008), “Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3, 29, 1–9.
- Terzi-Ünsal, S.,ve Kapçı, E.G., (2005), “Risk Factors For Suicidal Behavior: Psychosocial Risk Models With Turkish Adolescents”, *Social Behavior And Personality*, 33, 6, 593-607.

- Thompson, M. P. Kingree, ve Desai, S. (2004), “Gender Differences in Long-Term Health Consequences of Physical Abuse of Children: Data From A Nationally Representative Survey Library Search Results”, *Aba Center On Children and The Law*. 94, 4 | *American Journal Of Public Health* 599–604.
- Thornberry T.P., Huizinga D., ve Loeber R.(2004), “The Causes and Correlates Studies: Findings and Policy Implications”, *Journal of Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, 9, 1,3-20.
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S.(2007), “Çocuk İstismarı ve İhmali”, *Dicle Tıp Dergisi*, 34, 1, 70–74.
- Tolan P (1988), “ Socioeconomic, Family, and Social Stres Correlates of Adolescent Antisocial and Delinquent Behavior”, *J. Abnorm Child Psychol*, 16 , 317-331.
- Topbaş, M. (2004), “İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3, 4, 74–80.
- Torun, A. (1995), “Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme”, *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tot S, Yazıcı K, Yazıcı A, Metin Ç, Bal N, ve Erdem P. (2004),” Mersin’de Ergenler Arasında Sigara, Alkol ve Yasa Dışı Madde Kullanım Oranlarının Yaygınlığı: Ortaokul, Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştırılması”, *Halk Sağlığı Dergisi*, 118, 8, 588–93.
- Totan ,T. (2007), “Okulda Zorbalığı Önlemede Eğitimcilere ve Ebeveynlere Öneriler”, *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 2 ,190-202.
- Tuğcu H .(1996), “Normal ve Depresif Kişilerde Çeşitli Faktörlere Göre İntihar Olasılığı”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- TUIK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2006), *Türkiye’de Uyuşturucu Kullanımı*, http://www.tubim.gov.tr/Dosyalar/istatistik/genc_nufus.pdf. Erişim tarihi, 26 Kasım, 2009.
- Turhan E., Sangün, Ö., ve İnandı, T.(2006), “Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi”, *STED*, 15, 9 - 154.
- Türkeri, S. (1995), “Çocuk İslah evleri ve Çocuk Cezaevlerindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Uluğtekin, S.(1991), *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Bizim Büro Matbaa, Ankara.
- Ulusoy, M. D. Özcan -Demir, N. ve Görgün- Baran, A. (2005), “Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği”, *Türkiye Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 3, 43.
- Uzman, E. (2004), “Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Statüleri”, *Ejer - Eurasian Journal of Educational Research*, Bahar, 15, 110-121.
- Unal, F.(2000), “Predisposing Factors in Childhood Masturbation in Turkey”, *Eur J Pediatr*, 159, 338–42.
- Ünal, F.(2008), “Ailede Çocuk İstismarı ve İhmali”, *TSA Dergisi*, 12, 1, 9–15.
- Ünüvar, A. (2003), “Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15–18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Van Beest, M. ve Baerelat, C. (1999), “The Relationship Adolescents Social Support from Parents and from Peers”, *Journal of Early Adolescence*, 34, 133, 193- 201.
- Van Wel, F., Linssen, H., ve Abma, R. (2000), “ The Parental Bond and The Well-Being of Adolescents and Young Adults”, *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 307-318 .
- Vatansever, Ü. Duran, R. Yolsal, E. Aladağ, N. Öner, N. Biner, B.ve Karasalihoğlu, S. (2004), “Pediatrik acilde çocuk istismarı ve ihmali olasılığını akılda tutalım”, *Orijinal Araştırma Türk Pediatri Arşivi*, 39: 120- 4.
- Verdugo, R. R. (1999), “ Safe Schools: Theory, Data and Practices”, *Education and Urban Society*, 31, 3, 267–274.
- Vermont Enstitüsü Raporu (2007), Child Abuse and Neglect In Vermont (2007)” Report”, *Agency of Human Services* ,http://dcf.vermont.gov/sites/dcf/files/pdf/fsd/2007_Child_Abuse_and_Neglect_Report.pdf, Erişim tarihi:18 Temmuz, 2008.
- Vermont Enstitüsü Raporu(2006), Child Welfare Information Gateway , “Definitions of Child Abuse and Neglect”, *State Statutes Series*, (http://www.dcf.vermont.gov/sites/files/pdf/fsd/2006_child_abuse_adneglectreport.pdf). Erişim tarihi:18 Temmuz,2008.

- Wells, L.E. ve Rankin, J.H. (1988), “ Direct Parental Controls and Delinquency”, *Crimonology*, 26, 2, 263–285.
- Windle, M (1990), “Temperament and Social Support in Adolescence: Mterrlations With Depressive Symptoms and Delingent Behaviors”, *Journal of Youth and Adolescence*, 21, 1, 19–24.
- WILLIAMS III, Frank P. ve Mcshane M. D.(1999), *Criminological Theory*, USA: Prenticehall.
- Yanık, M. ve Özmen, M. (2002), “Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Hastalarda Çocukluk Çağı Kötüye Kullanımı/İhmal Yaşantıları İle İntihar, Kendine Fiziksel Zarar Verme ve Dissosiyatif Belirtiler Arasındaki İlişki” *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 3, 140–146.
- Yavuzer, H. (1996), “Çocuk ve Suç”, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M.,ve Atıcı-Kılıç, M. (2004), *Gelişim Psikolojisi Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Adana: Nobel Kitabevi.
- Yenibaş, R. ve Şirin, A.(2007), *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*, Nobel Kitabevi, Ankara.
- Yener- Ulak, M.(1993), “Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, I.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (1997), “ Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği ”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81–87.
- Yıldırım, İ. (1998),“Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeyleri”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 10, s.33- 45.
- Yıldırım, İ. (2004), “Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Revizyonu”, *Eurasian Journal Of Educational Research*, Ejer, 17, 221–236
- Yıldırım, F.(2009), “Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, XXII, 210–212, 15–32.
- Yılmaz, T.(2000),“Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, G, İşiten, N. Ertan, Ü. ve Öner, A.(2003), “Bir Çocuk İstismarı Vakası”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46, 295–298.

- Yörükoğlu, A.,(1998), *Gençlik Çağı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2000), *Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, Özgür Yayınları, 11. Baskı. İstanbul,
- Yörükoğlu, A. (2001), *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yu, S., Clemens, R., Yang, H., Li, X., Stanton, B., Deveaux, L., Lunn, S., Cottrell,L., ve Harris, C. (2006), “Youth and Parental Perceptions of Parental monitoring and Parent-Adolescent Communication, Youth Depression, and Youth Risk Behaviors”, *Social Behavior and Personality*, 34 ,10, 1297-1310.
- Yurtal F. (2006) , “Okullarda Şiddet: Tanımlanması ve Önlenmesi”, *I. Şiddet ve Okul: Okul ve çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Önlemler Sempozyumu*, Adana-Türkiye.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. (2006),” İlköğretim Okullarında Zorbalığın İncelenmesi”, *I. Şiddet ve Okul Sempozyumu Bildiri Özetleri*, Sayfa:14.
- Yüncü, Z., Özbaran, B., Altıntoprak, E., Yıldız, U.C. Aydın, ve Çoşkunol, H.(2007), “Sokak Yaşantısı Olan-Olmayan Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri”, *Türkiye’de Psikiyatri*, 9, 1, 37-43.
- Zara-Page, A. (2004), “Cinsel İstismara Bağlı Travma: Psikolojik Tedavi Süreci ve İlkeleri”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 7, 14, 15–21.
- Zara-Page, A.(2004), “Çocuk Cinsel İstismarı: Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler ve Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 7,13, 103,113.
- Zimmerman G.(2006), Delinquency an Male Adolescents: The Role of Alexithymia and Family Structure”, *J Adolesc*, 29, 321–32.103–113.
- Zoroğlu, S. Tüzün, Ü. Şar, V. Öztürk, M. Kara, M. ve Alyanak, B. (2001), “Çocukluk Döneminde İhmal ve İstismarın Olası Sonuçlarının İncelenmesi”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 2, 2, 69–87.

EK-1.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU:

Sevgili Öğrenci Arkadaşlar;

Bu formlarda siz, aileniz ve okul yaşamınız la ilgili sorular yer almaktadır. İsim yazmanıza gerek yoktur. Sorular sizi değerlendirmek için değil, bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere sorulmaktadır. Yanıtlarınızı verirken lütfen her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyun ve sizin durumunuzu, davranışlarınızı en iyi yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Tüm sorulara samimi bir şekilde yanıt veriniz, verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacaktır. Yardımlarınız için teşekkür ederim.

SEDEF BAL

Ç.Ü. Sos Bil. Enst.

Yüksek Lisans Öğrencisi

1.Okulunuzun adı:

2. Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

3. Doğum tarihi ve yeri (Lütfen ay ve gün belirterek yazınız.): Kaç Yaşındasınız?

4. Kaçınıcı sınıfa devam ediyorsunuz?

9. Sınıf 10. Sınıf 11. Sınıf

5-Kaç kardeşsiniz?

6.Kaçınıcı çocuksunuz?

7. Aylık Geliriniz?

- () Asgari Ücret ve aşağısı () 750–1500 YTL
 () 500–750 YTL () 1500-YTL ve üzeri

8. Anne ve babanızla ilgili bilgiler:**Anne****Baba**

() Öz	() Öz
() Üvey	() Üvey
() Sağ	() Sağ
() Ölü	() Ölü
() Beraber	() Beraber
() Boşanmış	() Boşanmış
() Başkasıyla evli	() Başkasıyla evli

9. Annenizin:**Yaşı:****Mesleği:****Eğitim düzeyi**

Okuma yazma bilmiyor () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ve üstü ()

Babanızın:**Yaşı:****Mesleği:****Eğitim düzeyi:**

Okuma yazma bilmiyor () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ve üstü ()

10-Ailenizi aşağıdaki cümlelerden en çok hangileri tanımlıyor, (birden fazla işaretlebilirsiniz).

a-Evimizde herkes birbiri ile tartışıp kavga eder,

b-Evde içki içen kişi vardır,

c-Evde uyuşturucu madde kullanan kişi vardır,

d-Evde bedensel özrü olan kişi vardır,

e-Evde fiziksel şiddet uygulayan kişi vardır,

f-Evde taciz uygulayan biri vardır,

g-Evimiz çok kalabalık,

h-Evde herhangi bir suçtan ceza almış kişi vardır,

ı-Evimiz çok huzurludur,

i-Evde herkes birbirine sevgi ile yaklaşır,

EK-2.**ÇOCUKLUK ÖRSELENME YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ (ÇÖYÖ)**

Ölçekte 40 ifade vardır. Sizden, her ifadeyi dikkatle okuyup, ifadede belirtilen davranışı çocukluğunuzda gerçekten yaşayıp yaşamadığınızı doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir.

Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 5 yanıt seçeneğinden birini işaretleyiniz. Cevaplarınızı iyice düşünerek ve içtenlikle vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok sık
1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.	()	()	()	()	()
2. Ben çocukken, hiç kimse benimle ilgilenmediği için, kendi bakımımı kendimin daha iyi yaptığımı hissedirdim.	()	()	()	()	()
3. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirleriyle tartışır, kavga ederdi.	()	()	()	()	()
4. Ben çocukken, ailemde benimle ilgilen en ve beni koruyan birinin olduğunu bilirdim.	()	()	()	()	()
5. Ben çocukken, ailemde bana bağırıp-çağırın biri vardı.	()	()	()	()	()
6. Ben çocukken, annemi ya da kardeşlerimi dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm.	()	()	()	()	()
40. Ben çocukken, gereksinimim olan sevgi ve ilgiyi gördüm.	()	()	()	()	()

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok sık
20. Ben çocukken, annemle babam ayrı yaşardı ya da boşanmıştı.	()	()	()	()	()
21. Ben çocukken, fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	()	()	()	()	()
22. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni kötü etkilerden korumaya çalıştılar.	()	()	()	()	()
23. Ben çocukken, evde bana bakan ve benim sorumluluğumu üstlenen bir kişi vardı.	()	()	()	()	()
24. Ben çocukken, öğretmen, komşu ya da doktor gibi kişilerin dikkatini çekecek denli kötü dayak yerdim.	()	()	()	()	()
25. Ben çocukken, ailemde denetimsiz davranıştan olan kişiler vardı.	()	()	()	()	()
26. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni okula devam etmem ve eğitimimi sürdürmem için yüreklendirdi.	()	()	()	()	()
27. Ben çocukken, bana verilen cezalar çok katıydı.	()	()	()	()	()
28. Ben çocukken, ailemdeki kişiler birbirlerine yakındılar.	()	()	()	()	()
29. Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmayı ya da kendisine dokundurtmayı denedi.	()	()	()	()	()
30. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni itip-kaktı.	()	()	()	()	()
31. Ben çocukken, birisi, kendisiyle cinsel ilişkim olmazsa beni incitmekle ve hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.	()	()	()	()	()

EK-3.**ASD-AR**

Aşağıda çoğu insanın arkadaşlarıyla ilişkilerinde yaşadıkları duygu ve deneyimleri yansıtan ifadeler verilmiştir. Her bir ifade için : **Evet, Hayır ve Bilmiyorum** olmak üzere üç yanıt vardır. Lütfen, her ifadeyi okuyarak, duygularınızı yansıtan cevabı her bir ifadenin önündeki karelerden uygun birinin içine bir (x) çarpı koyarak belirtiniz.

		Ev	Hayır	Bilmiyorum
1.	Arkadaşlarım bana gereğince manevi destek olurlar.			
2.	Pek çok insan arkadaşlarına benim arkadaşlarıma olduğumdan daha yakındır.			
3.	Arkadaşlarım fikirlerimi duymaktan hoşlanır.			
4.	Bazı arkadaşlarım sorunları olduğunda veya danışmak amacıyla bana başvururlar.			
5.	Arkadaşlarımın duygusal desteğine güvenirim.			
6.	Arkadaşlarımdan birinin ya da birkaçının bana kızgın olduklarını sezsem, bunu kimseye söylemem.			
7.	Kendimi arkadaş çevrem dışında hissediyorum.			
8.	Bir derdim olduğunda, sonradan komik kaçacağını düşünmeden gidip konuşabileceğim bir arkadaşım var.			
9.	Arkadaşlarımla çeşitli konulardaki düşüncelerimizi birbirimize açık açık söyleriz.			
10.	Arkadaşlarım benim kişisel gereksinimlerime karşı duyarlıdır.			
11.	Arkadaşlarım duygusal desteğe ihtiyaçları olduğunda bana başvururlar			
12.	Arkadaşlarım sorunlarımı çözmede bana yardımcı olurlar.			
13.	Arkadaşlarımın bazılarıyla aramda karşılıklı derin bir ilişki vardır.			
14.	Arkadaşlarım neyi nasıl yapacakları konusunda benden faydalı fikirler alırlar.			
15.	Arkadaşlarıma sırlarımı açmak beni rahatsız eder.			
16.	Arkadaşlarım tarafından aranan biriyimdir.			
17.	Arkadaşlarımın problemlerini çözmede onlara yardımcı olduğumu düşündüklerini sanıyorum.			
18.	Arkadaşlarımla aramda, diğer insanların arkadaşlarıyla arasındaki kadar, yakın bir ilişkim yok.			
19.	Geçenlerde bir şeyi nasıl yapacağım konusunda arkadaşlarımın birisinden iyi bir fikir aldım.			
20.	Arkadaşlarımın çok daha farklı olmasını isterdim.			

EK-4.**ASD- AL**

Aşağıda, çoğu insanın ailesiyle ilişkilerinde yaşadıkları duygu ve deneyimleri yansıtan ifadeler verilmiştir. Her bir ifade için: Evet, Hayır ve Bilmiyorum olmak üzere üç yanıt vardır. Lütfen, her ifadeyi okuyarak duygularınızı yansıtan cevabı her bir ifadenin önündeki karelerden uygun birinin içine bir (x) çarpı koyarak belirtiniz.

		Evet	Hayır	Bilmiyorum
1.	Ailem bana gereğince manevi destek olur.			
2.	Neyi nasıl yapacağım konusunda ailemden faydalı öğütler alırım.			
3.	Pek çok insan ailesine benim aileme olduğumdan daha yakındır.			
4.	Ailemde kendime en yakın hissettiğim kişilere bir derdimi açtığımda bunun onları rahatsız ettiği fikrine kapılıyorum.			
5.	Ailem fikirlerimi duymaktan hoşlanır.			
6.	Ailemdeki kişilerle ilgi alanlarımız büyük oranda çakışır.			
7.	Ailemdeki bazı kişiler sorunları olduğunda veya danışmak amacıyla bana başvururlar.			
8.	Ailemin duygusal desteğine güvenirim.			
9.	Ailemde, bir derdim olduğu zaman sonradan komik kaçacağını düşünmeden gidebileceğim bir kişi vardır.			
10.	Ailemle çeşitli konulardaki düşüncelerimizi birbirimize açık açık söyleriz.			
11.	Ailem benim kişisel gereksinimlerime karşı duyarlıdır.			
12.	Ailemdeki kişiler duygusal desteğe ihtiyaçları olduğunda bana başvururlar.			
13.	Ailem sorunlarımı çözmeye bana yardımcı olur.			
14.	Bazı aile fertleriyle aramda karşılıklı derin bir ilişki vardır.			
15.	Ailemdeki kişiler neyi nasıl yapacaklarını konusunda benden faydalı fikirler elde ederler.			
16.	Ailemdeki kişilere sırlarımı açmak beni rahatsız eder.			
17.	Aile fertleri tarafından aranan biriyimdir.			
18.	Ailemin problemlerini çözmeye onlara yardımcı olduğumu düşündüklerini sanıyorum.			
19.	Ailemdeki hiç kimseyle, diğer insanların ailesindeki kişilerle olan ilişkisi kadar, yakın bir ilişkim yok.			
20.	Ailemin çok daha farklı olmasını isterdim.			

EK-5.

ANA-BABA-ERGEN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, ana babalar ile çocukların ve gençlerin ilişkilerini ölçmek amacı ile hazırlanmıştır.

Sizden, her ifadeyi dikkatle okumanız ve ifadelerin yanında yer alan 5 yanıt seçeneğinden birini, hem anneniz hem de babanız için işaretlemeniz beklenmektedir.

Cevaplama şeklini daha iyi açıklamak için bir örnek verelim. İfade "Kimlere arkadaşlık ettiğimi bilir" olsun.

Eğer annenizin, kimlerle arkadaşlık ettiğinizi 'her zaman' bildiğini düşünüyorsanız "her zaman" seçeneğini işaretleyiniz. Eğer anneniz her zaman olmasa bile sıkça kimlerle olduğunuzu biliyorsa "sık sık", ara sıra biliyorsa "ara sıra", ender olarak biliyorsa "nadiren", hiçbir zaman bilmiyorsa "hiçbir zaman" seçeneğini işaretleyiniz. Aynı ifadede, aynı işlemi babanız için de yapınız. Lütfen, hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.

Bazı ifadeler sadece anneler için yanıtlanacaktır (Örneğin 5. ifade), bazıları da sadece babalar düşünülerek yanıtlanacaktır (Örneğin 6., 7. gibi)

Anne ya da babalarım kaybetmiş olanlar, varsa üvey anne/babalarının ya da babayı temsil eden yakınlarının tutumlarını dikkate alarak yanıtlayabilirler.

Cevaplarınızı iyice düşünerek vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

EK-6.**KURALDIŞI DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ**

Ölçekte 38 ifade vardır. Sizden, her ifadeyi dikkatle okuyup, ifadede belirtilen davranışı son 6 ay içinde gerçekten gösterip gstermediğinizi doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir.

Vereceğiniz karar göre ilgili ifade için 4 yanıt seçeneğinden birini işaretleyiniz. Cevaplarınızı iyice dŐunerek ve içtenlikle vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

	Hiçbir zaman	1 ya da 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da daha fazla
1- Okul zamanında sokaklarda baŐı boş gezmek	()	()	()	()
2- Okul zamanında pastane, kahve, atari salonu ve benzeri yerlerde vakit geçirmek	()	()	()	()
3-Bazı derslerde girmemek için okuldan kaçmak	()	()	()	()
4-Okulda sigara içmek	()	()	()	()
5-Okuldan kaçmak	()	()	()	()
6-Yasaların görmenize izin vermediği filmlere gitmek	()	()	()	()
7-Yasaların kullanmanıza izin vermediği otomobil, motosiklet gibi taŐıt araçlarını kullanmak	()	()	()	()
8-Yasaların kullanmanıza izin vermediği alkollü içkiler içmek	()	()	()	()
9-Yasaların gitmenize izin vermediği meyhane, bar gibi yerlere gitmek	()	()	()	()
10-Yasaların kullanılmasını yasakladığı kokain, esrar gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da satmak	()	()	()	()
11-Bisiklet, motosiklet ya da otomobil gibi araçları hız limitlerini aŐacak Şekilde kullanmak	()	()	()	()
12-cret ödemeden sinem, lunapark gibi yerlere gitmek	()	()	()	()
13-cretini ödemeden otobüs, tren ve benzeri araçlarla seyahat etmek	()	()	()	()

	Hiçbir zaman	1 yada 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da daha fazla
14-Sözlü yada yazılı sınavlarda fısıldamak	()	()	()	()
15-Sınavlarda kopya çekmek	()	()	()	()
16-Eğlence olsun diye binaların camlarını ya da sokak lambalarını kırmak	()	()	()	()
17-Bilerek okulun camlarını ya da okulun malına zarar vermek	()	()	()	()
18-Şişe kırarak , bidon devirerek ve bu gibi davranışlarla bilerek sokakları kirletmek	()	()	()	()
19-Sinema, park gibi halka açık yerlerdeki eşyalara zarar vermek	()	()	()	()
20-Ağaçlara sivri bir nesne ile yazılar yazmak	()	()	()	()
21-Başkasına ait bir şeye bilerek zarar vermek	()	()	()	()
22-Öfkelenildiği zaman eşyaları kırmak	()	()	()	()
23-Tartışma sırasında karşısındakine öfkelenerek dövmek	()	()	()	()
24-Başkalarının başlattığı kavgaya katılmak	()	()	()	()
25-Zaman zaman etrafı rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak	()	()	()	()
26-İstediği bir şeyi birinden almak için kavga başlatmak ya da kavga ile tehdit etmek	()	()	()	()
27-Bir kavga olduğunda kullanılacak bıçak, sustalı ya da muşta gibi araçlar taşımak	()	()	()	()
28-Korkutmak amacı ile başkalarına vurmak, çelme takma yolunu kesme gibi davranışlar göstermek	()	()	()	()
29-Kavgada çakı, kırık şişe ya da sustalı gibi silah kullanmak	()	()	()	()
30-Eğlence olsun diye dükkanlardan parasını ödmeden bir şeyler almak	()	()	()	()
31-Birinin sırasından ya da dolabından haber vermeden eşyasını almak	()	()	()	()

	Hiçbir zaman	1 yada 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da daha fazla
32-Yerine koymayı düşünmeden evden habersiz para almak	()	()	()	()
33-Başkasına ait bir arabanın bir parçasını almak ya da benzinini boşaltmak	()	()	()	()
34-başkasına ait değerli bir şeyi sahibine sormadan alıp saklamak	()	()	()	()
35-Okula ait bir malı haber vermeden alıp saklamak	()	()	()	()
36-çalıntı olduğu bilinen bir araba ile gezmek	()	()	()	()
37-Çalıntı olduğu bilinen bir malı satın almak yada hediye olarak kabul etmek	()	()	()	()
38-Bir şeyler çalmak amacı ile başkalarına ait evlere ya da binalara girmek				

EK 7. İZİN YAZISI

T.C
ADANA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.04.MEM.4.01.00.05.040 /55036
Konu : Tez Çalışması

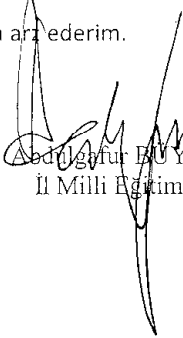
20.11/2008

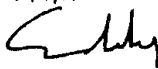
VALİLİK MAKAMINA
ADANA

Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sedef BAL'ın danışmanı Prof.Dr.S.Sonay GÜRÇAY yönetiminde hazırlamakta olduğu "Çocuklukta Örselenme Yaşantısı, Ana-Baba-Erge İlişki Biçimleri ve Sosyal Destek Algısının Kuraldışı Davranışlarla İlişkisi" konulu Tez Çalışmasını ekli listede belirtilen Okullarda yapmak isteğine dair Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 07/11/2008 tarih ve 3892 sayılı yazısı ilişikte sunulmuştur.

Adı geçenin "Bakanlığımıza Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi"ne istinaden ekli listede belirtilen okullarda, okul müdürlüklerinin denetiminde 22 Şubat 2008 tarihine kadar uygulaması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Abdülkadir BÜYÜKFIRAT
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
19.11/2008

Erdem KIYAK
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sedef BAL
Doğum Yeri ve Tarihi : İÇEL-MERSİN / 1977
Adres : Mahfesiğmaz Mah.28.Sok. Torun Apt. C Blok. Kat:3
 Çukurova/ADANA
Medeni Durumu : Evli
İş Adresi : Danişment Gazi Anadolu Lisesi, Seyhan / ADANA
E-mail : balsedef@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

2007–2010 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
 Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
1995-1999 : Lisans, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri
 Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Adana.
1991-1994 : Lise, Taşucu Lisesi, Mersin.
1988-1991 : Ortaokul, Taşucu Ortaokulu, Mersin.
1983-1988 : İlkokul, Taşucu Çavuşbucağı İlkokulu, Mersin.

İŞ DENEYİMİ

2003- : Seyhan Danişment Gazi Anadolu Lisesi Psikolojik Danışmanı, Adana.
2001-2003 : Oğuzhan İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı , Adana
1999-2001 : Yüreğir Dadaloğlu Lisesi Psikolojik Danışmanı, Adana.